

ROLNICTWO i GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA

W P O L S C E

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA W POLSCE

Praca zbiorowa pod redakcją
Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Warszawa 2015

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE	7
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE	9
Wybrane informacje o sytuacji gospodarczej Polski w 2014 r.....	11
ROLNICTWO	13
Ogólna charakterystyka.....	13
Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania.....	15
Czynniki kształtujące produkcyjno-ekonomiczną sytuację rolnictwa.....	19
Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji.....	20
Zużycie nawozów w Polsce.....	20
Zużycie nawozów mineralnych w krajach Unii Europejskiej.....	21
Sprzedaż środków ochrony roślin.....	21
Produkcja i sprzedaż materiału siewnego.....	22
Wartość produkcji rolniczej i relacje cen.....	23
Dochody rolników.....	25
Spożycie żywności.....	28
ROLNICTWO W REGIONACH	29
PRODUKCJA ROŚLINNA, WYBRANE RYNKI I GAŁĘZIE PRZETWÓRSTWA	37
Ulepszanie krajowych źródeł białka roślinnego.....	37
Powrót dawnych odmian.....	39
Integrowana produkcja roślinna.....	40
Rynek produkcji nasiennej.....	41
Rynek zbóż.....	42
Rynek cukru.....	42
Rynek ziemniaków.....	43
Rynek rzepaku.....	44
Rynek tytoniu i wyrobów tytoniowych.....	44
Rynek chmielu.....	45
Rynek suszu paszowego.....	45
Rynek owoców.....	46
Rynek warzyw.....	47
Stan zorganizowania rynku owoców i warzyw w Polsce.....	48
PRODUKCJA ZWIERZĘCA, WYBRANE RYNKI	49
Rynek mięsa wieprzowego.....	50
Rynek wołowiny.....	50
Rynek mięsa drobiowego.....	51
Rynek jaj.....	51
Rynek miodu.....	52
Rynek mleka.....	53
ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII A ROLNICTWO	55
Biogaz rolniczy.....	55
Biopaliwa.....	56
PROGRAM POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOSĆ	58
Procedura Programu Poznaj Dobrą Żywność.....	58

POLSKIE PRODUKTY REGIONALNE I TRADYCYJNE	60
Lista Produktów Tradycyjnych	60
Produkty chronione w Unii Europejskiej	60
Produkty regionalne i tradycyjne	61
Korzyści ze stosowania ChNP, ChOG oraz GTS	61
Kontrola i certyfikacja	62
Kampania „Trzy znaki smaku”	62
 ROLNICTWO EKOLOGICZNE	 63
 HANDEL ZAGRANICZNY	 65
Ogólna ocena	65
Geograficzna struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi	66
Główni odbiorcy polskich produktów rolno-spożywczych	68
Główni dostawcy produktów rolno-spożywczych do Polski	69
Towarowa struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi	71
Handel zagraniczny wybranymi produktami rolno-spożywczymi	74
Zboża i ich przetwory	74
Drób	75
Wieprzowina	76
Wołowina	78
Mleko i produkty mleczarskie	79
Owoce i ich przetwory	80
Warzywa i ich przetwory	82
 POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA	 84
Bezpośrednie wsparcie dochodów rolniczych	84
Płatności bezpośrednie po 2014 roku	84
Jednolita płatność obszarowa	85
Wsparcie dla młodych rolników	85
Wsparcie związane z produkcją	85
Płatności do zwierząt	86
Płatność do owoców miękkich	86
Płatność do roślin wysokobiałkowych	86
Płatność do chmielu	87
Płatność do buraków cukrowych	87
Płatność do ziemniaków skrobiowych	87
Płatność do pomidorów	87
Płatność do Inu	87
Płatność do konopi włóknistych	87
Wsparcie dodatkowe	87
System dla małych gospodarstw	87
Przejściowe wsparcie krajowe	88
Zazielenienie	88
Program rolnośrodowiskowy objęty Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013)	90
Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne i działanie Rolnictwo ekologiczne objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020)	90
Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne	91
Stawki płatności w ramach pakietów rolno-środowiskowo-klimatycznych	91
Działanie Rolnictwo ekologiczne	92
Płatności ONW	92
Płatności zalesieniowe	94

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	94
Efekty realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	94
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	98
OBSZARY WIEJSKIE	101
Infrastruktura na wsi	101
Przedsiębiorczość na terenach wiejskich	105
Turystyka wiejska i agroturystyka	107
Kobiety wiejskie	110
INSTYTUCJE ROLNICZE	111
Agencja Rynku Rolnego	111
Wspieranie konsumpcji	112
Wsparcie producentów rolnych w sytuacjach nadzwyczajnych	113
Wspieranie promocji żywności	114
Obsługa funduszy promocji produktów rolno-spożywczych	115
Wspieranie producentów i stabilizacja rynków rolnych	116
Administrowanie obrotem towarowym z zagranicą	118
Organizacja i monitorowanie rynków	120
Pomoc żywnościowa	121
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	121
Systemy wsparcia bezpośredniego	123
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	123
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	125
Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013	126
Regionalne zróżnicowanie udzielonej pomocy	126
Pomoc krajowa	126
System identyfikacji i rejestracji zwierząt	127
Zarządzanie systemem identyfikacji działek rolnych	128
Agencja Nieruchomości Rolnych	128
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	131
Funkcjonowanie rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego	131
Świadczenia z ubezpieczenia społecznego rolników	135
Zaplecze naukowo-badawcze w Polsce	138
Struktura i nadzór	138
Misja	139
Finansowanie nauki	139
Potencjał intelektualny	139
Współpraca międzynarodowa	140
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB	141
Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa	143
Szczegółowe zadania Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa	143
Zdrowie roślin – nadzór fitosanitarny	145
Nasiennictwo	147
Działalność laboratoryjna Inspekcji	149
Krajowy plan działania na rzecz ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin	150
Doradztwo na rzecz realizacji polityki rolnej	151
System doradztwa rolniczego w Polsce	151
Sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich	152
Szkoły rolnicze	153
ADRESY JEDNOSTEK ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM	156

SŁOWO WSTĘPNE

Szanowni Państwo!

Oddajemy do Państwa rąk kolejne wydanie publikacji „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce”. To cykliczne wydawnictwo przedstawia aktualne dane na temat sytuacji w naszym rolnictwie oraz przetwórstwie i handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi. Znajdziecie tutaj Państwo także podstawowe informacje o instytucjach obsługujących rolnictwo.

Zmiany, które przygotowujemy zmierzają do jeszcze efektywniejszego wykorzystania środków finansowych, które powinny być nakierowane na dalszy rozwój i modernizację, na innowacyjność. Doświadczenia ostatnich lat, a w szczególności ubiegłorocznej suszy pokazują, że zmiany muszą objąć również kwestie związane z systemem ubezpieczeń upraw i zwierząt gospodarskich. Rolnictwo jest tą dziedziną gospodarki, która jest najbardziej uzależniona od warunków pogodowych. Dlatego też wymaga specjalnych rozwiązań.

W swoich zamierzeniach będziemy także dążyli do wyrównywania poziomów wsparcia rolników w ramach Unii Europejskiej, aby były zagwarantowane rzeczywiste warunki równej konkurencji. Mamy zamiar przeprowadzić te działania przy okazji przeglądu Wspólnej Polityki Rolnej. Wówczas również będziemy dążyli do, jak zapowiadał komisarz Phil Hogan, znaczącego uproszczenia tej polityki.

Przed nami wiele pracy i wiele zmian. Jestem jednak przekonany, że pozwolą one na poprawę sytuacji rolników, na zapewnienie dalszego rozwoju gospodarstw rolnych.

Życzę ciekawej lektury. Wyrażam jednocześnie nadzieję, że będzie ona Państwu przydatna i pomocna w bieżących analizach, czy ocenach sytuacji w polskim rolnictwie, przetwórstwie oraz handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi.

Krzysztof Jurgiel
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

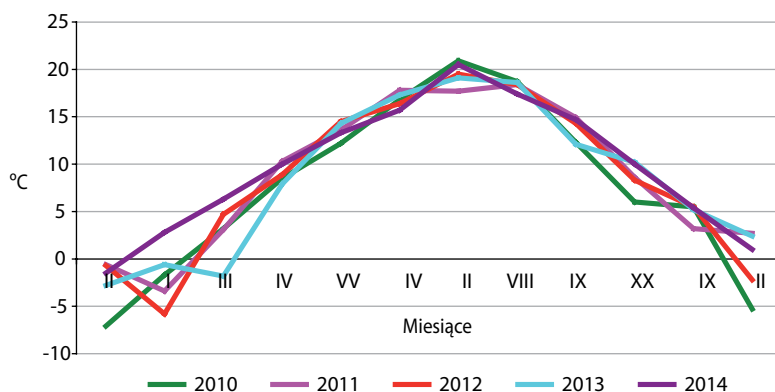
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE

Polska, środkowoeuropejski kraj średniej wielkości, z powierzchnią 312,7 tys. km² i 38,5 mln mieszkańców, zajmuje 6. miejsce w UE-28 zarówno pod względem liczby ludności, jak i zajmowanego obszaru. Pod względem liczby ludności rolniczej Polska zajmuje pierwsze miejsce w Unii Europejskiej oraz miejsce drugie (po Rumunii) pod względem liczby gospodarstw rolnych. Pracujący w rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie oraz rybactwie 2,5-krotnie przekraczają procentowy udział pracujących w tych sektorach w UE-28 (odpowiednio – 14,5 i 5,6%). Polska zajmuje 7,2% ogólnej powierzchni krajów Unii, granicząc z 7 krajami, w tym 4 członkami UE (Niemcy, Czechy, Słowacja i Litwa) i 3 spoza Unii (Rosja, Białoruś, Ukraina).

Kraj charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczo-środowiskową. Szczególną ochroną objęte są 23 parki narodowe zajmujące prawie 314,7 tys. ha, rezerваты przyrody w liczbie 1481 o powierzchni 165,7 tys. ha, 122 parki krajobrazowe zajmujące powierzchnię blisko 2606 tys. ha i pomniki przyrody w liczbie 36,4 tys. Udział gruntów leśnych w ogólnej powierzchni lądowej kraju przekracza 30%. Chronionych jest wiele gatunków zwierząt, z których do najważniejszych zalicza się: żubry (1432 szt.), kozice (391 szt.), niedźwiedzie (163 szt.), bobry (100 216 szt.), rysie (309 szt.) i wilki (1276 szt.).

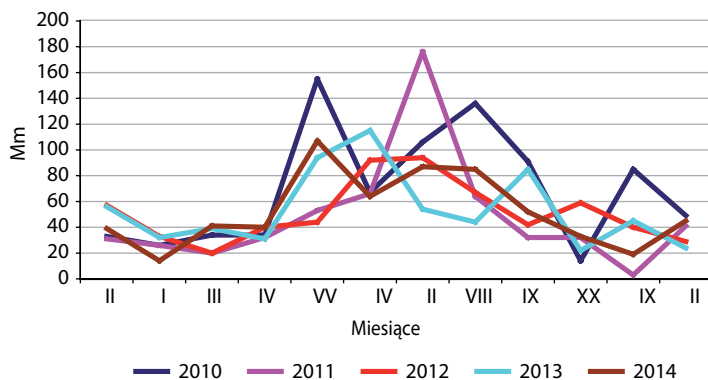
Rysunek 1. Średnie miesięczne temperatury powietrza w Polsce w latach 2010-2014 (w °C)

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Ponad 75% terytorium kraju położone jest poniżej 200 m n.p.m., w tym 0,2% poniżej 0 m, a tylko 3,1% powyżej 500 m n.p.m. Klimat w Polsce charakteryzuje się dużymi wahaniami w długości poszczególnych pór roku. W ostatnich 5 latach średnia temperatura powietrza wahała się od 7,5°C do 9,6°C, a suma opadów w przedziale od 576 mm do 830 mm.

Rysunek 2. Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych w Polsce w latach 2010-2014 (w mm)

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Opady atmosferyczne są głównym źródłem zasobów wodnych i charakteryzują się dużymi wahaniami w latach, miesiącach i regionach. W rezultacie występują obszary suszy i podtopienia, a także powodzie. W 2014 r. według stanu na 31 grudnia pomiary temperatury i opadów prowadziło 263 stacji i posterunków, a wyłączne pomiary opadów – 960 stacji opadowych. Absolutne maksimum temperatury w 2014 r. zanotowano w sierpniu na stacji meteorologicznej w Radostowie i wyniosło 36,3°C, a najniższa temperatura została zanotowana w grudniu na stacji meteorologicznej w Łopusznej i wyniosła ona -25,0°C. Największa amplituda skrajnych wartości temperatury w Polsce w 2014 r. wyniosła 61,3°C. Maksymalny dobowy opad atmosferyczny w 2014 r. zanotowano w maju na stacji meteorologicznej Morskie Oko i wyniósł on 197,0 mm.

Polska zaliczana jest do krajów o ubogich zasobach wodnych. Średni roczny odpływ wód powierzchniowych, łącznie z dopływami z zagranicy, w latach 1980-2013 wyniósł 62,3 km³, w 2014 – 52,2 km³, a z obszaru kraju – 45,6 km³. W przeliczeniu na 1 mieszkańca daje to roczny zasób wody ok. 1,2 dam³, podczas gdy średnio w Europie zasoby te szacowane są na 4,6 dam³.

Zasoby wód w Polsce cechuje duża zmienność sezonowa i nierównomierność rozkładu terytorialnego. Zbiorniki retencyjne mają małą pojemność i mogą zatrzymać jedynie 6% rocznego odpływu wód w kraju, co nie zapewnia dostatecznej ochrony przed okresowymi nadmiarami lub deficytami wody.

Terytorialnie Polska podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów, 66 miast na prawach powiatów i 2479 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których jest 40 617 tys. Największym pod względem powierzchni (35,6 tys. km²) i liczby ludności (5,3 mln) jest woj. mazowieckie. Najmniejszym pod względem powierzchni (9,4 tys. km²) i liczby ludności (1,0 mln) jest woj. opolskie. Z kolei największym pod względem powierzchni jest powiat białostocki (2975 km²), a najmniejszym – powiat bieruńsko-łęczyński (158 km²), pod względem liczby ludności największym jest pow. poznański (358,9 tys.), a najmniejszym – pow. sejneński (20,8 tys.). Największą obszarowo gminą jest Pisz (634 km²), a najmniejszą Górowo Iławeckie (3 km²). Pod względem liczby ludności największą gminą jest miasto stołeczne Warszawa (1,7 mln), będące także miastem na prawach powiatu w woj. mazowieckim, a najmniejszą – gmina Krynica Morska (1,4 tys.) w woj. pomorskim.

Liczba ludności w Polsce w 2014 r. wyniosła 38,5 mln osób, w tym w miastach 23,2 mln, a na obszarach wiejskich 15,3 mln osób. W porównaniu z 2005 r. liczba ludności zwiększyła się o 323 tys. osób, przy czym wzrost dotyczył tylko obszarów wiejskich (o 529 tys.). W miastach liczba mieszkańców zmalała w tym okresie o 206 tys. osób. W porównaniu do roku 2013 wzrosła liczba urodzeń żywych (z 369,6 do 375,2 tys.) i wzrósł współczynnik dzietności (z 1,256 do 1,290). W porównaniu do roku poprzedniego zwiększył się wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców i wyniósł 9,7, wobec 9,6 w 2013 r. W 2014 r. liczba ludności zmalała o 18 tys. osób. Z prognozy

Mapa 1. Jednostki podziału terytorialnego w Polsce

sporządzonej przez GUS w 2014 r., uwzględniającej tendencje w dzietności, umieralności oraz migracjach zagranicznych wynika, że liczba ludności w Polsce systematycznie będzie się zmniejszać i może wynieść: w 2020 r. – 38,1 mln osób, w 2030 r. – 37,2 mln osób, w 2040 r. – 35,7 mln osób, w 2050 r. – 34,0 mln osób.

Wybrane informacje o sytuacji gospodarczej Polski w 2014 r.

Po spowolnieniu rozwoju gospodarczego w latach 2012-2013, w 2014 r. we wszystkich dziedzinach utrwały się tendencje wzrostowe. W rezultacie PKB zwiększył się o 3,4%, podczas gdy w krajach Unii Europejskiej o 1,3%, w tym w Niemczech o 1,6%, a w strefie euro o 0,9%. Nieznacznie wyższe tempo wzrostu zanotowano w Irlandii, na Węgrzech i Malcie. Skutki eskalacji konfliktu ukraińsko-rosyjskiego przekładające się na wydatne osłabienie dynamiki gospodarczej tych krajów, znaczny spadek wartości krajowych walut i nasilenie procesów inflacyjnych nie miały istotnego znaczenia dla naszego PKB. Głównym czynnikiem wpływającym na jego poziom i przyrost stał się popyt wewnętrzny, zarówno inwestycyjny, jak i konsumpcyjny, a nie eksport, jak to obserwowano w poprzednich latach. Nakłady brutto na środki trwałe zwiększyły się o 9,2% (w 2013 r. było to 1,1%). Intensyfikacja działalności inwestycyjnej wynikała z przyspieszenia działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw, mieszkaniowych oraz publicznych. Do zwiększenia skłonności do inwestowania przyczyniło się rosnące wykorzystanie mocy produkcyjnych i poprawa sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Na stabilnym poziomie utrzymywała się dynamika produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej.

Na stopniową poprawę sytuacji na rynku pracy wpływało ożywienie aktywności gospodarczej. Liczba bezrobotnych zmalała o 15,4%, w wyniku czego stopa bezrobocia obniżyła się do 11,5%, tj. poziomu najniższego od 2008 r. W końcu roku w urzędach pracy zarejestrowanych było 1825,2 tys. osób bezrobotnych, tj. o 332,7 tys. osób mniej niż w 2013 r. Zwiększył się odsetek długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych z 53,7% w grudniu 2013 r. do 57,7% w grudniu 2014 r. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (bez nagród rocznych) w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło średnio miesięcznie 3,9 tys. zł i było realnie 3,4% wyższe niż przed rokiem. Przeciętna nominalna emerytura i renta pracownicza osiągnęła prawie 2 tys. zł, a jej realna siła nabywcza zwiększyła się o 3,6%. W 2014 r. wartość transferów pieniężnych od osób pracujących za granicą wyniosła 3,85 mld euro i była o 134 mln euro, tj. o 3,4% mniejsza niż w 2013 r. Wzrosła natomiast realna wartość kredytów konsumpcyjnych w systemie ban-

kowym, co wynikało ze złagodzenia kryteriów, warunków ich udzielania i kosztów pozyskiwania w związku z obniżeniem marż w połączeniu z obniżkami stóp procentowych. Szacuje się, że globalne dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych były o 3,1% wyższe od notowanych w 2013 r.

W 2014 r., w przeciwieństwie do trzech poprzednich lat, głównym motorem wzrostu gospodarczego był popyt wewnętrzny (inwestycyjny, jak i konsumpcyjny). Całkowity popyt zwiększył się o 4,9% (wobec 0,4% w 2013 r.). Złożył się na to wzrost akumulacji o 11,4% i spożycia o 3,4% (po wzroście o 1,4% w 2013 r.). Potwierdzają to dane dotyczące sprzedaży detalicznej, która w 2014 r. wzrosła o 1,6%, w tym towarów konsumpcyjnych o 2,5%, a obniżyła się sprzedaż towarów niekonsumpcyjnych o 2,9%. O wzroście spożycia zdecydował w 3,1% wzrost konsumpcji w gospodarstwach domowych, a spożycie publiczne zwiększyło się o 4,7%.

Przyspieszyły inwestycje przedsiębiorstw. Nakłady brutto na środki trwałe były o 9,2% wyższe niż w 2013 r. Tak duży wzrost nakładów inwestycyjnych świadczy o tym, że przedsiębiorstwa zaczęły postrzegać wzrost popytu jako trwałą, wymagającą zwiększenia mocy wytwórczych.

Utrzymaniu tendencji wzrostowych w naszej gospodarce sprzyjał eksport. W 2014 r. wywóz towarów, liczony w euro, był o 7% większy niż rok wcześniej, a import o 7,3%. W rezultacie saldo wyniosło minus 2,7 mld euro, wobec minus 2 mld euro w 2013 r. Największy wpływ na handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi miała sytuacja na świecie. Głównymi czynnikami ją warunkującymi były: gwałtowny spadek cen ropy naftowej, zmiany kursowe, a zwłaszcza aprecjacja dolara USA w stosunku do innych walut, rosnąca niepewność geopolityczna, restrykcje w handlu z Rosją, a także destabilizacja na Bliskim Wschodzie. Wartość polskiego eksportu rolno-spożywczego zwiększyła się o 7,1%, do rekordowych 21,9 mld EUR, a importu o 5,7% do 15,1 mld EUR. W rezultacie nadwyżka zwiększyła się do nienotowanych wcześniej wartości 6,7 mld EUR, wobec 6,1 w poprzednim roku. Nadwyżka w handlu żywnością w poważnym stopniu redukuje deficyt polskiego handlu zagranicznego. Jej wartość przekroczyła bowiem blisko trzykrotnie wartość deficytu w handlu ogółem. Ma także korzystny wpływ na koniunkturę w rolnictwie i przemyśle spożywczym, ponieważ ponad jedna trzecia produkcji kierowana jest na eksport.

W 2014 r. poprawiła się sytuacja finansów publicznych. Deficyt ukształtował się na poziomie 29 mld zł, wobec 42 mld zł w 2013 r. Korzystniejsza niż rok wcześniej była relacja deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz długu publicznego do PKB. Komisja Europejska wyraziła zgodę na zawieszenie procedury nadmiernego deficytu. Jednak aby możliwe było jej zakończenie, niezbędne jest zintensyfikowanie działań prowadzących do osiągnięcia pełnej równowagi finansowej.

ROLNICTWO

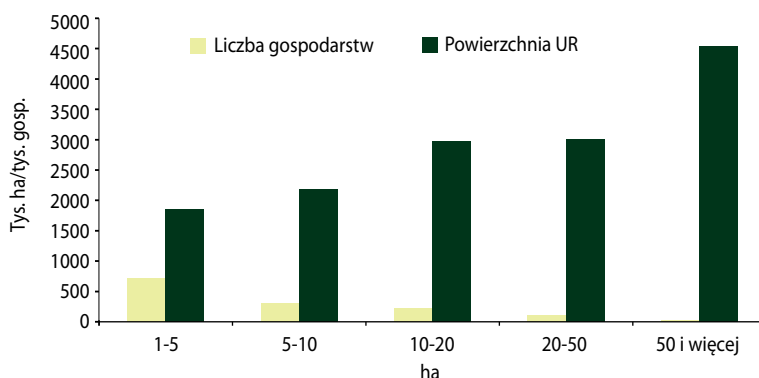
Ogólna charakterystyka

Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – średnia powierzchnia użytków rolnych (UR) przypadająca na 1 gospodarstwo zwiększa się stopniowo i w 2014 r. wyniosła 10,3 ha użytków rolnych (w 2011 r. – 9,1 ha, a w 2002 r. – 5,8 ha). Mimo pewnego przyspieszenia koncentracji nieco ponad połowa gospodarstw w Polsce (51%) użytkuje nie więcej niż 5 ha UR. W gospodarstwach tych znajduje się 12,7% UR. Prawie 75% gospodarstw użytkuje mniej niż 10 ha UR, a ich łączny udział w użytkach rolnych wynosi 27,7%. Gospodarstwa te z reguły prowadzą produkcję metodami tradycyjnymi, przy niskim nawożeniu mineralnym i zużyciu chemicznych środków ochrony roślin, a także pasz przemysłowych

w żywieniu zwierząt gospodarskich, zwłaszcza bydła. Następne prawie 31% użytków rolnych znajduje się w gospodarstwach 10-30-hektarowych. Ponad 72 tys. gospodarstw (5,2% ogólnej zbiorowości) charakteryzuje się powierzchnią ponad 30 ha UR i posiada nieco ponad 6 mln ha UR, tj. 41,3% użytków rolnych.

Rysunek 3. Użytkowanie gruntów w różnych obszarowo gospodarstwach w 2014 r.

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

W ogólnej liczbie gospodarstw dominują gospodarstwa poniżej 10 ha UR (prawie 73%), które użytkują 27,8% UR. Widoczne stopniowe zmiany w strukturze gospodarstw rolnych powodują zwiększenie liczby gospodarstw większych obszarowo. Mają one także coraz większy udział w użytkowaniu ziemi rolniczej. Udział gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej w użytkowaniu ziemi rolniczej w 2005 r. wynosił 25,1% i zwiększył się do 31,2% w 2014 r.

Mimo niekorzystnej struktury agrarnej oraz gorszej, w porównaniu z innymi krajami członkowskimi, jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, Polska jest znaczącym w świecie i w Europie producentem produktów rolnych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego, dysponując wysokimi zasobami siły roboczej.

Tabela 1. Liczba gospodarstw i powierzchnia użytków rolnych w 2014 r.

Wyszczególnienie	Do 1 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-30 ha	30-50 ha	50 ha i więcej	Razem
Powierzchnia UR tys. ha	22,2	1851,3	2176,6	4485,0	1490,8	4532,5	14 558,4
Liczba gospodarstw tys.	28,2	719,0	309,6	280,3	39,6	33,1	1409,8
UR/gospodarstwo ha	0,8	2,6	7,0	16,0	37,6	137,1	10,3
Udział w powierzchni UR %	0,2	12,7	14,9	30,9	10,2	31,1	100
Udział w liczbie gospod. %	2,0	51,0	21,9	19,9	2,8	2,4	100

Źródło: Użytkowanie gruntów i powierzchnia zasiewów w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Obecnie gospodarstwa rolne wytwarzają w Polsce produkcję, której wartość globalna (w cenach bieżących) plasuje polskie rolnictwo na 7. miejscu w Unii Europejskiej za Francją, Niemcami, Włochami, Hiszpanią, Wielką Brytanią i Holandią. W strukturze towarowej produkcji rolniczej 2014 r. największy udział miały: mleko krowie (18,6%), żywiec wieprzowy (13,9%), żywiec drobiowy (13,5%), zboża (13,3%), warzywa (9,1%), rośliny przemysłowe (7,3%), żywiec bydlęcy i cielęcy (6,3%), jaja kurze (5,7%) i owoce (5,1%).

Rysunek 4. Miejsce polskiego rolnictwa w UE-28 w 2014 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostat.

Polska ma także znaczący udział w produkcji UE-28. W 2014 r. była największym producentem jabłek (26,4% w UE-28), mięsa drobiowego (15,1%), marchewki (16%), kapusty białej (31,4%), pszenżyta (39%), czarnej porzeczki (75%), pieczarek (27,6%), drugim producentem żyta, owsa (18,6%), truskawek (18,8%), a trzecim producentem zbóż (9,3%), buraków cukrowych (9%), rzepaku (12,8%), cebuli (10%), ziemniaków (11,4%) (rys. 4). Polska zajmuje także znaczące miejsce w produkcji: mleka, serów, masła, pomidorów i tytoniu.

Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje regionalne decydują o specjalizacji produkcji. Tereny Polski Centralnej, Wschodniej i Północnej to obszary upraw żyta, mieszanek zbożowych i kukurydzy, a także użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych koncentrują się na Mazowszu (rejon grójecki), w woj. lubelskim, na Sandomiersz-

czyźnie, a także w Wielkopolsce i woj. łódzkim. Uprawy roślin o większych wymaganiach glebowych i klimatycznych częściej uprawiane są w południowo-wschodniej i zachodniej części kraju oraz w regionie Żuław i Warmii. Przeważa tam uprawa zbóż intensywnych, głównie pszenicy oraz buraków cukrowych i rzepaku.

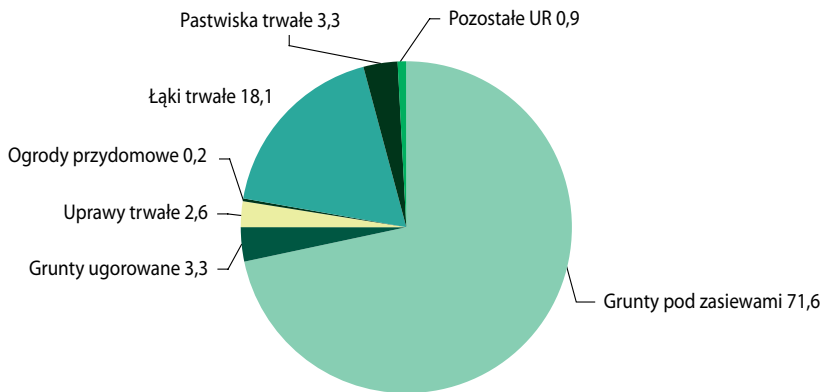
Chów bydła mlecznego koncentruje się przede wszystkim w woj. podlaskim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, a trzody chlewnej w woj. wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Owce w większym wymiarze utrzymywane są jedynie w rejonach górskich (woj. małopolskie i podkarpackie).

Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

Rok 2014 nie przyniósł znaczących zmian powierzchni ogólnej ani struktury użytkowania gruntów rolnych należących do gospodarstw. W 2014 r. użytkowały one 14,6 mln ha UR, z tego 13,2 mln ha użytkowały gospodarstwa indywidualne. W dobrej kulturze utrzymane było 14,4 mln ha, z tego 10,4 mln ha znajdowało się pod zasiewami, 3,1 mln ha zajmowały trwałe użytki zielone, w tym 2,6 mln ha stanowiły łąki trwałe, których powierzchnia zwiększyła się o 69,4 tys. ha, 376 tys. ha gruntów obejmowały plantacje trwałe (w tym 341,8 tys. ha sady), 475,2 tys. ha gruntów ornych ugorowano, 134,1 tys. ha to pozostałe użytki rolne.

W porównaniu do 2013 r. powierzchnia gruntów utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej wzrosła o 0,1%. W ogólnej strukturze użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (14,4 mln ha – 100%) pod zasiewami było 71,6% (rys. 5).

Rysunek 5. Struktura wykorzystania użytków rolnych w 2014 r. (w %)

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Jakość użytków w Polsce jest niższa niż średnio w UE. Duży udział gleb słabych i zakwaszonych zmniejsza rolniczą przydatność użytków rolnych. Udział gleb lekkich, charakteryzujących się wysoką piaszczystością, jest w Polsce dwukrotnie większy niż średnio w UE; w Polsce wynosi 60,8%, a w UE – 31,8%. Wskaźnik bonitacji gleb będący ilorazem hektarów przeliczeniowych do fizycznych użytków rolnych wynosi w Polsce 0,82. Niekorzystne warunki glebowe i nakładające się gorsze warunki klimatyczne znajdują odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi w porównaniu do średniej z UE.

Od czasu akcesji Polski do UE zmniejszyła się powierzchnia gruntów ugorowanych na gruntach ornych. W 2014 r. powierzchnia gruntów ugorowanych wyniosła 475,2 tys. ha i była 2,9-krotnie mniejsza niż w 2004 r., ale nieznacznie większa niż w 2013 r. (o 6,4%). Tendencja do zmniejszania powierzchni ugorów związana jest ze stosowaniem dopłat bezpośrednich do każdego hektara użytkowanego rolniczo oraz wzrostem cen ziemi rolniczej.

Tabela 2. Struktura użytkowania gruntów w 2014 r.

Wyszczególnienie	Tys. ha	%
Użytki rolne ogółem	14 558,4	100
w tym użytki rolne w dobrej kulturze	14 424,2	99,1
grunty pod zasiewami	10 419,9	71,6
grunty ugorowane	475,2	3,3
uprawy trwałe	376,0	2,6
w tym sady	341,8	2,3
ogrody przydomowe	33,3	0,2
łąki trwałe	2634,0	18,1
pastwiska trwałe	485,8	3,3
pozostałe użytki rolne	134,1	0,9

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Dane o liczbie gospodarstw w poszczególnych latach potwierdzają tendencję zmian w polskim rolnictwie obserwowaną na przestrzeni ostatnich lat, a szczególnie po akcesji. I tak – w porównaniu do wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. – główne zmiany dotyczą:

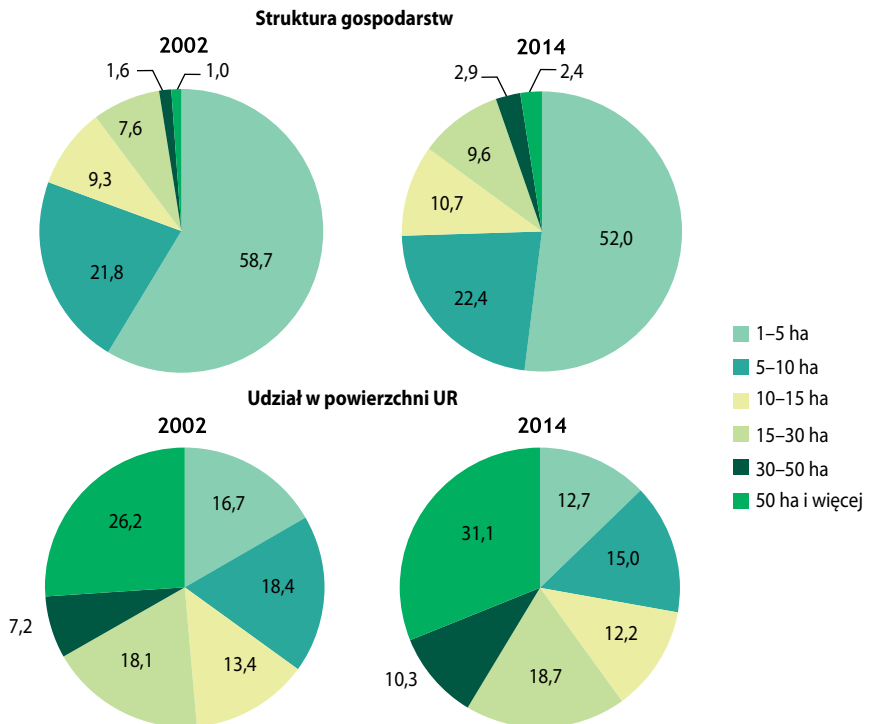
- zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych wraz z jednoczesnym wzrostem ich powierzchni;
- znaczących zmian w strukturze gospodarstw rolnych, a wśród nich 49,4% spadek liczby gospodarstw najmniejszych (o powierzchni 1-2 ha), 27,4% spadek liczby gospodarstw z grupy 2-10 ha, 19,4% z grupy 10-15 ha i 10,2% spadek z grupy 15-30 ha. Zmianom tym towarzyszy znaczący wzrost liczby gospodarstw większych o powierzchni 30-50 ha o 25,1% i o 66,8% wzrost gospodarstw o powierzchni 50 i więcej ha;
- wolnego, ale widocznego upowszechniania się modelu gospodarstwa wielofunkcyjnego, szczególnie w grupie gospodarstw małych, które podejmując działalność pozarolniczą – częściowo lub całkowicie rezygnują z działalności rolniczej;
- spadku ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu gospodarstw na skutek przeznaczania gruntów rolniczych na cele nierolnicze, np. infrastrukturalne z jednoczesnym zmniejszeniem się powierzchni użytków rolnych (z 16,9 do 14,6 mln ha);
- nieznacznego zmniejszenia się powierzchni zasiewów z jednoczesnymi zmianami w strukturze upraw – spadek powierzchni zbóż (głównie żyta, jęczmienia, owsa a wzroście zasiewów pszenżyta, kukurydzy na ziarno), ziemniaków i buraków cukrowych przy jednoczesnym wzroście zasiewów rzepaku i pastewnych;
- wzrostu pogłowia bydła ogółem, z jednoczesnym zmniejszeniem się stada krów, przy wzroście ich wydajności. Tendencja ta wiąże się ze wzrostem zainteresowania produkcją bydła rzeźnego po akcesji do UE oraz wzrostem opłacalności tej produkcji;
- poprawy wyposażenia gospodarstw rolnych w środki produkcji, potwierdzając proces modernizacji rolnictwa po przystąpieniu do UE;
- w 2014 r. zmiany strukturalne były kontynuowane. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba gospodarstw posiadających co najmniej 1 ha UR zmalała o 0,9% do 1381,6 tys., przede wszystkim pod wpływem spadku liczby gospodarstw mniejszych użytkujących do 10 ha UR (o 1,9%). Liczba gospodarstw z grupy obszarowej 10-50 ha była względnie ustabilizowana (wzrost o 1,4%). Liczba gospodarstw z grupy 50-100 ha zwiększyła się o 5,5%, a użytkujących 100 i więcej ha o 12,5%.

Mimo tych zmian struktura użytkowania ziemi rolniczej nie zmieniła się znacząco w ostatnim roku. Łączny udział najmniejszych i małych gospodarstw posiadających do 10 ha UR w strukturze użytkowania ziemi zmniejszył się

o 0,5 pkt. proc., z grupy 10-50 ha UR zmniejszył o 0,4 pkt. proc., wzrósł natomiast udział gospodarstw większych (50 ha i więcej) o 1 pkt. proc.

Zmiany struktury agrarnej są wypadkową ekonomicznego przymusu poprawy efektywności gospodarowania i wzrostu wydajności pracy, zasad funkcjonowania w gospodarce rynkowej oraz bezpośredniego wsparcia dochodów rolniczych.

Rysunek 6. Struktura gospodarstw i użytków rolnych w różnych obszarowo gospodarstwach w latach 2002 i 2014

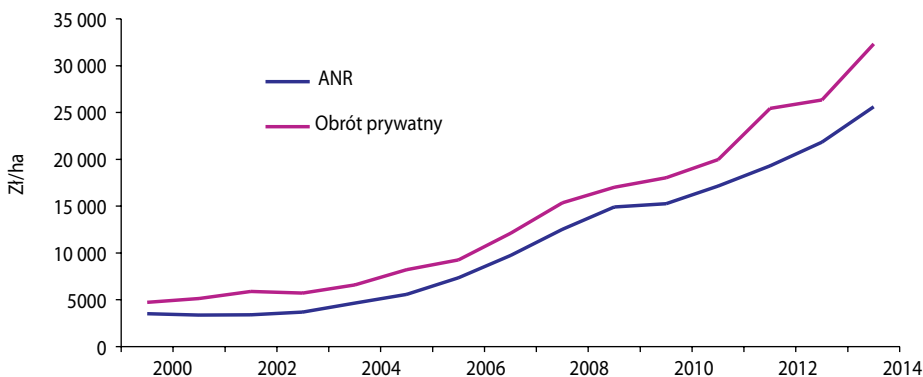

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2002, Rocznik Statyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2014, GUS Warszawa 2014, Użytkowanie gruntów i struktura zasiewów w 2014 r., GUS Warszawa 2015.

Od czasu integracji z UE wzrasta zainteresowanie zakupem ziemi rolniczej, co skutkuje wzrostem jej cen. W latach 2004-2014 ceny ziemi w obrocie rynkowym podniosły się prawie 4,9-krotnie do ponad 32 tys. zł/ha. Wzrost cen gruntów sprzedawanych przez Agencję Nieruchomości Rolnych (ANR) w tym czasie był jeszcze wyższy (5,5-krotny), ale ich poziom we wszystkich latach był niższy niż w obrocie prywatnym o około 15-30%, w zależności od koniunktury i zainteresowania rolników zakupem ziemi (rys. 7).

W 2014 r. wzrost cen gruntów w obrocie prywatnym był wyższy (22,7%) niż sprzedawanych przez ANR (o 17,3%). Przyczyną mógł być utrzymujący się wysoki popyt w rejonach, gdzie podaż rynkowa jest mocno ograniczona, zwłaszcza na rynku prywatnym, wyczerpujące się zasoby państwowych gruntów, utrzymujące się korzystne dla polskiego rolnika różnice cenowe pomiędzy Polską a krajami UE-15, wzrost cen gruntów w Europie i na świecie. Nasilenie transakcji w rynkowym obrocie ziemią rolniczą cechuje się znacznym zróżnicowaniem regionalnym, uwarunkowanym głównie podażą, różnicami w strukturze agrarnej, siłą ekonomiczną gospodarstw i zróżnicowanymi motywacjami zakupu gruntów.

Rysunek 7. Ceny sprzedaży gruntów przez ANR i w obrocie prywatnym w zł/ha

Źródło: ANR, GUS.

Relatywnie najmniejsze obroty notowane są w regionach południowej i środkowej Polski, gdzie struktura gospodarstw jest najbardziej rozdrobniona i dominuje przekazywanie ziemi usamodzielniającym się dzieciom. Jest to także przyczyną silnego zróżnicowania regionalnego cen ziemi. Najwyższe ceny (wyższe o 16-45% od przeciętnej) osiąga ziemia sprzedawana przez ANR w województwie wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, śląskim i opolskim, gdzie poziom kultury rolnej i umiejętności rolników są wysokie, jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej wyższa od przeciętnej i utrzymuje się duże zainteresowanie powiększaniem gospodarstw jako podstawowego czynnika umożliwiającego wzrost dochodów rolniczych. W województwach: lubuskim, lubelskim i świętokrzyskim ceny są o 30-35% niższe od przeciętnej.

Istotny wpływ na poziom uzyskiwanych cen ma jakość gleb, a także jej położenie i stan infrastruktury transportowej w terenie. Duże wahania cen produktów rolniczych powodują, że mimo systematycznego wzrostu nominalnych cen ziemi, jej ceny wyrażone w miernikach naturalnych ulegają znacznym wahaniom. Pomimo pogorszenia sytuacji dochodowej w rolnictwie Agencja Nieruchomości Rolnych sprzedała w 2014 r. 120,6 tys. ha, tj. o 18,5% mniej niż przed rokiem, ale 25,6% więcej niż w 2010 r. (rys. 8).

Rysunek 8. Sprzedaż gruntów rolnych przez ANR w latach 2004-2014 (tys. ha)

Źródło: ANR, GUS.

Na utrzymywanie się wysokiego popytu na ziemię znaczący wpływ miał wzrost dochodów rolniczych w poprzednich latach, kredyty preferencyjne z dopłatą do ich oprocentowania, możliwość sprzedaży gruntów na raty, którą

Tabela 3. Sprzedaż gruntów z zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa w tys. ha

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tys. ha	104,5	108,3	107,4	103,7	78,2	102,4	96,5	125,1	132,2	148,0	120,6
Wskaźnik zmian (rok poprzedni=100)	102,8	103,6	99,2	96,6	75,4	130,9	94,2	129,6	105,7	112,0	81,5

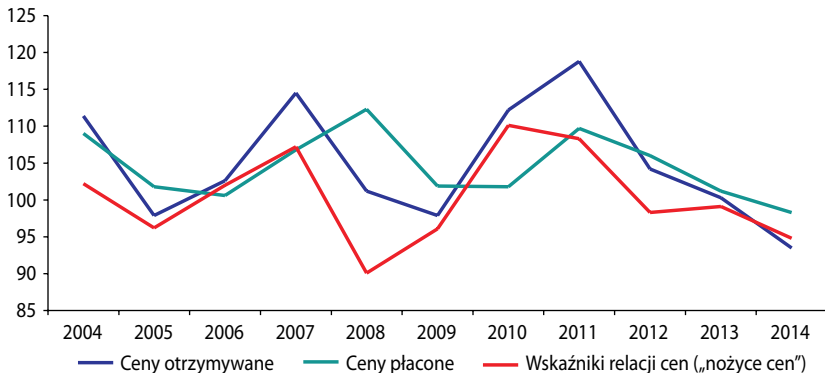
Źródło: ANR i GUS.

oferowała Agencja Nieruchomości Rolnych, utrzymujące się korzystne dla polskiego rolnictwa różnice cenowe pomiędzy Polską a krajami UE-15, wzrost cen gruntów w Europie i na świecie.

Czynniki kształtujące produkcyjno-ekonomiczną sytuację rolnictwa

Pomimo wzrostu produkcji w 2014 r., podobnie jak w dwóch poprzednich latach, koniunktura w rolnictwie nie była korzystna dla producentów rolnych. Spadek cen sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne wynosił 6,5%. Spowodowane to było znacznym spadkiem cen produktów roślinnych (o 12%) oraz zwierzęcych (o 2,6%). Przy spadku cen towarów i usług zakupywanych na cele bieżącej produkcji i na cele inwestycyjne (o 1,7%) niższym od spadku cen produktów sprzedawanych przez gospodarstwa wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) wyniósł 94,8 wobec 99,1 w 2013 r., 98,3 w 2012 r., i 107,3 w 2011 r. Oznacza to pogorszenie wyników finansowych produkcji rolnej i sytuacji finansowej gospodarstw rolnych.

Rysunek 9. Wskaźniki zmian cen płaconych i otrzymywanych przez producentów rolnych oraz „nożyce cen”

Źródło: dane GUS.

Spadki cen produktów rolniczych w 2014 r. objęły niemal wszystkie grupy produktów. W UE-28 w 2014 r. przeciętne ceny produktów roślinnych spadły o 9,5%, a produktów zwierzęcych o 2,8%. Były one związane głównie z embargiem nałożonym przez Federację Rosyjską, wzrostem produkcji oraz dekoniunkturą na globalnych rynkach. W Polsce w 2014 r. obniżyły się ceny skupu pszenicy o 14,2%, żyta o 3,7%, pszenżyta o 9,5%, jęczmienia o 14,6%, kukurydzy o 19,1%, rzepaku o 10,4%, ziemniaków jadalnych o 19,3%, buraków cukrowych o 15,3%. Niższe były ceny skupu bydła o 3,8%, trzody chlewnej o 10,6%, drobiu o 3,3%, nie zmieniły się ceny jaj konsumpcyjnych, a wyższe były ceny mleka o 1,1%.

Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

Zużycie nawozów w Polsce

Stosowanie nawozów ma kluczowe znaczenie dla utrzymania odpowiedniego potencjału produkcyjnego gleby i zapewnienia wysokich, dobrych jakościowo plonów roślin uprawnych. Nawozy mineralne stanowią ważny element struktury kosztów uprawy roślin rolniczych, co w zasadniczy sposób limituje poziom ich zużycia.

Globalne zużycie nawozów mineralnych w Polsce w roku gospodarczym 2013/14 wyniosło 1935,3 tys. ton w przeliczeniu na czysty składnik i było o 0,4% mniejsze w porównaniu z poprzednim sezonem (tab. 4). Zużycie nawozów azotowych zmalało w tym czasie o 6,8% do 1098,4 tys. ton, fosforowych o 8,8% do 341,1 tys. ton, natomiast zużycie nawozów potasowych zostało zwiększone o 27,1% do 495,8 tys. ton.

Przeciętnie w kraju pod zbiory 2014 r. zużycie nawozów w czystym składniku (NPK) w przeliczeniu na 1 ha UR wyniosło 132,9 kg NPK i kształtowało się na poziomie zbliżonym do notowanego w poprzednim roku gospodarczym, w tym na użytki rolne w dobrej kulturze zużyto 134,2 kg, przy czym w gospodarstwach indywidualnych odpowiednio 127,8 kg i 128,8 kg NPK. Jednocześnie jednostkowe zużycie nawozów azotowych zmalało o 6,4% do 75,5 kg N/ha UR, fosforowych o 8,6% do 23,4 kg P₂O₅/ha UR, a potasowych zostało zwiększone o 28,1% do 34,2 kg K₂O/ha UR. W konsekwencji stosunek N:P:K uległ niewielkiej poprawie i wyniósł 1,0:0,31:0,45, podczas gdy w nawożeniu zrównoważonym dla upraw polowych w warunkach glebowych w Polsce zalecane są proporcje: 1,00:0,50:0,98, a dla trwałych użytków zielonych: 1,00:0,46:0,68.

Tabela 4. Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych w Polsce (kg/ha UR)

Nawozy	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Mineralne NPK	123,3	132,6	117,9	119,6	119,2	125,8	133,0	132,9
w tym: N	62,5	70,7	68,0	69,2	68,9	73,1	80,7	75,5
P ₂ O ₅	27,7	28,8	23,3	23,7	23,7	24,8	25,6	23,4
K ₂ O	33,1	33,3	26,6	26,6	26,6	27,9	26,7	34,2
Wapniowe CaO	54,8	38,5	32,9	38,2	37,6	33,9	43,4	47,9

Źródło: Rynek środków produkcji, IERIGŻ-PIB oraz GUS.

W sezonie 2013/14 około 1036 tys. gospodarstw rolnych stosowało nawożenie mineralne, co stanowiło około 73% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą.

Poziom nawożenia mineralnego pomiędzy poszczególnymi województwami był bardzo zróżnicowany. Podobnie jak w latach poprzednich, największe zużycie NPK odnotowano w regionie południowo-zachodnim w województwie opolskim – 188,0 kg/ha UR. Najmniej NPK zużyto w południowo-wschodniej Polsce w województwie małopolskim – 84,6 kg/ha UR i podkarpackim – 80,1 kg/ha UR. W porównaniu z sezonem 2012/13 nawożenie mineralne najbardziej wzrosło w województwie mazowieckim (o 35,9%) i małopolskim (o 24,0%), a zmniejszyło się w województwie lubuskim (o 42,0%) i łódzkim (o 18,7%). Regionalne zróżnicowanie poziomu nawożenia mineralnego znajduje odzwierciedlenie w wielkości uzyskiwanych plonów w poszczególnych województwach.

W sezonie 2013/14 wzrosło zużycie nawozów wapniowych, które wyniosło 697,2 tys. ton w przeliczeniu na CaO, co oznacza 9,8% więcej w porównaniu z sezonem poprzednim. Na 1 ha UR zużyto średnio 47,9 kg CaO, tj. o 10,4% więcej niż przed rokiem. Jednocześnie w roku gospodarczym 2013/14 nawozy wapniowe zastosowało zaledwie 133 tys. gospodarstw rolnych, tj. 9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych. W sezonie 2013/14 nawozy wapniowo-magnezowe stanowiły około 60% zużywanych nawozów wapniowych gdyż zużyto ich 415,8 tys. ton., tj. ok. 85 tys. ton więcej niż w analogicznym okresie przed rokiem. Poziom nawożenia wapniowego w sezonie 2013/14 był około 3-krotnie niższy od poziomu zużycia nawozów mineralnych. Niskie zużycie nawozów wapniowych w Pol-

sce przyczynia się do rosnącego zakwaszenia gleb. Na podstawie danych Krajowej Stacji Chemiczno-Rolniczej, przy przebadanej w latach 2010-2013 powierzchni wynoszącej 3858,4 tys. ha, około 76% gleb ma odczyn kwaśny, w tym 43% charakteryzuje się odczynem bardzo kwaśnym i kwaśnym (pH poniżej 5,5). Zaledwie 24% gleb użytkowanych rolniczo charakteryzuje się odczynem obojętnym i zasadowym (pH powyżej 6,5). Ocenia się, że około 55% powierzchni użytków rolnych w Polsce wymaga wapnowania, przy czym udział gleb koniecznie wymagających wapnowania wynosi 21%, a w województwie małopolskim i podkarpackim za konieczne uznano wapnowanie ponad 40% gleb.

W ocenie poziomu nawożenia gleb należy również uwzględnić nawożenie naturalne, które obok nawożenia mineralnego stanowi cenne źródło niezbędnych składników pokarmowych roślin oraz wzbogaca glebę w próchnicę i polepsza jej właściwości. W sezonie 2013/14 ok. 665 tys. użytkowników gospodarstw zastosowało nawozy naturalne, przy czym obornik – ok. 649 tys. gospodarstw, gnojówkę – ok. 109 tys. i ok. 55 tys. gospodarstw wykorzystało do nawożenia gnojowicę. W rolnictwie zużyto 38,8 mln ton obornika, co w przeliczeniu na czysty składnik NPK wzbogaciło użytki rolne w dobrej kulturze o ponad 36,3 kg NPK.

Zużycie nawozów mineralnych w krajach Unii Europejskiej

W Unii Europejskiej w sezonie 2012/13 nastąpiło częściowe odbudowanie popytu na nawozy, czemu sprzyjał systematyczny spadek cen nawozów mineralnych oraz korzystne relacje cen nawozów do cen zbóż. Zużycie nawozów mineralnych zwiększyło się o 4,7% do 16,1 mln ton w przeliczeniu na czysty składnik. Wzrost popytu odnotowano zarówno w krajach UE-15, gdzie zużycie nawozów mineralnych zwiększyło się o 5,3%, jak również w krajach UE-13, gdzie zużycie wzrosło o 3,4%. Pomimo wzrostu nawożenia mineralnego w krajach UE-15 w sezonie 2012/13 jego poziom był o 5,5% niższy w porównaniu z sezonem 2010/11, podczas gdy w krajach UE-13 nawożenie mineralne zostało zwiększone o 11,9%. Różnice w tendencjach zużycia nawozów mineralnych pomiędzy krajami UE-13, a UE-15 wynikają przede wszystkim z faktu, że w większości krajów UE-13 intensyfikuje się nawożenie, a w UE-15 dąży się raczej do jego optymalizacji. W sezonie 2012/13 zwiększyło się zużycie we wszystkich grupach nawozowych. Najsilniejszy wzrost zużycia odnotowano w grupie nawozów fosforowych (o 5,8%), a następnie azotowych (o 4,7%) i potasowych (o 3,7%). Jednostkowe zużycie nawozów mineralnych w UE-28 w sezonie 2012/13 wzrosło o 6,1% do 87 kg NPK/ha UR. Najwyższe jednostkowe zużycie NPK od wielu lat występuje w krajach Beneluxu, które mają duży udział upraw intensywnych w strukturze zasiewów. W sezonie 2012/13 nawożenie mineralne w kg czystego składnika na ha UR wyniosło w Belgii i Luksemburgu – 183 kg, w Holandii – 134 kg. Stosunkowo wysoki poziom nawożenia, powyżej 100 kg NPK/ha UR, odnotowano również w takich krajach jak: Niemcy (141 kg), Polska (133 kg), Irlandia (122 kg), Chorwacja (111 kg) i Francja (106 kg). W pozostałych krajach UE-28 zużycie NPK nie przekroczyło 100 kg/ha UR. Najniższe zużycie odnotowano w Rumunii (46 kg), Portugalii (37 kg) i Grecji (35 kg).

Sprzedaż środków ochrony roślin

Aktualnie dopuszczonych do obrotu jest 1431 środków ochrony roślin, w tym 656 herbicydów (46%), 471 fungicydów (33%) oraz 193 insektycydów (13%) oraz 111 pozostałych preparatów (8%). Z 436 substancji czynnych zatwierdzonych do stosowania w środkach ochrony roślin przez Komisję Europejską, 258 substancji czynnych wchodzi w skład dopuszczonych do obrotu w Polsce środków ochrony roślin.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podejmuje działania na rzecz zapewnienia minimalnego poziomu ochrony roślin uprawnych. W tym celu współpracuje m.in. z organizacjami branżowymi w zakresie rozszerzenia zezwoleń na tzw. zastosowania małoobszarowe. Aktualnie wykaz zezwoleń na stosowania środków ochrony roślin w roślinach uprawianych na małej powierzchni lub przeciwko organizmom szkodliwym powodującym straty tylko na określonych obszarach obejmuje 30 środków ochrony roślin.

Sieć dystrybucji środków ochrony roślin w Polsce jest dobrze rozwinięta i zapewnia dostępność nabycia środków ochrony roślin na terenie całego kraju. Ogólnie zewidencjonowanych jest w kraju 6991 punktów obrotu.

W porównaniu do 2013 r. sprzedaż środków ochrony roślin w roku 2014 zwiększyła się o 6,1% (tab. 5). Największy udział w strukturze sprzedaży stanowiły środki chwastobójcze (51,3%) oraz środki grzybobójcze i zaprawy nasienne (32,6%).

Tabela 5. Sprzedaż środków ochrony roślin (w tonach substancji czynnej)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	19 449	21 779	21 886	22 204	23 557
Owadobójcze	905	993	1288	1310	1478
Grzybobójcze i zaprawy nasienne	5755	6083	6297	6700	7673
Chwastobójcze	10 489	12 408	12 654	12 518	12 073
Regulatory wzrostu	1522	1593	1395	1494	2119
Gryzoniobójcze	29	34	35	0,3	0,3
Pozostałe	748	668	217	182	213

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Stosowanie środków ze względu na rodzaj upraw jest bardzo zróżnicowane. Generalnie najwięcej środków ochrony roślin na jednostkę powierzchni stosuje się w uprawach sadowniczych i warzywniczych. Dane z monitoringu GUS i MRiRW wskazują, że największe zużycie pestycydów dotyczy upraw sadowniczych (np. jabłoń – 10,5 kg substancji czynnej na ha, wiśnia 5,3 kg substancji czynnej/ha) oraz warzyw (np. ogórek gruntowy – 3,8 kg substancji czynnej/ha), zaś najniższe zbóż (żyto 0,3 kg substancji czynnej/ha, pszenżyto – 0,7 kg substancji czynnej/ha, pszenica ozima – 1,5 kg substancji czynnej/ha, jęczmień jary – 0,58 substancji czynnej/ha). Ceny środków ochrony roślin w Polsce w ostatnich latach ulegały umiarkowanym zmianom. W grudniu 2014 r. ceny środków ochrony roślin w Polsce były przeciętnie o 1,6% wyższe w porównaniu z grudniem 2013 r. Środki chwastobójcze zdrożały w tym okresie o 2,5%, preparaty owadobójcze o 1,8%, a grzybobójcze o 0,5%.

Produkcja i sprzedaż materiału siewnego

Według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN) w roku 2014 nastąpił 0,2% wzrost powierzchni plantacji nasiennych dla wszystkich roślin rolniczych, w stosunku do roku 2013 (z 115,4 tys. ha do 118,8 tys. ha). Zmiana ta, w porównaniu do roku poprzedniego, spowodowana była głównie wzrostem powierzchni plantacji nasiennych roślin bobowatych grubonasiennych (o 38,9%) i drobnonasiennych (o 3,5%), buraka cukrowego i pastewnego (o 16,6%) oraz traw (o 16%). W przypadku roślin oleistych i włóknistych istotny 85% wzrost powierzchni upraw nasiennych spowodowany był przede wszystkim zwiększeniem produkcji gorczycy białej oraz soi. Zważywszy na fakt, iż w 2014 roku zaobserwowano niską presję wirusów, a co za tym idzie odnotowano stosunkowo niski procent dyskwalifikacji, zakwalifikowana powierzchnia plantacji nasiennych ziemniaka wzrosła o 10,2% (w stosunku do roku poprzedniego) i kształtowała się na poziomie 5,25 tys. ha. Natomiast w stosunku do 2013 roku nastąpił ponad 11,1% spadek zakwalifikowanej powierzchni upraw nasiennych w grupie roślin zbożowych. Należy jednak zauważyć, że w stosunku do początku dziesięciolecia, tj. roku 2005, nastąpił wzrost ogólnej powierzchni upraw nasiennych (łącznie roślin rolniczych i roślin warzywnych) o 48,4%.

W Krajowym Rejestrze Odmian znajduje się 2437 odmian roślin (stan na kwiecień 2015 r.). Udział odmian zagranicznych w Rejestrze Odmian dla roślin rolniczych w 2014 r. wynosił 51,4%. W 2014 roku do Krajowego Rejestru zostało zgłoszonych 611 odmian roślin, w tym 94% zgłoszonych stanowiły rośliny rolnicze. Dominującymi gatunkami były: rzepak ozimy, kukurydza, pszenica ozima, burak cukrowy, jęczmień jary oraz żyto ozime.

Według GUS w sezonie 2013/14 sprzedaż materiału siewnego zbóż podstawowych wyniosła 171,2 tys. t i była o 0,7% wyższa niż w poprzednim sezonie. W porównaniu do poprzedniego sezonu rolnicy zakupili więcej nasion kwalifikowanych pszenicy (83,1 tys. t, tj. o 6,2% więcej niż w poprzednim sezonie), a mniej żyta (12,8 tys. t, spadek o 0,6%), jęczmienia (31,6 tys. t, spadek o 4,2%), owsa (9,7 tys. t, spadek o 3,7%) i pszenżyta (34,1 tys. t, spadek o 5%). Mniej zakupili także sadzeniaków kwalifikowanych ziemniaków (55,4 tys. t, tj. spadek o 0,8%). W przeliczeniu na 1 ha powierzchni upraw zużycie kwalifikowanego materiału siewnego w sezonie 2013/14 wyniosło: 29,9 kg zbóż podstawowych, w tym pszenicy – 38,9 kg, żyta – 11 kg, jęczmienia – 38,6 kg, owsa – 22,3 kg, pszenżyta – 29 kg, i ziemniaków – 164,4 kg.

Wartość produkcji rolniczej i relacje cen

Globalna produkcja rolnicza w cenach bieżących osiągnęła w 2014 r. wartość 106 mld zł, w tym roślinna 54,5 mld zł, a zwierzęca 51,5 mld zł. Dynamika produkcji globalnej liczonej w cenach stałych wyniosła 106,1%, w tym w gospodarstwach indywidualnych o 106,2%. Produkcja roślinna w porównaniu z 2013 r. wzrosła o 4,9%, a produkcja zwierzęca o 7,3%. Na wzrost produkcji roślinnej złożyły się wyższe zbiory większości roślin uprawnych z wyjątkiem żyta (-16,2%), roślin motylkowatych (-9,1%). Wzrost produkcji zwierzęcej spowodowany był zwiększeniem produkcji żywca o 12,3%, w tym bydła (o 12,6%), drobiu (o 12,5%), trzody (o 12,2%), mleka (o 2,1%) i jaj kurzych (o 2,1%).

Tabela 6. Dynamika produkcji rolniczej (ceny stałe) (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2004	2007	2009	2011	2012	2013	2014
	Produkcja globalna						
Produkcja roślinna	108,9	108,9	103,0	105,9	99,4	104,5	104,9
Produkcja zwierzęca	102,9	102,9	101,7	97,9	98,6	105,0	107,3
Ogółem rolnictwo	105,9	105,9	102,4	102,2	99,1	103,7	106,1
Produkcja towarowa							
Produkcja roślinna	112,1	99,3	107,2	108,3	101,9	108,2	98,1
Produkcja zwierzęca	97,5	103,1	99,7	100,1	100,7	102,5	107,0
Ogółem rolnictwo	103,3	101,5	103,1	103,8	101,2	105,1	103,0
Udział prod. towarowej w prod. globalnej %	66,3	64,4	71,2	70,8	72,7	74,5	73,1

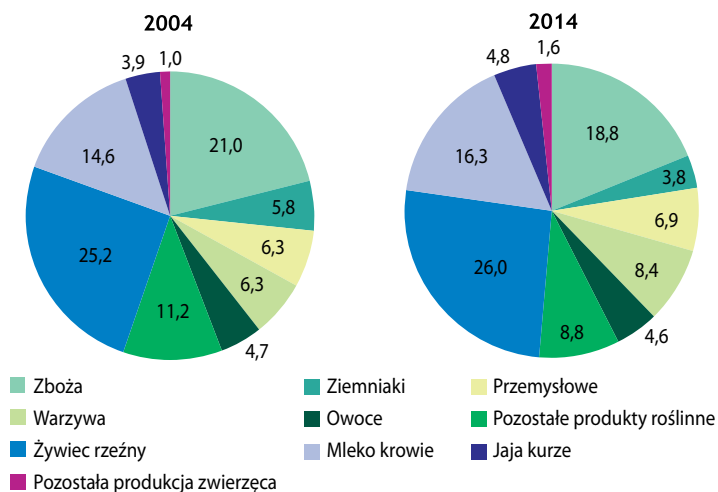
Źródło: Rolnictwo w 2014 r., GUS, Warszawa 2015.

Towarowa produkcja rolnictwa w cenach stałych wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 3%, przy czym wzrost w gospodarstwach indywidualnych wyniósł 4,7%. Obniżyła się produkcja roślinna o 1,9%, a wzrosła zwierzęca o 7%. Od 2000 r. obserwuje się tendencję wzrostu towarowości produkcji. W porównaniu z 2004 r. towarowość globalnej produkcji rolniczej wzrosła o 6,8 pkt. proc.

Duże wahania dynamiki produkcji roślinnej i zwierzęcej w poszczególnych latach są spowodowane głównie zmiennymi warunkami pogodowymi, które wpływają na poziom plonów i zbiorów, a w konsekwencji na podaż i poziom cen. Odbija się to na wysokości kosztów i opłacalności, a w konsekwencji wielkości produkcji zwierzęcej. Sytuacja w rolnictwie w 2014 r. kształtowała się pod wpływem większej podaży produktów rolnych w warunkach dekonunktury i spadku cen na światowych rynkach rolnych.

Wysokie zbiory zbóż (większe o 12% w stosunku do 2013 r.) w warunkach dekonunktury na światowych rynkach wpłynęły na spadek cen ziarna w kraju. Wzrost podaży żywca i embarga nałożonego przez Rosję na import wieprzowiny z Polski spowodowało obniżenie cen skupu wieprzowiny. Podobnie obniżenie cen obserwowano na

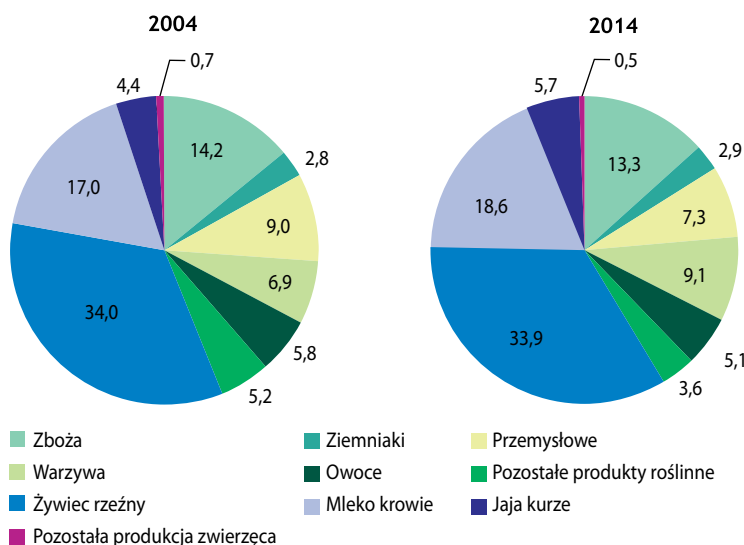
Rysunek 10. Struktura globalnej produkcji rolniczej (%)

Źródło: Rolnictwo w 2005 r., GUS, Warszawa 2006, Rolnictwo w 2014 r., GUS, Warszawa 2015.

rynku wołowy. Wzrost produkcji i podaży żywca drobiowego, przy wzroście popytu krajowego i zagranicznego powodowało, że ceny drobiu kształtowały się na poziomie nieco niższym niż w 2013 r., a sytuacja na rynku mleka w kraju kształtowała się pod wpływem dekoniunktury na rynku światowym, rosyjskiego embarga i zbliżającego się terminu likwidacji kwot mlecznych. Pomimo takich uwarunkowań sytuacje w kraju kształtowały obroty handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi. Przy nieco niższej dynamice eksport rolno-spożywczy zwiększył się do rekordowych 21,9 mld EUR, a importu do 15,1 mld EUR. W rezultacie nadwyżka zwiększyła się do nie notowanych wcześniej wartości 6,7 mld EUR, wobec 6,1 mld EUR w poprzednim roku.

Rysunek 11. Struktura towarowej produkcji rolniczej (%)

Źródło: Rolnictwo w 2014 r., GUS, Warszawa 2015.

Ceny skupu większości produktów rolniczych w 2014 r. były niższe niż w 2013 r. o 7,6%, w tym produktów roślinnych o 9,3%, a produktów zwierzęcych o 3,5%.

Tabela 7. Wskaźniki cen towarowej produkcji rolniczej (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2004	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	122,5	97,3	97,2	107,0	115,7	104,0	101,9	94,1
w tym skup	114,4	97,1	96,2	105,2	119,5	106,1	99,5	92,4
Produkcja roślinna	124,0	93,9	90,1	119,2	117,8	98,4	100,6	90,7
Produkcja zwierzęca	121,1	99,4	103,4	98,7	114,2	108,7	103,2	96,5

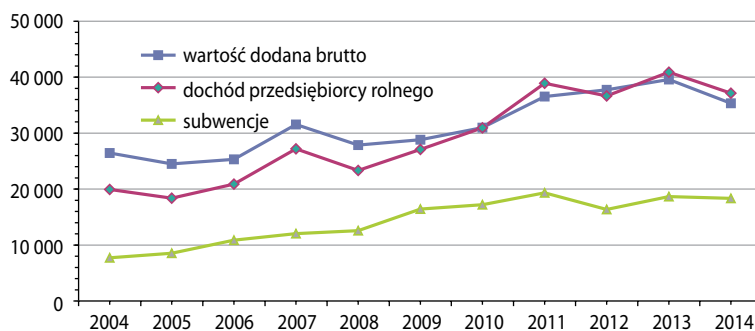
Źródło: Rolnictwo w 2014, GUS, Warszawa 2015.

Dochody rolników

O poziomie dochodów w rolnictwie decyduje głównie wolumen produkcji rolniczej, poziom cen oraz ich zmienność jak również poniesione nakłady w procesie produkcji. Znaczenie w dochodach mają również transfery, zarówno te płynące do rolnictwa (dopłaty, subwencje i odsetki otrzymywane przez rolników), jak i te płynące z rolnictwa do budżetu państwa (podatki, czynsze dzierżawne, podatki od kredytów).

Analiza sytuacji dochodowej w rolnictwie bazująca na Rachunkach Ekonomicznych dla Rolnictwa (RER) wykazuje, że dochód w rolnictwie polskim w latach 2004-2011 zwiększył się o 95,2%. Natomiast w kolejnych latach dochód wykazywał wahania, zmalał w 2012 o 5,8% do poziomu 36,7 mld zł w cenach bieżących, następnie wzrósł w 2013 o 11,4% do poziomu 40,9 mld zł. Natomiast według ostatniego rachunku na rok 2014 dochód przedsiębiorców rolnych na poziomie gospodarki narodowej uległ znacznemu obniżeniu o 9,1% w stosunku do roku poprzedniego i osiągnął 37,1 mld zł (tab. 8, rys. 12).

Rysunek 12. Wyniki ekonomiczne rolnictwa (ceny bieżące, mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa; Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB (weryfikacja październik 2015).

Na wzrost dochodu przedsiębiorcy rolnego w okresie 2004-2009 decydujący wpływ miał wzrost wartości subwencji. Ich udział w dochodach przedsiębiorców w tym okresie wzrósł z 38,8% w 2004 r. do ponad 60% w 2009. W kolejnych latach obserwuje się malejące znaczenie subwencji w dochodach. W ostatnich dwóch latach 2013 i 2014 udział ten ponownie uległ zwiększeniu do odpowiednio 45,6 i 49,3% (tab. 8, rys. 12). Obserwowane w ostatnich

latach stopniowe zmniejszenie udziału dopłat w dochodzie, oznaczało iż dopłaty stają się wygasającym czynnikiem egzogennym dynamiki wzrostu dochodu w rolnictwie. Obecnie znów nabierają na znaczeniu. Pula dopłat skierowana do rolnictwa w 2014 roku, zmniejszyła się o 1,7%. W 2014 roku zmieniła się struktura dopłat skierowanych do rolnictwa. Szacunkowo dopłaty bezpośrednie do produktów rolniczych w 2014 roku zostały zredukowane o 47% i tym samym zmalały z poziomu 2481 mln zł do 1313 mln zł w porównaniu z rokiem 2013. Odbłyło się to przy 5,2% wzroście pozostałych dopłat (obejmujących między innymi dopłaty bezpośrednie do gruntów ornych, do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania oraz płatności rolnośrodowiskowe i historyczne i krajowe). Zmniejszenie puli dopłat bezpośrednich do produktów rolniczych w 2014 roku związane było bezpośrednio z likwidacją uzupełniającej płatności podstawowej oraz płatności uzupełniającej do powierzchni upraw roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatności zwierzęcej).

Wartość produkcji sektora rolnego według RER w 2013 roku w porównaniu do roku 2012 zwiększyła się nominalnie o 2,4% w 2013, a w 2014 obniżyła się o 3%. Przy jednoczesnym wzroście wartości zużycia pośredniego o odpowiednio 0,8% w 2013 roku i 2,2% w 2014 roku w stosunku do roku poprzedniego oraz niższej wartości dopłat do produktów rolniczych (odpowiednio o 25 i 47%). Rezultatem czego było zwiększenie wartości produkcji dodanej brutto w stosunku do roku 2012 odpowiednio o 5% w 2013 i szacunkowe zmniejszenie o 10,7% w 2014 roku. W porównaniu z 2004 rokiem wartość dodana rolnictwa była większa o 50% w 2013 i szacunkowo już tylko o 33% w 2014 roku.

Tabela 8. Wyniki ekonomiczne rolnictwa w 2014 r. na tle wybranych lat (ceny bieżące, mln zł)

Wyszczególnienie	2004-2007	2008-2011	2012	2013	2014
1. Produkcja sektora rolnego (A+B+C)	66 030	81 237	97 078	99 362	96 424
A produkcja roślinna i zwierzęca	59 842	74 173	91 173	93 904	92 556
B dopłaty do produktów	4064	4668	3310	2481	1313
C pozostała produkcja i usługi	2124	2396	2595	2977	2555
2. Zużycie pośrednie	39 071	50 182	59 330	59 790	61 093
3. Wartość dodana brutto (1-2)	26 960	31 055	37 748	39 572	35 330
4. Amortyzacja	5402	5873	6291	6487	6789
5. Wartość dodana netto (3-4)	21 558	25 182	31 457	33 085	28 542
6. Pozostałe podatki	1382	1372	2370	2419	2221
7. Pozostałe subwencje	5727	11 714	13 048	16 182	17 022
8. Dochód z czynników produkcji (5-6+7)	25 903	35 524	42 135	46 847	43 343
9. Koszty pracy najmniejszej	2999	3804	3985	4455	4709
10. Czysze dzierżawne	384	462	304	305	248
11. Saldo odsetek zapłaconych i uzyskanych	921	1172	1151	1203	1232
12. Dochód przedsiębiorcy rolnego (8-9-10-11)	21 599	30 085	36 695	40 884	37 154
13. Udział dopłat i subwencji (B+7) w dochodzie w %	45,3	54,5	44,6	45,6	49,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa; Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB (weryfikacja październik 2015).

Należy nadmienić, iż 1,4% obniżenie wartości produkcji rolniczej w 2014 roku w porównaniu do roku poprzedniego należy łączyć z 7,3% wzrostem wolumenu produkcji rolniczej, przy aż 8,1% obniżeniu cen. Zmniejszenie wartości produkcji było wynikiem ponad 4,8% redukcji wartości produkcji roślinnej, na którą

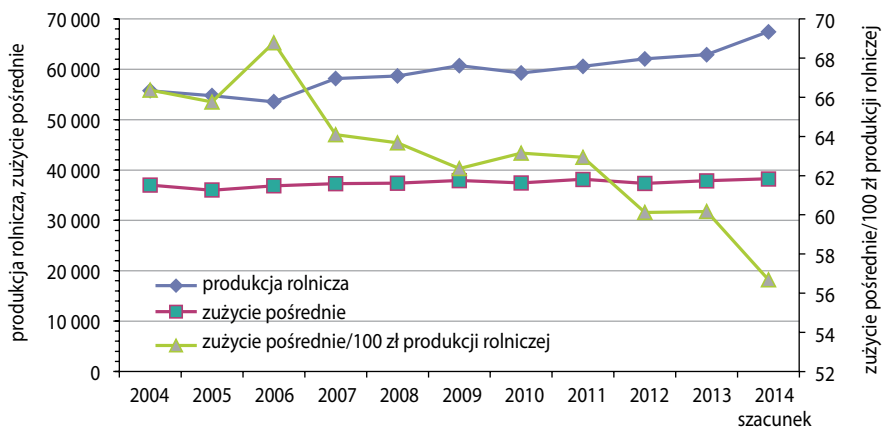
złożył się ok. 12,5% spadek cen tej gałęzi produkcji, przy jednoczesnym wzroście jego wolumenu o 8,8%. W tym czasie wartość produkcji zwierzęcej wzrosła o ponad 2%, czego przyczyną był wzrost wolumenu o 5,7% i uzyskanie o 3,4% niższych cen przez rolników. Do obniżenia dochodu w rolnictwie przyczynił się również ponad 2% wzrost zużycia pośredniego, na który złożyły się 4,5% wzrost wartości nawozów oraz aż 8% wzrost wartości pasz przemysłowych i 16% wzrost wartości pozostałych usług związanych z rolnictwem. W dwóch pierwszych przypadkach nastąpił wzrost zużycia tych środków produkcji, natomiast w przypadku pozostałych usług wzrosły w badanym okresie ich ceny.

Zwiększenie wartości produkcji dodanej w 2013 roku w stosunku do roku 2012, przyczyniło się do wzrostu o 11,2% dochodu z czynników produkcji, a więc wynagrodzenia za pracę i zaangażowany w produkcji rolniczej kapitał. Natomiast znaczne zmniejszenie wartości dodanej w 2014 roku (o 13,7%), przyczyniło się do zmniejszenia dochodu z czynników produkcji o 7,5%. Duży wpływ na wzrost dochodu z czynników produkcji w 2013 roku miał wzrost wartości pozostałych subwencji o 24%. Natomiast według wyników w 2014 roku na znaczny spadek dochodu z czynników produkcji do poziomu 43,3 mld zł., wpływ miało przede wszystkim obniżenie wartości dodanej netto o 13,7%.

Szacunkowy wzrost kosztów pracy najemnej (o ponad 11%) oraz niewielki wzrost kwoty czynszów dzierżawnych i pogorszenie salda odsetek nie wpłynęło ujemnie na dochód z pracy własnej i kapitału własnego w 2013 r., który osiągnął 40,8 mld zł. Jego wzrost był konsekwencją znacznego zwiększenia dochodu z czynników produkcji. Natomiast w 2014 roku 7,5% obniżenie dochodu z czynników produkcji i prawie 6% wzrost kosztów pracy najemnej wpłynął ujemnie na wartość dochodu przedsiębiorcy rolnego, który ostatecznie obniżył się o 9,1%. W 2014 r. według szacunków GUS zatrudnienie w polskim rolnictwie było na poziomie 1937,1 tys. osób w pełni zatrudnionych a dochód przedsiębiorcy przypadający na 1 osobę w pełni zatrudnioną wyniósł 20,08 tys. zł na osobę. Dochody te były prawie 2-krotnie wyższe niż w 2004 r.

Znaczący wzrost dochodów w latach 2004-2014 został osiągnięty dzięki poprawie w efektywności produkcji rolniczej. W efekcie na 100 zł produkcji rolniczej zużyto szacunkowo w 2014 r. 56 zł nakładów (zużycie pośrednie). W latach 2004-2013 było to średnio ponad 66,8 zł (rys. 13).

Rysunek 13. Wartość produkcji rolniczej oraz zużycia pośredniego (w cenach producenta* z 2005 r.)

*ceny producenta to ceny otrzymane przez producenta, bez uwzględnienia dotacji do produktów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa Eurostat; (szacunek październik 2015).

Spżycie żywności

Przyspieszenie dynamiki wzrostu realnych dochodów ludności po integracji skutkowało zmianami w poziomie i strukturze spożycia żywności. Wraz ze wzrostem dochodów ludności udział wydatków na żywność w wydatkach zmniejsza się. Udział ten w 2013 r. wyniósł 24,4% i był mniejszy o 2,5 pkt. proc. niż w 2004 r. Jednocześnie następują różnokierunkowe zmiany w spożyciu poszczególnych artykułów żywnościowych. Do korzystnych zmian należy wzrost spożycia mleka i jego przetworów, tłuszczów roślinnych, drobiu. Wzrost konsumpcji wieprzowiny i drobiu spowodował, że bilansowe spożycie mięsa w 2014 r. było o 3,5 kg/mieszkańca wyższe niż w 2013 r. (tab. 9).

Do niekorzystnych zmian zaliczyć należy brak wyraźnego postępu, a nawet regres w spożyciu warzyw i owoców, mimo znacznej poprawy oferty rynkowej i ich dostępności. Warto jednak dodać, że o wzroście konsumpcji cukru decyduje rosnące spożycie artykułów cukierniczych, natomiast bezpośrednie spożycie cukru w gospodarstwach domowych systematycznie maleje.

Tabela 9. Spżycie niektórych artykułów żywnościowych w Polsce na 1 mieszkańca

Wyszczególnienie	2004	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Przetwory zbożowe* kg	119	119	108	108	108	108	107,5
Ziemniaki (kg)	129	126	110	111	107	102	103
Warzywa (kg)	111	110	106	104	103	102	104
Owoce (kg)	55,0	54,1	44,0	42,0	46,0	46,0	48,0
Mięso i podroby (kg)	71,8	71,2	73,7	73,4	72,1	67,5	71,0
Ryby i przetwory** (kg)	12,4	11,5	13,1	12,4	11,7	12,2	13,2
Tłuszcze jadalne (kg)	30,7	30,5	32,1	32,0	32,1	31,8	32,7
w tym masło	4,4	4,2	4,3	4,0	4,1	4,1	4,1
tłuszcze roślinne	19,7	19,7	21,5	21,9	22,2	22,6	23,0
Mleko i przetwory*** (l)	174	173	189	194	193	206	205
Jaja kurze (szt.)	211	215	202	172	140	148	148
Cukier (kg)	37,6	40,1	39,9	39,4	42,5	41,9	43,5

*w ekwiwalencie ziarna zbóż, ** w ekwiwalencie wagi żywej, *** w ekwiwalencie mleka surowego
Źródło: Popyt na żywność nr 16, IERIGŻ-PIB, Warszawa 2015.

O poprawie jakości wyżywienia w Polsce świadczy także systematyczny spadek spożycia pieczywa i przetworów zbożowych oraz ziemniaków, przy większej konsumpcji uszlachetnionej i wyżej przetworzonej żywności. Nadal jednak poziom wyżywienia w Polsce mierzony spożyciem produktów zwierzęcych oraz warzyw i owoców jest niższy niż średnio w UE-15 i jest charakterystyczny dla krajów północno-europejskich o niskim poziomie dochodów. Jakość przeciętnej diety Polaka znacząco odbiega też od śródziemnomorskiego modelu konsumpcji, który przez dietetyków uznawany jest za wzorzec ze względów zdrowotnych.

Ogólnie jednak w 2014 r. uwarunkowania rynkowe dla konsumentów żywności były dużo bardziej korzystne niż w 2013 r. Poprawa sytuacji dochodowej ludności, pozytywne zmiany na rynku pracy, wzrost podaży i bezwzględny spadek cen żywności doprowadziły do ożywienia popytu na żywność. Znalazło to wyraz we wzroście spożycia mięsa, owoców i warzyw, ryb, tłuszczu roślinnych i cukru w porównaniu do 2013 r. (tab. 9).

ROLNICTWO W REGIONACH

Polskie rolnictwo charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w układzie regionalnym, a decyduje o tym szereg czynników zarówno agroklimatycznych, jak i społeczno-gospodarczych. W grupie czynników agroklimatycznych należy wymienić: jakość i zasobność gleb, warunki klimatyczne (długość okresu wegetacji, ilość opadów atmosferycznych), ukształtowanie powierzchni, stosunki wodne, itp. Syntetycznym wskaźnikiem obrazującym regionalne zróżnicowanie wspomnianych warunków jest opracowywany przez IUNG-PIB w Puławach Wskaźnik Jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej (WJRPP). Wartości wskaźników w poszczególnych regionach kraju bardzo się różnią – od najkorzystniejszych w województwie opolskim (81,6) do najmniej korzystnych w województwie podlaskim (55,0). Generalnie w zachodniej części kraju wartości wskaźnika WJRPP osiągają większe wartości niż we wschodnich i południowych regionach kraju. Różnice regionalne dotyczą także sfery społeczno-gospodarczej: struktury użytków rolnych (UR), struktury gospodarstw, formy własności ziemi, tradycji i kultury oraz możliwości zbytu produktów rolnych (lokalizacja zakładów przetwórczych, aglomeracje miejskie, granice państwa, itp.).

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, struktura gospodarstw oraz lokalizacja względem rynków zbytu powodują, że występują duże różnice regionalne w zakresie intensywności produkcji. Występuje bardzo silna zależność pomiędzy poprawą warunków agroklimatycznych wyrażonych wskaźnikiem WJRPP a wzrostem zużycia nawozów mineralnych, które skutkują wzrostem plonów. Najwyższe plony w produkcji roślinnej są uzyskiwane w województwach zachodniej i północnej Polski, gdzie występuje dużo towarowych gospodarstw stosujących intensywne metody produkcji. Wyrazem intensywnej produkcji jest duży udział roślin przemysłowych w strukturze zasiewów (15-20%), duże zużycie środków plonotwórczych (np. nawozów mineralnych) oraz duże zaangażowanie kapitału w produkcję (np. mechanizacja prac). W województwie opolskim i dolnośląskim zużycie nawozów mineralnych wyniosło odpowiednio 188,8 i 170,3 kg NPK/ha UR, wobec średnio w kraju 134,2 kg NPK/ha UR. W rejonach wschodnich i południowych plony są niższe, gdyż struktura gospodarstw wykazuje bardzo duże rozdrobnienie, a warunki glebowo-klimatyczne są gorsze (np. krótszy okres wegetacji, lekkie piaszczyste gleby). W rezultacie dużo małych gospodarstw rolnych produkuje ekstensywnymi i pracochłonnymi metodami, a produkty w dużej części są przeznaczane na samozaopatrzenie i sprzedaż bezpośrednią. Zużycie mineralnych nawozów w południowo-wschodnich regionach Polski wynosi 82,0-126,5 kg NPK/ha UR (tab. 10).

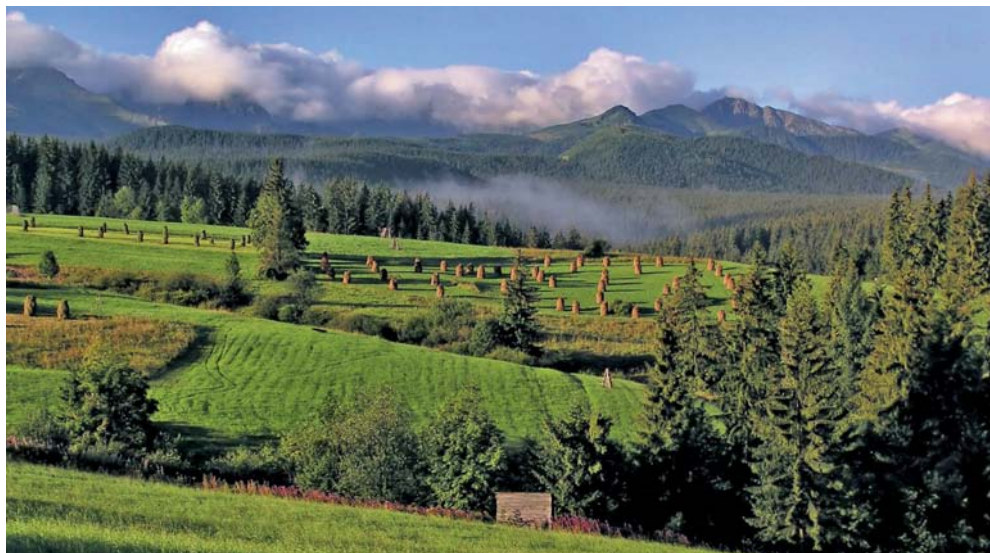

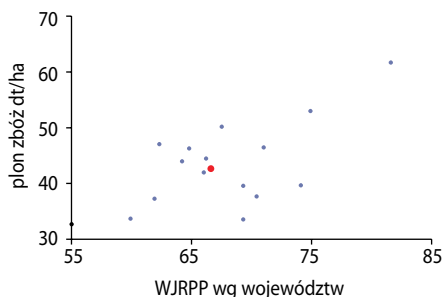
Tabela 10. Jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej, mineralne nawożenie oraz udział w strukturze zasiewów zbóż, ziemniaków i roślin przemysłowych

Województwo	WJRPP* [pkt]	Zużycie nawozów [kg/ha UR]		Udział w strukturze zasiewów [%]		
		mineralnych	wapniowych	zboża	ziemniaki	przemysłowe
Dolnośląskie	74,9	168,9	86,8	57,0	2,0	20,3
Kujawsko-pomorskie	71,0	166,2	63,1	55,8	1,4	16,5
Lubelskie	74,1	140,4	34,7	69,4	1,9	10,1
Lubuskie	62,3	98,0	44,7	59,9	1,1	13,8
Łódzkie	61,9	135,6	39,8	74,6	4,7	3,8
Małopolskie	69,3	84,6	26,5	65,8	8,0	3,1
Mazowieckie	59,9	125,4	33,0	68,1	2,7	4,3
Opolskie	81,6	188,0	97,0	60,5	1,4	20,8
Podkarpackie	70,4	80,1	18,9	65,9	7,9	7,6
Podlaskie	55,0	115,7	21,2	64,5	1,6	1,7
Pomorskie	66,2	142,8	64,6	64,2	3,0	16,0
Śląskie	64,2	138,3	51,0	70,2	2,7	8,7
Świętokrzyskie	69,3	105,8	16,5	70,9	4,5	3,8
Warmińsko-mazurskie	66,0	100,2	43,8	60,8	1,0	13,6
Wielkopolskie	64,8	158,2	53,8	64,1	2,1	11,0
Zachodniopomorskie	67,5	117,3	85,6	57,8	1,3	20,7
Polska	66,6	132,9	47,9	64,3	2,6	11,0

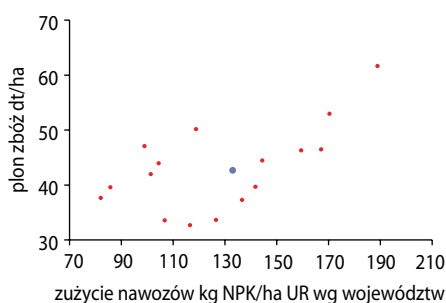
WJRPP – Waloryzacja Jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej, przemysłowe = buraki cukrowe i rzepak.
Źródło: Opracowanie IERIGZ-PIB, dane GUS, IUNG-PIB.

Rysunek 14. Wpływ Jakości Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej oraz nawożenia mineralnego na plony zbóż

Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej

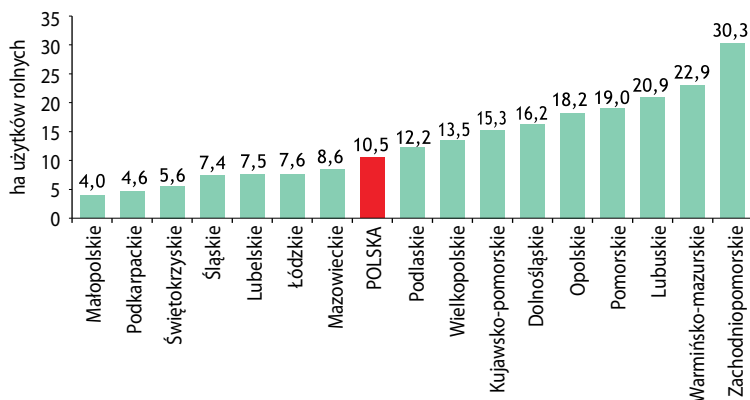

Zużycie nawozów mineralnych

Uwaga: wyróżnione punkty na wykresach oznaczają średnie wartości dla Polski.
Źródło: Opracowanie IERIGZ-PIB, dane GUS.

Rysunek 15. Średnia powierzchnia gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w 2014 r. wg województw

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB, dane ARiMR, <http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/srednia-powierzchnia-gospodarstwa.html>, data dostępu 10.08.2014.

Tabela 11. Udział województw w krajowej powierzchni zasiewów w 2014 r. (w %)

Województwo	Średnie gospodarstwo [ha]	Udział w krajowej powierzchni uprawy [%]				
		zasiewów	zbóż	ziemniaków	buraków cukrowych	rzepaku
Dolnośląskie	15,5	7,1	6,3	5,6	8,8	13,9
Kujawsko-pomorskie	16,2	8,9	7,7	5,0	18,9	12,2
Lubelskie	7,7	10,1	10,9	7,3	17,4	7,5
Lubuskie	19,2	2,7	2,5	1,1	0,8	3,9
Łódzkie	7,7	7,1	8,2	12,9	2,9	2,3
Małopolskie	3,9	2,8	2,9	8,8	0,5	0,9
Mazowieckie	9,0	11,5	12,1	12,2	6,0	4,1
Opolskie	19,6	4,2	3,9	2,3	6,6	8,1
Podkarpackie	4,4	3,1	3,1	9,4	1,8	2,2
Podlaskie	13,6	6,1	6,1	3,8	0,0	1,1
Pomorskie	18,5	5,5	5,5	6,5	4,6	8,7
Śląskie	6,5	2,6	2,8	2,7	0,8	2,3
Świętokrzyskie	5,5	3,1	3,5	5,5	2,0	0,9
Warmińsko-mazurskie	24,4	5,6	5,3	2,1	1,6	8,0
Wielkopolskie	14,2	14,1	14,1	11,7	21,4	12,5
Zachodniopomorskie	28,8	5,7	5,1	2,9	5,7	11,6
Polska	10,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB, dane GUS.

Tabela 12. Plony głównych ziemiopłodów wg województw w 2014 r. (dt/ha)

Województwo	Zboża			Ziemniaki	Buraki cukrowe	Rzepak
	ogółem	pszenica	żyto			
Dolnośląskie	53,0	54,0	36,8	294	752	33,0
Kujawsko-pomorskie	46,5	52,4	32,5	272	619	34,9
Lubelskie	39,7	45,6	30,4	282	610	29,5
Lubuskie	47,1	54,5	37,0	313	768	36,0
Łódzkie	37,3	43,9	28,7	291	686	33,2
Małopolskie	39,6	39,0	29,4	250	834	34,1
Mazowieckie	33,7	38,9	26,6	247	626	31,8
Opolskie	61,7	65,7	40,7	377	880	39,4
Podkarpackie	37,7	37,6	27,4	290	739	28,5
Podlaskie	32,7	36,1	26,2	224	602	32,2
Pomorskie	44,5	57,6	33,7	297	666	36,7
Śląskie	44,0	48,4	30,7	300	938	32,9
Świętokrzyskie	33,6	37,4	25,9	278	737	30,6
Warmińsko-mazurskie	42,0	48,2	33,1	251	555	30,3
Wielkopolskie	46,3	52,1	33,5	277	699	36,0
Zachodniopomorskie	50,2	59,6	42,4	309	726	37,5
Polska	42,7	49,7	31,5	278	683	34,4

Źródło: Opracowanie IERIGŻ-PIB, dane GUS.

W 2014 r. średni obszar użytków rolnych w polskim gospodarstwie rolnym wyniósł 10,5 ha¹. W Polsce występują duże różnice koncentracji produkcji rolniczej w układzie terytorialnym, pomimo postępujących procesów restrukturyzacyjnych. Największe obszarowo gospodarstwa rolne występują w północnych i zachodnich regionach kraju, w których funkcjonuje dużo wielkoobszarowych podmiotów powstałych w wyniku przekształceń własnościowych i restrukturyzacyjnych państwowych gospodarstw rolnych (PGR). W rezultacie powierzchnia średniego gospodarstwa rolnego w tych regionach wynosi: zachodniopomorskie (30,3 ha), warmińsko-mazurskie (22,9 ha), lubuskie (20,9 ha) i pomorskie (19 ha). Odmienna sytuacja występuje w województwach małopolskim (4,0 ha), podkarpackim (4,6 ha) i świętokrzyskim (5,6 ha), gdzie rozdrobniona struktura gospodarstw jest uwarunkowana historycznie, a procesy koncentracji produkcji przebiegają bardzo wolno.

Warunki agroklimatyczne i lokalizacja względem rynków zbytu determinują strukturę produkcji roślinnej i zwierzęcej. W polskim rolnictwie występuje wyraźna specjalizacja produkcji rolnej w regionach. Uprawa rzepaku jest skoncentrowana w sześciu województwach (dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, opolskim, pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim), których łączny udział w krajowej powierzchni uprawy w 2014 r. wyniósł 67%. Najwyższe plony rzepaku odnotowano w województwach opolskim (39,4 dt/ha) i zachodniopomorskim (37,5 dt/ha), a najniższe w województwie podkarpackim (28,5 dt/ha) (tab. 11). Wyraźna specjalizacja regionalna występuje także w uprawie buraków cukrowych. W 2014 r. pięć województw (dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, opolskie i wielkopolskie) posiadało łącznie ok. 73% udział w krajowym areale uprawy buraków cukrowych. Plony buraków cukrowych były silnie zróżnicowane regionalnie od 555 dt/ha w województwie warmińsko-mazurskim do 938 dt/ha w województwie śląskim.

¹ Wielkość ta odnosi się do gospodarstw o powierzchni 1 ha i więcej.

Produkcja ziemniaków jest skoncentrowana w następujących regionach: lubelskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie i wielkopolskie, których udział w krajowej powierzchni uprawy wyniósł łącznie 62%. Ziemniaki najwyżej plonowały w województwie opolskim (377 dt/ha), a najslabiej w podlaskim (224 dt/ha) (tab. 12). Produkcja zbóż również charakteryzuje się koncentracją w układzie regionalnym, pomimo relatywnie dużej tolerancji uprawy w stosunku do warunków glebowo-klimatycznych, uniwersalności ich zastosowań, a tym samym niewielkiego uzależnienia od rynku zbytu (np. przemysłu przetwórczego). W 2014 r. uprawa zbóż była skoncentrowana w następujących województwach: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, łódzkie, mazowieckie, podlaskie i wielkopolskie, których łączny udział w powierzchni uprawy wyniósł ok. 65%. Należy jednak zauważyć, że największy udział w uprawie zbóż mają największe obszarowo województwa: mazowieckie (12,1%) i wielkopolskie (14,1%). Odmierna sytuacja występuje w małych województwach (śląskim, małopolskim, lubuskim i podkarpackim), których udział w krajowej powierzchni uprawy zbóż wynosi tylko po ok. 3%. Najwyższe plony zbóż, łącznie z kukurydzą, wystąpiły w województwach dolnośląskim (53,0 dt/ha) i opolskim (61,7 dt/ha), a najniższe w województwie podlaskim (32,7 dt/ha).

Produkcja zwierzęca także wykazuje duże różnice w układzie terytorialnym, zarówno w zakresie kierunków produkcji, jak i jej koncentracji oraz intensywności. W 2014 r. utrzymała się wzrostowa tendencja pogłowia bydła w Polsce, które wzrosło o 1,3% do 5660 tys. szt. Pogłowia krów wykazuje długookresową tendencję spadkową, gdyż jest wynikiem procesów restrukturyzacji i modernizacji bazy surowcowej przemysłu mleczarskiego. Spadek pogłowia krów jest rekompensowany rosnącą wydajnością mleczną. W 2014 r. pogłowia krów wyniosło 2403 tys. szt. i było o 1,6% mniejsze niż przed rokiem. Chów bydła i krów jest skoncentrowany głównie w województwach:

Tabela 13. Pogłowia zwierząt na 100 ha użytków rolnych (szt./100 ha)

Województwo	Udział TUZ w użytkach rolnych %	Pogłowia w grudniu 2014 [szt./100 ha UR]			
		bydła	krów	trzody chlewnej	loch
Dolnośląskie	8,2	11,4	4,6	17,1	2,8
Kujawsko-pomorskie	7,4	47,2	15,1	123,3	11,8
Lubelskie	23,5	26,1	11,1	41,3	4,1
Lubuskie	5,3	18,1	7,0	38,0	3,2
Łódzkie	9,8	48,5	21,7	98,8	9,0
Małopolskie	16,8	31,4	16,1	32,1	4,7
Mazowieckie	34	60,8	28,4	49,5	4,5
Opolskie	3,2	23,6	8,9	81,2	7,5
Podkarpackie	18,1	16,5	9,7	30,5	3,4
Podlaskie	17,7	87,9	41,8	31,3	2,8
Pomorskie	5,2	27,5	9,9	99,5	9,8
Śląskie	5,4	32,4	12,5	63,3	6,0
Świętokrzyskie	9,6	32,8	12,8	45,8	5,8
Warmińsko-mazurskie	11,9	45,9	20,8	49,4	5,0
Wielkopolskie	16,3	49,5	15,7	226,5	16,4
Zachodniopomorskie	7,4	12,4	4,9	36,1	3,6
Polska	21,4	40,7	17,0	76,6	6,9

TUZ – trwałe użytki zielone, UR – użytki rolne,
Źródło: Opracowanie IERiGŻ-PIB, dane GUS.

podlaskim, wielkopolskim, mazowieckim, kujawsko-pomorskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim, których łączny udział w krajowym pogłowie wynosi ok 74,5%. Wymienione regiony specjalizują się w produkcji mleka, z którą bardzo silnie powiązana jest produkcja żywca wołowego. Pogłowie bydła w omawianych regionach w przeliczeniu na 100 ha UR wynosi od 43 szt. w warmińsko-mazurskim do 87 szt. w podlaskim. Najmniejszą obsadą bydła charakteryzują się województwa: dolnośląskie, lubuskie i zachodniopomorskie (11-17 szt./100 ha UR) (tab. 13).

W latach 2007-2013 wystąpił w Polsce bardzo duży spadek pogłowa trzody chlewnej. W 2014 r. spadkowa tendencja została zahamowana, gdyż pogłowie wzrosło o 2,3% do 11,2 mln szt. Regionami kraju specjalizującymi się w produkcji żywca wieprzowego są województwa: wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie i pomorskie, których łączny udział w krajowym pogłowie wynosi ok. 75%, w tym wielkopolskie ok. 35%. Największą obsadą świń na 100 ha UR charakteryzują się województwa wielkopolskie i kujawsko-pomorskie, odpowiednio 227 i 112 szt. Mały udział w chowie trzody chlewnej mają: dolnośląskie, lubuskie, podkarpackie, podlaskie i zachodniopomorskie, w których obsada wynosi 17-38 szt./100 ha.

Zróżnicowanie rolnictwa w poszczególnych województwach znajduje odzwierciedlenie także w wartości i wielkości skupu podstawowych produktów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych. W 2014 r. średnio w kraju wartość skupu w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosła 4,1 tys. zł. Wystąpiły duże różnice w układzie terytorialnym – od 1,7 tys. zł/ha w województwie podkarpackim i 1,9 tys. zł/ha w małopolskim do 5 tys. zł/ha w kujawsko-pomorskim i mazowieckim oraz 6 tys. zł/ha w wielkopolskim.

Najwięcej zbóż skupuje się w województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, opolskim, pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim, których łączny udział w skupie wynosi 67%. W przeliczeniu na hektar użytków

Tabela 14. Skup podstawowych produktów rolniczych z 1 ha UR w 2014 r.

Województwo	Zboża	Ziemniaki	Trzoda chlewna	Bydło	Drób	Mleko
	kg/ha	dt/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	l/ha
Dolnośląskie	2053	220	13	15	84	171
Kujawsko-pomorskie	1128	159	288	55	123	734
Lubelskie	515	24	86	25	70	393
Lubuskie	1057	35	67	13	259	214
Łódzkie	428	119	248	76	190	818
Małopolskie	150	27	87	46	68	278
Mazowieckie	419	32	105	55	316	1157
Opolskie	2159	98	147	20	98	502
Podkarpackie	445	48	61	13	58	211
Podlaskie	174	145	75	75	101	1925
Pomorskie	1151	305	296	30	188	407
Śląskie	556	13	146	51	249	547
Świętokrzyskie	212	7	115	60	116	345
Warmińsko-mazurskie	906	12	107	29	225	828
Wielkopolskie	1064	232	323	86	240	856
Zachodniopomorskie	1569	132	65	10	167	189
Polska	849	111	151	46	172	709

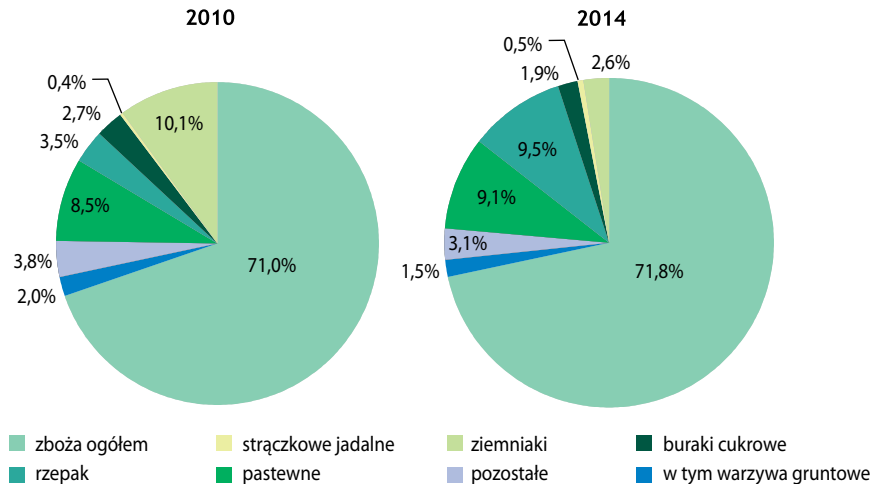
rolnych najczęściej zbóż skupiono w województwach dolnośląskim i opolskim – po ok. 2,1 t/ha, a najmniej w podlaskim – 0,2 t/ha. W skupie ziemniaków województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, pomorskie i wielkopolskie miały łączny udział ok. 63%. Z jednostki powierzchni najczęściej ziemniaków skupiono w województwach pomorskim (305 dt/ha), wielkopolskim (232 dt/ha) i dolnośląskim (220 dt/ha). Najmniejszy skup ziemniaków w przeliczeniu na hektar uprawy odnotowano w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim – odpowiednio 7 dt/ha i 12 dt/ha (tab. 14).

Produkcja mleka i powiązana z nią produkcja żywca wołowego jest skoncentrowana w sześciu województwach: kujawsko-pomorskim, łódzkim, mazowieckim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, których udział w skupie mleka i żywca wołowego wynosi łącznie ok. 77%. W przeliczeniu na hektar użytków rolnych największy skup wystąpił w województwach podlaskim (1925 l/ha) i mazowieckim (1157 l/ha), a najmniejszy w województwach dolnośląskim (171 l/ha) i zachodniopomorskim (189 l/ha). Duży skup żywca wołowego z 1 ha użytków rolnych występuje w województwach wielkopolskim (86 kg/ha) oraz łódzkim i podlaskim (75 kg/ha). W regionach zachodnich i południowych skup żywca wołowego z jednostki powierzchni wynosi zaledwie (10-13 kg/ha).

W skupie trzody chlewnej dominują województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie, pomorskie i wielkopolskie (łącznie ok. 70%), w tym wielkopolskie – 26%. W wymienionych regionach skup świń w przeliczeniu na hektar należy do największych w kraju (248-323 kg/ha). Najmniejszy skup trzody chlewnej odnotowano w województwie dolnośląskim – 13 kg/ha.

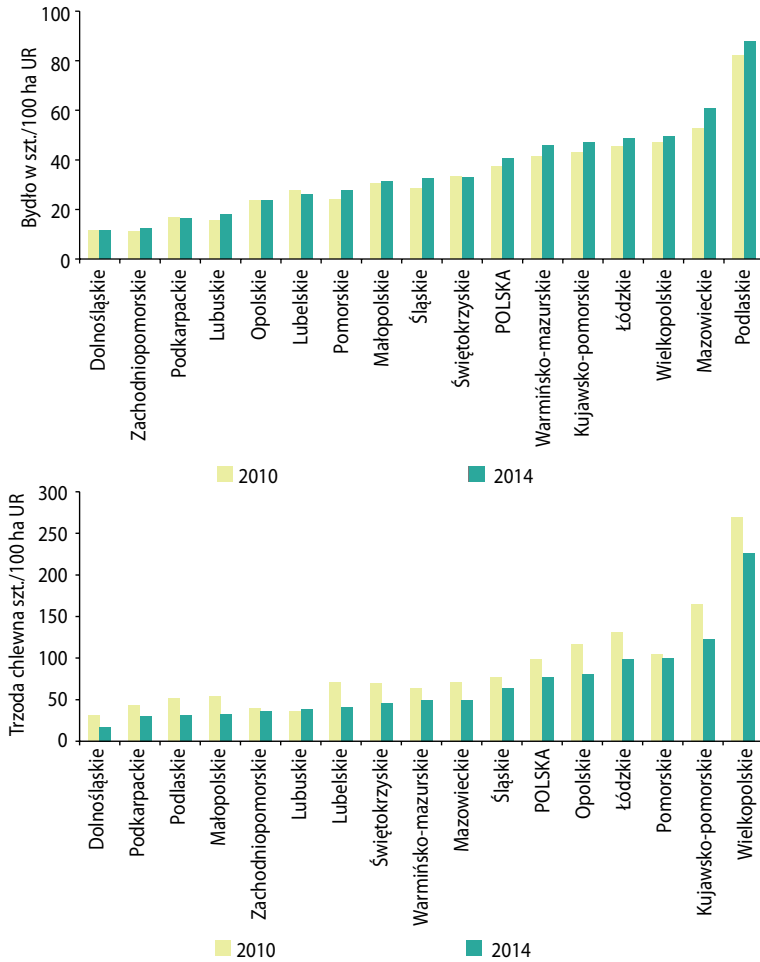
Skup żywca drobiowego jest skoncentrowany w trzech województwach: mazowieckim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim, których udział wynosi łącznie 50%. W 2014 r. dużym skupem żywca drobiowego w przeliczeniu na hektar użytków rolnych charakteryzowały się województwa: mazowieckie (316 kg/ha) oraz lubuskie, śląskie i wielkopolskie (po ok. 250 kg/ha). Małe znaczenie w skupie żywca drobiowego mają podkarpackie (58 kg/ha) i lubelskie (70 kg/ha).

Rysunek 16. Struktura zasiewów w Polsce

Źródło: Opracowanie IERIGŻ-PIB, dane GUS.

Rysunek 17. Pogłowie bydła i trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych

Źródło: Opracowanie IERIGŻ-PIB, dane GUS.

PRODUKCJA ROŚLINNA, WYBRANE RYNKI I GAŁĘZIE PRZETWÓRSTWA

Ulepszanie krajowych źródeł białka roślinnego

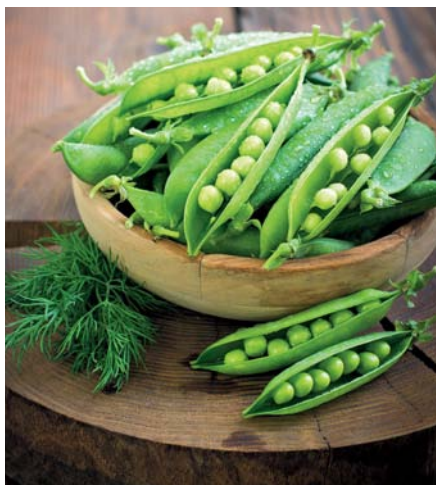
Od 2011 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadzoruje realizację programu wieloletniego o charakterze naukowo-wdrożeniowym *Ulepszanie krajowych źródeł białka roślinnego, ich produkcji, systemu obrotu i wykorzystania w paszach*. Zgodnie z przyjętymi założeniami program ma na celu przyczynienie się do zwiększenia zainteresowania i wykorzystania krajowych odmian roślin strączkowych w produkcji pasz. Realizacja programu jest koordynowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa PIB w Puławach. Głównymi wykonawcami programu są krajowe instytucje naukowe.

Program jest realizowany w oparciu o następujące priorytety:

- zwiększenie stabilności i jakości plonu wysokobiałkowych roślin strączkowych;
- nowe trendy w agrotechnice roślin strączkowych i sposoby zwiększania opłacalności uprawy;
- krajowe źródła białka roślinnego w żywieniu zwierząt monogastrycznych;
- ekonomiczne uwarunkowania rozwoju produkcji, infrastruktury rynku i systemu obrotu, a także opłacalności wykorzystania roślin strączkowych na cele paszowe w Polsce;
- produkcja wysokiej jakości pasz z trwałych użytków zielonych.

Podjęte w 2011 roku prace zmierzają do doskonalenia roślin uprawnych w zakresie zwiększenia i stabilizacji plonów oraz poprawy jakości nasion. W ostatnim roku realizacji programu, tj. 2015, zakończony zostanie cykl badań genetyczno-hodowlanych, weryfikacja różnych systemów uprawy grochu, łubinów, bobiku oraz badania jakościowe komponentów paszowych nad ich przydatnością w żywieniu zwierząt monogastrycznych. W okresie od sierpnia 2011 r. do grudnia 2014 r. wykonawcy programu uzyskali interesujące wyniki. Najważniejsze są następujące:

- opracowano metody skracające proces hodowli odmian grochu pozwalające otrzymać 3-4 pokolenia roślin w roku oraz przeprowadzono ocenę stopnia wyrównania roślin w obrębie tak uzyskanych linii;
- z oceny produktywności i efektów ekonomicznych w technologiach nisko-, średnio- i wysokonakładowej uprawy łubinu wynika, że plony z uprawy uproszczonej dla wszystkich badanych gatunków są podobne jak w uprawie płuznej;
- koszt produkcji 1 kg białka był najniższy w uprawie uproszczonej i wahał się w przedziale od 1,95 zł za kg w łubinie wąskolistnym do 2,35 zł w łubinie żółtym. Koszty te są niższe od ceny 1 kg białka zawartego w poekstrakcyjnej śrucie sojowej;
- z oceny uprawy roślin strączkowych jako przedplonów dla uprawy pszenicy ozimej, rzepaku ozimego i pszenżyta ozimego dla różnych typów upraw, wynika, że zboża we wszystkich typach upraw postrączkowych plonowały istotnie wyżej, przy zastosowaniu uprawy tradycyjnej i uproszczonej plonowały podobnie w siewie bezpośrednim, nieznacznie, ale istotnie niżej (do 10%);

- uprawa bezorkowa, a szczególnie siew bezpośredni sprzyjają większemu zasiedleniu środowiska glebowego przez mikroorganizmy w porównaniu do tradycyjnej uprawy orkowej;
- wprowadzenie roślin strączkowych do zmianowań z różnym udziałem zbóż sprzyja bardzo wysokiemu plonowaniu zbóż i rzepaku przy zmniejszonym nawożeniu azotowym;
- zidentyfikowano patogeny grzybowe zasiedlające nasiona roślin strączkowych pochodzące z różnych regionów kraju i stworzono bank patogenów na potrzeby doboru istniejących odmian do regionu uprawy oraz do hodowli odpornościowej roślin strączkowych;
- siew punktowy roślin strączkowych może obniżyć normy wysiewu bez obniżki plonów;
- z oceny przydatności nasion roślin strączkowych, produktów rzepakowych i wywarów zbożowych w żywieniu zwierząt monogastrycznych w doświadczeniu produkcyjnym wynika, że zwierzęta żywione mieszanką zbilansowaną z wykorzystaniem krajowych źródeł białka roślinnego charakteryzowały się podobnymi wynikami produkcyjnymi do świń otrzymujących mieszankę pełnoporcjową z poekstrakcyjną śrutą sojową;
- wyniki doświadczeń dotyczące odchovu kurcząt rzeźnych wskazują, że poziom łubinu żółtego i grochu w mieszance, niepowodujący pogorszenia odchovu kurcząt, mieści się na poziomie 20% dla łubinu żółtego i 15% dla łubinu białego;
- wykazano, że kaczki Pekin i gęsi Białe Kołudzkie otrzymujące koncentrat zbilansowany wyłącznie na bazie krajowych źródeł białka roślinnego, charakteryzowały się większą masą ciała i niższym współczynnikiem wykorzystania paszy w porównaniu do kaczek i gęsi otrzymujących koncentrat z poekstrakcyjną śrutą sojową;
- wykazano, że świnie żywione koncentratami zawierającymi białko roślinne z rodzimych źródeł mogą charakteryzować się większą mięsnością;
- przeprowadzono badania pilotażowe wprowadzenia do praktyki opracowanego modelu pionowych powiązań integracyjnych podmiotów w zakresie rozwoju produkcji mięsa wieprzowego i drobiowego przy wykorzystaniu komponentów paszowych opartych na białku rodzimych roślin strączkowych wykazują, że najbardziej dogodną formułą animowania rozwoju rynku rodzimych roślin białkowych jest produktowa struktura klastrowa jako płaszczyzna współdziałania całkowicie niezależnych przedsięwzięć, podejmujących wspólne przedsięwzięcia w gospodarce;
- opracowano skład gatunkowy i odmianowy przykładowych mieszanek do renowacji trwałych użytków zielonych w dostosowaniu do warunków glebowo-klimatycznych;
- analizując koszty żywienia przyrostu 1 kg masy ciała opasów stwierdzono ich duże zróżnicowanie; najmniejszą wartość stwierdzono w grupie żywionej sianokiszonką z koniczyną łąkową.

Biorąc pod uwagę wypracowane rezultaty programu wieloletniego oraz uwzględniając zagadnienie roślin strączkowych w nowej Wspólnej Polityce Rolnej do 2020 roku i trendy obserwowane w Unii Europejskiej służące poszukiwaniom alternatywnych źródeł białka paszowego, w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi przygotowany został projekt programu wieloletniego na lata 2016-2020 pod roboczą nazwą *Zwiększenie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju*.

Oceniono, że kontynuacji wymagają badania genetyczne wspomagające hodowlę rodzimych odmian roślin strączkowych i badania agrotechniczne z trwałym stosowaniem uproszczeń w uprawie. Nowym gatunkiem, który został ujęty w programie, jest soja. Uzyskane dotychczas wyniki badań jakościowych i strawnościowych surowców z rodzimych roślin strączkowych wskazują na ich większy potencjał w żywieniu zwierząt w porównaniu do informacji zawartych w piśmiennictwie naukowym, stąd planuje się zwiększyć nacisk na upowszechnianie wyników uzyskanych w programie oraz dalsze prace wdrożeniowe w gospodarstwach rolnych, dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców (wytwórni paszowych, producentów trzody chlewnej i drobiu) w celu zbudowania rozpoznawalnego znaku rynkowego, co będzie kolejnym czynnikiem pobudzającym uprawę oraz da gwarancję dostaw odpowiedniej ilości jednolitego surowca do produkcji pasz.

W nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 utrzymane zostaną płatności w sektorze roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych, które są przyznawane od roku 2010. Płatność do roślin wysokobiałkowych przy-

znawana będzie w formie powierzchniowej, do wybranych gatunków roślin. Płatność będzie przysługiwać do uprawy w plonie głównym w siewie czystym i w formie mieszanek (z wyłączeniem mieszanek z roślinami innymi niż te, do których przysługuje płatność). Dla wyki siewnej i wyki kosmatej płatność będzie przyznawana do ich uprawy z rośliną podporową. Nowe gatunki, do których będzie przyznawana płatność, to nostrzyk biały, lędzwan i wyka kosmata. Maksymalna powierzchnia upraw roślin wysokobiałkowych w gospodarstwie, do której może zostać przyznana płatność, wynosi 75 ha.

Na rok 2015 r. kwota przeznaczona na płatność do roślin wysokobiałkowych wynosi ok. 67,5 mln EUR.

Powrót dawnych odmian

Dawne odmiany roślin warzywnych i rolniczych, niekiedy pamiętane jeszcze przez dorosłych z czasów dzieciństwa, z wakacji na wsi, często wspomniane z sentymentem przez najstarszych mieszkańców wsi, wracają na pola, do ogródków przydomowych, ale też i na stoły Polaków zainteresowanych zdrową, smaczną i wartościową żywnością.

Ustawa o nasiennictwie z 9 listopada 2012 r. umożliwiła rejestrację takich odmian jako odmiany regionalne i amatorskie, a co za tym idzie, obrót nasionami takich odmian. Jeśli znajdują się zainteresowani ich rejestracją, wkrótce będzie można kupić w sklepie nasiona cebuli wolskiej, lubartowskiej, kapusty Kamiennej Głowy, pomidora Malinowe Serce, cebulki szalotki, bulwy słynnej odmiany ziemniaka Pierwiosnka czy wielu innych tradycyjnych odmian.

Zainteresowanym tą problematyką polecić można publikację „Informator nt. starych odmian roślin rolniczych i ogrodniczych występujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej i możliwościach ich introdukcji do uprawy jako odmiany regionalne i amatorskie” (do pobrania ze strony internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi). Jak ocenia dr Jacek Szklarek, Prezes Stowarzyszenia *Slow Food Polska*, „Publikacja w przejrzysty sposób prezentuje zarówno osobom związanym ze światem nauki, jak również rolnikom, plantatorom oraz zwyczajnym konsumentom, problematykę bioróżnorodności i troskę o jej zachowanie”. Publikacja szczególnie wychodzi naprzeciw zainteresowanym, którzy na nowo odkrywają stare, cenne odmiany oraz ich szczególne walory zdrowotne i smakowe. Tradycyjne odmiany zasługują na uwagę rolników ekologicznych, którzy poszukują odmian mało wymagających co do zasobności gleby i odpornych na choroby roślin. Warto pamiętać, że wśród tradycyjnych odmian roślin warzywnych i rolniczych, przystosowanych do ekstensywnych warunków uprawy, odmiany o takich właśnie cechach stanowią chlubną większość. Z kolei ich wyjątkowe walory smakowe stanowią wisienkę na torcie dla zwolenników ich uprawy.

Należy również podkreślić, że rolników, którzy zdecydują się na uprawę odmian regionalnych i amatorskich, czeka wsparcie finansowe ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego, Pakietu 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie, w wysokości 750 PLN do hektara uprawy. Natomiast rolnicy zachowujący odmiany regionalne bądź amatorskie mogą liczyć na wsparcie w wysokości 1000 PLN do hektara prowadzonej przez siebie plantacji nasiennej.

Kolejną ciekawą propozycją ustawy o nasiennictwie jest możliwość odtwarzania cennych przyrodniczo trwałych użytków zielonych (TUZ) z tzw. „mieszanek materiału siewnego roślin pastewnych przeznaczonych do wykorzystania w ramach ochrony środowiska naturalnego”. Materiał rozmnożeniowy mieszanek do celów zakładania i odtwarzania zbiorowisk roślinnych pochodzi z naturalnych i półnaturalnych łąk, leżących w granicach obszarów Natura 2000, z tego samego typu siedliska co siedlisko docelowe. Skorzystanie z mieszanek daje szereg korzyści, jak: dostosowanie składu botanicznego do specyfiki siedliska, trwały efekt zakładanej łąki, zachowanie bioróżnorodności roślin i miejsca bytowania rodzimych gatunków fauny oraz wzbogacenie i urozmaicenie krajobrazu przyrodniczego.

Warto również pamiętać, że mieszanki dla ochrony środowiska mogą odnaleźć również swoje miejsce w mieście – na śródmiejskich trawnikach, zamieniając je w kwietne łąki, a także na pasach zieleni przy drogach szybkiego ruchu.

Integrowana produkcja roślinna

Integrowana produkcja roślin (IP) jest nowoczesnym systemem jakości żywności, wykorzystującym w sposób zrównoważony postęp techniczny i biologiczny w uprawie, ochronie roślin i nawożeniu oraz zwracającym szczególną uwagę na ochronę środowiska i zdrowie ludzi.

Uczestnictwo w systemie IP pozwala na otrzymanie zdrowej żywności pochodzenia roślinnego, w której nie zanotowano przekroczeń dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, azotanów i innych pierwiastków oraz substancji szkodliwych. Potwierdzeniem wysokiej jakości plonów pochodzących z IP jest certyfikat i zastrzeżony znak IP.

Oprócz korzyści marketingowych wynikających ze sprzedaży żywności o poświadczonej urzędowo jakości istnieje szereg innych argumentów przemawiających za wdrożeniem IP:

- 1) zbieżność założeń systemu integrowanej produkcji roślin z zasadami integrowanej ochrony roślin pozwala stwierdzić, że wdrożenie IP w chwili obecnej gwarantuje wypełnienie obligatoryjnego wymogu wprowadzenia zasad integrowanej ochrony roślin;
- 2) uzyskanie certyfikatu w systemie IP pozwala na refundację części poniesionych kosztów związanych z uczestnictwem w systemie oraz promocją w ramach działań PROW;
- 3) zastosowanie zasad IP pozwala na spełnienie wymogów stawianych przez system Wzajemnej Zgodności – *Cross Compliance* – w ramach płatności bezpośrednich, które w zakresie ochrony roślin i bezpieczeństwa żywności obowiązują od 1 stycznia 2011 r.;
- 4) wdrożenie w gospodarstwie IP jest niezwykle istotne w przypadku konieczności potwierdzenia wymogów odnoszących się do bezpieczeństwa żywności, zarówno na potrzeby eksportu owoców i warzyw na rynki zbytu w krajach trzecich, jak i handlu wewnątrz europejskiego, w tym eksportu na rynek Federacji Rosyjskiej. W ramach IP przewidziano możliwość prowadzenia produkcji zgodnie z normami rosyjskimi. Zasadniczym elementem są w tym przypadku opracowane przez Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach specjalne programy ochrony roślin;
- 5) IP pozwala także na wypełnienie w dużym zakresie wymogów bezpieczeństwa żywności i ochrony środowiska w ramach innych, komercyjnych systemów jakości wymaganych np. przez wielkopowierzchniowe sieci handlowe.

Tabela 15. Integrowana produkcja w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba wydanych certyfikatów	811	1557	1891	1915	1174	838	1068	1482	2465	2898	3067
Certyfikowana powierzchnia (tys. ha)	6,45	9,29	10,92	10,60	7,48	5,64	7,59	10,75	15,44	18,32	17,73
Certyfikowana produkcja (tys. t)	15,52	17,55	22,97	19,07	20,35	15,32	19,81	31,76	57,46	58,31	558,4

Urzędem odpowiedzialnym na mocy prawa za nadzór nad systemem IP jest Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa. Jednak wzorem rozwiązań przyjętych w systemie rolnictwa ekologicznego certyfikacja została powierzona podmiotom certyfikującym upoważnionym przez właściwego wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa. Warunkiem uzyskania upoważnienia jest posiadanie akredytacji w zakresie certyfikacji integrowanej produkcji roślin udzielonej w trybie przepisów ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz.U. z 2014, poz. 1645, z późn. zm.) i zapewnienie prowadzenia kontroli, przestrzegania wymagań integrowanej produkcji roślin przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje, w tym wykształcenie oraz doświadczenie.

W 2014 r. wojewódzcy inspektorzy ochrony roślin i nasiennictwa upoważnili 5 podmiotów certyfikujących: 2 – w woj. mazowieckim, 2 – w woj. małopolskim i 1 – w woj. świętokrzyskim. Rok 2014 był rokiem przejściowym dla nowych regulacji. Z tego względu obowiązki jednostek certyfikujących realizowali wojewódzcy inspektorzy ochrony roślin i nasiennictwa na podstawie upoważnień Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

W latach 2004-2014 certyfikowana powierzchnia integrowanej produkcji wzrosła prawie 3-krotnie, a produkcja prawie 4-krotnie.

Ponadto w 2014 r. podmioty certyfikujące przekazały wojewódzким inspektorom ochrony roślin i nasiennictwa informacje dotyczące 111 wydanych certyfikatów (w tym 76 jabłka i 30 marchew) na produkcję wynoszącą 23 864 tony. W 2014 r. wpłynęło 2953 zgłoszeń zamiaru przystąpienia do systemu IP. Jednocześnie do systemu IP zgłoszono 3643 upraw. Wynika to z faktu, iż producenci mogą deklarować prowadzenie upraw dla więcej niż jednego gatunku. Powierzchnia zgłoszona wynosiła prawie 22 tys. ha, z czego ponad 98% stanowiły uprawy sadownicze.

Rynek produkcji nasiennej

Według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN) w roku 2014 nastąpił 0,2% wzrost powierzchni plantacji nasiennej dla wszystkich roślin rolniczych w stosunku do roku 2013 (z 115,4 tys. ha do 118,8 tys. ha). Zmiana ta spowodowana była głównie wzrostem powierzchni plantacji nasiennej roślin bobowatych grubonasiennych (o 38,9%) i drobnonasiennych (o 3,5%), buraka cukrowego i pastewnego (o 16,6%) oraz traw (o 16%). W przypadku roślin oleistych i włóknistych istotny 85% wzrost powierzchni upraw nasiennej spowodowany był przede wszystkim wzrostem produkcji gorczycy białej oraz soi. Zważywszy na fakt, iż w 2014 roku zaobserwowano niską presję wirusów, a co za tym idzie odnotowano stosunkowo niski procent dyskwalifikacji, zakwalifikowana powierzchnia plantacji nasiennej ziemniaka wzrosła o 10,2% i kształtowała się na poziomie 5,25 tys. ha. Natomiast nastąpił ponad 11,1% spadek zakwalifikowanej powierzchni upraw nasiennej w grupie roślin zbożowych. Należy jednak zauważyć, że w stosunku do początku dziesięciolecia, tj. roku 2005 nastąpił wzrost ogólnej powierzchni upraw nasiennej (łącznie roślin rolniczych i roślin warzywnych) o 48,4%.

W Krajowym Rejestrze Odmian znajduje się 2437 odmian roślin (stan na kwiecień 2015 r.). Udział odmian zagranicznych w Rejestrze Odmian dla roślin rolniczych w 2014 r. wynosił 51,4%. W 2014 roku do Krajowego Rejestru zostało zgłoszonych 611 odmian roślin, w tym 94% zgłoszonych stanowiły rośliny rolnicze. Dominującymi gatunkami były: rzepak ozimy, kukurydza, pszenica ozima, burak cukrowy, jęczmień jary oraz żyto ozime.

Według szacunków rzeczoznawców Głównego Urzędu Statystycznego w sezonie 2013/14 w porównaniu do okresu poprzedniego sprzedaż materiału siewnego zbóż podstawowych wzrosła nieznacznie – o 0,53%. Rolnicy zakupili 82,8 tys. t kwalifikowanych nasion pszenicy, 12,7 tys. t żyta, 31,7 tys. t jęczmienia, 9,6 tys. t owsa i 34 tys. t pszenżyta. W porównaniu z sezonem 2012/13 sprzedaż kwalifikowanego materiału siewnego żyta, jęczmienia, owsa, pszenżyta była mniejsza (odpowiednio o 6, 0,6, 4, 4,3 i 5,3%), natomiast zużycie kwalifikowanych nasion pszenicy wzrosło o 5,9%. Ponadto systematycznie wzrasta wykorzystanie wysokiej jakości sadzeniaków ziemniaków, które jest wyższe o 0,9% w porównaniu z poprzednim sezonem.

Rynek zbóż

Produkcja zbóż jest jedną z głównych gałęzi rolnictwa Polski. Pod względem powierzchni uprawy Polska zajmuje drugie miejsce w Unii Europejskiej, pod względem zbiorów plasuje się na trzecim miejscu po Francji i Niemczech. Popularność produkcji zbóż wynika ze stosunkowo prostej technologii ich uprawy, łatwego przechowywania i zbywania, a przede wszystkim różnorodności wykorzystania ziarna, które jest w większości zużywane na pasze. Sytuacja popytowo-podażowa na rynku zbóż ma istotne znaczenie dla całej gospodarki żywnościowej. Sektor zbożowy w dużym stopniu decyduje również o ekonomicznych warunkach produkcji na innych rynkach, w tym szczególnie na rynku żywca wieprzowego i drobiu.

W krajowej produkcji zbóż w 2014 roku dominowała pszenica, kukurydza oraz pszenżyto. Duży udział w powierzchni zasiewów zbóż i zbiorach miały również jęczmień, żyto i mieszanki zbożowe. Wielkość zbiorów zbóż ulega z roku na rok wahaniom, co jest rezultatem głównie zmian w plonach, a w mniejszym stopniu w areale.

Powierzchnia uprawy zbóż ogółem w Polsce wyniosła 7,5 mln ha (podobnie jak w 2013 r.). Zbiory zbóż ogółem osiągnęły rekordowy poziom 31,9 mln ton, tj. o 12,3% więcej niż w 2013 r. i o 19,5% więcej od średnich zbiorów z lat 2006-2010. Tak duży wzrost zbiorów wynikał z poprawy plonowania. Osiągnęły one prawie 4,2 t/ha, tj. o 12,3% więcej niż w 2013 r. (w tym pszenicy prawie 5 t/ha, kukurydzy na ziarno – 6,6 t/ha, jęczmienia i pszenżyta – 4 t/ha, żyta – 3,2 t/ha). Krajowe zapotrzebowanie na zboża od lat waha się w granicach od 26 do 28 mln ton. W sezonie 2014/15 krajowe zużycie zbóż wyniosło 27,7 mln ton wobec 26,8 mln ton w poprzednim sezonie. Dominującą pozycję w strukturze zużycia krajowego stanowi spasanie (średnio 16-18 mln ton). W sezonie 2014/15 zwiększyło się paszowe zużycie ziarna (o 1,2 mln ton) z powodu wzrostu produkcji mięsa drobiowego i wieprzowiny. Wzrosło także zużycie przemysłowe ziarna, a nieznacznie zmniejszyło się zużycie na cele spożywcze. Spożycie zbóż od wielu lat maleje, co wynika między innymi ze zmiany nawyków żywieniowych ludności. Ważne znaczenie w zagospodarowaniu krajowej produkcji w 2014 r. miał eksport ziarna, który wyniósł prawie 5,5 mln ton (wzrost o 33,6%). Szczególnie wzrósł eksport pszenicy, której wywieziono z kraju 3,2 mln ton (wzrost o 89%). Tak intensywny wzrost wywozu pszenicy zrekompensował spadek eksportu pozostałych gatunków zbóż (żyta, jęczmienia, owsa i kukurydzy).

Rynek cukru

Polska jest trzecim, co do wielkości producentem cukru w Unii Europejskiej, po Francji i Niemczech. W wyniku reformy rynku cukru w Unii Europejskiej nastąpiło ograniczenie produkcji cukru buraczanego i od roku gospodarczego 2009/2010 kwota produkcji cukru w Polsce wynosi 1 405 608,1 ton. Kwota ta podzielona jest na 5 producentów cukru: Krajową Spółkę Cukrową S.A., Pfeifer & Langen Polska S.A. i Pfeifer & Langen Gliniojeck S.A., Südzucker Polska S.A. oraz Nordzucker Polska S.A.

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych zmniejszyła się z 286 tys. ha w 2005 r. (przed reformą) do 196 tys. ha w 2014 r., a liczba plantatorów – odpowiednio: z 70,7 do 35,0 tys.

W kampanii cukrowniczej 2014/15 zebrano 13,5 mln ton buraków, z których wyprodukowano 2046 tys. ton cukru. Zbiory buraków były o 20% większe niż w kampanii 2013/14.

Buraki przetwarzane były w 18 cukrowniach. Średnia cena buraków wyniosła 125,9 zł/t i była o 15,3% niższa niż przed rokiem. Kampania cukrownicza 2014/15 trwała średnio 122 dni i była o 16 dni dłuższa niż przed rokiem. W ostatnich trzech sezonach produkcja cukru była o ok. 350-640 tys. ton wyższa od kwoty produkcyjnej cukru.

Uzyskiwane dobre wyniki produkcyjne są skutkiem wysokiej podaży i dobrej jakości surowca. Istotne znaczenie mają także pozytywne efekty procesów restrukturyzacyjnych oraz modernizacji krajowego przemysłu cukrowniczego. W wyniku przeprowadzonych przemian i inwestycji nastąpiła poprawa efektywności technicznej i ekonomicznej sektora, którego wskaźniki finansowe znacznie przewyższają średnie wartości wskaźników finansowych w przemyśle spożywczym.

Zużycie cukru w Polsce w 2014 r. wyniosło 1685 tys. ton i było o 3,4% wyższe niż przed rokiem. Zwiększyło się jego zużycie w gospodarstwach domowych (o 1,7%), przetwórstwie spożywczym (o 4,1%). Przeciętne zużycie cukru w przeliczeniu na 1 mieszkańca wzrosło o 2,6% do 43 kg.

Rynek ziemniaków

Produkcja ziemniaków w Polsce systematycznie spada pod wpływem malejącego zapotrzebowania przede wszystkim ze strony rolnictwa i dostosowania do popytu zgłaszanego przez rynek. Udział ziemniaków w strukturze zasiewów zmalał do 2,6%, a więc do poziomu zbliżonego do większości krajów Unii Europejskiej.

Sytuacja na rynku ziemniaka w sezonie 2014/15 była typowa dla roku o wysokiej podaży. Pomimo mniejszej powierzchni upraw zbiory ziemniaków w 2014 r. wzrosły do 7,4 mln ton (o 4,4%), w wyniku poprawy plonowania o 31,8%.

Tabela 16. Powierzchnia uprawy, plony i zbiory ziemniaków

Wyszczególnienie	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2013	2014
Powierzchnia uprawy mln ha	0,81	0,53	0,41	0,37	0,35	0,27
Zmiany (%)	-37,1	-35,4	1,4	-8,7	-9,6	-20,7
Plony t/ha	18,1	18,8	23,0	24,4	21,1	27,8
Zmiany (%)	-0,1	3,9	9,0	5,2	-12,8	31,8
Zbiory mln ton	14,6	9,9	9,4	8,7	7,1	7,4
Zmiany (%)	-38,2	-32,3	10,8	-8,7	-21,4	4,4

Źródło: Rynek ziemniaka, stan i perspektywy, IERIGŻ-PIB, Warszawa 2014; Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015.

Wzrost plonów oznaczał silny wzrost podaży. Biorąc pod uwagę dużą wrażliwość cen ziemniaków na zmiany podaży, konsekwencją był spadek cen. Przeciętne ceny skupu ziemniaków jadalnych (bez wczesnych) obniżyły się o 19,3%, w mniejszej skali obniżyły się ceny skupu ziemniaków przemysłowych (spadek o 7,9%).

Największy udział ziemniaków w powierzchni zasiewów w 2014 r. był w województwach: łódzkim (35 tys. ha – 12,6%), mazowieckim (34 tys. ha – 12,4%), wielkopolskim (32 tys. ha – 11,5%), podkarpackim (26 tys. ha – 9,5%). Najmniejszy udział (poniżej 2%) to województwa: lubuskie, opolskie i warmińsko-mazurskie.

Krajowy popyt na ziemniaki zgłaszany przez rynek waha się w ostatnich latach w granicach 4,0-4,2 mln ton, z czego 1,5-1,9 mln ton przetwarzane jest przez przemysł. Do produkcji skrobi ziemniaczanej przemysł krochmalniczy zużywa 460-700 tys. ton rocznie, w zależności od cen ziemniaków i koniunktury na rynku skrobi. Konsumpcja ziemniaków nieprzetworzonych charakteryzuje się tendencją spadkową. Pozostałe 3-4 mln ton ziemniaków nieznanających nabywców zużywa się w gospodarstwach na samozaopatrzenie, do sadzenia lub na pasze.

Rynek rzepaku

Zbiory rzepaku w Polsce charakteryzują się dużą zmiennością. Wynika ona z wahań plonów i powierzchni zasiewów. Na zmienność uprawy rzepaku ozimego w Polsce znaczny wpływ ma wrażliwość tej rośliny na spadki temperatury, a w efekcie straty w zasiewach wywołane wymarzeniem.

Wejście Polski do Unii Europejskiej i polityka UE w zakresie biopaliw i energii odnawialnej dały silny impuls dla rozwoju uprawy i przetwórstwa rzepaku. Produkcja rzepaku stała się rozwijającą się gałęzią produkcji roślinnej. W latach 2003-2014 produkcja rzepaku zwiększała się rocznie o 7,9%, w wyniku dynamicznego wzrostu areалу uprawy (o 6,1%), a także poprawy jego plonowania (o 1,8%).

Produkcja rzepaku w Polsce stała się najbardziej rozwijającym się działem produkcji roślinnej głównie z uwagi na możliwości wykorzystania rzepaku do produkcji biopaliw. Udział rzepaku w krajowej powierzchni zasiewów wzrósł z 4% przed akcesją Polski do UE do ok. 9% w ostatnich 5 latach. W 2014 roku powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w Polsce wyniosła rekordowe 951 tys. ha i była większa od powierzchni z 2013 r. o 30 tys. ha. Zbiory rzepaku i rzepiku też były rekordowe i wyniosły 3276 tys. ton, tj. zwiększyły się o 22,3% w porównaniu do 2013 r. Tak dynamiczny wzrost zbiorów wynikał ze zwiększenia powierzchni zasiewów o 3,3% i poprawy plonowania o 18,2%. Przeciętne ceny skupu rzepaku przemysłowego wynosiły 1320 zł/t i były niższe od cen w 2013 r. o 10,4%. Spadek cen rzepaku był jednak niższy niż cen zbóż, np. pszenicy, której ceny skupu obniżyły się o 14,2%.

Wysoka dynamika produkcji wynikała ze wzrostu popytu i produkcji tłuszczów roślinnych. Polityka UE w zakresie biopaliw i energii odnawialnej spowodowały pozytywny impuls dla produkcji i przetwórstwa rzepaku w Polsce.

Cechą charakterystyczną rozmieszczenia upraw rzepaku jest zróżnicowanie regionalne. Powierzchnia upraw koncentruje się w 9 województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, mazowieckim, opolskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim, dysponujących najbardziej sprzyjającymi warunkami klimatycznymi do uprawy rzepaku.

Popyt na ziarno rzepaku kształtuje zapotrzebowanie przemysłu olejarskiego, a także eksport. Poza nasionami, których w 2014 r. wyeksportowano rekordową ilość (793,0 tys. ton), a import wyniósł 190 tys. ton. Oprócz ziaren przedmiotem handlu zagranicznego są olej i śruta rzepakowa. Polska jest największym eksporterem śruty rzepakowej w Europie.

Rynek tytoniu i wyrobów tytoniowych

Polska zajmuje czwarte miejsce pod względem wielkości produkcji tytoniu w Unii Europejskiej, po Włoszech, Grecji i Hiszpanii. W 2014 r. uprawę tytoniu prowadziło około 9 tys. rolników, na powierzchni 14,6 tys. ha. Produkcja wyniosła 34,9 tys. ton, wydajność z 1 ha 2,46 t. Ponad 90% plantatorów zrzeszonych jest w grupach producentów tytoniu.

Krajowy tytoń jest przetwarzany na terenie Polski przez dobrze zorganizowaną sieć pierwszego przetwórstwa. Polski tytoń, spełniający najwyższe standardy jakości, jest wykorzystywany przede wszystkim do produkcji papierosów typu American Blend, z których ponad połowa przeznaczona jest na eksport.

Polska jest jednym z największych producentów i eksporterów papierosów w Unii Europejskiej. Dodatkowo saldo handlu zagranicznego sektora tytoniowego systematycznie rośnie, a przemysł tytoniowy ma znaczący udział w generowaniu dodatniego salda handlu zagranicznego całej gospodarki żywnościowej (dodatnie saldo handlowe wyrobami tytoniowymi w 2014 r. wyniosło 1374,0 mln EUR i było o 29,7% wyższe niż w 2013 r.).

Rynek chmielu

Polska jest trzecim po Niemczech i Czechach producentem chmielu w UE. W 2014 r. zebrano ok. 2 tys. ton surowca, co odpowiada produkcji 162,5 ton alfa-kwasów. Powierzchnia uprawy chmielu w 2014 r. wyniosła 1,4 tys. ha, z tego 58% stanowiły odmiany goryczkowe, a 42% aromatyczne.

Chmiel z polskich upraw charakteryzuje się doskonałą jakością i niepowtarzalnym aromatem. W przemyśle piwowarskim cenione są polskie odmiany chmielu aromatycznego, w tym szczególnie odmiana Lubelski. W 2014 r. do produkcji weszła nowa, obiecująca odmiana chmielu goryczkowego Magnat hodowli Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa-PIB w Puławach, o wysokiej zawartości alfa-kwasów (substancji nadających piwu goryczkę). Należy również podkreślić, że Polska dysponuje jedną z najnowocześniejszych w Europie linii produkcyjnych do ekstrakcji alfa-kwasów z szyszek chmielowych.

Przed wprowadzeniem na rynek chmiel podlega procedurze certyfikacji, która potwierdza jego walory jakościowe oraz pochodzenie.

Rynek suszu paszowego

Susz jest składnikiem pasz, który zawiera włókno surowe, korzystnie wpływające na funkcjonowanie układu pokarmowego bydła. W roku gospodarczym 2014/15 na terenie Polski funkcjonowały 4 przedsiębiorstwa przetwórcze, które łącznie wyprodukowały 2,38 tys. ton suszu paszowego.

Powierzchnia upraw zielonki przeznaczonej do produkcji suszu paszowego w roku gospodarczym 2014/2015 wyniosła 626,6 ha. Z tego 374,3 ha stanowiły trwałe użytki zielone, a 252,3 ha – uprawy roślin motylkowych na gruntach ornych.

Rynek owoców

Zbiory owoców w 2014 r. były rekordowo wysokie i wyniosły 4,2 mln ton. Produkcja owoców z drzew wyniosła 3,6 mln ton i była o 2,8% wyższa od zbiorów uzyskanych w 2013 r. i o 44% wyższa od średniej produkcji z lat 2006-2010. Zbiory jabłek wyniosły 3,2 mln i były wyższe o 3,6% od zbiorów 2013 r. i o blisko 50% wyższe od średniej z lat 2006-2010 (tab. 17). Zbiory gruszek wyniosły 74 tys. ton, śliwek – 106 tys. ton, wiśni – 176,5 tys. ton, czereśni 48 tys. ton. Łączne zbiory brzoskwiń, moreli i orzechów włoskich oszacowano na 20,4 tys. ton. Łączne zbiory owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych wyniosły w 2014 r. 569 tys. ton i były niższe o ok. 6,3% niż w poprzednim roku, ale wyższe o 11% od średnich zbiorów z lat 2006-2010. Najbardziej obniżyły się zbiory porzeczek czarnych (o 20%).

Zbiory truskawek oceniono na 203 tys. ton. Zbiory porzeczek wyniosły 162,6 tys. ton, w tym porzeczek czarnych 124 tys. ton. Zbiory malin wyniosły 126 tys. ton, agrestu – 12,4 tys. ton. Zbiory pozostałych owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych oceniono na ponad 65 tys. ton, w tym zbiory borówki wysokiej wyniosły 12,5 tys. ton.

Produkcję przetworów owocowych w Polsce w sezonie 2014/15 ocenia się na poziomie 1065 tys. ton, tj. o 5% wyższym od produkcji w poprzednim sezonie. Decydujący był wzrost do rekordowego poziomu 335 tys. ton produkcji zagęszczonego soku jabłkowego. Zwiększyła się również produkcja dżemów, przecierów oraz konserw i suszy owocowych. Produkcja owoców mrożonych pozostała na poziomie 415-416 tys. ton. Obniżyła się produkcja soków zagęszczonych produkowanych z owoców kolorowych.

Tabela 17. Produkcja owoców w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Średnia za okres 2006-2010	2013	2014	2014	
				2006-2010 = 100	2013=100
Zbiory owoców ogółem	3027,1	4128,4	4188,9	138,4	101,5
Zbiory owoców z drzew	2514,7	3521,6	3620,1	144,0	102,8
w tym:					
jabłka	2136,0	3085,1	3195,3	149,6	103,6
gruszki	58,5	75,7	73,7	126,0	97,4
śliwki	93,0	102,4	106,1	114,0	103,6
wiśnie	168,1	188,2	176,5	105,0	93,8
czereśnie	38,0	47,6	48,1	126,5	101,1
pozostałe ^a	21,0	22,6	20,4	97,1	90,3
Zbiory owoców z krzewów i plantacji jagodowych	512,4	606,8	568,8	111,0	93,7
w tym:					
truskawki	184,3	192,6	202,5	109,9	105,1
maliny	73,0	121,0	125,9	172,4	104,0
porzeczki	184,6	198,5	162,6	88,1	81,9
aronia	42,2	57,9	43,4	102,7	74,8
agrest	15,2	15,0	12,4	81,8	83,1
borówka wysoka	7,6	12,7	12,5	163,0	97,9

^a brzoskwinie, morele, orzechy włoskie

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2014 r. GUS, Warszawa 2015; Rynek owoców i warzyw, Stan i perspektywy, IERIGZ-PIB; Produkcja upraw rolnych i ogrodnictw w 2014 r., GUS, Warszawa 2015.

W sezonie 2014/15 w porównaniu z poprzednim sezonem ceny skupu niemal wszystkich owoców były niższe. Najbardziej spadły ceny wiśni i porzeczek czarnych. Ceny jabłek deserowych obniżyły się o 13%, a kierowanych do przetwórstwa o ponad 44%. Sytuacja na rynku jabłek jesienią 2014 r. uległa destabilizacji po wprowadzeniu embarga przez Rosję. Wyższe były jedynie ceny skupu malin, gruszek i czereśni.

Rynek warzyw

Zbiory warzyw gruntowych w 2014 r. wyniosły 4,64 mln ton, tj. o 15,9% więcej od zbiorów w 2013 r. Najbardziej zwiększyły się zbiory kapusty, cebuli i buraków, a najmniej pomidorów. Produkcja kapusty w 2014 r. wyniosła 1,16 mln ton, kalafiorów – 246 tys. ton, cebuli – 651 tys. ton. Produkcja marchwi wyniosła 823 tys. ton, a buraków ćwikłowych – 358 tys. ton. Zbiory pomidorów wyniosły 272 tys. ton, ogórków – 270 tys. ton. Łączne zbiory warzyw „pozostałych” zostały oszacowane na 867 tys. ton, tj. o 23,3% więcej niż w poprzednim roku. Zbiory warzyw spod osłon (głównie pomidorów i ogórków) spadły o 1,4% do 968 tys. ton, a pieczarek wzrosły do 275 tys. ton (tab. 18). Produkcja przetworów warzywnych w sezonie 2014/2015 wzrosła o 2% do poziomu 1,17 mln ton. Większa była produkcja niemal wszystkich przetworów, w tym dominujących w produkcji warzyw mrożonych (635 tys. ton).

Łączny eksport warzyw świeżych w sezonie 2014/15 wyniósł ok. 500 tys. ton, wobec 541 tys. ton w sezonie poprzednim. Zmniejszył się eksport wszystkich warzyw, w przypadku których Rosja tradycyjnie pozostawała największym odbiorcą, tj. pomidorów, marchwi, papryki, ogórków, a przede wszystkim kapusty pekińskiej. Rosyjskie embargo i wysoka produkcja w UE wpłynęły na zmniejszenie z 423 do 370 tys. ton eksportu warzyw mrożonych.

W sezonie 2014/15 ceny skupu niemal wszystkich podstawowych warzyw były niższe niż w sezonie poprzednim. Najbardziej spadły ceny kapusty (o 43%) i cebuli (o 41,7%). Ceny marchwi, z uwagi na duży popyt w Europie, wzrosły o 12,5%. Głęboki spadek cen skupu niemal wszystkich warzyw odzwierciedlał wzrost podaży na rynku krajowym spowodowany większymi zbiorami i ograniczeniem eksportu większości gatunków. Średnie ceny pomidorów produkowanych pod osłonami były o 6,9% niższe niż w roku poprzednim, a ogórków o 13,8%.

Tabela 18. Produkcja warzyw w Polsce (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Średnia za okres 2006-2010	2013	2014	2014	
				2006-2010 = 100	2013=100
Zbiory warzyw ogółem	5302,0	4986,0	5607,2	105,8	112,5
Zbiory warzyw gruntowych	4564,7	4003,9	4639,0	101,6	115,9
w tym: kapusta	1195,4	975,4	1156,4	96,7	118,6
kalafior	220,1	210,1	245,6	111,6	116,9
cebula	649,3	551,1	651,1	100,3	118,1
marchew	853,3	742,5	822,6	96,4	110,8
buraki	335,7	298,2	357,8	106,6	120,0
ogórki	269,2	253,6	266,9	99,1	105,3
pomidory	254,4	270,4	271,9	106,9	100,6
pozostałe ^a	787,2	702,7	866,7	110,1	123,3
Zbiory warzyw spod osłon ^b	737,3	982,1	968,2	131,3	98,6
w tym: pomidory	411,0	559,4	538,7	131,1	96,3
ogórki	209,7	259,2	265,1	126,4	102,3
pozostałe ^c	109,9	163,5	164,3	149,5	100,5
Pieczarki	214,0	270,0	275,0	128,5	101,9

^a pietruszka, pory, selery, rzodkiewka, sałata, rabarbar, szparagi, koper i inne,

^b dane IERIGŻ-PIB, ^c papryka, sałata, oberżyna, rzodkiewka i inne warzywa spod osłon

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2014 r. GUS, Warszawa 2015; Rynek owoców i warzyw, Stan i perspektywy, IERIGŻ-PIB, nr 40-46.

Stan zorganizowania rynku owoców i warzyw w Polsce

Podstawowym warunkiem wspierania sektora ogrodniczego ze środków UE i krajowych jest zorganizowanie się producentów. Celem działalności organizacji producentów jest koncentracja podaży i sprzedaż produktów ich członków, planowanie produkcji i dostosowanie jej do potrzeb rynku, zarówno pod względem ilości, jak i jakości, a także obniżanie kosztów produkcji, stabilizacja cen oraz promowanie metod i technologii uprawy oraz gospodarki ściekami i odpadami przyjaznych środowisku naturalnemu. Do 2013 r. możliwe było tworzenie grup producentów w sektorze owoców i warzyw, podmiotów tymczasowych, których celem jest spełnienie kryteriów uznania za organizację producentów poprzez zrealizowanie w okresie maksymalnie 5 lat działań i inwestycji określonych w planie dochodzenia do uznania, zatwierdzonym decyzją administracyjną. Grupy producentów powstawały przede wszystkim w rejonach specjalizujących się w produkcji ogrodniczej, tj. w mazowieckim (jabłka, grzyby, warzywa), kujawsko-pomorskim (pomidory), wielkopolskim (warzywa, grzyby) oraz lubelskim (owoce miękkie, jabłka). Wartość wprowadzanych przez grupy i organizacje do obrotu produktów stanowi obecnie ok. 20% krajowej produkcji ogrodniczej. Średni stopień zorganizowania rynku ogrodniczego w krajach UE wynosi ok. 35%.

Aktualnie w Polsce funkcjonuje 114 grup i 187 organizacji producentów owoców i warzyw, w których zrzeszonych jest ok. 7,3 tys. członków.

PRODUKCJA ZWIERZĘCA, WYBRANE RYNKI

Polska jest znaczącym w Unii Europejskiej producentem mięsa. W 2014 r. zajmowała czwarte miejsce pod względem produkcji mięsa wieprzowego, pierwsze pod względem produkcji mięsa drobiowego, była siódmym producentem wołowiny.

Produkcja podstawowych gatunków mięsa ogółem wyniosła w 2014 r. 4090 tys. ton i była o 12,4% większa w porównaniu z produkcją odnotowaną w 2013 r. (3640 tys. ton). W strukturze produkcji w 2014 r. dominuje mięso drobiowe (45,6%), następną miejsce zajmuje wieprzowina (44,1%) oraz wołowina (10,2%), a w strukturze konsumpcji dominuje wieprzowina (54%) oraz mięso drobiowe (37%). Niewielki jest udział wołowiny (2,3%). Obroty handlu zagranicznego mięsem i jego przetworami pozwalają dostosować strukturę podaży do struktury popytu krajowego.

Polska notuje wyraźnie dodatnie saldo obrotu międzynarodowego mięsem, w 2014 r. ukształtowało się ono na poziomie 869,7 tys. ton i w stosunku do 2013 r. wzrosło o 52,7 tys. ton tj. o 6,5%. Takie wyniki handlu oznaczają, że na rynkach międzynarodowych zostało zagospodarowanych 21,3% produkcji mięsa wyprodukowanego w Polsce w 2014 r.

Tabela 19. Produkcja i handel zagraniczny mięsem (wieprzowiną, wołowiną i drobiem) oraz jego przetworami w 2014 r.^a (tys. ton)

Wyszczególnienie	Produkcja ^a	Eksport ^b	Import ^b	Saldo handlu zagranicznego
Wieprzowina	1 802	619,7	817,0	-197,3
Wołowina	419	339,8	33,5	306,3
Drób	1 869	867,6	106,9	760,7
Razem	4 090	1 827,1	957,4	869,7

^a w wadze bitej ciepłej, ^b w ekwiwalencji mięsa

Źródło: Rolnictwo w 2014 r. GUS, Warszawa 2015; Rynek mięsa. Stan i perspektywy, nr 48, IERIGZ-PIB.

Wg wstępnych danych GUS spożycie mięsa ogółem w 2014 r. ukształtowało się na poziomie 73,9 kg/mieszkańca, a więc wzrosło o 6,4 kg, tj. o 9,5% w stosunku do 2013 r. Największy udział nadal stanowiło spożycie wieprzowiny (39,9 kg/mieszkańca, tj. 54%), następnie mięsa drobiowego (27,4 kg/mieszkańca, tj. 37,1%), najmniejsze było spożycie wołowiny (1,7 kg/mieszkańca, tj. 2,3%). W stosunku do 2013 r. wzrosło spożycie wszystkich gatunków mięsa: wieprzowego o 4,4 kg, tj. o 12,4%, wołowiny o 0,2 kg, tj. o 13,3% oraz mięsa drobiowego o 0,9 kg, tj. o 3,4%.

Polska notuje wyraźnie dodatnie saldo obrotu międzynarodowego mięsem i jego przetworami. W 2014 r. ukształtowało się ono na poziomie prawie 870 tys. ton i w stosunku do 2013 r. wzrosło o 103,3 tys. ton, tj. o 12,1%.

Rynek mięsa wieprzowego

W 2014 r. po raz pierwszy od kilku lat odnotowano wzrost pogłowia świń. W listopadzie 2014 r. pogłowie trzody chlewnej liczyło 11,3 mln szt., wykazując wzrost o 271,1 tys. szt. (+2,5%) w porównaniu z analogicznym okresem 2013 r. Zwiększyła się liczebność warchlaków o masie między 20 kg a 50 kg, trzody przeznaczanej na ubój oraz loch. Stado loch na chów pozostało praktycznie na tym samym poziomie w porównaniu z końcem 2013 r., wynosząc 956,3 tys. szt., w tym loch prośnych było 643 tys. szt., a więc o 1,4% więcej niż w 2013 r. Według wstępnych danych GUS w 2014 r. produkcja wieprzowiny wyniosła 1802 tys. ton i była wyższa niż rok wcześniej o 196 tys. ton (+12%).

Przeciętna cena skupu trzody chlewnej w Polsce w 2014 r. wyniosła 4,82 zł/kg w wadze żywej i była o 10,6% niższa w stosunku do ceny w 2013 r. (5,39 zł/kg). Spadek cen był szczególnie wyraźny w drugiej połowie 2014 r. Miało to związek z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń oraz konsekwencjami embarga na import niektórych produktów spożywczych z Unii Europejskiej wprowadzonym przez Rosję, a także wzrostem podaży wieprzowiny w UE. Najwyższe ceny na polskim rynku notowano w miesiącach letnich (5,19-5,33 zł/kg), od lipca 2014 r. kontynuowany był spadek ceny, która w grudniu osiągnęła poziom 4,16 zł/kg.

Od przystąpienia Polski do UE ceny skupu trzody chlewnej w coraz większym stopniu zależą od cen w UE i kursu złotego względem euro. W 2014 r. sprowadzono do Polski 615 tys. ton mięsa wieprzowego, głównie z UE-15 (o 1,2% mniej niż w 2013 r.) i 5,4 mln szt. trzody (głównie prosiąt i warchlaków), tj. o 6% więcej niż w 2013 r. Eksport mięsa wyniósł 367,1 tys. ton (o 19,4% mniej niż 2013 r.), a żywca 90,0 tys. szt. (o 9% więcej niż w 2013 r.).

Rynek wołowiny

Od kilkunastu lat w Polsce obserwuje się zmianę struktury stada bydła, spowodowaną spadkiem pogłowia krów i wyrównującego go wzrostu pogłowia bydła pozostałego. Nieznacznie rośnie także liczba krów mamek, ale nadal ma ona niewielki udział w pogłowiu krów ogółem.

W grudniu 2014 r. pogłowie bydła liczyło 5660 tys. szt., wykazując nieznaczny wzrost w skali roku o 1,1%. Zwiększenie liczebności stada bydła ogółem wynikało ze wzrostu pogłowia cieląt (+2,4%) oraz grupy młodego bydła w wieku 1-2 lat (+5,5%).

Pogłowie krów spadło w porównaniu z grudniem 2013 r. o 38 tys. szt. (-1,6%) do poziomu 2403 tys. szt. W 2014 r. odnotowano w Polsce wyraźny wzrost produkcji wołowiny. Produkcja wołowiny w 2014 r. wyniosła 419 tys. ton i była o 12% wyższa niż w 2013 r. (373 tys. ton). Popyt na wołowinę pochodzi głównie z zagranicy. W 2014 r. 81,1% krajowej produkcji wołowiny zagospodarowane zostało na rynkach zagranicznych.

W 2014 r. ceny skupu bydła były niższe od rekordowo wysokich notowanych w latach 2012 i 2013. Przeciętna cena wg danych GUS w 2014 r. osiągnęła poziom 5,96 zł/kg wagi żywej i była o 3,9% niższa niż w 2013 r. (6,20 zł/kg).

Rynek mięsa drobiowego

W strukturze produkcji drobiu rzeźnego dominuje mięso z brojlerów kurzych i indyckich (93,2% produkcji). W 2014 r. kontynuowana była tendencja wzrostowa produkcji mięsa, ale o wyższej dynamice (wzrost o 12,5%). Produkcja mięsa drobiowego rośnie w tempie szybszym niż konsumpcja krajowa. Głównym czynnikiem pobudzającym rozwój produkcji był nadal eksport, którego udział w produkcji zwiększył się do 46,4%. W 2014 r. także na rozwój produkcji pozytywnie wpłynął wzrost krajowego popytu na mięso drobiowe.

Według danych MRiRW średnia cena skupu kurcząt w 2014 r. wyniosła 3,67 zł/kg i była o 5,2% niższa niż rok wcześniej. Średnia cena skupu indyków spadła o 1,2% w skali roku do poziomu 5,81 zł/kg. Cena skupu kurcząt typu brojler charakteryzowała się zmiennością w całym 2014 roku. W pierwszym kwartale 2014 r. odnotowano wzrost, zaś w kwietniu i maju wystąpił spadek. Od końca maja cena skupu kurcząt sukcesywnie wzrastała, odnotowując w sierpniu najwyższy poziom wynoszący 3,96 zł/kg. Najwyższa cena skupu kurcząt była jednak niższa o 5,0% od najniższej ceny odnotowanej w ubiegłym roku, a wynoszącej 4,17 zł/kg. Najniższą cenę skupu kurcząt – 3,46 zł/kg – odnotowano w ostatnich dwóch miesiącach 2014 roku.

Rynek jaj

Produkcja jaj w 2014 r. wyniosła około 10,3 mld sztuk i była wyższa o 2,1% od produkcji w 2013 r. Przeciętnie od 1 kury noski uzyskano 228 jaj i poziom ten był o 9,1% wyższy niż uzyskany w 2013 r. Ocenia się, że spożycie jaj w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 148 sztuk.

W 2014 roku spadły ceny jaj spożywczych w zakładach pakowania, zaś w zakładach przetwórczych ceny jaj wzrosły. Średnia cena sprzedaży jaj w zakładach pakowania w 2014 roku była niższa od ceny z 2013 r. o ponad 3% i wyniosła 31,20 zł/100 szt. W styczniu 2014 roku cena jaj kształtowała się na poziomie 29,90 zł/100 szt., tj. o 24% niższym niż w tym samym okresie w 2013 roku. Od stycznia do maja ceny jaj utrzymywały się poniżej poziomu cen z 2013 r. Natomiast od czerwca zaczęły stopniowo rosnąć. W grudniu 2014 roku cena sprzedaży jaj wzrosła o około 8% w stosunku do grudnia 2013 roku.

Średnie ceny jaj w 2014 roku w stosunku do 2013 roku w kategorii wagowej XL, L i M obniżyły się odpowiednio o 8, o 8,4 i o 3%, zaś w kategorii wagowej S wzrosły o około 3%.

W 2014 r. struktura sprzedaży jaj według klas kształtowała się następująco: kategoria wagowa XL stanowiła 2,7%, kat. L – 44,0%, kat. M – 48,7%, zaś kat. S – 4,6%. W strukturze sprzedaży nie wystąpiły większe zmiany w porównaniu do 2013 r. Przeciętna cena skupu jaj w 2014 roku była o 4% wyższa od notowanej w 2013 roku i wyniosła 3453 zł/tonę.

W styczniu cena skupu jaj wyniosła 3104 zł/tonę i była najniższą ceną w 2014 roku. W kolejnych dwóch miesiącach, tj. od lutego do marca doszło do wzrostu cen jaj. W kwietniu nastąpił spadek ceny jaj o około 7%. Od maja do grudnia 2014 roku jaja w skupie systematycznie drożały.

Przy stabilizacji konsumpcji systematycznie rośnie udział eksportu w polskiej produkcji jaj spożywczych. W 2014 r. wyeksportowano 207,4 tys. ton jaj w skorupkach (o 6,7% mniej niż w 2013 r.) i 19,5 tys. ton przetworów. Import wyniósł 23,4 tys. ton jaj w skorupkach i 5,2 tys. ton przetworów. Saldo handlu zagranicznego wyniosło 189,6 mln euro i było o 5% niższe niż w 2013 r. Głównymi rynkami zbytu polskich jaj były: Niemcy i Holandia, a także Włochy, Czechy, Węgry i Rumunia. Import jaj pochodził głównie z Holandii i Niemiec.

Rynek miodu

W 2014 roku w Polsce było ponad 57 tys. pszczelarzy, a liczba rodzin pszczelich – według danych Instytutu Ogródnictwa Zakładu Pszczelnictwa w Puławach (IO) – charakteryzuje się tendencją wzrostową.

Produkcja miodu w latach 2004-2014 ulegała znacznym wahaniom – od 9 tys. ton w roku 2004 do 23 tys. ton pozyskanych w roku 2011. W 2014 r. zebrano w Polsce 14 tys. ton miodu (tab. 20). Był to niekorzystny rok dla pszczelarzy. Straty rodzin pszczelich wyniosły 11,4%, a niesprzyjające warunki pogodowe wpłynęły na wydajność rodzin pszczelich. Z jednej rodziny pszczelej uzyskano średnio w kraju 11,9 kg miodu, tj. o 4,6 kg

mniej niż w 2013 r. Największe wydajności miodu z jednej rodziny pszczelej uzyskano w województwie kujawsko-pomorskim (18 kg), a najniższe w małopolskim (4,7 kg).

W handlu miodem dominuje sprzedaż bezpośrednia (81% produkcji), 14,6% produkcji kierowana jest do punktów skupu, 4,3% poprzez handel detaliczny, a 0,1% trafia dla potrzeb przemysłu.

Polska, podobnie jak pozostałe kraje UE, odnotowuje od wielu lat nadwyżkę importu miodu nad eksportem. W 2014 r. do Polski sprowadzano miód z wielu krajów, najwięcej z Ukrainy – 6,8 tys. ton, Chin – 5,7 tys. ton, Bułgarii – 0,8 tys. ton, a eksport kierowany był głównie do Francji (2,7 tys. ton), Niemiec (2,2 tys. ton) i Danii (1,2 tys. ton).

Tabela 20. Produkcja i obroty handlu zagranicznego miodem w Polsce w latach 2004-2014 (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Rok									
	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Produkcja miodu naturalnego	9,0	22,0	18,0	18,0	14,5	12,4	23,0	17,2	22,1	14,0
Eksport	0,8	0,4	0,527	0,7	1,5	2,7	4,7	6,4	11,2	15,3
Import	3,6	5,7	3,414	5,6	7,4	11,6	13,7	14,2	20,0	22,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Instytutu Ogródnictwa Oddziału Pszczelnictwa w Puławach oraz Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego Ministerstwo Finansów.

Aktualnie realizowany jest czwarty Krajowy Program Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2013/14; 2014/15; 2015/16. Środki finansowe przeznaczone na realizację zadań zaplanowanych w Programie wynoszą 16,6 mln EUR (50% – środki Wspólnoty, 50% – środki z budżetu krajowego). W stosunku do realizowanego programu pszczelarzkiego w latach 2010/11-2012/13 (15,1 mln EUR), budżet Programu wzrósł o 10%. W ocenie pszczelarzy programy pszczelarzkie są głównym narzędziem wsparcia branży i od lat niezmiennie cieszą się dużym zainteresowaniem beneficjentów.

Rynek mleka

Produkcja mleka w Polsce stanowi jedną z ważniejszych gałęzi produkcji rolniczej. Według danych GUS w 2014 r. towarowa produkcja mleka wyniosła 14 387 mln zł i stanowiła 18,6% towarowej produkcji rolniczej. Produkcja mleka w 2014 r. wzrosła o 2,1% i ukształtowała się na poziomie 12,607 mld litrów, pomimo utrzymującej się spadkowej tendencji w pogłowiu krów mlecznych. Redukcję pogłowia w skali roku o 2,2% do 2248 tys. szt. krów mlecznych, według stanu na koniec grudnia 2014 r., zrekompensował 3,7% wzrost wydajności krów mlecznych do poziomu 5164 l/sztukę. Przeciętna wydajność krów mlecznych w 2014 r. objętych oceną wartości użytkowej (32,9% populacji krów mlecznych ogółem) osiągnęła wartość 7366 l/sztukę i była wyższa względem 2013 r. o 1,9%.

W 2014 r. skup mleka osiągnął rekordowo wysoki poziom 10,3 mld litrów (ok. 10,6 mln ton) i był wyższy od osiągniętego w 2013 r. o 7,2%. Wzrost podaży surowca przyczynił się do zwiększenia produkcji artykułów mleczarskich. Zwiększyła się produkcja odtłuszczonego mleka w proszku do 170 tys. ton (wzrost o 57%), pełnego mleka w proszku, którego produkcja wyniosła 47,5 tys. ton (wzrost o 4,2%), masła do 156,7 tys. ton (wzrost o 5,2%), śmietany i śmietanki do 373,8 tys. ton (wzrost o 5,8%). Zmniejszyła się natomiast produkcja jogurtów do 434,2 tys. ton (spadek o 4,0%), serów ogółem do 722,2 tys. ton (spadek o 1,8%), mleka spożywczego do 1603,7 tys. ton (spadek o 0,6%), serwatki do 1275,1 tys. ton (spadek o 11,5%).

Wzrost skupu mleka w 2014 r. przyczynił się do przekroczenia przez Polskę krajowej kwoty dostaw w ostatnim roku kwotowym 2014/15. Na podstawie informacji rocznych, przekazanych przez podmioty skupujące Dyrektorom Oddziałów Terenowych ARR, ilość mleka skupionego w roku kwotowym 2014/15 wyniosła 10,505 mld kg. Tym samym krajowa kwota dostaw została przekroczona o 580,3 mln kg, czyli o 5,85%, a liczba dostawców hurtowych, którzy przekroczyli przysługujące im kwoty indywidualne wyniosła niemal 63,5 tys. Po zastosowaniu współczynnika realokacji stawka opłaty dodatkowej z tytułu przekroczenia kwoty indywidualnej dostaw za rok 2014/15 wynosi 90,89 zł za 100 kg mleka wprowadzonego do obrotu ponad przysługujące limity. Wobec powyższego opłata, jaką Polska musi uiścić z tytułu nadprodukcji wynosić będzie ponad 161,6 mln EUR, co stanowi ok. 659,8 mln PLN. Li-

kwidacja administracyjnego ograniczenia wielkości sprzedaży, jakim były kwoty mleczne, oznacza, że producenci będą mogli zwiększyć produkcję i skierować ją na rynek i nie będą ponosić kar za przekroczenie wielkości kwot. Decyzje o zwiększeniu lub zmniejszeniu produkcji podejmować będą w oparciu o sytuację rynkową i rachunek ekonomiczny opłacalności produkcji.

Cechą charakterystyczną dla rynku mleka i jego artykułów w 2014 r. było załamanie utrzymującej się w 2013 r. dobrej koniunktury na produkty mleczarskie w Polsce i na świecie. Przeciętna cena skupu mleka wyniosła 137,11 zł/100 l, tj. o 1,1% więcej niż w 2013 r., ale na początku 2014 r. notowane były spadki cen skupu mleka oraz podstawowych przetworów mlecznych. Cena skupu mleka obniżyła się ze 153,65 zł/100 l w styczniu do 123,48 zł/100 l w grudniu, tj. o 19,6%. Wraz z obniżeniem cen skupu mleka, także ceny wielu artykułów mleczarskich obniżyły się o: mleka chudego w proszku – 36,2%, mleka pełnego w proszku – 26,6%, sera dojrzewającego Gouda – 25%, masła w blokach – 19,6%, śmietany – 5,4%, twarogu – 2,3%. Również na rynkach światowych wystąpiła dekonunktura. Ceny mleka chudego w proszku obniżyły się w 2014 r. o 44,4% (z 3356 EUR/t w styczniu do 1865 EUR/t w grudniu), masła o 27,4% (z 4016 EUR/t w styczniu do 2917 EUR/t w grudniu) sera Cheddar o 21,5% (z 3609 EUR/t w styczniu do 2831 EUR/t w grudniu).

W 2015 r. kontynuowany był spadek cen zbytu podstawowych wyrobów mleczarskich. W pierwszym tygodniu września 2015 r. ceny podstawowych przetworów mlecznych kształtowały się następująco: OMP 7,10 zł/kg, PMP 9,12 zł/kg, masło w blokach 11,74 zł/kg, ser Edamski 10,44 zł/kg, ser Gouda 10,47 zł/kg, co oznacza spadki w stosunku do analogicznego okresu roku 2014 odpowiednio o: 27, 26, 10 i 21% w przypadku serów.

Pomimo niekorzystnej koniunktury na rynkach światowych nadwyżki rynkowe artykułów mleczarskich kierowane były na rynki światowe. Obroty handlu zagranicznego zwiększyły się do rekordowych poziomów. W ekwiwalencie surowca eksport wzrósł o 25,2%, a import o 22,1%. Według wartości wzrost eksportu wyniósł 10,9%, a importu o 12%. W wyniku takich zmian poprawiło się dodatnie saldo handlu zagranicznego o 10% osiągając 1,1 mld EUR.

ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII A ROLNICTWO

Jednym z głównych wyzwań współczesnego świata, silnie zaznaczonym w polityce UE, jest ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu. Rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE) i stopniowe ograniczanie zużycia surowców kopalnych stanowią warunek zmniejszenia emisji dwutlenku węgla, a więc zahamowania zmian składu atmosfery i w efekcie – klimatu. Dla gospodarki UE i Polski rozwój energetyki odnawialnej oznacza jednocześnie częściowe uniezależnienie się od importu paliw.

W Polsce szczególną barierą rozwoju obszarów wiejskich są występujące często przerwy w dostawach energii lub jej niewystarczająca jakość. Lokalne i indywidualne wytwarzanie energii z wykorzystaniem lokalnie występujących zasobów (np. biomasa, promieniowanie słoneczne, energia wiatru, wody itd.) zwiększa lokalne bezpieczeństwo energetyczne i wpływa na rozwój gospodarczy.

Rolnictwo, poza swą podstawową funkcją produkcji żywności, może także dostarczać surowców do wytwarzania energii elektrycznej, ciepła i paliw. Surowcem takim mogą być nie tylko produkty rolne, ale także produkty uboczne lub odpadowe z rolnictwa. Dzięki ich użyciu do produkcji energii lub paliw osiągamy podwójną korzyść – ograniczamy problem zagospodarowania tych produktów i wynikające stąd obciążenie środowiska oraz zmniejszamy zużycie surowców nieodnawialnych.

Z punktu widzenia powiązań między rolnictwem a energetyką odnawialną na szczególną uwagę zasługuje przetwarzanie surowców pochodzenia rolniczego (w tym szczególnie jego produktów ubocznych) w biogazowniach oraz produkcja biopaliw.

Biogaz rolniczy

Efektywnym sposobem wykorzystania biomasy pochodzenia rolniczego jest poddanie jej procesowi fermentacji metanowej w biogazowniach rolniczych. Wytworzony gaz może być, po oczyszczeniu, wykorzystywany bezpośrednio na potrzeby gospodarstw domowych lub może służyć do wytwarzania energii elektrycznej. W biogazowniach rolniczych mogą być wykorzystywane jako substraty: surowce rolnicze, produkty uboczne rolnictwa, płynne lub stałe odchody zwierzęce, produkty uboczne, odpady lub pozostałości z przetwórstwa produktów pochodzenia rolniczego lub biomasy leśnej oraz biomasa roślinna zebrana z terenów innych niż zaewidencjonowane jako rolne lub leśne.

Uwzględniając strukturę produkcji rolnej, szacuje się, że w Polsce, bez ograniczenia podaży produktów żywnościowych i paszowych potencjalnie możliwa byłaby produkcja ok. 7,8 mld m³ biogazu rocznie.

Najpowszechniej wykorzystywanym surowcem do produkcji biogazu są odchody zwierzęce. Szacuje się, że w polskich gospodarstwach rolnych powstaje rocznie ok. 35-38 mln m³ gnojowicy, z której co najmniej 20% może być wykorzystane do wytwarzania biogazu. Cennym substratem jest również obornik. Istotnym źródłem surowca do produkcji biogazu mogą być trwałe użytki zielone. Ocenia się, że mogą one zapewnić dodatkowo (poza plonem przeznaczanym obecnie na pasze), co najmniej 2,3 mln ton biomasy do wykorzystania na cele energetyczne.

Biogazownie rolnicze stanowią stabilne źródło energii elektrycznej, gdyż w odróżnieniu od urządzeń wykorzystujących energię słoneczną lub wiatr, ich funkcjonowanie nie zależy od czynników pogodowych. Należy też wspomnieć, że pozostałości materii organicznej, tzw. *poferment*, mogą być wykorzystywane do nawożenia.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami budowa biogazowni rolniczych o mocy nieprzekraczającej 500 kW nie należy do grupy przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, a więc nie wymaga wykonywania raportu oddziaływania na środowisko. Przepisy dotyczące budowy biogazowni są uregulowane w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 7 października 1997 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budowle rolnicze i ich usytuowanie.

Wytwarzanie biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego jako pozarolnicza działalność gospodarcza nie wymaga koncesji, wymaga jednak wpisu do rejestru działalności regulowanej prowadzonego w tym zakresie przez Agencję Rynku Rolnego. Wyjątkiem jest wytwarzanie biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego przez rolników w mikroinstalacji, co w świetle obowiązujących przepisów nie stanowi działalności gospodarczej.

Dotychczas (od roku 2005) wytwarzanie energii elektrycznej z biogazu wspierane było w ramach systemu świadectw pochodzenia. Wytwórca energii elektrycznej z biogazu uzyskiwał „papier wartościowy” poświadczający wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, (OZE), świadectwo takie mógł następnie sprzedać na rynku tym przedsiębiorstwom energetycznym, które są zobowiązane do wykazania określonego udziału energii „zielonej” w ilości energii, którą sprzedają odbiorcom końcowym.

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o *odnawialnych źródłach energii* wprowadza nowe rozwiązania w zakresie wsparcia energetyki odnawialnej. W odniesieniu do wytwórców energii elektrycznej w mikroinstalacji tzw. „prosumentów”, wprowadzono możliwość uzyskania stałych cen lub korzystania z okresowego bilansowania energii (tzw. *netmetering*). Wytwórcy prowadzący działalność gospodarczą będą mogli skorzystać z systemu aukcyjnego, w ramach którego ceny sprzedaży energii elektrycznej ustalone będą w drodze przetargu. Wspólną zasadą dla wszystkich form wsparcia jest 15-letni okres, w którym to wsparcie może być udzielane. Okres ten liczony jest od dnia wytworzenia po raz pierwszy energii elektrycznej.

W programach realizowanych z udziałem Funduszy Europejskich tj. Regionalnych Programach Operacyjnych oraz Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko przewidziano działania, których celem jest wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, promowanie efektywności energetycznej i ograniczanie emisji gazów cieplarnianych oraz pyłów. Pomoc o charakterze inwestycyjnym (dofinansowanie kosztów budowy, zakupu i montażu urządzeń) może być przyznana beneficjentom publicznym (np. gminom) i prywatnym (np. przedsiębiorcom) na różnego rodzaju instalacje OZE, w tym biogazownie rolnicze. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 biogazownie rolnicze mogą potencjalnie stanowić element inwestycji dotyczących modernizacji gospodarstw rolnych lub zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego. Ponadto wsparcia inwestycyjnego na instalacje OZE udziela Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ramach programu PROSUMENT. Podkreślić należy, że dofinansowania ze środków ww. programów nie można łączyć z mechanizmami wsparcia przewidzianymi w ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o *odnawialnych źródłach energii*.

W połowie 2015 r. w rejestrze Prezesa Agencji Rynku Rolnego były wpisane 58 biogazownie rolnicze (o łącznej mocy zainstalowanej 67,17 MW), których roczna łączna wydajność wynosi blisko 269 mln m³ biogazu rolniczego. Gaz ten wykorzystywany jest następnie do wytworzenia energii elektrycznej oraz ciepła. Łącznie z biogazu rolniczego w 2014 r. wyprodukowano 354,92 GWh energii elektrycznej, z tego 281,63 GWh zostało wprowadzonych do sieci elektroenergetycznej, zaś reszta zużyta została na potrzeby produkcji (38,95 GWh) lub potrzeby własne wytwórców (34,34 GWh). Jednocześnie w wyniku spalania biogazu rolniczego w układach kogeneracyjnych w 2014 r. uzyskano 373,7 GWh ciepła, które wykorzystane zostało głównie dla potrzeb procesów technologicznych.

Biopaliwa

Z szansą na ograniczenie zużycia paliw kopalnych i zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery jest wykorzystanie na cele paliwowe produktów wytwarzanych z biomasy.

Jeśli zastępowanie paliw kopalnych biokomponentami ma spełnić swą rolę w zakresie ograniczania emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, to używane do produkcji biopaliw surowce muszą być wytwarzane w sposób zrównoważony. Zgodnie z ustawą z dnia 25 sierpnia 2006 r. o *biokomponentach i biopaliwach ciekłych* oznacza to, że proces wytwarzania takiego surowca (np. uprawa roli, stosowanie nawozów i środków ochrony roślin, zbior, przygotowanie do przechowywania i magazynowanie) musi umożliwić o co najmniej 35% mniejszą emisję niż emisja związana z wykorzystaniem paliw kopalnych. Od 1 stycznia 2017 r. takie ograniczenie musi wynieść co najmniej 50%. Na podstawie badań przeprowadzonych dla polskich upraw roślin używanych jako surowce do produkcji

biopaliw (pszenica, kukurydza, rzepak) stwierdzono, że obecnie spełniają one warunki produkcji zrównoważonej, co oznacza, że mogą one być bez ograniczeń stosowane w produkcji biopaliw.

W związku z dyrektywą PE i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych w Polsce określono Narodowy Cel Wskaźnikowy (NCW), który zakłada, że do roku 2020 co najmniej 10% energii zużywanej w transporcie pochodzić będzie ze źródeł odnawialnych. Oznacza to stosowanie biokomponentów (biopaliw) jako domieszki do paliw transportowych.

Obecnie obowiązujące przepisy dot. NCW nakładają na producentów paliw obowiązek stosowania biokomponentów w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych w ilości 7,10% do roku 2016, 7,8% w 2017 r. i 8,50% w roku 2018. Producent paliwa może stosować mniejszy (o 15%) dodatek biokomponentów do paliw, jeśli w danym roku co najmniej 70% wykorzystanych przez niego biokomponentów wytworzone zostało z surowców rolnych: zakontraktowanych od rolników z obszaru UE lub wyprodukowanych przez wytwórców, albo z biomasy pozyskanej. Zapotrzebowanie ilościowe na biokomponenty wynika ze wskaźnika NCW dla danego roku oraz ilości zużywanego paliwa wykorzystywanego w transporcie. Do wytwarzanych w kraju benzyn zużywa się rocznie około 240-246 tys. ton bioetanolu. Udział krajowej produkcji bioetanolu w całkowitej ilości wykorzystywanego w paliwach w 2014 roku wyniósł 58%. Surowcami do produkcji bioetanolu są przede wszystkim zboża (70-85%) oraz melasa (10-20%), a także ziemniaki, owoce i inne surowce. W 2014 r. bioetanol wytwarzany był w 12 zakładach. Jako dodatek do oleju napędowego lub jego zamiennik wykorzystuje się rocznie ok. 850 tys. ton estrów. Krajowa produkcja stanowi ponad 80% łącznej ilości estrów wprowadzanych do obrotu. Do wytwarzania estrów wykorzystuje się głównie olej rzepakowy, z którego produkuje się ok. 94% tego biokomponentu. W 2014 r. estry wytwarzało 11 zakładów. Moce produkcyjne – zarówno wytwórców bioetanolu, jak i estrów – przewyższają krajowe zapotrzebowanie na te biokomponenty.

W przyszłości należy spodziewać się ograniczenia wykorzystania biopaliw wytwarzanych z surowców żywnościowych lub paszowych i przechodzenia na tzw. biopaliwa II generacji wytwarzane z odpadów, pozostałości, materiału celulozowego itp. Od roku 2016 stosowanie tych biopaliw będzie liczone podwójnie przy określaniu stopnia realizacji NCW przez wytwórcę. W Polsce dotychczas biopaliwa II generacji nie są jeszcze produkowane.

PROGRAM POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOSĆ

Program Poznaj Dobrą Żywność (PDŻ) to program promujący jakość żywności. Jego celem jest kreowanie pozytywnego wizerunku artykułów rolno-spożywczych wysokiej jakości wśród krajowych i zagranicznych konsumentów. Znak Poznaj Dobrą Żywność umieszczany na opakowaniu, ma ułatwić konsumentowi dokonanie wyboru wśród wielu podobnych produktów, jakie znajdują się na półkach sklepowych. Konsument otrzymuje informację o tym, że wybrany przez niego produkt jest wytworzony ze sprawdzonych surowców, że znajduje się w nim niewiele substancji dodatkowych oraz jest prawidłowo oznakowany. Oznaczenie produktu znakiem PDŻ

to również szansa na promocję produktów i firm zarówno w kraju, jak i za granicą, poprzez wzmocnienie prestiżu firm i renowy produktów.

Procedura Programu Poznaj Dobrą Żywność

O wyróżnienie znakiem **Poznaj Dobrą Żywność** (PDŻ) mogą ubiegać się producenci i przetwórcy artykułów rolno-spożywczych, bez względu na ich wielkość i formę własności. Jednym z wymogów uczestnictwa w Programie jest prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Unii Europejskiej. Producent zainteresowany wyróżnieniem swojego produktu znakiem PDŻ może w dowolnym momencie zwrócić się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wszczęcie postępowania, którego efektem jest nadanie znaku PDŻ. Do wyróżnienia można zgłosić dowolną liczbę produktów. Znak PDŻ przyznawany jest tylko tym wyrobom, które spełnią kryteria Programu PDŻ i otrzymają pozytywną rekomendację Kolegium Naukowego ds. jakości produktów żywnościowych Programu Poznaj Dobrą Żywność, powołanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W skład Kolegium wchodzi specjalistów z dziedziny przetwórstwa żywności, żywienia, medycyny, hodowli roślin i zwierząt, a także prawa i ekonomii.

Znak PDŻ Poznaj Dobrą Żywność przyznawany jest następującym grupom produktów:

- 1) mięso i produkty mięsne;
- 2) mleko i produkty mleczne;
- 3) ryby, owoce morza i ich przetwory;
- 4) jaja i przetwory jajczarskie;
- 5) miody;
- 6) tłuszcze spożywcze;
- 7) przetwory zbożowe, strączkowe i okopowe;
- 8) owoce, warzywa, grzyby i ich przetwory;
- 9) wyroby cukiernicze i ciastkarskie;
- 10) zioła i przyprawy;
- 11) środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego;
- 12) wyroby mieszane i przetworzone na bazie wyżej wymienionych;
- 13) wody i napoje bezalkoholowe;
- 14) napoje alkoholowe;
- 15) inne.

W celu utrzymania stałego, wysokiego poziomu jakości oznaczonych artykułów rolno-spożywczych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadaje produktowi znak Poznaj Dobrą Żywność na okres 3 lat.

Program Poznaj Dobrą Żywność to również działania informacyjno-promocyjne. Popularyzują one znak Poznaj Dobrą Żywność wśród konsumentów, producentów i przetwórców oraz handlowców i dystrybutorów żywności. Służą przekazywaniu rzetelnych i wiarygodnych informacji o produktach rolno-spożywczych oraz upowszechnieniu wiedzy o korzyściach wynikających z uczestnictwa w Programie PDŻ. Działania promocyjne Programu to także informowanie konsumentów o warunkach pozyskiwania surowców, technologiach wytwarzania i systemach nadzoru nad jakością i bezpieczeństwem żywności oraz zasadach prawidłowego znakowania produktów. Działania promocyjne Programu PDŻ obejmują różne formy promocji służące zwiększaniu rozpoznawalności znaku i popularyzacji produktów nim oznaczonych, którymi są: liczne wydarzenia wystawienniczo-targowe krajowe i zagraniczne, imprezy plenerowe oraz kampanie informacyjno-edukacyjne w mediach.

Wnioski umożliwiające zgłoszenie artykułu rolno-spożywczego do Programu PDŻ oraz wykaz niezbędnych do oceny załączników dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakładce Poznaj Dobrą Żywność, a szczegółowe informacje można uzyskać pod adresem:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Program POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOŚĆ

ul. Wspólna 30

00-930 Warszawa

tel.: 22 623 16 30, 22 623 18 10, 22 623 24 39

fax: 22 623 16 08

e-mail: pdz@minrol.gov.pl

Internet: www.minrol.gov.pl

POLSKIE PRODUKTY REGIONALNE I TRADYCYJNE

Wielu rolników obawiało się konkurencji z państw bardziej rozwiniętych, kiedy Polska przystępowała do Unii Europejskiej w 2004 r. Bardzo szybko okazało się jednak, że to, co początkowo budziło obawy i kreowało kompleksy, stało się zaletą. Rozdrobnienie i niski stopień chemizacji polskiego rolnictwa powoduje, że ma ono naturalne predyspozycje do produkcji żywności wysokiej jakości, ekologicznej i naturalnej – poszukiwanej na europejskich stołach. Dzięki specyficznej wiedzy i umiejętnościom przekazywanym wśród rolników z ojca na syna, producenci już w domu rodzinnym uczą się naturalnego, ekologicznego gospodarowania. W taki sposób wytworzony surowiec jest następnie w tradycyjny, unikalny sposób przetwarzany, stając się tym samym produktem najwyższej jakości oraz chlubą i wizytówką obszaru, z którego pochodzi.

Lista Produktów Tradycyjnych

W celu identyfikacji takich produktów Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi Listę Produktów Tradycyjnych. Została ona utworzona w 2004 r. i jest skarbnicą wiedzy o polskich produktach tradycyjnych. Na listę wpisywane są takie produkty, których jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, stanowią element dziedzictwa kulturowego regionu, w którym są wytwarzane, oraz są elementem tożsamości społeczności lokalnej. O znaczeniu listy i jej popularności świadczy fakt, że do dnia 31 lipca 2015 r. wpisano na nią 1454 produkty.

Produkty chronione w Unii Europejskiej

Realizowana w Unii Europejskiej polityka jakości żywności stała się wielką szansą, którą do tej pory polscy rolnicy z powodzeniem wykorzystują. Świadczy o tym m.in. stopniowo zwiększająca się liczba produktów aplikujących o rejestrację, jako oznaczenia geograficzne i tradycyjne specjalności. Segment żywności regionalnej i tradycyjnej rozwija się w Polsce dynamicznie i coraz większa liczba producentów chce wytwarzać żywność wysokiej jakości. Z myślą o nich w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i 2014-2020 przygotowano specjalne środki wsparcia. Zainteresowanie to wynika także z faktu, że wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości

odgrywają w Unii Europejskiej znaczącą rolę. Głównymi celami unijnej polityki jakości żywności są: promowanie zróżnicowanej produkcji rolnej, ochrona nazw produktów przed nadużywaniem i imitacją oraz pomaganie konsumentom w zrozumieniu szczególnego charakteru zarejestrowanych produktów. To właśnie one wprowadzają nasze tradycyjne smaki i wysoką jakość do europejskiego dziedzictwa kulinarnego.

Do chwili obecnej w unijnym systemie Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności zarejestrowano 37 nazw polskich produktów, z czego 9 jako Chronione Nazwy Pochodzenia, 19 jako Chronione Oznaczenia Geograficzne i 9 pod znakiem Gwarantowana Tradycyjna Specjalność. Dwa wnioski czekają na rejestrację przez Komisję Europejską jako ChNP i ChOG.

Produkty regionalne i tradycyjne

Chroniona Nazwa Pochodzenia (ChNP) – jakość produktu lub jego cechy charakterystyczne powinny być głównie lub wyłącznie związane z tym szczególnym otoczeniem geograficznym i właściwymi dla niego czynnikami naturalnymi oraz ludzkimi, takimi jak klimat, jakość gleby lub lokalne *know-how*. Ze względu na wymagania dotyczące produkcji, przetwarzania i przygotowywania produktu ubiegający się o ChNP musi posiadać bardzo silny związek z regionem. Cały proces produkcji powinien odbywać się na wyznaczonym obszarze geograficznym, łącznie z pozyskiwaniem surowców. Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako

ChNP: bryndza podhalańska, oscypek, redykołka, wiśnia nadwiślanka, podkarpacki miód spadziowy, karp zatorski, fasola Piękny Jaś z Doliny Dunajca/fasola z Doliny Dunajca, fasola wrzawska, miód z Sejneńszczyzny/Łódzieszczyzny. Wielkopolski olej lniany aplikuje o rejestrację jako ChNP.

Chronione Oznaczenie Geograficzne (ChOG) oznacza nazwę produktu, którego jakość, renoma lub inne cechy charakterystyczne są wynikiem danego pochodzenia geograficznego. Co najmniej jeden z etapów produkcji danego wyrobu odbywa się na obszarze, do którego odnosi się jego nazwa. Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako ChOG: miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich, rogal świętomarciński, wielkopolski ser smażony, andruty kaliskie, truskawka kaszubska lub kaszëbskô malëna, fasola korczyńska, miód kurpiowski, kielbasa lisecka, suska sechłońska, obwarzanek krakowski, jabłka łączkie, śliwka szydłowska, chleb prądnicki, miód drahimski, jabłka grójeckie, kołocz śląski/kołacz śląski, ser koryciński swojski, jagnięcina podhalańska, cebularz lubelski. Krupnioki śląskie aplikują o rejestrację jako ChOG.

ki, miód drahimski, jabłka grójeckie, kołocz śląski/kołacz śląski, ser koryciński swojski, jagnięcina podhalańska, cebularz lubelski. Krupnioki śląskie aplikują o rejestrację jako ChOG.

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność (GTS) oznacza tradycyjny produkt rolny lub środek spożywczy otrzymany z zastosowaniem tradycyjnego sposobu produkcji, przetwarzania lub składu, lub wytworzony z tradycyjnie stosowanych surowców lub składników. Za tradycyjny uważa się produkt będący w użyciu przez co najmniej 30 lat. Polskie produkty zarejestrowane przez Komisję Europejską jako GTS: staropolskie miody pitne (półtorak, dwójniak, trójniak i czwórniak), olej rydzowy, pierেকaczewnik, kielbasa jałowcowa, kielbasa myśliwska, kabanosy.

Korzyści ze stosowania ChNP, ChOG oraz GTS

Rejestracja nazwy produktu jako oznaczenia geograficznego, nazwy pochodzenia lub gwarantowanej tradycyjnej specjalności gwarantuje, że nikt na terenie całej Unii Europejskiej nie może bezprawnie używać w obrocie zarejestrowanej nazwy. Prawo do używania znaku graficznego oraz zarejestrowanej nazwy mają wyłącznie producenci, którzy pochodzą z zarejestrowanego terytorium, wytwarzający produkt zgodnie ze specyfikacją na określonym obszarze geograficznym. Przyznanie oznaczenia chroni zatem producentów przed nieuprawnionym wykorzysty-

waniem nazwy produktu i pozwala na podkreślenie unikalności produktu, natomiast konsumentom dostarcza rzetelnej wiedzy o pochodzeniu produktów i ich cechach oraz tradycyjnych metodach produkcji.

Kontrola i certyfikacja

Bardzo ważnym elementem systemu ChNP, ChOG i GTS jest zapewnienie wysokiej jakości produktu, która jest potwierdzana w drodze kontroli. Kontrola procesów wytwarzania, przetwarzania i przygotowywania produktów zarejestrowanych jako ChNP, ChOG lub GTS dokonywana jest na wniosek samych producentów, przez wojewódzkich inspektorów jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych albo upoważnione jednostki certyfikujące. Producenci dokonują wyboru organu kontrolującego oraz ponoszą koszty kontroli. Zakres oraz częstotliwość kontroli zależą od specyfiki procesu produkcyjnego danego produktu. Aktualna lista upoważnionych jednostek certyfikujących dostępna jest na stronie internetowej: www.minrol.gov.pl.

Producenci, którzy wytwarzają swoje produkty zgodnie z zarejestrowaną specyfikacją, otrzymują certyfikat zgodności lub świadectwo jakości. Jest to równocześnie potwierdzenie dla konsumentów, że otrzymują produkt o wysokiej, gwarantowanej jakości.

Zgodnie z raportem Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, w 2014 r. ważnych było 431 świadectw jakości i certyfikatów potwierdzających zgodność procesu produkcji ze specyfikacją, natomiast wg stanu na 31.12.2014 r. 400 producentów było upoważnionych do wprowadzania do obrotu produktów ChNP, ChOG i GTS.

Kampania „Trzy znaki smaku”

W lutym 2013 r. z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Rynku Rolnego rozpoczęła się trzyletnia kampania pn. „Trzy znaki smaku” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej.

Głównym celem kampanii skierowanej m.in. do rolników, przetwórców, organizacji zrzeszających producentów, dystrybutorów, kucharzy, restauratorów, uczniów szkół gastronomicznych oraz konsumentów jest promocja polskich produktów spożywczych zarejestrowanych jako Chronione Nazwy Pochodzenia, Chronione Oznaczenia Geograficzne i Gwarantowane Tradycyjne Specjalności. W ramach kampanii zaplanowano organizację konferencji prasowych, targów, szkoleń, reklam w mediach oraz akcji promocyjnych w punktach sprzedaży, restauracjach i gospodarstwach agroturystycznych.

ROLNICTWO EKOLOGICZNE

Sektor rolnictwa ekologicznego w Polsce w ostatnich latach charakteryzował się stałą dynamiką rozwoju. Dane statystyczne wskazują, iż na przełomie ostatnich lat nastąpił wzrost liczby gospodarstw ekologicznych i liczby przetwórci, wzrost powierzchni użytkowanej, a także odnotowano zwiększenie poziomu dostępności na rynku asortymentu produktów ekologicznych.

W 2014 r. liczba gospodarstw ekologicznych w kraju była 11-krotnie większa niż w 2003 r. i wyniosła 24 829 tys. Zgodnie z danymi dostępnymi w ramach EUROSTAT w 2012 r. Polska znajdowała się na 3. miejscu w Unii Europejskiej pod względem liczby gospodarstw ekologicznych. Ponadto, w 2014 r. powierzchnia użytkowana zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym wzrosła 11-krotnie w odniesieniu do 2003 r. i wyniosła 656 tys. ha. Tak duża liczba gospodarstw ekologicznych może być uznana za jedną z silnych stron, gdyż producenci ci mają wiedzę z zakresu zasad ekologicznego gospodarowania i obowiązujących wymogów w tym sektorze. Struktura upraw wskazuje na znaczny potencjał rozwoju sektora ekologicznej produkcji zwierzęcej z uwagi na znaczny udział powierzchni łąk i pastwisk.

W 2014 r. liczba przetwórci ekologicznych w kraju była 18-krotnie większa niż w 2003 r. i wyniosła 484. Analiza struktury przetwórci ekologicznych pokazuje, iż przetwarzane są nie tylko surowce krajowe, ale i surowce z zagranicy. Może to wynikać z faktu, iż Polska posiada bardzo dogodne położenie geograficzne w sąsiedztwie krajów o najwyższym popycie i wydatkach na produkty ekologiczne. Najwięcej przetwórci ekologicznych prowadzących działalność w Polsce w 2014 r. zajmowało się przetwórstwem owoców i warzyw, oraz kolejno produkcją związaną z przemiałem zbóż, przetwórstwem kawy i herbaty oraz mięsa i mleka. Produkcją innych artykułów rolno-spożywczych, np. kakao, czekoladą czy wyrobami cukierniczymi, zajmowało się 24,8% przetwórci.

Jako jedną z mocnych stron rolnictwa ekologicznego w Polsce należy wymienić uwarunkowania historyczne i strukturę gospodarstw. W Polsce od wielu lat produkcja rolna była i jest prowadzona przy niewielkim wykorzystaniu środków chemicznych, tj. środków ochrony roślin oraz nawozów sztucznych. Dzięki temu producenci rolni w większym stopniu niż w innych rozwiniętych krajach posiadają wiedzę i umiejętności w zakresie ochrony swoich upraw z wykorzystaniem metod agrotechnicznych.

W odniesieniu do struktury gospodarstw ekologicznych należy zauważyć, iż duża liczba małych gospodarstw w Polsce sprzyja ochronie różnorodności biologicznej. Gospodarstwa te są predysponowane do prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi. Jest to szczególnie istotne, gdyż w Polsce występuje duże zróżnicowanie warunków przyrodniczych i klimatycznych wpływające na zachowanie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich i podnoszenie ich turystycznej atrakcyjności.

Ponadto niewątpliwie do mocnych stron sektora rolnictwa ekologicznego należy wciąż rosnąca świadomość ekologiczna rolników, wzrost wiedzy producentów z zakresu zasad stosowania tradycyjnego płodozmiaru i innych naturalnych metod utrzymywania lub podwyższania biologicznej aktywności gleby. Rolnicy zajmujący się produkcją żywności ekologicznej to najczęściej osoby dobrze wykształcone, które znakomicie radzą sobie z gospodarowaniem nawet w bardzo trudnych rolniczo warunkach oraz otwarte na innowacje i współpracę.

Podnoszenie świadomości ekologicznej rolników oraz innowacyjne produkty ekologiczne wspierane są od 2004 r. poprzez dotacje na prowadzenie badań podstawowych w rolnictwie ekologicznym oraz promowanie wyników tych badań za pośrednictwem publikacji popularnonaukowych. Oceniając prowadzenie badań z perspektywy minionych lat można stwierdzić, iż ukształtowało się środowisko naukowców, którzy mają znaczący dorobek w prowadzeniu badań na rzecz rolnictwa ekologicznego.

Mocną stroną rolnictwa ekologicznego w Polsce są również funkcjonujące jednostki doradztwa rolniczego o ugruntowanej strukturze i potencjale, instytuty naukowe i ośrodki akademickie mające dostęp do wiedzy i nowych rozwiązań oraz wysoki poziom wiedzy i umiejętności inspektorów rolnictwa ekologicznego.

Niezależnie od powyższego należy zaznaczyć, iż rosnąca wiedza konsumentów w zakresie wpływu rolnictwa i szeroko rozumianej produkcji i dystrybucji żywności na środowisko oraz cechy i zalety żywności ekologicznej przekłada się na rosnący popyt na produkty pochodzące z tego sektora. Ponadto dodatkową promocją rolnictwa ekologicznego oraz zachętą dla producentów do dalszego rozwoju jest organizowany corocznie *Konkurs na najlepsze gospodarstwo ekologiczne*. Dużym zainteresowaniem wśród producentów cieszy się także Centrum Praktycznego Szkolenia oraz sieć gospodarstw demonstracyjnych, gdzie wdrażane są najlepsze rozwiązania w zakresie rolnictwa ekologicznego. Takie działania, sprzyjające upowszechnianiu wiedzy z zakresu rolnictwa ekologicznego, również przekładają się na rosnący popyt na produkty rolnictwa ekologicznego.

Warto zaznaczyć, iż efektem takich działań jest poprawa współpracy pomiędzy producentami i organizacjami ekologicznymi, umożliwienie wymiany praktycznej wiedzy na linii nauka – praktyka, konsolidacja branży i podejmowanie wspólnych działań.

Ponadto, biorąc pod uwagę bardzo duże znaczenie przypisywane rozwojowi rolnictwa ekologicznego i rynku żywności ekologicznej w Polsce, przygotowano *Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2014-2020*, opisujący konkretne działania, zmierzające do rozwoju tego sektora rolnictwa.

HANDEL ZAGRANICZNY

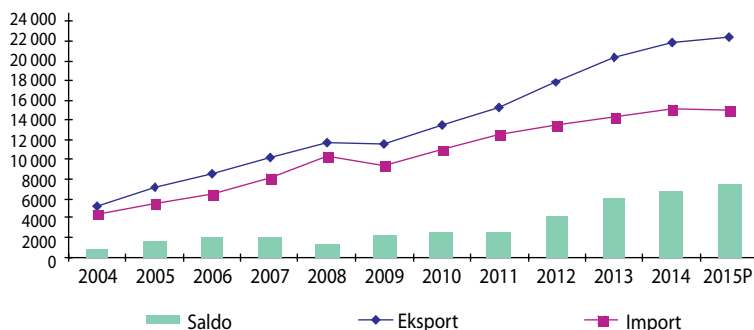
Ogólna ocena

Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi od lat jest ważną częścią polskiego handlu zagranicznego. Pozostaje on pod dużym wpływem sytuacji ekonomicznej i politycznej w Europie i na świecie. W 2014 roku głównymi czynnikami oddziałyującymi na polską wymianę handlową produktami rolno-spożywczymi były m.in.: gwałtowny spadek cen ropy naftowej i zmiany kursowe (aprecjacja dolara USA w stosunku do większości innych walut, w tym euro), rosnąca niepewność geopolityczna związana z konfliktem na Ukrainie oraz ograniczenia w handlu żywnością spowodowane embargiem Rosji, a także wykrycie w Polsce afrykańskiego pomoru świń (ASF).

W warunkach trudnej sytuacji, z jaką musieli zmierzyć się w 2014 roku polscy eksporterzy produktów rolno-spożywczych, odnotowano wzrost ich obrotów w stosunku do roku poprzedniego. Wartość eksportu produktów rolno-spożywczych wzrosła o 7,1% do 21,9 mld euro, natomiast wydatki na import wzrosły do 15,1 mld euro, tj. o 5,7%. W związku z większym przyrostem wartości eksportu niż importu saldo obrotów handlowych wzrosło o 10,3% do rekordowego poziomu 6,7 mld euro.

Przewiduje się, że wpływy z eksportu produktów rolno-spożywczych w 2015 roku mogą osiągnąć wartość ok. 22,5 mld euro i będą o blisko 3% większe niż w 2014 roku. Wydatki na import mogą być na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego i mogą wynieść ok. 15,0 mld euro. W rezultacie, nadwyżka w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi może osiągnąć wartość ok. 7,5 mld euro (rys. 18).

Rysunek 18. Polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi w latach 2004-2015 (w mln euro)

P prognoza IERIGŻ-PIB

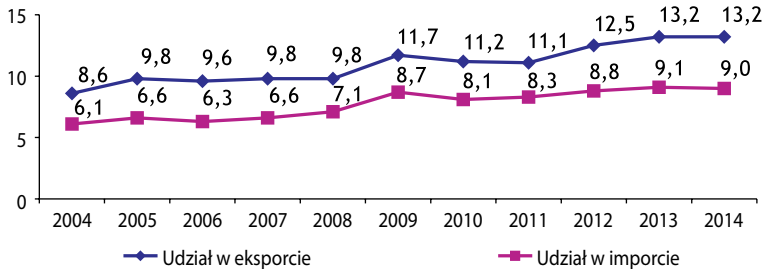
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 21-41, Analizy Rynkowe 2005-2015, IERIGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.

Na wymianę handlową w 2014 roku, a w szczególności w jego pierwszej połowie, duży wpływ miała korzystna sytuacja rynkowa po zbiorach w 2013 roku. W kraju na wielu rynkach notowano wzrost nadwyżek. Natomiast u naszego głównego odbiorcy – Unii Europejskiej – relacje popytu i podaży były mniej korzystne, co w połączeniu z postępującą stabilizacją gospodarczą spowodowało wzrost popytu importowego. W drugiej połowie roku dało o sobie znać rosyjskie embargo na import towarów rolno-spożywczych z niektórych krajów, w tym z Polski. Oprócz tego mniejsza dynamika obrotów wynikała ze spadku cen na światowych rynkach i co za tym idzie, spadku cen transakcyjnych.

W 2014 roku znaczenie sektora rolno-spożywczego w bilansie handlowym nadal pozostawało bardzo duże. Udział eksportu rolno-spożywczego w polskim eksporcie wyniósł 13,2% i był na podobnym poziomie jak w 2013 r.,

a udział importu wyniósł 9% (w 2013 było to 9,1%) (rys. 19). Zmiany te wynikały z nieco większej dynamiki obrotów w handlu ogółem niż w handlu produktami rolno-spożywczymi.

Rysunek 19. Udział produktów rolno-spożywczych w polskim handlu zagranicznym ogółem (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 21-41, Analizy Rynkowe 2005-2015, IERIGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.

Nadwyżka w handlu rolno-spożywczym ma bardzo duży wpływ na saldo obrotów ogółem. Jej wartość (w liczbach bezwzględnych) w 2014 roku przekroczyła blisko trzykrotnie wartość deficytu w handlu ogółem. Oprócz tego obroty handlowe produktami rolno-spożywczymi przyczyniają się do stabilizacji krajowych rynków produktów rolnych. Dynamika produkcji rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego przewyższa dynamikę popytu na żywność i produkty rolnictwa. Większa część przyrostu produkcji sektora jest kierowana na rynki zagraniczne. Tak więc eksport jest bardzo ważnym kanałem zagospodarowania nadwyżek i stanowi ważne źródło wpływów dla krajowego przemysłu spożywczego. To z kolei ma korzystny wpływ na koniunkturę w wielu branżach rolnictwa i przemysłu spożywczego. W 2014 roku ponad jedna trzecia produkcji przemysłu spożywczego była kierowana na eksport, wobec 13,7% przed wejściem Polski do UE.

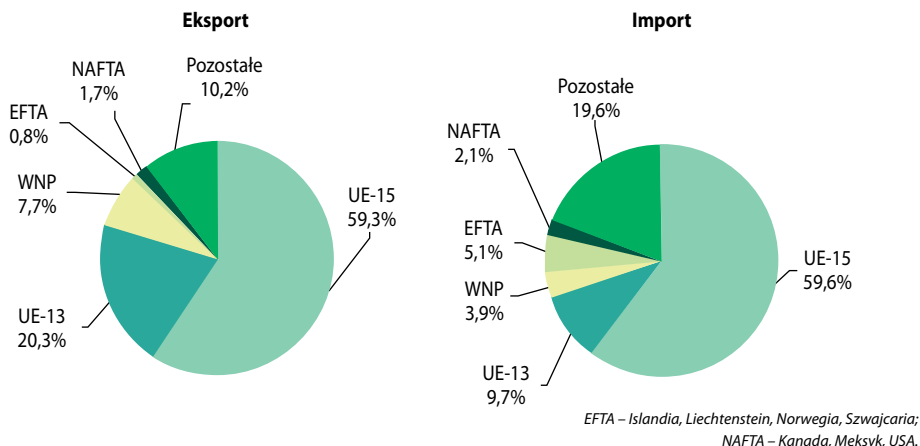
W 2014 roku wskaźnik pokrycia wartości importu eksportem w obrotach produktami rolno-spożywczymi po raz kolejny uległ zwiększeniu do 145 wobec 143% w 2013 roku i nadal był znacznie wyższy niż w handlu ogółem (98%), gdzie w analizowanym okresie jego wartość się nieznacznie pogorszyła. Oznacza to, że wartość eksportu produktów rolno-spożywczych była aż o 45% wyższa niż wartość importu tych produktów.

Geograficzna struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi

Powiązania handlowe Polski z zagranicą są asymetryczne. Dominującymi partnerami w wymianie handlowej produktami rolno-spożywczymi pozostają kraje członkowskie UE, których udział w polskim eksporcie rolno-spożywczym w 2014 roku zwiększył się o 1,2 pkt. proc. do 79,6%, wobec 78,4% w 2013 roku. Udział krajów UE-15 zwiększył się o 0,4 pkt. proc. do 58,9%, zaś krajów UE-13 o 0,3 pkt. proc. do 20,2% (rys. 20). Po stronie importu również dominują kraje UE. Ich udział w polskim imporcie rolno-spożywczym w 2014 roku wyniósł 69,3% i był o 0,2 pkt. proc. niższy niż rok wcześniej (69,5%). Udział krajów UE-15 wyniósł 59,3% (59,2% w 2013 roku), zaś krajów UE-13 – 9,8% (10,3% w 2013 roku).

Odmierna tendencja była widoczna w handlu rolno-spożywczym z pozostałymi państwami rozwiniętymi i rozwijającymi się oraz w eksporcie do krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). W związku z embargiem wprowadzonym przez Rosję (sierpień 2014 roku) na import produktów rolno-spożywczych m.in. z UE, w tym z Polski, wartość eksportu do krajów WNP zmniejszyła się o 22,9% do 1,7 mld euro. Sprzedaż do krajów WNP stanowiła w 2014 roku 7,7% wartości całego eksportu towarów rolno-spożywczych i była niższa niż przed rokiem

Rysunek 20. Struktura geograficzna polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy*, nr 41, Analizy Rynkowe, IERIGZ-PIB, ARR, MRIRW, Warszawa 2015.

o 3,0 kt. proc. Restrykcje w eksporcie do Rosji wymusiły dywersyfikację rynków zbytu. Polscy eksporterzy produktów rolno-spożywczych zaczęli poszukiwania alternatywnych rynków, głównie w rozwijających się krajach Afryki, Azji, Bliskiego Wschodu oraz Ameryki Północnej.

Od wielu lat najważniejszym partnerem handlowym Polski w handlu rolno-spożywczym są państwa Unii Europejskiej. W 2014 roku wartość eksportu rolno-spożywczego do krajów UE-28 wyniosła 17,4 mld euro i była o 8,7% wyższa niż w 2013 roku. Wartość eksportu do UE-15 wzrosła o 8,5% do 13,0 mld euro, zaś do UE-13 o 9% do 4,4 mld euro. Import z krajów UE-28 zwiększył się w 2014 roku o 5,4% do 10,9 mld euro, w tym z UE-15 wzrost ten wyniósł 6,4% do 9,0 mld euro, zaś z krajów UE-13 odnotowano zmniejszenie wydatków na zakup żywności o 0,2% do 1,5 mld euro. Udział krajów UE-28 w polskim imporcie rolno-spożywczym zmniejszył się nieznacznie w tym okresie z 69,6% do 69,3%. Wartość importu z krajów rozwijających się i o gospodarkach wschodzących wzrosła z 2,7 mld euro w 2013 roku do blisko 3,0 mld euro w 2014 roku, tj. o 11%. Udział tej grupy krajów w polskim imporcie rolno-spożywczym zwiększył się do 19,6% (o 0,6 pkt. proc.). W 2014 roku po raz kolejny poprawiło się saldo wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi z krajami UE-28 – wyniosło ono 6,9 mld euro, wobec 6,1 mld euro w 2013 roku. Natomiast z krajami UE-15 wzrosło o 0,5 mld euro do prawie 4,0 mld euro, zaś z krajami UE-13 o 0,4 mld euro do 3,0 mld euro. Poprawa salda obrotów handlowych była wynikiem szybszego wzrostu eksportu produktów rolno-spożywczych niż importu tych produktów.

Drugim ugrupowaniem, do którego trafiały polskie produkty rolno-spożywcze, były państwa Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP). W 2014 roku eksport do tej grupy państw zmalał o 22,9% do 1,7 mld euro, wobec 2,2 mld euro w 2013 roku. Taka sytuacja wynikała przede wszystkim z zaprzestania importu przez kraje WNP polskiej wieprzowiny (w związku z wykryciem w Polsce na początku 2014 roku przypadków ASF) oraz embarga rosyjskiego (od sierpnia 2014 roku) na import wielu ważnych dla polskiego eksportu produktów rolno-spożywczych (w tym m.in.: mięsa i przetworów mięsnych, produktów mleczarskich, owoców i warzyw). Wartość eksportu do Rosji zmalała w 2014 roku o 30% do 880 mln euro. Tym samym kraj ten spadł z trzeciego miejsca w 2013 roku pod względem wielkości eksportu produktów rolno-spożywczych na siódmą pozycję. Niemniej jednak nadal pozostawał jednym z większych odbiorców polskiej żywności, porównywalnym z Holandią czy Włochami. Jego udział zmalał o 2,2 pkt. proc. do 4,0% polskiego eksportu rolno-spożywczego. W eksporcie na Ukrainę i Białoruś także odnotowano spadek wartości eksportu odpowiednio o 21,8 i 7,0% do 357 i 273 mln euro. Udział tych państw w polskim eksporcie rolno-spożywczym zmalał odpowiednio o 0,6 i 0,2 pkt. proc. do 1,6 i 1,4%. Kraje te ponownie stały się marginalny-

mi rynkami dla polskiej żywności. W 2014 roku wydatki na zakup produktów rolno-spożywczych w krajach WNP wzrosły do 0,6 mld euro, tj. o 15,6%. Tym samym saldo handlu zagranicznego tymi produktami obniżyło się do 1,1 mld euro, wobec 1,7 mld euro w 2013 roku.

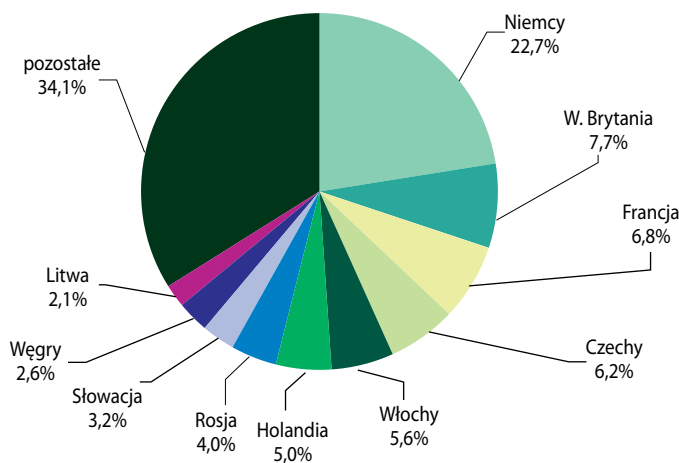
W 2014 roku dynamicznie wzrastała sprzedaż produktów rolno-spożywczych do krajów rozwijających się i o gospodarkach wschodzących (kraje Azji, Afryki, Bliskiego Wschodu). Wartość eksportu wyniosła 2,2 mld euro i była o 31,3% większa niż w 2013 roku. Są to rynki bardzo chłonne i perspektywiczne dla polskich eksporterów produktów rolno-spożywczych.

Kolejnymi ważnymi importerami produktów rolno-spożywczych z Polski były kraje NAFTA (Kanada, Meksyk i USA) oraz EFTA (Islandia, Liechtenstein, Norwegia, Szwajcaria). Wpływy z eksportu tych produktów do ww. ugrupowań w 2014 roku uległy nieznacznemu zwiększeniu. Do krajów NAFTA wyeksportowaliśmy produkty rolno-spożywcze za 0,4 mld euro, co stanowiło wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 7,5%, zaś do krajów EFTA za 0,2 mld euro (wzrost o 3,6%). Kraje EFTA, a szczególnie Norwegia (ryby) to również ważny dostawca żywności do Polski. Udział tego ugrupowania w polskim imporcie rolno-spożywczym w 2014 roku wyniósł 5%.

Główni odbiorcy polskich produktów rolno-spożywczych

Najważniejszym odbiorcą polskich produktów rolno-spożywczych tradycyjnie od lat są Niemcy. W 2014 roku ich udział w polskim eksporcie rolno-spożywczym wyniósł 22,7% wobec 23,1% w 2013 roku (rys. 21). Wpływy z eksportu żywności na rynek niemiecki w 2014 roku wyniosły 4,9 mld euro i były wyższe niż rok wcześniej o 5,2%. Na rynek niemiecki najwięcej (wartościowo) sprzedano: ryb i przetworów rybnych, w tym głównie ryb wędzonych (14,4% wartości eksportu), mięsa i podrobów z drobiu (7,1%), chleba, pieczywa cukierniczego i ciastek (4,3%), nasion rzepaku (4,2%), wyrobów tytoniowych (4,2%), soków owocowych, głównie jabłkowego (4,0%), mleka i śmietany (3,4%) oraz pszenicy, czekolady i wyrobów czekoladowych, a także mrożonych owoców (głównie truskawek i malin) – po ok. 3%.

Rysunek 21. Główni odbiorcy produktów rolno-spożywczych z Polski w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 41, Analizy Rynkowe, IERIGZ-PIB, ARR, MRIRW, Warszawa 2015.

Drugim ważnym rynkiem zbytu polskich produktów rolno-spożywczych, z blisko 8% udziałem w całkowitym eksporcie rolno-spożywczym Polski, była Wielka Brytania, gdzie w 2014 roku sprzedaliśmy produkty za 1,7 mld euro. Wpływy z eksportu do tego kraju wzrosły w porównaniu z poziomem sprzed roku o 9,5%. Brytyjczycy sprowadzali z Polski głównie: przetwory mięsne i kielbasy (17,0% wartości eksportu), wyroby czekoladowe (14,1%), mięso i jadalne podroby z drobiu (11,1%), chleb, pieczywo cukiernicze i ciastka (4,9%), przetwory rybne (3,0%), soki owocowe, głównie jabłkowy (2,9%) oraz świeże warzywa (2,9%).

W 2014 roku na trzecim miejscu wśród największych odbiorców polskich produktów rolno-spożywczych znalazła się Francja, która zwiększyła do 1,5 mld euro, tj. o 25,2% zakupy żywności w Polsce. Udział tego kraju w polskim eksporcie rolno-spożywczym w 2014 roku wyniósł 6,8%, wobec 5,8% w 2013 roku. Francuzi kupowali w Polsce głównie: wyroby tytoniowe i papierosy (34,3% wartości eksportu), ryby i przetwory rybne (7,3%), mięso i jadalne podroby z drobiu (7,2%), alkohole (5,3%), przetwory spożywcze (5,1%) oraz chleb, pieczywo cukiernicze i ciastka (3,6%).

Na czwartej pozycji wśród ważnych odbiorców polskiej żywności w 2014 roku uplasowały się Czechy z 6,1% udziałem, które zakupiły w Polsce towary rolno-spożywcze o wartości blisko 1,4 mld euro. Oznacza to wzrost w porównaniu do roku poprzedniego o 9,8% (1,2 mld euro w 2013 roku). Do Czech eksportowano głównie: olej rzepakowy (10,6%), mięso i jadalne podroby z drobiu (8,6%), kawę (7,4%), sery i twarogi (6,2%), wyroby piekarnicze (w tym m.in. herbatniki i wafle) (5,8%), mięso wieprzowe (5,6%), wyroby czekoladowe (3,6%) oraz wody mineralne i gazowane (3,5%).

Kolejne miejsca wśród ważniejszych odbiorców polskich produktów rolno-spożywczych w 2014 roku zajęły: Włochy – 1,22 mld euro (wzrost o 14,6%), Holandia – 1,09 mld euro, Federacja Rosyjska – 880 mln euro (spadek o 30%), Słowacja – 700 mln euro, Węgry – 576 mln euro oraz Litwa – 464 mln euro.

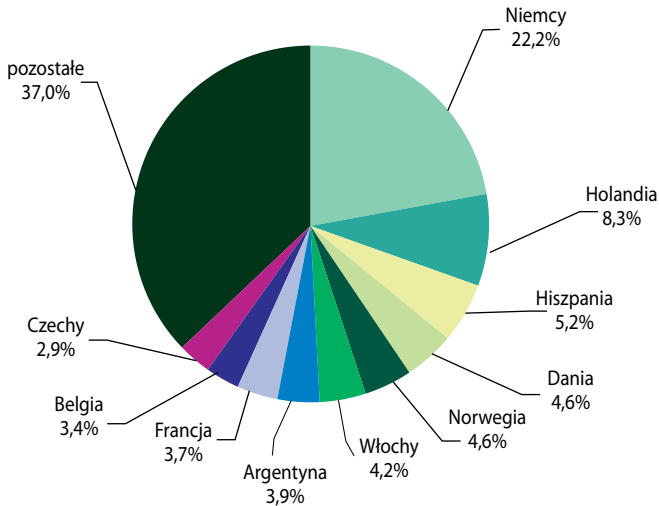
Do Włoch sprzedawaliśmy głównie: mięso wołowe, wyroby tytoniowe i papierosy, mięso wieprzowe, sery i twarogi oraz ryby suszone; do Holandii: papierosy, mięso drobiowe, mięso wołowe, soki owocowe oraz jaja. Słowacja była odbiorcą przede wszystkim takich towarów jak: mięso wieprzowe, mięso drobiowe i podroby jadalne, olej rzepakowy, sery i twarogi, wyroby tytoniowe i papierosy oraz syropy cukrowe. Na Węgry eksportowano głównie: wyroby tytoniowe i papierosy, mięso wieprzowe, wyroby piekarnicze, mięso drobiowe oraz wyroby czekoladowe. Rosja do czasu wprowadzenia embarga (do sierpnia 2014 roku) kupowała w Polsce: jabłka, sery i twarogi, wyroby piekarnicze, wyroby czekoladowe, warzywa mrożone, soki i przeciera owocowe.

Największy wzrost wartości eksportu w 2014 roku, w porównaniu z rokiem poprzednim, odnotowano w handlu z Marokiem. Sprzedaż do tego kraju wzrosła ponad pięciokrotnie, osiągając poziom około 89 mln euro (w 2013 roku było tylko 16 mln euro), głównie w wyniku znaczącego eksportu pszenicy. Sprzedaż dużej partii pszenicy przyczyniła się też do istotnego wzrostu polskiego eksportu m.in. do: Arabii Saudyjskiej, Egiptu, RPA, Zimbabwe i Sudanu. W efekcie, łączna wartość sprzedanych towarów rolno-spożywczych do Arabii Saudyjskiej wyniosła 265 mln euro, do Egiptu – 62 mln euro, do RPA – 41 mln euro, do Zimbabwe – 13 mln euro, zaś do Sudanu – 9 mln euro. Większa niż przed rokiem sprzedaż mleka w proszku wpłynęła na znaczny wzrost wartości eksportu polskich produktów rolno-spożywczych do Algierii, na Kubę i do Nigerii. Sprzedaż na te rynki wyniosła odpowiednio: 210, 23 i 22 mln euro. Z kolei wzrost sprzedaży mięsa wieprzowego do Hongkongu wpłynął na dwukrotny wzrost eksportu do tego kraju do poziomu 146 mln euro (69 mln euro w 2013 roku). Większe zainteresowanie polskim mięsem drobiowym w Beninie wpłynęło na wzrost eksportu do tego państwa o 47% do 40 mln euro. Są to rynki odległe, lecz bardzo chłonne i perspektywiczne dla polskich producentów żywności.

Główni dostawcy produktów rolno-spożywczych do Polski

Najważniejszą dostawcą produktów rolno-spożywczych do Polski od lat są kraje Unii Europejskiej, głównie UE-15 (59,6% udziału w całkowitym imporcie rolno-spożywczym do Polski i 86% w dostawach z samej tylko UE). Pozostałe ilości produktów rolno-spożywczych to dostawy z nowych państw członkowskich UE-13 (9,7%), WNP (3,9%), EFTA (5,1%), NAFTA (2,1%) i pozostałych (19,6%) (rys. 22).

Rysunek 22. Główni dostawcy produktów rolno-spożywczych do Polski w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 41, Analizy Rynkowe, IERIGZ-PIB, ARR, MRIRW, Warszawa 2015.

Importowane do Polski produkty rolno-spożywcze pochodziły, tak jak w przypadku eksportu, głównie z Niemiec, a ich wartość w 2014 roku wzrosła do 3,4 mld euro, tj. o 4,1%, stanowiąc tym samym 22,2% polskiego importu rolno-spożywczego ogółem. Najwięcej pod względem wartości w Niemczech zakupiono: mięsa wieprzowego (11,3%), czekolady i wyrobów czekoladowych (6,9%), pasz dla zwierząt (5,2%), wyrobów piekarniczych, ciastek i wafli (4,6%), żywca wieprzowego (4,0%), serów (3,6%), kawy oraz syropów cukrowych (po ok. 3,0%).

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2014 roku drugim dostawcą produktów rolno-spożywczych do Polski była Holandia, z której sprowadzono towary za 1,2 mld euro (wzrost o 7,1% w porównaniu do 2013 roku). W strukturze towarowej dostaw największy udział miały tradycyjnie kwiaty (13,5%), w dalszej kolejności mięso wieprzowe (9,6%) oraz olej palmowy (4,8%) i masło kakaowe (3,6%), a także nasiona do siewu i syropy cukrowe (po ok. 3,0%).

Trzecim ważnym dostawcą artykułów rolno-spożywczych na rynek polski była Hiszpania, z której zwiększyliśmy zakupy o 2,0% do 785 mln euro. Hiszpanie tradycyjnie zaopatrują nasz rynek w produkty ogrodnictwa: świeże owoce, głównie cytrusowe (33,3%), a także świeże warzywa (18,6%) oraz mięso wieprzowe (12,4%) i przetwory owocowo-warzywne.

Na czwartym miejscu znalazła się Dania, skąd odnotowano 4,1% wzrost importu, do 699 mln euro. W dostawach z Danii dominowała trzoda chlewna (31%) i mięso wieprzowe (31%) oraz ryby i przetwory rybne (8,0%), a także sery (3,0%).

Piąte miejsce wśród dostawców żywności do Polski przypadło Norwegii, która zwiększyła wartość wysyłanych do naszego kraju produktów o 10,9%, do 698 mln euro. Z Norwegii sprowadzaliśmy głównie ryby (99% wartości importu).

W dalszej kolejności znalazła się Argentyna, gdzie zakupiono towary o wartości 595 mln euro, tj. o 17,6% wyższa niż rok wcześniej. Około 85% wartości importu z tego kraju stanowiła sruta sojowa oraz nasiona oleiste. Na dalszych pozycjach uplasowały się: Włochy (640 mln euro), Francja (557 mln euro), Belgia (513 mln euro) i Czechy (439 mln euro).

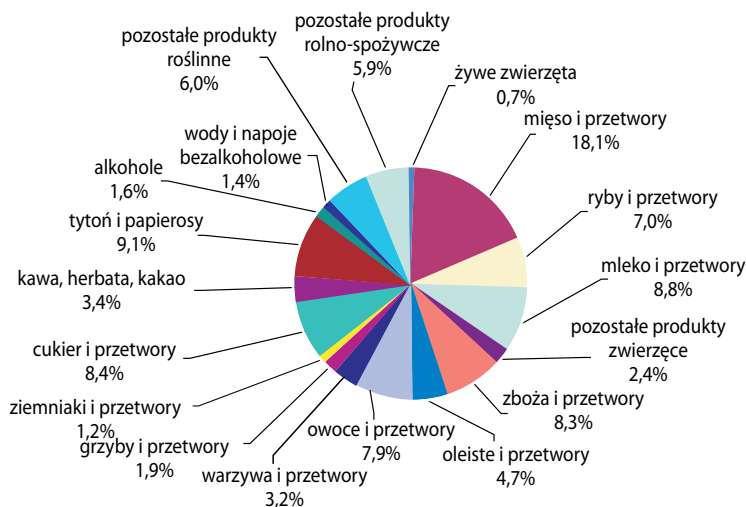
Towarowa struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi

W strukturze towarowej polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi (w ujęciu wartościowym) dominują produkty przemysłu spożywczego. Od wyników handlu tymi produktami zależy zatem wartość nadwyżki obrotów produktami rolno-spożywczymi. W 2014 roku wpływ z ich eksportu stanowiły 82,5% wartości całego eksportu rolno-spożywczego wobec 81,7% w 2013 roku. Udział produktów przetworzonych w imporcie rolno-spożywczym był również stosunkowo duży i wyniósł 67,3% wobec 67,1% w 2013 roku. Wartość eksportu produktów przemysłu spożywczego w 2014 roku zwiększyła się o 5,2% i wyniosła 17,6 mld euro. W mniejszym stopniu (o 3,7%) wzrósł ich import, którego wartość sięgnęła 9,9 mld euro. Nadwyżka w obrotach tymi towarami zwiększyła się o 0,6 mld euro i wyniosła 7,7 mld euro. Eksport produktów rolnictwa w 2014 roku pozostał na poziomie 3,7 mld euro, a ich import wzrósł o 2,7% do 4,8 mld euro. Deficyt wymiany handlowej produktami rolnictwa nieznacznie się zwiększył do 1,1 mld euro wobec 1,0 mld euro w 2013 roku.

W 2014 roku, podobnie jak rok wcześniej, znacznie większa była poprawa wyników handlu zagranicznego produktami przemysłu spożywczego niż wyników handlu produktami rolnictwa. Niemniej jednak od trzech lat deficyt w handlu tą grupą towarów utrzymuje się na poziomie 1 mld euro. Polska importuje produkty rolnictwa niewytwarzane w kraju (np. ryby, cytrusy i inne owoce tropikalne, kawę, herbatę, kakao, przyprawy), w tym także surowce do dalszego przerobu, które po przetworzeniu często są przedmiotem reeksportu, oraz surowce wysokobiałkowe do produkcji pasz. Dlatego handel zagraniczny produktami rolnictwa generuje deficyt. Jego wielkość zależy w większym stopniu od krajowego eksportu surowców rolniczych niż od rozmiarów importu, który jest względnie stały.

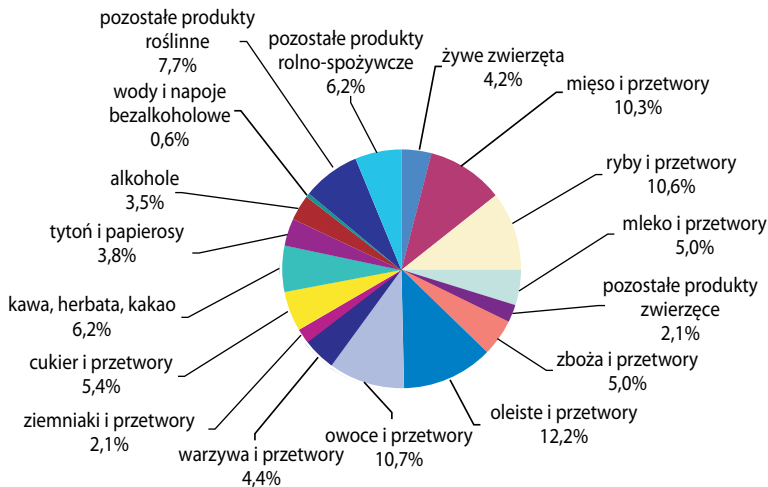
W strukturze towarowej polskiego eksportu rolno-spożywczego w 2014 roku nie było większych zmian. Przeważają produkty pochodzenia roślinnego, które podobnie jak rok wcześniej, stanowiły 57,1% wartości eksportu rolno-spożywczego. Największy udział w tej grupie miały: owoce, warzywa i przetwory owocowo-warzywne (11,1%) – spadek o 1,7 pkt. proc., wyroby przemysłu tytoniowego (9,1%) – wzrost o 1,6 pkt. proc., cukier i przetwory (8,4%) – spadek o 0,7 pkt. proc., zboża i ich przetwory (8,3%) – wzrost o 1,1 pkt. proc. Produkty pochodzące

Rysunek 23. Towarowa struktura eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski w 2014 roku (według wartości)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 41, Analizy Rynkowe, IERIGZ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2015.

Rysunek 24. Towarowa struktura importu produktów rolno-spożywczych z Polski w 2014 roku (według wartości)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy, nr 41, Analizy Rynkowe, IERIGZ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2015.

nia zwierzęcego stanowiły 37,0% polskiego eksportu rolno-spożywczego (37,4% w 2013 roku). Główną pozycją w strukturze eksportu produktów zwierzęcych pozostaje mięso i jego przetwory (18,1%) – spadek o 0,6 pkt. proc. Duże znaczenie miały także wyroby mleczarskie, których udział wzrósł o 0,5 pkt. proc. do 8,8% oraz ryby i przetwory z ryb (7,0%) (rys. 23).

Po zbiorach w 2013 roku nastąpiła znaczna poprawa relacji popytu i podaży na krajowych rynkach produktów roślinnych. W wyniku tego w pierwszej połowie 2014 roku eksport produktów roślinnych był stosunkowo duży, ale spadek cen ograniczał jego dynamikę w ujęciu wartościowym. Oprócz tego dynamika wzrostu popytu importowego w UE była ciągle niewielka. Na rynkach produktów zwierzęcych występowały zmienne tendencje: wzrost eksportu produktów mleczarskich, drobiu, natomiast wieprzowiny malał. W drugiej połowie 2014 roku, pomimo stosunkowo dobrej sytuacji rynkowej w kraju, nastąpiło ograniczenie dynamiki obrotów w eksporcie produktów roślinnych, a eksport produktów zwierzęcych w porównaniu z drugą połową poprzedniego roku nieznacznie zmalał. Wpłynęły na to restrykcje w eksporcie do Rosji. Kurs wymiany złotego do euro i dolara USA nie miał większego wpływu na rozmiary handlu, bowiem jego zmiany w skali roku nie były duże.

W 2014 roku znacznie zmalała dynamika eksportu produktów zwierzęcych. Jego wartość wyniosła 8,0 mld euro i była o 3,9% większa niż w 2013 roku. Zwiększył się eksport większości grup produktów zwierzęcych, w tym najbardziej produktów mleczarskich (o 10,3%), przetworów mięsnych (o 8,3%) oraz ryb i przetworów rybnych (o 3,7%). Zmalał eksport żywych zwierząt (o 11,7%), w tym przede wszystkim bydła (o 21,6%) i trzody chlewnej (o 12,0%). Minimalnie zmalał eksport mięsa czerwonego i podrobów mięsnych (o 0,4%). Spadek miał miejsce w drugiej połowie 2014 roku.

Dynamika wzrostu eksportu produktów roślinnych także była znacznie mniejsza niż przed rokiem. Wartość ich eksportu wyniosła 12,3 mld euro i była o 4,5% większa niż w 2013 roku. W pierwszej połowie 2014 roku tempo wzrostu było wyraźnie większe niż w drugiej połowie roku, co było spowodowane spadkiem cen transakcyjnych. Największy wzrost odnotowano w wartości eksportu: wyrobów tytoniowych i papierosów (o 27%), wód i napojów orzeźwiających (o 23,8%), zbóż (o 21,9%), przetworów zbożowych (o 23,1%) oraz kawy, herbaty, kakao i przypraw (o 36,9%), co z nawiązką zrównoważyło ograniczenie eksportu: świeżych owoców (o 18,0%), nasion oleistych (o 10,9%), przetworów owocowych (o 8,1%), cukru (o 29,7%), przetworów warzywnych (o 4,9%) oraz innych produktów roślinnych mniej liczących się w eksporcie.

Spowolnienie wynikało przede wszystkim z ograniczenia eksportu do Rosji w drugiej połowie 2014 roku. Jednocześnie eksport na pozostałe rynki, w tym UE, w warunkach stosunkowo niskiej dynamiki, był podtrzymywany poprzez wzrost konkurencyjności cenowej.

W 2014 roku w strukturze towarowej importu rolno-spożywczego również przeważały produkty pochodzenia roślinnego, w tym głównie produkty z innych stref klimatycznych. Udział produktów roślinnych stanowił 61,5% wartości polskiego importu rolno-spożywczego. Wśród nich największe znaczenie miały owoce, warzywa i przetwory owocowo-warzywne (15,1%) oraz rośliny oleiste i ich przetwory (12,2%). Istotną rolę w imporcie zajmowały także: kawa i herbata (6,2%), cukier i przetwory (5,4%), a także zboża i ich przetwory (5,0%). W imporcie produktów zwierzęcych najważniejszymi pozycjami były: ryby i przetwory (10,6%) oraz mięso i przetwory (10,3%). Udział żywych zwierząt w strukturze towarowej importu produktów zwierzęcych był na poziomie roku poprzedniego i wyniósł 4,2% (przeważała trzoda chlewna). Produkty mleczarskie miały niewielki udział w imporcie żywności – 5% (rys. 24).

W 2014 roku dynamika importu produktów roślinnych nieznacznie się zwiększyła, a dynamika importu produktów zwierzęcych wyraźnie zmalała. Wartość przywozu tych ostatnich wyniosła 4,7 mld euro i była o 3,7% większa niż rok wcześniej. Import produktów roślinnych zwiększył się o 2,6% do 9,1 mld euro. Udział produktów roślinnych zmniejszył się o 0,4 pkt. proc. do 61,8%, a produktów zwierzęcych wzrósł o 0,2 pkt. proc. do 32,2%. Na zmniejszenie tempa wzrostu importu zaważył rozwój sytuacji w drugiej połowie 2014 roku, kiedy to nastąpił kilkuprocentowy spadek obrotów, spowodowany dużą podażą i niskimi cenami na krajowym rynku produktów obłożonych sankcjami w eksporcie na rynek rosyjski. Wzrosła wartość przywozu wszystkich grup produktów pochodzenia zwierzęcego, w tym najbardziej produktów mleczarskich (o 13%), przetworów mięsnych (o 8,7%) oraz ryb i przetworów rybnych (o 5,0%). Spośród produktów roślinnych zmniejszył się tylko import ziemniaków i przetworów ziemniaczanych (o 4,3%) oraz wód i napojów bezalkoholowych (o 2,7%). Spośród pozostałych produktów roślinnych największy był wzrost przywozu tytoniu i papierosów (o 19,9%), warzyw i przetworów warzywnych (o 4,1%) oraz kawy, herbaty i kakao (o 2,9%).

Handel zagraniczny wybranymi produktami rolno-spożywczymi

Zboża i ich przetwory

W 2014 roku, po raz trzeci z rzędu, poprawiły się wyniki polskiego handlu zagranicznego ziarnem zbóż i produktami zbożowymi i osiągnęły nienotowany wcześniej poziom. Na rekordowe wyniki złożyły się zarówno korzystna sytuacja rynkowa w kraju, jak i duży popyt na rynkach docelowych.

W 2014 roku, podobnie jak rok wcześniej, nastąpił bardzo duży wzrost eksportu zbóż i przetworów zbożowych, szczególnie w drugiej połowie. Jego wartość, pomimo spadku cen transakcyjnych, wzrosła do blisko 2,0 mld euro, tj. o ponad 20%. Wynikało to przede wszystkim z rosnącego po żniwach eksportu ziarna, którego wywieziono z kraju blisko 5,5

mln ton, tj. o 33% więcej niż w 2013 roku, w tym: 3,2 mln ton pszenicy (1,7 mln ton w 2013 r.), 0,8 mln ton żyta (0,9 mln ton), 0,8 mln ton kukurydzy (0,9 mln ton), 154 tys. ton jęczmienia (293 tys. ton) oraz niewielkie ilości pozostałych zbóż.

Mniejsza była dynamika eksportu produktów pierwotnego przerobu (wzrost o 13% do 485 tys. ton). Jego wartość w 2014 roku wyniosła 139 mln euro i była o 11% większa niż w poprzednim roku. Zwiększył się wywóz większości produktów z tej grupy, w tym najbardziej słoju (o 118%). Zmalał tylko eksport kasz i płatków (o 9%).

Wolumen eksportu produktów przetworzonych wyniósł 338 tys. ton i był o 17% większy niż rok wcześniej. Wartość eksportu tych towarów wyniosła 627 mln euro i była o 23% większa niż w 2013 roku. Zwiększył się wywóz pieczywa (o 25% do 217 tys. ton) i produktów otrzymywanych przez spęcznienie i prażenie ziarna (o 7% do 94 tys. ton). Natomiast wywóz makaronów po raz kolejny zmalał (o 2% do 27 tys. ton).

W strukturze towarowej eksportu (w ujęciu wartościowym) nie zaszły w 2014 roku większe zmiany. Nadal dominowało ziarno zbóż (57%), w dalszej kolejności produkty wtórnego przerobu (35%) i produkty pierwotnego przerobu (8%).

W 2014 roku nastąpiły pewne przesunięcia w strukturze geograficznej handlu zagranicznego zbożem i przetworami zbożowymi. Ponownie, zarówno w eksporcie, jak i w imporcie, zmniejszyło się znaczenie UE. Na unijne rynki trafiło 64% tych towarów w ujęciu ilościowym wobec 79% w 2013 roku. W ujęciu wartościowym udział UE zmalał w nieco mniejszym stopniu (z 81 do 71%). Zmniejszyło się przede wszystkim znaczenie rynku UE-15 (o 9 pkt. proc. do 58%) oraz nowych krajów członkowskich (o niespełna 2 pkt. proc. do 13%). W to miejsce weszły przede wszystkim kraje rozwijające się, których udział wzrósł o 8 pkt. proc. do 22% oraz pozostałe kraje rozwinięte (wzrost o 1 pkt. proc. do 2,4%) i WNP (wzrost o 1 pkt. proc. do 3,6%).

W 2014 roku dominacja UE jako rynku zbytu ziarna ponownie wyraźnie zmalała. Trafiła tam 61% całego eksportu ziarna. W porównaniu z poprzednim rokiem udział UE zmniejszył się o 16 pkt. proc. Zwiększył się udział krajów rozwijających się (o 14 pkt. proc. do 38%) i pozostałych krajów rozwiniętych. Ponad 32% eksportowanej pszenicy trafiło do krajów UE (głównie do UE-15: Niemcy – 849 tys. ton, Hiszpania – 183 tys. ton, Wielka Brytania – 55 tys. ton) wobec 51% w 2013 roku. Pozostała część – 64% (48% w 2013 roku) – wywieziono do krajów rozwijających się: Arabia Saudyjska – 882 tys. ton, Maroko – 408 tys. ton, Algieria – 242 tys. ton, RPA – 92 tys. ton, Egipt – 87 tys. ton, Kenia – 71 tys. ton, Zimbabwe – 50 tys. ton. Żyto i kukurydzę eksportowano głównie do UE (Niemcy, Dania, Czechy), które stanowiły odpowiednio 90 i 98% ich eksportu. Stosunkowo duże ilości żyta (8%) trafiły jeszcze do pozostałych krajów rozwiniętych (m.in. USA). Udział UE w wywozie jęczmienia wyniósł 63%, a pozostała część tego zboża (37%) wyeksportowano do krajów rozwijających się (m.in. Algieria, Libia). Pozostałe zboża niemal w całości eksportowano na rynek unijny.

W eksporcie produktów pierwotnego przetwórstwa dominują kraje UE. W 2014 roku ich udział zmalał o 3 pkt. proc. do 94%, na korzyść krajów rozwijających się, głównie z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. UE jest także głównym rynkiem zbytu produktów przetworzonych. W 2014 roku jej udział nieznacznie zmalał (o 1 pkt. proc.) do 84%. Zwiększył się udział państw WNP (o 2 pkt. proc.) do 11%.

W 2014 roku nieznacznie zwiększył się import zbóż i przetworów zbożowych, których sprowadzono 1,8 mln ton wobec 1,7 mln ton w 2013 roku. Złożył się na to przede wszystkim większy przywóz ziarna zbóż (o 13% do 1,4 mln ton). Zwiększył się również przywóz żyta. Nadal jednak były to ilości niewielkie. W imporcie dominowały: pszenica (561, wobec 582 tys. ton w 2013 roku), kukurydza (356, wobec 287 tys. ton) i jęczmień (255, wobec 160 tys. ton). Import produktów pierwotnego przerobu zbóż zmalał o 8% do 324 tys. ton. Znaczny był spadek przywozu mąk (o 13% do 59 tys. ton) oraz kasz i płatków (o 8% do 58 tys. ton). Import pozostałych produktów z tej grupy zmalał w znacznie mniejszym stopniu, w tym słodu o 6% do 115 tys. ton i otrąb o 5% do 95 tys. ton. Wartość importu produktów pierwotnego przerobu zbóż zmniejszyła się o 15% do 112 mln euro. Import produktów przetworzonych zmniejszył się o 6% do 173 tys. ton. Zmalał przywóz ciast makaronowych i pieczywa (odpowiednio o 9 i 6%), a produktów otrzymywanych przez spęcznienie i prażenie ziarna wzrósł o 7%. Wydatki na import produktów przetworzonych w 2014 roku wzrosły o 4% do 278 mln euro.

W strukturze towarowej importu (wartościowo) nieznacznie wzrósł udział ziarna (47 wobec 46% w 2013 r.) i produktów przetworzonych (37 wobec 36%), a udział produktów pierwotnego przetwórstwa zmniejszył się do 16% (z 18% w 2013 r.). Wydatki na import tych towarów wyniosły 742 mln euro i były o niespełna 1% większe niż rok wcześniej.

W strukturze geograficznej importu zbóż i przetworów zbożowych dominowały kraje UE (w ujęciu ilościowym ich udział wyniósł 82%, zaś w ujęciu wartościowym – 88%). Spadek udziału krajów UE-15 został prawie w całości zastąpiony wzrostem znaczenia nowych państw członkowskich. Zwiększył się też udział krajów WNP. Ziarno zbóż sprowadzono głównie z UE (76%, wobec 79% w 2013 r.). Drugim co do wielkości dostawcą ziarna na polski rynek były kraje WNP. W 2014 roku ich udział w imporcie produktów zbożowych zmniejszył się z 13 do 12%. Po raz kolejny zwiększył się udział krajów rozwijających się (o 3 pkt. proc. do 12%). Produkty pierwotnego i wtórnego przetwórstwa niemal w całości pochodziły z UE.

Drób

W 2014 roku w polskim handlu zagranicznym drobiem (żywcem, mięsem i podrobami oraz przetworami) nadal występował trend wzrostowy, jego dynamika była wyższa niż rok wcześniej. Eksport wzrósł o 19% i wyniósł 797 tys. ton w wadze produktu, przy takim samym procentowo wzroście wpływów ze sprzedaży, które wzrosły do 1,6 mld euro. Import wzrósł o ok. 11% i sięgnął 134 tys. ton, przy wzroście wydatków na zakup o 17% (do 220 mln euro). Dodatnie saldo obrotów uległo dalszej poprawie – ilościowo do 663 tys. ton (o 22%), a wartościowo do 1,4 mld euro (o 19%).

W 2014 roku w strukturze towarowej eksportu produktów drobiowych nie nastąpiły istotne zmiany. Dominującą pozycję zachowało mięso i podroby drobiowe (ok. 89% w wolumenie eksportu). Mniejszy udział w wywozie miały przetwory drobiowe i drób żywy, których udział wynosił odpowiednio ok. 8 i 3%. Głównym rynkiem zbytu dla produktów drobiowych pozostawały kraje członkowskie UE z 82% udziałem w wolumenie eksportu. Wysoka dynamika wzrostowa wywozu drobiu była uwarunkowana między innymi jego wysoką konkurencyjnością cenową i jakościową na rynku unijnym.

W 2014 roku eksport mięsa drobiowego (wraz z podrobami) zwiększył się do 709 tys. ton w wadze produktu, tj. o ok. 21%. Wpływy z eksportu wzrosły zaś do 1,4 mld euro, czyli o 21,5%. Wywóz mięsa i podrobów drobiowych do krajów UE-28 wzrósł o 18% do 567 tys. ton, co stanowiło 80% wolumenu eksportu. Do UE-15 wywieziono 348 tys. ton mięsa drobiowego, o 51 tys. ton więcej niż przed rokiem, za 897 mln euro, a do UE-13 – 221 tys. ton, wzrost o ok. 38 tys. ton, przy wzroście wartości eksportu do 326 mln euro. Największym odbiorcą polskiego mięsa drobiowego (w ujęciu wartościowym) w 2014 roku (podobnie jak rok wcześniej) były Niemcy – 342 mln euro (co stanowiło 25,2% ogółu eksportu tego mięsa). Na drugiej pozycji znalazła się Wielka Brytania (13,4%), a w dalszej kolejności Czechy (8,3%), Francja (7,8%) i Holandia (7,4%).

Wśród państw trzech największym odbiorcą polskiego mięsa drobiowego w 2014 roku był ponownie Benin, który zwiększył prawie o połowę (do 31 tys. ton) zakupy tego mięsa w Polsce, przy wzroście wartości eksportu o 44% do 38 mln euro. Kolejnym ważnym odbiorcą tego mięsa w 2014 roku był Hongkong, gdzie wielkość dostaw wzrosła o 35% do 29 tys. ton, przy 25% wzroście wartości eksportu do 33 mln euro. Wzrosły również wysyłki polskiego drobiu m.in. do: Kongo (ilościowo o 21%, a wartościowo o 15%), Chin (odpowiednio o 17 i 4%), Togo (o 71 i 49%), Liberii (o 67 i 76%), Gabonu (o 42 i 27,5%), a także na Ukrainę (o 75 i 35%).

Eksport przetworów drobiowych w 2014 roku wyniósł 65 tys. ton i był ok. 11% większy niż przed rokiem. Głównym odbiorcą tych produktów były kraje UE-28, których udział w eksporcie wyniósł 97%. Do UE-15 wyeksportowano ok. 43 tys. ton przetworów drobiowych (wzrost o 19%), natomiast do UE-13 – 20 tys. ton. Import przetworów drobiowych w 2014 roku wyniósł ok. 8 tys. ton i był o ok. 20% niższy niż przed rokiem. Pochodziły one głównie z UE-28. Eksport żywego drobiu w 2014 roku zmniejszył się do ok. 77 mln sztuk (o 9%), przy 6% spadku wartości eksportu do 68 mln euro. Głównym odbiorcą piskląt z Polski (w ujęciu ilościowym), podobnie jak rok wcześniej, była Ukraina (70% eksportu), następnie Białoruś (13%), Niemcy (4,7%) i Rosja (3,4%). Największe wpływy ze sprzedaży żywego drobiu mieliśmy w handlu z Niemcami (30 mln euro – 44%), w dalszej kolejności z Ukrainą (18 mln euro – 26%) i Rosją (10 mln euro – 15%).

Import żywego drobiu do Polski w 2014 roku był wyższy niż rok wcześniej o 16% (58 tys. ton w ekw. mięsa, tj. ok. 86 mln sztuk ptactwa), przy wzroście wydatków do 133 mln euro (o 22%). Głównym dostawcą były kraje UE, w tym: Niemcy (26% wartości importu), Czechy (18%), Holandia (16%) i Słowacja (13%). Saldo wymiany handlowej żywym drobiem w 2014 roku uległo pogorszeniu do minus 65 mln euro wobec minus 37 mln euro w 2013 roku.

Wieprzowina

Eksport wieprzowiny (żywca, mięsa, przetworów i tłuszczów) w 2014 roku wyniósł ok. 640 tys. ton w wadze produktu i był o ponad 9% (o ok. 67 tys. ton) mniejszy niż przed rokiem. Wartość eksportu wyniosła 1,3 mld euro i była o 15% niższa niż rok wcześniej. Na zmniejszenie eksportu wpłynęły ograniczenia wprowadzone przez niektóre

kraje Unii Celnej: Rosję, Białoruś, Kazachstan, a także Ukrainę² oraz Chiny (od 13.02.2014 r.), Japonię i Koreę Płd. (od 18.02.2014 r.), Tajwan (od 19.02.2014 r.), Singapur (od 22.02.2014 r.), Azerbejdżan i Gruzję, po wystąpieniu afrykańskiego pomoru świń (ASF) w Polsce oraz obowiązującego od sierpnia 2014 roku embarga rosyjskiego (m.in. na wszystkie produkty wieprzowe).

W 2014 roku import wieprzowiny do Polski wzrósł o 2,5% do ponad 825 tys. ton, przy prawie 4% spadku wartości do 1,74 mld euro. Deficyt w obrotach handlowych tymi produktami wyniósł 447 mln euro, wobec 283 mln euro w 2013 roku, zaś nadwyżka ilościowa importu nad eksportem wyniosła 187 tys. ton w wadze produktu i była o 87 tys. ton większa niż rok wcześniej.

W strukturze asortymentowej eksportu wieprzowiny w 2014 roku, podobnie jak rok wcześniej, dominowało świeże (chłodzone) i mrożone mięso wieprzowe, które stanowiło blisko 60% całkowitego wolumenu eksportu. Udział przetworów (kielbas, konserw, szynek, mięsa wieprzowego wędzonego i solonego) wynosił 28%, tłuszczów – 11%, zaś trzody chlewnej w ekwiwalencie mięsa – 1%.

W 2014 roku eksport mięsa wieprzowego (świeże, schłodzone, mrożone) zmniejszył się o 14,5% do 380 tys. ton, z kolei wpływy ze sprzedaży zmniejszyły się o 24% do prawie 700 mln euro. Wynikało to m.in. z niższej ceny transakcyjnej. Zmieniła się też struktura geograficzna głównych odbiorców mięsa wieprzowego z Polski. Wzrosło znaczenie krajów UE, a ich udział w wolumenie eksportu mięsa wieprzowego zwiększył się do 76%. Udział krajów pozaunijnych zmniejszył się do 24%, przy czym eksport do krajów WNP zmniejszył się z 25% w 2013 roku do 9% w 2014 roku, co wynikało przede wszystkim ze zmniejszenia udziału Rosji z ok. 8% do ok. 1% oraz Białorusi z 6,9% do 0,4%. Do krajów Unii Europejskiej wywieziono w 2014 roku 278,5 tys. ton mięsa wieprzowego, co oznacza 24% wzrost (tj. o 53,5 tys. ton) w stosunku do roku poprzedniego. Do krajów UE-15 eksport wzrósł o 32,6 tys. ton do 140,6 tys. ton, a do UE-13 o ok. 20,8 tys. ton do 137,9 tys. ton. Największe wpływy ze sprzedaży mięsa wieprzowego w 2014 roku osiągnęła Polska w handlu z Włochami, które zakupiły w naszym kraju ok. 53 tys. ton wieprzowiny za 90 mln euro (wzrost o 10%). Na drugiej pozycji uplasowała się Słowacja (+15%), gdzie sprzedano prawie 40 tys. ton mięsa wieprzowego za 82 mln euro, a w dalszej kolejności Czechy (eksport 25 tys. ton za 73 mln euro). Na czwartym miejscu są Niemcy (42 tys. ton za 53 mln euro), a w dalszej kolejności USA, które czterokrotnie zwiększyły zakupy tego mięsa w Polsce (do 18 tys. ton za 46 mln euro). Eksport mięsa wieprzowego do krajów WNP zmniejszył się w 2014 roku ilościowo o 88% do 13 tys. ton, a wartościowo o 89% do 28 mln euro.

W 2014 roku miał miejsce nieznaczny wzrost wolumenu importu mięsa wieprzowego do Polski (o ok. 2%) do 618 tys. ton, natomiast wartościowo uległ on obniżeniu do 1,2 mld euro (tj. o ok. 3,8%). Importowana wieprzowina, podobnie jak w 2013 roku, pochodziła głównie z krajów UE-15, a największymi jej dostawcami były: Niemcy (29,6% udziału w wartości importu), Belgia (22,7%), Dania (16,9%), Holandia (10,2%) i Hiszpania (7,6%). W imporcie dominowało mięso wieprzowe świeże, chłodzone, przeznaczone do dalszego przetwórstwa. W handlu mięsem wieprzowym nadal występuje deficyt, który w 2014 roku zwiększył się ilościowo do 238 tys. ton w wadze produktu, tj. o 48%, a wartościowo – do 551 mln euro, tj. o 45,5%.

W 2014 roku bilans handlu zagranicznego trzodą chlewną uległ poprawie o 25 mln euro do minus 401 mln euro. Eksport trzody chlewnej w ekwiwalencie mięsa zmniejszył się o 25% do 7,8 tys. ton, tj. do ok. 90 tys. sztuk żywych zwierząt (w 2013 r. było to 10,4 tys. ton i 83 tys. sztuk). Kontynuowany był ilościowy wzrost dużego importu trzody, który w 2014 roku wyniósł 5,42 mln sztuk (wzrost o 5,4%), przy mniejszych o 6% wydatkach, co wynikało z niższych cen importowych (2,28 euro/kg). Polska importuje głównie prosięta i warchlaki. Największym dostawcą, podobnie jak rok wcześniej, była Dania, skąd pochodziło 50% importu za 213 mln euro (3,4 mln sztuk – wzrost o 30%), w dalszej kolejności: Niemcy – 65 tys. ton za 137 mln euro (33% wartości importu), gdzie odnotowano

² 27.01.2014 r. w związku z wystąpieniem dwóch przypadków ASF u dzików na Litwie Federacja Rosyjska zakazała eksportu mięsa wieprzowego z terytorium całej UE (zaprzestanie wydawania świadectw weterynaryjnych), zaś 27.02.2014 r. zakazała wwozu z Polski świń, ich materiału genetycznego i produktów wieprzowych niepoddanych obróbce termicznej, a od 7 kwietnia 2014 r. zakaz wwozu z Polski przetworów wieprzowych; 20.02.2014 r. – Białoruś wprowadziła zakaz importu z Polski żywych świń, mięsa wieprzowego i ich przetworów, nasienia, kopyt, pasz; Zakaz eksportu na Ukrainę świń, mięsa wieprzowego i ich przetworów obowiązywał od 17.02.2014 r. do 18.06.2014 r., od 25.07.2014 r. obowiązuje zakaz importu na Ukrainę z woj. podlaskiego.

16% spadek wydatków i Litwa – 18 tys. ton za 29 mln euro (7%), 29% spadek wartości importu. Głównym odbiorcą trzody chlewnej z Polski nadal pozostają Węgry, których udział w wartości eksportu w 2014 roku zmniejszył się o 15 pkt. proc. do 41%, przy 50% spadku wolumenu eksportu (3,2 tys. ton w ekw. mięsa, co odpowiada 24,8 tys. sztuk żywych zwierząt). Na drugie miejsce przesunęły się Czechy, gdzie sprzedaliśmy 21,3 tys. sztuk świń za 3,4 mln euro. Saldo wymiany handlowej żywymi zwierzętami w 2014 roku wynosiło już minus 5,31 mln sztuk, wobec minus 5,06 mln sztuk w 2013 roku, a wartościowo przekraczało minus 400 mln euro.

Eksport przetworów wieprzowych (kielbas, konserw, szynek, mięsa wędzonego i solonego) w 2014 roku wyniósł 178 tys. ton i był o 3,6% większy niż rok wcześniej. Eksportowano je głównie do krajów UE, w tym do: Wielkiej Brytanii, Danii, na Litwę, do Niemiec i Czech, a także do USA. Import przetworów wieprzowych od lat jest na podobnym poziomie i wynosi ok. 15 tys. ton, a głównymi jej dostawcami są kraje UE.

Wołowina

W 2014 roku obroty handlu zagranicznego wołowiną (żywiec, mięso i przetwory) wyniosły 1,1 mld euro i były o 4% niższe niż rok wcześniej. Wynikało to m.in. ze spadku cen transakcyjnych zarówno w eksporcie, jak i w imporcie. Eksport wołowiny zwiększył się o 0,1% do 340 tys. ton w wadze produktu (żywiec w ekw. mięsa) przy niższych o ok. 6% wpływach ze sprzedaży (1,05 mld euro), a import wzrósł o 23% do 37 tys. ton za 115 mln euro. Dodatkowo saldo obrotów handlowych uległo pogorszeniu o 7,8% do 933 mln euro. W strukturze towarowej eksportu wołowiny dominuje mięso wołowe świeże, schłodzone (64% wolumenu eksportu). Udział mięsa mrożonego wynosił 21%, przetworów wołowych 11%, a żywca (w ekwiwalencie mięsa) 4%. Import jest niewielki, kupujemy za granicą głównie żywca wołowego (50% wolumenu importu) oraz mięso wołowe (44%). Polska wołowina w 2014 roku była nadal konkurencyjna cenowo na rynku unijnym, stąd ograniczenia nałożone przez Rosję na import z Polski niektórych produktów wołowych nie miały większego wpływu na polski wywóz. Głównym rynkiem zbytu produktów wołowych w 2014 roku była UE, której udział w wartości eksportu wyniósł ok. 87%.

W 2014 roku eksport mięsa wołowego (schłodzonego i mrożonego) był na poziomie roku poprzedniego i wyniósł 290 tys. ton w wadze produktu. Eksportowano przede wszystkim mięso wołowe schłodzone (ok. 218 tys. ton), którego wolumen zmniejszył się w stosunku do roku poprzedniego o 6% (przy 10% spadku wartości eksportu). Głównym jego odbiorcą były kraje UE-15 (85% udziału) – 185 tys. ton, spośród których największą ilość zakupiły Włochy (62 tys. ton za 219 mln euro) i Niemcy (37 tys. ton za 94 mln euro), a na trzecim miejscu uplasowała się Holandia (30 tys. ton za 76 mln euro).

Eksport wołowiny mrożonej w 2014 roku wyniósł ok. 70,9 tys. ton i był o 23% większy niż rok wcześniej, a jej głównym odbiorcą była Francja (16% wolumenu eksportu), która zwiększyła zakupy w Polsce tego gatunku mięsa o 30%. Na drugim miejscu uplasowały się Niemcy (11% wolumenu eksportu, wzrost o 55%). Na trzeciej pozycji znalazła się Szwecja (6,5%), a w dalszej kolejności Holandia (6%) i Włochy (4%).

Import mięsa wołowego (świeże, schłodzone, mrożone) w 2014 roku wyniósł ok. 14 tys. ton (wzrost o 15%). Wydatki na zakupy tego mięsa również uległy zwiększeniu do 45 mln euro (o 5%). W strukturze towarowej importu dominowało mięso świeże, schłodzone (75%), które pochodziło przede wszystkim z: Niemiec (27%), Irlandii (18%), Słowacji (15%), Czech i Wielkiej Brytanii (po 10%). Mrożoną wołowinę, podobnie jak rok wcześniej, sprowadzaliśmy głównie z: Irlandii (26%), Niemiec (20%), Czech (15%) i Wielkiej Brytanii (12%). Saldo obrotów mięsem wołowym (świeże, schłodzone, mrożone) w 2014 roku było na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego i wyniosło 276 tys. ton w wadze produktu, a wartościowo zmniejszyło się o 6% do 850 mln euro.

Eksport żywca w ekwiwalencie mięsa w 2014 roku wyniósł 11,5 tys. ton i był niższy niż rok wcześniej o 20%. Wpływy z eksportu zmniejszyły się o 22%, do 52,5 mln euro. Głównymi odbiorcami żywych zwierząt z Polski w 2014 roku, podobnie jak rok wcześniej, były: Włochy (28% wartości eksportu), Grecja (16%), Holandia (12%) i Chorwacja (10%). Import żywca wzrósł o 19% do 15,6 tys. ton (w ekwiwalencie mięsa), przy wzroście wydatków o 15% (55,3 mln euro). Importowane zwierzęta pochodziły głównie ze Słowacji (24%), Niemiec (18%), Danii (16%) i Litwy (12%). Saldo obrotów żywcem wołowym uległo pogorszeniu w ujęciu wartościowym o blisko 22 mln euro do minus 2,8 mln euro.

Eksport przetworów wołowych zwiększył się o 33% do 26 tys. ton, przy 19% wzroście wpływów do 87 mln euro. Głównym ich odbiorcą były kraje UE. Import był niewielki i wyniósł 1,9 tys. ton za 7,1 mln euro.

Mleko i produkty mleczarskie³

Polski sektor mleczarski jest eksporterem netto, gdyż produkcja mleka surowego jest o 10-12% większa od zużycia krajowego. Nadwyżka podaży jest kierowana na eksport, który w 2014 roku zwiększył się o 11%, do rekordowego poziomu 1,8 mld euro. W tym samym okresie import wzrósł prawie o 12%, do 707 mln euro. Dodatkowo saldo obrotów handlowych wyniosło 1,1 mld euro i było o 11% większe niż przed rokiem. Wzrost obrotów handlowych nastąpił mimo spadku cen na międzynarodowym rynku oraz rosyjskiego embarga.

Najważniejszą pozycją w polskim eksporcie produktów mleczarskich w 2014 roku tradycyjnie pozostawały sery i twarogi, jednak ich udział w strukturze eksportu zmniejszył się o 6,2 pkt. proc., do 36,8% i stanowił 663 mln euro, wobec 692 mln euro w 2013 roku, tj. o 4,2% mniej. W 2014 roku wyeksportowano z Polski 207 tys. ton serów i twarogów, a ich głównymi odbiorcami były: Czechy (26 tys. ton), Niemcy (22 tys. ton), Włochy (18 tys. ton) oraz Rosja (17 tys. ton), która w 2013 roku była pierwszym odbiorcą serów z Polski (blisko 30 tys. ton). Na drugim miejscu pozostawało mleko w proszku, głównie odtłuszczone (OMP), którego wartość eksportu w 2014 roku wzrosła o 66% do 438 mln euro, a wolumen eksportu do 158 tys. ton. Największe ilości proszku mlecznego sprzedano do: Algierii (41,5 tys. ton), Niemiec (16,3 tys. ton), Holandii (10,1 tys. ton) oraz Chin (7,5 tys. ton). Na trzeciej pozycji z prawie 15% udziałem w strukturze eksportu znalazło się mleko płynne i śmietana, których wartość eksportu wzrosła o blisko 17% do 269 mln euro (385 tys. ton). Głównym rynkiem zbytu dla polskiego mleka i śmietany pozostają Niemcy (233 tys. ton). Duże ilości omawianych produktów sprzedano też do nowych krajów członkowskich UE m.in.: na Litwę, do Rumunii i na Węgry (po ok. 15 tys. ton). Wartość eksportu jogurtów, kefirów i pozostałych napojów mlecznych wzrosła o ok. 10% do 132 mln euro. Największe ilości tych produktów sprzedano do Czech, Włoch i na Węgry (po ok. 14 tys. ton). Ekspert masła wzrósł o 9% do 35,4 tys. ton. Wartość eksportu zmniejszyła się o 0,8%. Masło sprzedawano głównie na rynku unijnym (32 tys. ton), w tym do Czech (6 tys. ton) i Niemiec (5 tys. ton). Zmniejszył się udział finalnych produktów konsumpcyjnych w strukturze polskiego eksportu produktów mleczarskich, a wzrósł półfabrykatów i półproduktów wykorzystywanych we wtórnym przetwórstwie żywności. Łączny udział serów i twarogów, masła oraz jogurtów i fermentowanych napojów w strukturze wartościowej zmniejszył się z 57,4% w 2013 roku do 50,3% w 2014 roku. Równocześnie w strukturze wartości wywozu udział mleka w proszku, serwatki, mleka płynnego i śmietany wzrósł z 42,6 do 49,7%. Zahamowanie wzrostowej tendencji w eksporcie produktów przetworzonych było wynikiem zmiany uwarunkowań rynkowych, gdyż podmioty sektora duże ilości surowca przetwarzały na produkty, które mogą być magazynowane przez dłuższy okres. Załamanie eksportu serów do Rosji spowodowało, że przemysł mleczarski zwiększył sprzedaż do Algierii i krajów Azji, które zgłaszają zapotrzebowanie przede wszystkim na mleko i serwatkę w proszku.

W strukturze geograficznej eksportu również zaszły w 2014 roku pewne zmiany, które wynikały z embarga rosyjskiego i konieczności poszukiwania nowych rynków zbytu. Zmniejszył się udział krajów UE w strukturze eksportu z 73 do 66% i państw WNP z 11 do 8,4%. W układzie państw głównymi odbiorcami polskich produktów mleczarskich w 2014 roku były: Niemcy (346 mln euro), Czechy (140), Algieria (138), Włochy (117), Holandia (105) oraz Rosja (96).

W 2014 roku zwiększył się import większości produktów mleczarskich, za wyjątkiem serwatki zagęszczonej i mleka w proszku. Wartość importu produktów mleczarskich wyniosła 707 mln euro i była o prawie 12% większa niż rok wcześniej. W strukturze towarowej importu nie zaszły większe zmiany. Główną pozycją w przywozie pozostają sery i twarogi, na zakup których wydatkowano 246 mln euro (o 11,5% więcej niż w 2013 r.) i które stanowiły 35% łącznego importu produktów mleczarskich. Na drugim miejscu, z 29% udziałem, znalazło się mleko w proszku, którego import wzrósł do 112 tys. ton, tj. o 33%, przy wzroście wydatków na zakup do 203 mln euro, tj. o 31%. Pozostałe produkty mleczarskie, podobnie jak w latach wcześniejszych, miały mniejsze znaczenie w imporcie sektora mleczarskiego.

³ Pod nazwą produkty mleczarskie ujęto: mleko płynne i śmietanę, mleko w proszku, jogurty i napoje mleczne, serwatkę, masło, sery i twarogi.

W strukturze geograficznej importu produktów mleczarskich od lat dominują kraje UE-28, których udział w 2014 roku wyniósł 95% (ok. 672 mln euro). Pozostałe kierunki geograficzne miały marginalne znaczenie w imporcie produktów mleczarskich. Głównymi partnerami handlowymi były następujące państwa członkowskie: Niemcy (45,2% wartości importu), Irlandia (11,6%), Holandia (10,5%), Litwa (9,4%) oraz Francja (7,4%).

Owoce i ich przetwory

Wartość eksportu świeżych owoców i ich przetworów w 2014 roku była o 12% niższa niż rok wcześniej i wyniosła 1,7 mld euro. Import utrzymał się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego (1,6 mld euro). Dodatkowo saldo obrotów wyniosło 102,4 mln euro i było o blisko 70% niższe niż w 2013 roku. Pogorszenie salda wynikało głównie z utrudnień w handlu z Rosją i wprowadzenia przez ten kraj embarga na przywóz produktów, m.in. owoców, oraz ze spadku reeksportu owoców południowych.

W strukturze towarowej eksportu owoców i przetworów owocowych (bez reeksportu owoców południowych) (w ujęciu wartościowym) dominują soki zagęszczone i pitne (31,4% eksportu), mrożone owoce (25,9%), jabłka (21,7%), pozostałe przetwory (10,6%) i pozostałe owoce (4,2%). Eksport świeżych owoców w 2014 roku był o 12% mniejszy niż w 2013 roku i wyniósł 1,3 mln ton, a wartość ich sprzedaży obniżyła się do 597 mln euro, tj. o 18%. Eksport jabłek w 2014 roku zmniejszył się o 14%, do 1,1 mln ton (embargo rosyjskie). Były one eksportowane głównie na rynki krajów WNP, ale udział tych krajów w wolumenie eksportu obniżył się z 75 do 72% (udział Rosji spadł z 55 do 38%). Wzrosło natomiast znaczenie Białorusi z 12 do 25%, Kazachstanu z 4 do 6%. Udział krajów UE-28 w polskim eksporcie jabłek zwiększył się z 23 do 25%, zaś pozostałych krajów z 2 do 3%. Pod koniec 2014 roku wzrosła sprzedaż jabłek do krajów nieliczących się w polskim eksporcie w poprzednich sezonach, m.in. do: Kuwejtu, Turcji, Serbii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Mniejszy był eksport: gruszek, wiśni, czereśni, czarnych porzeczek oraz jagód i borówek. Zwiększył się natomiast eksport: truskawek, śliwek, malin, porzeczek czerwonych i białych oraz agrestu.

Wartość reeksportu owoców południowych, w wyniku spadku cen i ograniczenia sprzedaży do WNP, zmniejszyła się o 13% do 113,9 mln euro. Zmalał reeksport: mandarynek, pomarańczy, grejpfrutów, winogron i owoców kiwi. Wzrósł reeksport: bananów, cytryn, orzechów, arbuźów, brzoskwini oraz nektaryn. Największymi odbiorcami reeksportowanych owoców była Ukraina, której udział w łącznej wartości polskiego reeksportu zmniejszył się z 53%

w 2013 roku do 42% w 2014 roku, Białoruś (wzrost z 12 do 14%) i Rosja (spadek z 12 do 8%). Udział krajów UE-28 w wartości reeksportu owoców zwiększył się z 23 do 34% (wzrósł udział Niemiec, Litwy, Rumunii i Czech).

W 2014 roku wolumen eksportu przetworów owocowych wzrósł do 864 tys. ton, tj. o 3%, zaś jego wartość w wyniku spadku średnich cen eksportowych, obniżyła się o 8% do 1,1 mld euro. Eksport zagęszczonego soku jabłkowego (wraz z reeksportem soku sprowadzanego z Ukrainy i Mołdawii) zmniejszył się o 2,5 tys. ton do 261 tys. ton, a jego wartość była o 24% niższa i wyniosła 276 mln euro. Głównymi odbiorcami koncentratu jabłkowego były Niemcy (54% wielkości eksportu), Wielka Brytania (10%) i Holandia (9%). Zwiększył się zdecydowanie eksport koncentratu jabłkowego do Rosji – z 0,5 do 12 tys. ton. Sprzedaż pozostałych soków jabłkowych utrzymała się na poziomie 65,6 tys. ton. Eksport owoców mrożonych zwiększył się o 2% i wyniósł 318 tys. ton. Wzrosła sprzedaż: mrożonych truskawek, porzeczek czarnych, jagód i borówek, a obniżyła się malin, porzeczek czerwonych, wiśni i czereśni. W 2014 roku eksport (i reeksport) owoców w puszkach wzrósł o 8% do prawie 60 tys. ton, a wartość sprzedaży zwiększyła się o 6% i wyniosła 110,5 mln euro. Eksport suszonych owoców obniżył się o 6% do 6,2 tys. ton, a wartość ich sprzedaży, z powodu wyższych cen, wzrosła o 17%, do 18,4 mln euro. Eksport dżemów, konfitur i przecierów wzrósł o 9% do 33,2 tys. ton.

Wartość eksportu owoców i ich przetworów do krajów UE-28 obniżyła się o 9% do 1,14 mld euro. Udział Unii w łącznej wartości sprzedaży owoców i ich przetworów wzrósł z 65 do 68%. Głównym odbiorcą tych produktów pozostały Niemcy, Wielka Brytania i Holandia. W eksporcie do krajów UE-28 liczą się przede wszystkim przetwory owocowe, chociaż ich udział w łącznej wartości eksportu na ten rynek obniżył się z 88 do 86%. Eksport do krajów WNP obniżył się o 23% do 454,5 mln euro (udział tego ugrupowania zmniejszył się z 31 do 27%). Wartość sprzedaży do Rosji była o blisko 40% niższa i wyniosła 233 mln euro. Eksport owoców świeżych do Rosji zmniejszył się o 46% do 171 mln euro, a przetworów owocowych o 7% do 62 mln euro. Udział Rosji w łącznej wartości eksportu owoców i ich przetworów zmalał z 20 do 14%, a Ukrainy z 6 do 5%. Wzrósł natomiast udział Białorusi – z 4 do 7%. Wartość eksportu owoców i ich przetworów do Białorusi zwiększyła się o 52% do 118 mln euro. O wzroście wartości eksportu do tego kraju zdecydował wyższy eksport większości owoców świeżych (głównie jabłek) oraz mrozonek, konserw i suszy owocowych.

Import owoców świeżych w 2014 roku obniżył się w stosunku do roku poprzedniego do 1,3 mln ton, tj. o 3%, a wartościowo, w związku z wyższymi cenami, wzrósł do 1,1 mld euro, tj. o 4%. Wolumen importu owoców południowych obniżył się o 3% do 1,2 mln ton, a jego wartość nieznacznie wzrosła do 935,5 mln euro. Wyższy był import: bananów, arbuźów, orzechów, owoców awokado, moreli, nektaryn i brzoskwiń. Mniej sprowadziliśmy z zagranicy: pomarańczy, mandarynek, cytryn, grejpfrutów, winogron, owoców kiwi i ananasów. Import jabłek był o 53% mniejszy niż w 2013 roku i wyniósł 19,8 tys. ton, a wartość przywozu obniżyła się do 12,6 mln euro, tj. o 25%. Wielkość importu przetworów owocowych w 2014 roku obniżyła się o 3% i wyniosła 369 tys. ton, a jego wartość zmniejszyła się nieznacznie, do 534 mln euro. Import soków zagęszczonych i pitnych zmniejszył się ilościowo o 4% do 175,6 tys. ton, a jego wartość w rezultacie spadku cen importowych, była niższa o 13% i wyniosła 158 mln euro. Import zagęszczonego soku jabłkowego zmalał o 15% do 78,7 tys. ton. Wartość przywozu soku jabłkowego, w wyniku zwiększenia udziału w imporcie tańszego koncentratu sprowadzanego z Ukrainy (z 39% w 2013 roku do 48% w 2014 roku), zmniejszyła się aż o 44% do 32 mln euro. Udział Mołdawii pozostał na poziomie 21%, a Węgier zmniejszył się z 12 do 8%. Rozmiary i wartość importu owoców mrożonych były mniejsze niż rok wcześniej i wyniosły odpowiednio 42 tys. ton i 70 mln euro, wobec 44 tys. ton i 73 mln euro w 2013 roku.

Wartość importu świeżych owoców i ich przetworów z krajów UE-28 zmniejszyła się o 1,3% do 828 mln euro. Udział tych krajów w przywozie tych produktów obniżył się natomiast z 53 do 52%. Głównym dostawcą tych produktów była Hiszpania oraz Niemcy i Włochy. Wartość przywozu z krajów WNP obniżyła się z 64 do 48 mln euro, a udział tego ugrupowania zmniejszył się z 4 do 3%. Spośród pozostałych krajów największymi dostawcami owoców i ich przetworów do Polski była Turcja oraz Ekwador.

Dodatnie saldo obrotów handlowych owocami i ich przetworami z krajami UE-28 obniżyło się z 407 mln euro w 2013 roku do 311 mln euro w 2014 roku, a z krajami WNP odpowiednio z 530 do 407 mln euro. Saldo obrotów z pozostałymi krajami było ujemne i w 2014 roku wyniosło 615 mln euro, wobec 605 mln euro w 2013 roku.

Warzywa i ich przetwory

Wartość eksportu warzyw i ich przetworów w 2014 roku wyniosła 689 mln euro i była o 4% niższa niż w 2013 roku. Wartość importu tych produktów wzrosła o 4% do 654 mln euro. Dodatkowo saldo obrotów wyniosło 35 mln euro, wobec 89 mln euro rok wcześniej. O pogorszeniu salda zadecydował przede wszystkim spadek sprzedaży świeżych warzyw oraz mrozonek i suszy warzywnych, w związku z rosyjskim embargiem, a także wyższy import większości przetworów warzywnych.

Wartość eksportu pieczarek i ich przetworów w 2014 roku wzrosła o 2%, do rekordowego poziomu 393,4 mln euro. Wartość importu obniżyła się o 3% do 6,5 mln euro, a dodatkowo saldo obrotów tą grupą produktów wyniosło 386,8 mln euro. Na eksport przeznaczane były przede wszystkim pieczarki świeże (ok. 75% wartości sprzedaży) i trafiły one głównie do krajów UE-15 (ok. 66% udziału w wolumenie eksportu). Największymi odbiorcami polskich pieczarek były Niemcy, Wielka Brytania i Francja.

W 2014 roku wolumen eksportu świeżych warzyw był o 3% wyższy niż rok wcześniej i wyniósł 521 tys. ton, natomiast jego wartość obniżyła się o 2% do 256 mln euro. Eksport przetworów warzywnych zmniejszył się o 12% do 584 tys. ton, a jego wartość o 5% do 433 mln euro. W eksporcie świeżych warzyw nadal dominowały pomidory, choć ich wolumen obniżył się o 9% do 98 tys. ton, a udział w wartości eksportu zmniejszył się z 33 do 29%. Pomidory sprzedawane były głównie do Białorusi (udział tego kraju w wielkości sprzedaży zwiększył się z 17 do 31%) oraz do Rosji (spadek udziału z 48 do 23%). Eksport kapusty białej i czerwonej wzrósł o 44% do 75,5 tys. ton, a pozostałych kapust (głównie pekińskiej) obniżył się o 15% do 72,6 tys. ton. Mimo znaczącego spadku udziału z 51 do 41% w łącznej wartości sprzedaży głównym odbiorcą kapusty pozostała Rosja. Zdecydowanie wzrósł natomiast udział Białorusi (z 8 do 20%). Wyższe były też wpływy z eksportu: marchwi, kalafiorów, cebuli, ogórków, sałaty, brukselki i szparagów. Zmniejszył się eksport papryki, selerów i porów. Eksport przetworów warzywnych zmniejszył się o 12% do 584 tys. ton, a wartość sprzedaży obniżyła się o 5% do 433 mln euro. W eksporcie przetworów warzywnych dominują mrożonki, a ich udział w łącznej wartości sprzedaży przetworzonych warzyw zmniejszył się z 54 do 49%. Wolumen eksportu mrozonek był o 15% mniejszy i wyniósł 383 tys. ton, a konserw warzywnych zmniejszył się o 3% do 61 tys. ton. Wzrósł natomiast eksport konserw produkowanych z warzyw

strączkowych. Mniejszy był eksport mrożonych dań gotowych oraz kiszzonej kapusty. Wzrosła sprzedaż warzyw tymczasowo zakonserwowanych (głównie cebuli i papryki) oraz susz warzywnych. Sprzedaż przetworów pomidorowych obniżyła się o 4% do 43,2 tys. ton.

Wartość eksportu większości przetworów warzywnych (oprócz mrozonek) była wyższa niż w 2013 roku. Najbardziej wzrosły wpływy ze sprzedaży warzyw suszonych oraz przetworów pomidorowych (poza keczupem). Udział krajów UE-28 w łącznej wartości eksportu tych produktów zwiększył się z 66 do 69%. Głównymi odbiorcami polskich warzyw i ich przetworów pozostały: Niemcy, Wielka Brytania, Czechy, Francja i Holandia. W eksporcie do krajów UE-28 dominowały warzywa przetworzone (ok. 70% wartości sprzedaży na ten rynek). Znaczenie krajów WNP w łącznej wartości eksportu warzyw i ich przetworów zmalało z 29 do 26%. Sprzedaż do Rosji obniżyła się o ponad 31% do 102 mln euro, a na Ukrainę – o 12% do 27 mln euro (udział Rosji spadł z 21 do 15%, a Ukrainy pozostała na poziomie 4%). Eksport do Białorusi zwiększył się o ponad 70% do 46 mln euro, a udział tego kraju wzrósł z 4 do 7%. Spośród pozostałych krajów największym odbiorcą polskich warzyw i ich przetworów były USA (z udziałem ok. 2%).

W 2014 roku import świeżych warzyw był o 11% większy niż rok wcześniej i wyniósł 513 tys. ton, a jego wartość wzrosła o 2% do 429 mln euro. Przywóz przetworów warzywnych wzrósł o 7% do 216 tys. ton, a wartość o 8% do 225 mln euro. Wzrósł import większości świeżych warzyw (poza marchwią, ogórkami i czosnkiem). Najbardziej wzrósł przywóz białej i czerwonej kapusty (o 56% do 14,5 tys. ton), cebuli (o 32% do 94 tys. ton) i papryki (o 14% do 52 tys. ton). Import pomidorów zwiększył się o 2% do 143 tys. ton. Pomidory sprowadzane były głównie z Hiszpanii, Holandii i Maroka (dostawy z tych trzech krajów stanowiły ponad 75% wolumenu importu pomidorów). Większy był też przywóz sałaty, selerów, porów i szpinaku. W imporcie przetworów warzywnych dominują przetwory pomidorowe. Łączny udział tych przetworów w wartości importu przetworzonych warzyw zwiększył się z 32 do 35%. Przywóz koncentratu pomidorowego wzrósł o 5% do 61 tys. ton, przy czym z Chin zmniejszył się o 20% do 21 tys. ton, a z Włoch – o 19% do 11 tys. ton. Wzrósł przywóz koncentratu pomidorowego z Hiszpanii, Ukrainy, Niemiec i Grecji. Import zarówno pomidorów w puszkach, jak i keczupu zwiększył się o 10% do odpowiednio 17,8 i 4,6 tys. ton. Udział mrożonych warzyw utrzymał się na poziomie 15% (import 43,7 tys. ton), a suszonych warzyw – 14% (23,5 tys. ton).

Wartość importu produktów warzywnictwa z krajów UE-15 wzrosła o 3% do 532 mln euro, a z krajów UE-13 obniżyła się o 5% do 41 mln euro. Łączny udział tych krajów w polskim imporcie produktów warzywnictwa zmniejszył się z 87 do 85%. Największymi dostawcami świeżych warzyw do Polski były Hiszpania, Holandia i Niemcy (łączny udział tych trzech krajów wyniósł 75%). Warzywa przetworzone sprowadzono głównie z Niemiec, Hiszpanii, Włoch i Węgier. Spośród pozostałych krajów największymi dostawcami były Chiny (głównie koncentrat pomidorowy, susze, konserwy i mrozonki warzywne), Maroko (przede wszystkim pomidory) oraz Turcja (pomidory, ogórki i susze warzywne). Ujemne saldo obrotów produktami warzywnictwa z krajami UE-28 pogłębiło się z 70 do 83 mln euro. O pogorszeniu wyników handlu produktami warzywnymi zdecydowało przede wszystkim zwiększenie importu przetworów pomidorowych i większości świeżych warzyw. Dodatnie saldo obrotów z krajami WNP, głównie w efekcie ograniczenia eksportu świeżych warzyw i mrozonek do Rosji, obniżyło się ze 146 do 137 mln euro.

POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA

Bezpośrednie wsparcie dochodów rolniczych

Polska, tak jak większość nowych państw członkowskich UE, stosuje system jednolitej płatności obszarowej (z ang. *Single Area Payment Scheme – SAPS*), w ramach którego wypłacana jest jednolita płatność obszarowa, a także wsparcie krajowe (*Transitional National Aid – TNA*), które realizowane było w 2014 r. w formie płatności niezwiązanej do chmielu, płatności niezwiązanej do skrobi oraz płatności niezwiązanej do tytoniu. Ponadto polscy rolnicy mogli liczyć na inne płatności, tj.: oddzielną płatność cukrową, oddzielną płatność do pomidorów, oddzielną płatność do owoców miękkich, od 2010 r. na wsparcie specjalne w postaci: płatności do krów, płatności do owiec, specjalnej płatności do roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych, a od 2012 r. także na wsparcie do surowca tytoniowego wysokiej jakości.

W kampanii roku 2014 o płatności bezpośrednio ubiegało się 1,35 mln rolników. Maksymalna wysokość środków na płatności bezpośrednie wynosiła 14,24 mld zł. Ogółem z tytułu kampanii 2004-2014 w ramach płatności bezpośrednich wypłacono ok. 121 mld zł (stan na 31.05.2015 r.).

Płatności bezpośrednie po 2014 roku

W latach 2015-2020 we wszystkich państwach członkowskich, w tym również w Polsce, obowiązuje nowy system płatności bezpośrednich. Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. *ustanawiającym przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporząd-*

dzenie Rady (WE) nr 73/2009 (Dz.Urz. UE L 30 z 31.01.2009 r., s. 16, z późn. zm.), w Polsce wprowadzono następujące elementy systemu płatności bezpośrednich:

- jednolitą płatność obszarową,
- płatności za praktyki rolnicze korzystne dla klimatu i środowiska (zazielenienie),
- płatności dla młodych rolników,
- płatności związane z produkcją (do bydła, krów, owiec, kóz, owoców miękkich, chmielu, roślin wysokobiałkowych, buraków cukrowych, ziemniaków skrobiowych, pomidorów, Inu i konopi włóknistych),
- płatności dodatkowe,
- płatności dla małych gospodarstw.

Ponadto Polska skorzystała z możliwości kontynuowania w latach 2015-2020 z przejściowego wsparcia krajowego do tytoniu.

Zgodnie z ww. rozporządzeniem pomoc jest kierowana wyłącznie do tzw. rolników aktywnych zawodowo. W przypadku osób fizycznych lub prawnych, których roczna kwota płatności przekracza 5000 EUR, płatności nie będą przyznawane, jeśli administrują one portami lotniczymi, wodociągami, trwałymi terenami sportowymi i rekreacyjnymi, jak również świadczą usługi przewozu kolejowego lub usługi w zakresie obrotu nieruchomościami, chyba że udokumentują:

- (1) roczna kwota płatności bezpośrednich wynosi, co najmniej 5% całości przychodów uzyskanych przez nie z działalności pozarolniczej;
- (2) ich działalność rolnicza nie ma charakteru marginalnego, tzn. łączne przychody z działalności rolniczej stanowią w ich przypadku co najmniej 1/3 wszystkich przychodów;
- (3) ich główną działalność gospodarczą lub przedmiot działalności stanowi wykonywanie działalności rolniczej.

W ramach WPR na płatności bezpośrednie w latach 2014-2020 w budżecie UE zaplanowano kwotę ogółem 21,15 mld EUR. Ponadto Polska skorzystała z możliwości przesunięcia 25% koperty II filaru na lata 2015-2020 do I filaru. Oznacza to wzrost koperty płatności bezpośrednich o 2,34 mld EUR, do ok. 23,5 mld EUR.

Jednolita płatność obszarowa

W Polsce nadal jest stosowany uproszczony system płatności bezpośrednich, w którym podstawową płatnością jest jednolita płatność obszarowa (JPO). Płatność ta przysługuje do każdego kwalifikującego się hektara. Jednolita płatność obszarowa jest w każdym przypadku zmniejszana o 100% nadwyżki tej płatności ponad 150 tys. euro. Zgodnie z przepisami unijnymi kwota uzyskana w wyniku stosowania tego mechanizmu zasila budżet PROW.

Wsparcie dla młodych rolników

Jest to działanie obowiązkowe dla każdego państwa członkowskiego. Na ten rodzaj wsparcia przeznaczają się do 2% koperty krajowej. Do płatności kwalifikują się rolnicy, którzy po raz pierwszy zakładają gospodarstwo rolne jako kierujący gospodarstwem lub którzy założyli już takie gospodarstwo rolne w ciągu pięciu lat przed pierwszym złożeniem wniosku w ramach systemu jednolitej płatności obszarowej oraz których wiek w roku składania wniosku nie przekracza 40 lat. Wsparcie to przysługuje również osobie prawnej lub grupie osób fizycznych lub prawnych.

Wsparcie związane z produkcją

Polska w pełni wykorzystwała możliwość przeznaczenia 15% koperty krajowej na płatności związane z produkcją (maksymalny odsetek dopuszczony przepisami unijnymi), tj. ponad 500 mln euro rocznie. Płatność jest stosowana w sektorach: bydła, krów, owiec, kóz, owoców miękkich (truskawki i maliny), chmielu, roślin wysokobiałkowych, buraków cukrowych, ziemniaków skrobiowych, pomidorów, Inu i konopi włóknistych.

Celem płatności związanych z produkcją jest wsparcie sektorów, które mają szczególne znaczenie gospodarcze, środowiskowe lub społeczne i które znajdują się w trudnej sytuacji. Zgodnie z przepisami UE płatność ta ma stanowić jedynie zachętę do utrzymania aktualnych poziomów produkcji w ww. sektorach.

Płatności do zwierząt

Rolnicy mogą uzyskać wsparcie związane z produkcją w sektorach zwierzęcych w postaci płatności **do bydła**, płatności **do krów**, płatności **do owiec** oraz płatności **do kóz**. Wymienione płatności związane przyznawane są pod warunkiem posiadania minimalnej liczby kwalifikujących się zwierząt, tj. w przypadku:

- płatności **do bydła** – co najmniej 3 szt. bydła w wieku do 24 miesięcy. Płatność przysługuje od 1-szej do 30-tej sztuki zwierzęcia;
- płatności **do krów** – co najmniej 3 szt. krów w wieku powyżej 24 miesięcy. Płatność przysługuje od 1-szej do 30-tej sztuki zwierzęcia;
- płatności **do owiec** – co najmniej 10 sztuk maciorek owczych w wieku co najmniej 12 miesięcy. Płatność przyznawana jest do wszystkich sztuk tych zwierząt w gospodarstwie;
- płatności **do kóz** – co najmniej 5 sztuk samic kozy w wieku co najmniej 12 miesięcy. Płatność przyznawana jest do wszystkich sztuk tych zwierząt w gospodarstwie.

Wiek zwierząt sprawdzany jest na dzień 15 maja roku złożenia wniosku. W przypadku płatności do bydła, płatności do krów oraz płatności do kóz, rolnik zobowiązany jest do przetrzymywania zwierząt w gospodarstwie przez 30 dni od dnia złożenia wniosku o płatność, natomiast w przypadku płatności do owiec zwierzęta muszą znajdować się w posiadaniu rolnika w dniu składania wniosku o płatność i muszą być przetrzymywane w gospodarstwie w okresie od dnia 20 października do dnia 20 listopada.

Płatności przysługują do zwierząt, w odniesieniu do których do dnia złożenia wniosku o przyznanie płatności dokonano zgłoszeń wymaganych na podstawie przepisów o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt oraz najpóźniej od dnia złożenia wniosku o przyznanie tych płatności są spełnione wymagania w zakresie identyfikacji określone w przepisach o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt. Zatem, jeśli zwierzęta są zarejestrowane i poprawnie zidentyfikowane zgodnie z powyższą zasadą, to będą się one kwalifikowały do płatności bez względu na ewentualne uchybienia w zakresie wymogów IRZ występujące we wcześniejszym okresie.

Płatność do owoców miękkich

Płatność ta przysługuje do powierzchni uprawy truskawek lub malin. Nie jest wymagana umowa kontraktacji, co pozwala na objęcie płatnością nie tylko powierzchni upraw owoców kierowanych do przetwórstwa, lecz również wysokiej jakości owoców konsumpcyjnych, w tym owoców przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej.

Płatność do roślin wysokobiałkowych

Płatność przysługuje do powierzchni uprawy roślin wysokobiałkowych w plonie głównym, nie większej niż 75 ha. Gatunki roślin uprawnionych do wsparcia to: bób, bobik, ciecierzycza, esparceta siewna, fasola zwykła, fasola wielokwiatowa, groch siewny, groch siewny cukrowy, koniczyna czerwona, koniczyna biała, koniczyna białoróżowa, koniczyna perska, koniczyna krwistoczerwona, komonica zwyczajna, lędźwian, lucerna siewna, lucerna mieszańcowa, lucerna chmielowa, łubin biały, łubin wąskolistny, łubin żółty, nostrzyk biały, peluszka, seradela uprawna, soczewica jadalna, soja zwyczajna, wyka kosmata, wyka siewna.

Płatność do roślin wysokobiałkowych przysługuje również w przypadku uprawy roślin ww. gatunków w formie mieszanek, z wyłączeniem mieszanek z roślinami innymi niż wymienione, z tym że w przypadku wyki siewnej i wyki kosmatej płatność ta przysługuje także w przypadku ich uprawy z rośliną podporową.

Płatność do chmielu

Płatność do chmielu przysługuje do powierzchni uprawy chmielu, zlokalizowanej w rejonie lubelskim, wielkopolskim oraz dolnośląskim.

Płatność do buraków cukrowych

Płatność do buraków cukrowych jest przyznawana do powierzchni, na której uprawiane są buraki kwotowe objęte umową.

Płatność do ziemniaków skrobiowych

Płatność do ziemniaków skrobiowych jest przyznawana do powierzchni, na której uprawiane są ziemniaki skrobiowe objęte umową na uprawę ziemniaków skrobiowych.

Płatność do pomidorów

Płatność do powierzchni uprawy pomidorów jest przyznawana do powierzchni, na której uprawiane są pomidory objęte umową na uprawę pomidorów.

Płatność do lnu

Płatność przysługuje do powierzchni uprawy lnu na gruntach kwalifikujących się do płatności.

Płatność do konopi włóknistych

Płatność przysługuje do powierzchni uprawy konopi włóknistych, o ile rolnik stosuje odmiany zawierające w uprawie polowej maksymalnie 0,2% tetrahydrokanabinolu (THC) w suchej masie rośliny. Płatność ta, podobnie jak pozostałe płatności obszarowe do tej uprawy, przysługuje pod warunkiem prowadzenia uprawy na podstawie zezwolenia wydanego zgodnie z art. 47 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2012 r. poz. 124, z późn. zm.) oraz do powierzchni nie większej niż powierzchnia objęta tym zezwoleniem.

Wsparcie dodatkowe

Płatność dodatkowa przysługuje do hektarów zawierających się w przedziale od 3,01 ha do 30 ha. Oznacza to, że maksymalna liczba hektarów w gospodarstwie objęta tą płatnością wynosi 27. Wsparcie w ramach płatności dodatkowej jest zatem ukierunkowane na grupę gospodarstw małych i średnich. Pozwala to na skuteczniejsze wspieranie dochodów tych gospodarstw, które nie osiągają takich korzyści wynikających ze skali produkcji, jak gospodarstwa największe, niemniej jednak mają szansę na trwały rozwój.

System dla małych gospodarstw

W przypadku uczestnictwa gospodarstwa w systemie dla małych gospodarstw, proponowane wsparcie zastąpi wszystkie rodzaje wsparcia realizowane w ramach systemu płatności bezpośrednich (poza przejściowym wsparciem krajowym). Rolnicy uczestniczący w systemie płatności dla małych gospodarstw są zwolnieni z kontroli norm i wymogów zasady wzajemnej zgodności, a także z obowiązku stosowania praktyk w zakresie zazielenienia. Do systemu rolnicy mogą przystąpić tylko w pierwszym roku jego stosowania, tj. w roku 2015. Rolnicy otrzymujący

z tytułu płatności bezpośrednich nie więcej niż 1250 EUR/gospodarstwo zostaną włączeni do systemu automatycznie, chyba że nie wyrażą na to zgody.

Przejęciowe wsparcie krajowe

Przejęciowym wsparciem krajowym objęty jest sektor tytoniu. Jest to jedyny dotychczas wspierany sektor, w odniesieniu do którego przepisy unijne nie dają możliwości stosowania płatności związanych z produkcją. Zgodnie z przepisami unijnymi, warunki przyznawania tego wsparcia muszą być identyczne do tych, które zostały zatwierdzone w odniesieniu do 2013 r. Pomoc ta ma charakter degresywny, tj. co roku kwota wsparcia jest zmniejszana o 5 pkt. proc., począwszy od 75% w 2015 r., a kończąc na 50% w 2020 r.

Zazielenienie

W ramach nowego systemu płatności bezpośrednich wprowadzono obowiązek realizacji od 2015 r. praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska, tzw. zazielenienie. Na jego finansowanie przeznaczone jest 30% krajowej koperty finansowej, tj. ok. 1 mld EUR rocznie. Zazielenienie jest realizowane przez:

- 1) dywersyfikację upraw;
- 2) utrzymanie obszarów proekologicznych (tzw. EFA) oraz
- 3) utrzymanie trwałych użytków zielonych (TUZ).

Wszyscy rolnicy uprawnieni do jednolitej płatności obszarowej zobowiązani są do realizacji zazielenienia. W zależności od ilości posiadanych w gospodarstwie gruntów ornych oraz udziału trwałych użytków zielonych rolnicy są zobowiązani do przestrzegania jednej, dwóch lub trzech praktyk zazielenienia.

Przepisy unijne przewidują szereg wyłączeń z obowiązku ich spełniania, m.in. gospodarstwa, w których ponad 75% użytków rolnych to trwałe użytki zielone lub gospodarstwa o wysokim (ponad 75%) udziale gruntów ornych wykorzystywanych do produkcji traw lub innych zielnych roślin pastewnych albo ugorowanych, z uwagi na korzystne oddziaływanie na środowisko, są zwolnione z obowiązku realizacji dywersyfikacji upraw lub utrzymywania obszarów proekologicznych, pod warunkiem, że pozostałe grunty orne nie przekraczają 30 ha.

Gospodarstwa uczestniczące w systemie dla małych gospodarstw rolnych, pomimo że są zwolnione z realizacji zazielenienia, są uprawnione do otrzymania tej płatności.

Płatność za zazielenienie w sposób automatyczny będą otrzymywać rolnicy prowadzący produkcję rolniczą zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego⁴ – przepis ten ma zastosowanie jedynie do tej części obszaru gospodarstwa rolnego, która jest wykorzystywana do produkcji ekologicznej zgodnie z art. 11 Rozporządzenia (WE) nr 834/2007.

W przypadku nieprzestrzegania praktyk zazielenienia na rolników nakładane będą kary administracyjne polegające na zmniejszeniu kwoty otrzymanych w danym roku płatności bezpośrednich. Przez dwa pierwsze lata wdrażania zazielenienia (2015 r. i 2016 r.) kary te nie będą wykraczać poza kwotę otrzymanej płatności za zazielenienie i w zależności od stopnia stwierdzonej niezgodności obejmować będą część lub całość płatności za zazielenienie. Natomiast w kolejnych latach kary będą mogły przewyższać otrzymaną kwotę zazielenienia (w 2017 r. o maksymalnie 20%, a od 2018 r. o maksymalnie 25%), co oznacza, że w niektórych przypadkach, w razie stwierdzenia niezgodności, kara za nieprzestrzeganie praktyk zazielenienia spowoduje także częściowe zmniejszenie innych płatności.

W zakresie dywersyfikacji upraw gospodarstwa, w których występuje od 10 do 30 ha gruntów ornych – zobowiązane są do prowadzenia, co najmniej 2 różnych upraw⁵ na gruntach ornych, przy czym uprawa główna nie może zajmować więcej niż 75% gruntów ornych. Natomiast gospodarstwa powyżej 30 ha gruntów ornych zobowiązane są do prowadzenia co najmniej 3 różnych upraw na gruntach ornych, przy czym uprawa główna nie

⁴ Spełniający wymogi określone w art. 29 ust. 1 Rozporządzenia (WE) nr 834/2007.

⁵ Za odrębną uprawę uznaje się: rodzaj w klasyfikacji botanicznej upraw, formę ozimą i jarą tego samego rodzaju, gatunek z rodzin kapustowatych (*Brassicaceae*), psiankowatych (*Solanaceae*) i dyniowatych (*Cucurbitaceae*) grunt ugorowany, trawę lub inne pastewne rośliny zielne.

może zajmować więcej niż 75% gruntów ornych, a dwie uprawy główne łącznie nie mogą zajmować więcej niż 95% gruntów ornych.

Ponadto możliwa jest realizacja dywersyfikacji upraw poprzez praktykę równoważną w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego PROW 2014-2020, poprzez realizację wymogu: *Zastosowanie minimum 4 upraw w plonie głównym w ciągu roku w gospodarstwie, w tym udział głównej uprawy, oraz łącznie zbóż w strukturze zasiewów nie może przekraczać 65% i udział każdej uprawy nie może być mniejszy niż 10%.*

Gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha gruntów ornych, są zobowiązane do posiadania obszarów proekologicznych EFA na powierzchni, co najmniej 5%⁶ gruntów ornych. Do określenia procentowej powierzchni obszarów EFA stosuje się współczynniki konwersji i ważenia odzwierciedlające zróżnicowane znaczenie ww. elementów dla różnorodności biologicznej.

Do obszarów proekologicznych (tzw. EFA) zalicza się:

- I. **Elementy krajobrazu** – będące w posiadaniu rolnika, zarówno te chronione w ramach norm Dobrej Kultury Rolnej (*drzewa będące pomnikami przyrody; oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m²; rowy, których szerokość nie przekracza 2 m*), jak i pozostałe elementy spełniające następujące kryteria:
 - a. **żywoploty lub pasy zadrzewione** – o maksymalnej szerokości **do 10 m**;
 - b. **drzewa wolnostojące** – o średnicy korony wynoszącej **przynajmniej 4 m**;
 - c. **zadrzewienia liniowe** – obejmujące drzewa o średnicy korony wynoszącej **przynajmniej 4 m**; odległość między koronami drzew nie powinna przekraczać 5 m;
 - d. **zadrzewienia grupowe**, których korony zachodzą na siebie oraz zagajniki śródpolne – o maksymalnej powierzchni **do 0,3 ha**;
 - e. **miedze śródpolne** – o szerokości **od 1 m do 20 m**, na których nie jest prowadzona produkcja rolna;
 - f. **oczka wodne** – o maksymalnej **powierzchni do 0,1 ha**, do powierzchni oczka wlicza się pas z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m;
 - g. **rowy** – o maksymalnej szerokości **do 6 m**;
- II. **Grunty ugorowane** – na których **w okresie od 1 stycznia do 31 lipca** w danym roku **nie jest prowadzona produkcja rolna**;
- III. **Obszary zalesione po 2008 r.** w ramach PROW 2007-2013;
- IV. **Strefy buforowe** o szerokości ustanowionej w ramach norm DKR oraz inne strefy buforowe o szerokości **nie mniejszej niż 1 m i nie większej niż 10 m**; mogą obejmować również pasy z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m; na strefach buforowych nie może być prowadzona produkcja rolna, niemniej jednak wypas lub koszenie na tych obszarach będzie możliwe, pod warunkiem, że strefę tę będzie można odróżnić od przyległych użytków rolnych;
- V. **Pasy gruntów kwalifikujących się do płatności wzdłuż obrzeży lasu** – o szerokości **od 1 m do 10 m**; na pasach tych dopuszcza się zarówno prowadzenie, jak i nieprowadzenie produkcji (do decyzji rolnika); w przypadku gdy **produkcja nie będzie prowadzona**, dopuszcza się wypas lub koszenie, pod warunkiem, że pasy te można odróżnić od przyległych gruntów rolnych;
- VI. **Zagajniki o krótkiej rotacji**, na których obowiązuje zakaz stosowania środków ochrony roślin i możliwe jest stosowanie nawożenia mineralnego w limitach określonych w przepisach; do zagajników traktowanych jako EFA zaliczane będą gatunki drzew z rodzaju wierzba, brzoza oraz topola czarna i jej krzyżówki;
- VII. **Uprawy wiążące azot** (czyli rośliny bobowate) – mające na celu poprawę różnorodności biologicznej;
- VIII. **Międzyplony lub pokrywa zielona** – w postaci: (a) **wsiewek traw** w uprawę główną lub (b) **mieszanek** utworzonych, z co najmniej 2 gatunków roślin z następujących grup roślin uprawnych: zbóż, oleistych, pastewnych, bobowatych drobnonasiennych, bobowatych grubonasiennych oraz roślin miododajnych, wysiewanych i utrzymywanych w określonych terminach. Mieszanki złożone z samych gatunków zbóż nie będą uznawane za obszar proekologiczny.

⁶ Odsetek ten, po przedstawieniu przez Komisję Europejską raportu oceniającego wdrażanie tej praktyki po 2017 r., może zostać podwyższony do 7%.

Jednocześnie umożliwiono wspólne wypełnianie praktyki EFA rolnikom, których gospodarstwa położone są w bliskiej odległości, tzn. w promieniu maksymalnie 15 km (tj. w okręgu 30 km), przy czym promień ten będzie wyznaczany od środka: (a) wspólnego obszaru proekologicznego albo (b) siedziby gospodarstwa jednego z rolników realizujących wspólnie praktykę utrzymania obszarów proekologicznych.

W celu zapobieżenia masowemu przekształcaniu TUZ w grunty orne **wprowadzono obowiązek utrzymania udziału TUZ w powierzchni gruntów rolnych w skali całego kraju**, który nie może się zmniejszyć o więcej niż 5% w stosunku do roku referencyjnego z 2015 r. Jest to analogiczny mechanizm do obecnie funkcjonującego w ramach zasady wzajemnej zgodności. W przypadku zmniejszenia wskaźnika TUZ o więcej niż 5% w skali kraju konieczne będzie wdrożenie działań naprawczych polegających na zobowiązaniu rolników, którzy przekształcili trwałe użytki zielone do przywrócenia określonej powierzchni gruntu w TUZ lub odtworzenia takiej samej powierzchni TUZ na innym gruncie. Jednocześnie na obszarach Natura 2000 obowiązuje zakaz orki lub przekształcania wartościowych pod względem środowiskowym trwałych użytków zielonych, tzn. TUZ cennych przyrodniczo. Każdy rolnik, który posiada TUZ-y cenne przyrodniczo, został o tym indywidualnie poinformowany w karcie informacyjnej dołączanej do wstępnie wypełnionego wniosku o płatność w 2015 r.

Program rolnośrodowiskowy objęty Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013)

Rok 2014 był ostatnim rokiem, w którym można było rozpocząć realizację Programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007-2013. W ramach kampanii roku 2014 na ww. działanie złożono łącznie 115 840 wniosków na kwotę 1561 mln zł, w tym:

- 14 228 wniosków nowych na kwotę 122,4 mln zł (wnioski rozpoczynające zobowiązanie rolnośrodowiskowe),
- 101 612 wniosków kontynuacyjnych na kwotę 1438,6 mln zł.

Wnioski w ramach Programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013 składane były w ramach 9 pakietów: pakietu 1. Rolnictwo zrównoważone, pakietu 2. Rolnictwo ekologiczne, pakietu 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone, pakietu 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000, pakietu 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000, pakietu 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie, pakietu 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie, pakietu 8. Ochrona gleb i wód oraz pakietu 9. Strefy buforowe.

Do końca 2014 r. w ramach Programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013 wsparciem objęto ok. 133,9 tys. gospodarstw realizujących program na powierzchni ok. 2,8 mln ha. Ponadto, do końca 2014 roku wsparciem objęto ok. 63,6 tys. sztuk zwierząt.

Budżet Programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013 wyniósł 2303 mln euro.

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne i działanie Rolnictwo ekologiczne objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020)

W roku 2014 opracowano warunki i wymogi Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego i działania Rolnictwo ekologiczne PROW 2014-2020. Projekt PROW 2014-2020 został przekazany do Komisji Europejskiej w kwietniu 2014 roku. Po zakończeniu etapu negocjacji PROW 2014-2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską w dniu 12 grudnia 2014 r. Krajowe przepisy wdrożeniowe zostały opracowane w I kwartale 2015 r. i od 15 marca 2015 r. rozpoczęto nabór wniosków na ww. działania w ramach poniżej wskazanych pakietów.

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Istotą działania jest promowanie praktyk przyczyniających się do zrównoważonego gospodarowania gruntami, ochrona cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków ptaków, różnorodności krajobrazu oraz ochrony zagrożonych zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich.

Poddziałanie 1 – Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych:

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone;

Pakiet 2. Ochrona gleb i wód;

Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000;

Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000.

Poddziałanie 2 – Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie:

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie;

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.

W ramach pakietów 1., 2., 4⁷, 5. i 6. płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,10 ha do 50 ha;
- 75% stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 50 ha do 100 ha;
- 60% stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 100 ha.

Stawki płatności w ramach pakietów rolno-środowiskowo-klimatycznych

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone – 400 zł/ha

Pakiet 2. Ochrona gleb i wód:

- 650 zł/ha – dotyczy międzyplonów,
- 450 zł/ha – dotyczy pasów ochronnych na stokach o nachyleniu powyżej 20%.

Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych – 1964 zł/ha

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000:

Stawka płatności uzależniona jest od *ekstensywnego użytkowania na OSO*: 600 zł/ha, *występowania gatunków ptaków* tj.: rycyka (a także kszyka, krwawodzioba, czajki): 890 zł/ha, wodniczki: 1199 zł/ha, dubelta (a także kulika wielkiego): 1070 zł/ha, derkacza: 642 zł/ha oraz *typu siedliska*: zmiennowilgotne łąki trzęślicowe: 1276 zł/ha, zalewowe łąki selernicowe i słonorośla: 1043 zł/ha, murawy: 1300 zł/ha, półnaturalne łąki wilgotne: 911 zł/ha, półnaturalne łąki świeże: 1083 zł/ha, torfowiska: 600 zł/ha (wymogi obowiązkowe) lub 1206 zł/ha (wymogi obowiązkowe i uzupełniające).

Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000:

Stawka płatności uzależniona jest od *typu siedliska*: zmiennowilgotne łąki trzęślicowe: 1276 zł/ha, zalewowe łąki selernicowe i słonorośla: 1043 zł/ha, murawy: 1300 zł/ha, półnaturalne łąki wilgotne: 911 zł/ha, półnaturalne łąki świeże: 1083 zł/ha, torfowiska: 600 zł/ha (wymogi obowiązkowe) lub 1206 zł/ha (wymogi obowiązkowe i uzupełniające).

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie:

- 750 zł/ha – w przypadku uprawy,
- 1000 zł/ha – w przypadku wytwarzania nasion/materiału siewnego.

Płatność przysługuje do maksymalnej powierzchni 5 ha dla poszczególnych gatunków/odmian roślin uprawnych.

⁷ W przypadku realizacji Pakietu 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 w granicach Parków Narodowych nie stosuje się progów degresywności.

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie:

bydło – 1600 zł/szt., konie – 1500 zł/szt., owce – 360 zł/szt., świnie – 1140 zł/szt., kozy – 580 zł/szt.

Płatność przysługuje do maksymalnej liczby zwierząt w jednym stadzie tj.:

- krów: 100 sztuk;
- loch tej samej rasy: 70 loch stada podstawowego świń rasy puławskiej, 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej białej oraz 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej pstrej.

Beneficjentem może być: rolnik, grupa rolników, grupa rolników i innych zarządców gruntów oraz w przypadku pakietu 4. i 5. dodatkowo inni zarządcy gruntów.

Budżet Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego określono w wysokości 1184 mln euro.

Działanie Rolnictwo ekologiczne

Poddziałanie 1 – Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne

- Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji;
- Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji;
- Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji;
- Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji;
- Pakiet 5. Uprawy paszowe na gruntach ornych w okresie konwersji;
- Pakiet 6. Trwałe użytki zielone w okresie konwersji.

Poddziałanie 2 – Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego

- Pakiet 7. Uprawy rolnicze po okresie konwersji;
- Pakiet 8. Uprawy warzywne po okresie konwersji;
- Pakiet 9. Uprawy zielarskie po okresie konwersji;
- Pakiet 10. Uprawy sadownicze po okresie konwersji;
- Pakiet 11. Uprawy paszowe na gruntach ornych po okresie konwersji;
- Pakiet 12. Trwałe użytki zielone po okresie konwersji.

W ramach obu poddziałań płatność ekologiczna jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,10 ha do 50 ha;
- 75% stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 50 ha do 100 ha;
- 60% stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 100 ha.

Stawki płatności w okresie konwersji (przestawiania na rolnictwo ekologiczne) wynoszą: Pakiet 1. – 966 zł/ha, Pakiet 2. – 1557 zł/ha, Pakiet 3. – 1325 zł/ha, Pakiet 4. – 1882 zł/ha (podstawowe uprawy sadownicze) oraz 790 zł/ha (ekstensywne uprawy sadownicze), Pakiet 5. – 787 zł/ha oraz Pakiet 6. – 428 zł/ha, a stawki płatności za utrzymanie rolnictwa ekologicznego wynoszą: Pakiet 7. – 792 zł/ha, Pakiet 8. – 1310 zł/ha, Pakiet 9. – 1325 zł/ha, Pakiet 10. – 1501 zł/ha (podstawowe uprawy sadownicze) i 660 zł/ha (ekstensywne uprawy sadownicze), Pakiet 11. – 559 zł/ha, Pakiet 12. – 428 zł/ha.

Beneficjentem może być: rolnik oraz grupy rolników, którzy spełniają definicję rolnika aktywnego zawodowo.

Budżet działania Rolnictwo ekologiczne wynosi 700 mln euro.

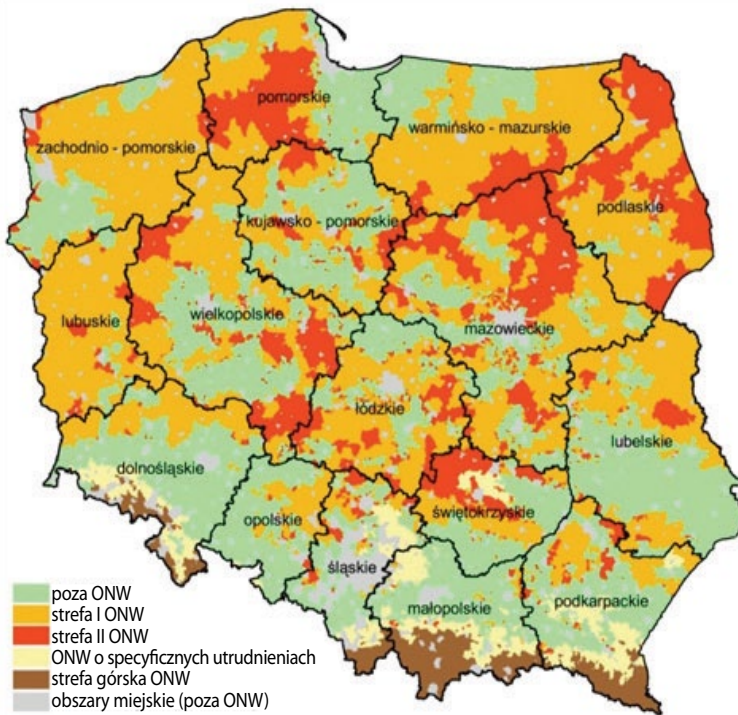
Płatności ONW

Działanie Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania realizowane jest w Polsce od 2004 r. Jego celem jest zapewnienie ciągłości rolniczego użytkowania ziemi i tym samym utrzymanie

żywności obszarów wiejskich, a więc zapobieganie wyludnianiu się tych obszarów, a także zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich i promocja rolnictwa przyjaznego dla środowiska. W Polsce obszary ONW stanowią ponad 56% powierzchni użytków rolnych (mapa 2), wśród których wyróżniamy trzy typy:

- ONW typ górski;
- ONW typ nizinny strefy I oraz strefy II;
- ONW typ specyficzny.

Mapa 2. Obszary o różnych warunkach gospodarowania (ONW)

Źródło: MRIRW

W ramach kampanii roku 2014 na ww. działanie złożono łącznie ok. 738 tys. wniosków, na powierzchnię wynoszącą ok. 7,4 mln ha użytków rolnych. Nabór wniosków przeprowadzony został według zasad obowiązujących w PROW 2007-2013, z tą różnicą, iż rolnicy składający wnioski o przyznanie płatności ONW w 2014 r. nie byli zobowiązani do prowadzenia przez 5 lat działalności rolniczej na obszarach ONW, a jedynie do końca roku kalendarzowego.

W roku 2014 opracowano również zasady wdrażania działania Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami PROW 2014-2020, które jest *de facto* kontynuacją płatności udzielanych w okresie 2004-2014. Utrzymane zostały dotychczasowe stawki płatności, z wyjątkiem ONW typu górskiego, gdzie stawka została zwiększona z dotychczasowej kwoty 320 zł do 450 zł na hektar. Przygotowana została legislacja krajowa i od 15 marca 2015 r. rozpoczęto nabór wniosków o przyznanie płatności.

Budżet działania Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami realizowanego w ramach PROW 2014-2020 wynosi 2166 mln euro.

Płatności zalesieniowe

Działanie zalesieniowe wdrażane jest od 2004 r. W ramach PROW 2007-2013 przyznaje się pomoc na zalesienie nie tylko gruntów rolnych, ale również gruntów nierolnych. Zalesienie takich gruntów podnosi ich wartość ekonomiczną i korzystnie wpływa na środowisko naturalne. W sposób bezpośredni zalesienia wpływają na ograniczanie emisji CO₂ (poprzez procesy sekwestracji). Ponadto, odpowiedni sposób zakładania upraw leśnych, kształtowania ich składu gatunkowego oraz wykorzystanie istniejących samosiewów, wpływa korzystnie na utrzymanie różnorodności biologicznej oraz kondycję zakładanych upraw leśnych.

Do końca 2014 r. zalesiono łącznie ok. 35 tys. ha gruntów rolnych i innych niż rolne i zrealizowano płatności w wysokości ok. 539 mln zł dla ok. 10 tys. beneficjentów. Ponadto, w ramach zobowiązań PROW 2004-2006, które przeszły w ciężar budżetu PROW 2007-2013, zrealizowano płatności na kwotę ok. 398 mln zł dla ok. 8 tys. beneficjentów, których powierzchnia zalesień wyniosła ok. 40,2 tys. ha.

W roku 2014 opracowano zasady wdrażania działania Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów realizowanego w ramach PROW na lata 2014-2020, które jest *de facto* kontynuacją płatności wdrażanych w okresie 2004-2014. Przygotowana została legislacja krajowa i od 15 czerwca 2015 r. rozpoczął się nabór wniosków o przyznanie wsparcia na zalesienie. Budżet tego działania wynosi ok. 301 mln euro. W zakres tego budżetu wchodzi również zobowiązania z PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013.

Ponadto od 15 marca 2015 r. prowadzone były nabory wniosków kontynuacyjnych dla beneficjentów działania zalesieniowego z PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Efekty realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Europejskie programy pomocowe stały się w ostatnich 10 latach impulsem do przemian w rolnictwie na obszarach wiejskich i rybołówstwie. Środki pomocy UE, które otrzymała polska wieś, rolnictwo i rybołówstwo, zostały skierowane na inwestycje, budowę potencjału przemysłu przetwórczego, tworzenie miejsc pracy, tworzenie grup producentów rolnych, przedsięwzięcia chroniące środowisko naturalne, poprawę infrastruktury w gminach i wspieranie lokalnej aktywności. Dzięki modernizacji swoich gospodarstw polscy rolnicy mogą skutecznie konkurować na krajowym i unijnym rynku z farmerami z innych państw. Integracja Polski z UE przyniosła wzrost dochodów rolników. Wzrosła również konkurencyjność gospodarstwa terenów wiejskich, na którą składa się nie tylko produkcja rolna, ale również turystyka, sektor usług, handel, rzemiosło i małe przedsiębiorstwa. Wieś, obok swej tradycyjnej roli producenta żywności, zyskała na znaczeniu jako przestrzeń działalności gospodarczej niezwiązanej z rolnictwem. Poprawiła się jakość życia mieszkańców wsi i małych miast. Powstały kilometry wodociągów i kanalizacji, setki oczyszczalni ścieków, systemy segregacji odpadów, odnowione zostały centra wielu miejscowości, powstały setki placów zabaw, wybudowano bądź zmodernizowano wiele świetlic i domów kultury. Wieś staje się coraz bardziej atrakcyjnym miejscem do życia. Doceniło to prawie ćwierć miliona Polaków mieszkających w miastach, którzy w ciągu ostatnich 10 latach przenieśli się na wieś.

W ciągu ostatniej dekady Polska dorobiła się także jednego z najnowocześniejszych w świecie przemysłu przetwórstwa żywności i stała się jednym z największych producentów żywności w Europie. Nasz kraj jest także europejskim potentatem w przetwarzaniu ryb. Za tym sukcesem stoją również inwestycje w rybołówstwo i zakłady przetwórcze, współfinansowane z funduszy unijnych.

Rozdzielenie środków finansowych UE, jakie polska wieś, rolnictwo i rybołówstwo otrzymały od 2004 r. z Unii Europejskiej (UE) oraz wdrożenie i realizacja programów pomocy wymagało determinacji, wysiłku, kreatywności i sprawności organizacyjnej rolników, rybaków, przetwórców żywności oraz instytucji pracujących na rzecz wsi, rolnictwa i rybołówstwa. I to się nam udało. Polska znalazła się wśród krajów UE, najefektywniej wykorzystujących fundusze europejskie.

Polska od lat realizuje politykę zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich zgodnie z zasadami określonymi w programach UE. Polega ona na kształtowaniu i dostosowywaniu warunków życia ludzi na obszarach wiejskich do wymagań współczesności przy uwzględnieniu konieczności wielokierunkowego i zrównoważonego rozwoju. Trzeba podkreślić, że taka polityka rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich stwarza nie tylko nowe szanse rozwoju społeczno-gospodarczego dla rolników i mieszkańców wsi, ale także pozwala na zapewnienie ochrony środowiska naturalnego i zachowania piękna krajobrazu wiejskiego.

Dotychczasowe doświadczenia Polski przy wdrażaniu programów pomocy Unii Europejskiej w rolnictwie i na obszarach wiejskich pokazały, że bardzo istotne jest bezpośrednie dotarcie ze szczegółową i pewną informacją o realizowanych projektach do jak największej grupy potencjalnych odbiorców pomocy. Zbieranie doświadczeń przy realizacji programów i przedstawienie w publikacjach dobrych praktyk w tym zakresie ma na celu przede wszystkim umożliwienie odbiorcom pomocy UE wykorzystania doświadczenia innych beneficjentów do optymalizacji działań własnych.

Od 2007 roku w Polsce realizowany jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013), który umożliwi kontynuację procesu modernizacji oraz rozwoju rolnictwa, gospodarki żywnościowej, a także zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Program ten jest kontynuacją wsparcia UE dla wsi i rolnictwa, jakie miało miejsce w ramach przedakcesyjnego programu SAPARD, Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006 oraz Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006.

PROW 2007-2013 realizowany jest poprzez 22 działania zgrupowane w osiach tematycznych:

- Oś I – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego;
- Oś II – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich;
- Oś III – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej;
- Oś IV – Leader.

Podstawą prawną do wdrażania PROW 2007-2013 jest ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o *wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* (Dz.U. z 2013 r. poz. 173 oraz z 2015 r. poz. 349) oraz rozporządzenia wykonawcze Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, odpowiednio dla każdego z realizowanych działań.

Łącznie na realizację PROW 2007-2013 przewidziano kwotę ponad **17,2 mld euro**. Polska, jako jeden z pierwszych krajów UE, przygotowała i uzgodniła z Komisją Europejską Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Program został przyjęty przez Komisję Europejską decyzją z dnia 7 września 2007 r. Całkowita alokacja dla Programu została zwiększona w 2010 roku o prawie 170 mln euro. W przypadku Polski środki te są przeznaczane na realizację projektów z zakresu restrukturyzacji produkcji mleka, gospodarki wodnej i różnorodności biologicznej. Duże zainteresowanie ze strony wnioskodawców zdecydowało o tym, że Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wnioskował o realokację środków pomiędzy działaniami tak, aby zwiększyć budżety tych działań, które cieszą się największą popularnością wśród rolników i mieszkańców obszarów wiejskich.

Realizacja przebiegu programu monitorowana jest na bieżąco. Do 29 maja 2015 r. w ramach realizacji PROW 2007-2013, beneficjenci złożyli już łącznie prawie 7,25 mln wniosków. Zawarto i wydano ponad 6,58 mln umów/decyzji na kwotę stanowiącą 102,12% całości alokacji dla Programu. Zrealizowane płatności osiągnęły już prawie **65,4 mld zł**. Stawia to Polskę wśród krajów wdrażających Program w najszybszym tempie spośród państw Unii Europejskiej.

Oś I PROW 2007-2013 **Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego**, nazywana osią gospodarczą, obejmuje 11 działań. Jednym z głównych celów tej osi jest przyspieszenie odpowiednich przekształceń strukturalnych poprzez zapewnienia wsparcia dla młodych rolników i źródła utrzymania osobom w wieku przedemerytalnym, rezygnującym z działalności rolniczej. Z uwagi na niski stopień specjalizacji gospodarstw rolnych, niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury produkcji rolnej i rozdrobnienie struktury obszarowej, które przekłada się na mniejszą efektywność produkcji, w ramach działań Osi I zapewnione zostały także odpowiednie instrumenty wsparcia na pokrycie kosztów dostosowujących gospodarstwa rolne do rosnących wymagań wspólnotowych (w tym

związanych z ochroną środowiska) oraz wzmożonej presji konkurencyjnej ze strony producentów z innych krajów unijnych i krajów trzecich. W tym celu uruchomiono działania wspierające proces restrukturyzacji gospodarstw rolnych, wzmocnienie ich kapitału rzeczowego i wspieranie innowacji.

Instrumenty wsparcia w ramach Osi I skierowane zostały także na dalszą poprawę konkurencyjności przemysłu spożywczego, w szczególności w odniesieniu do mikro i małych przedsiębiorstw, oraz wsparcie kreowania wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego realizowana jest także poprzez zapewnienie wsparcia w zakresie podnoszenia jakości produkcji i tworzenia grup zrzeszających producentów rolnych.

Ważne są także działania Osi I wspierające podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji, między innymi poprzez kształcenie zawodowe, działania informacyjne i szkoleniowe oraz umożliwienie korzystania z usług doradczych.

W ramach Osi I beneficjenci złożyli już ponad 293 tys. wniosków, co w pełni wyczerpuje limit środków przeznaczonych na tę oś. Zawartych zostało ponad 213 tys. umów na kwotę prawie **32,9 mld zł**. Wyplacono ponad 29,1 mld zł. Oś I PROW 2007-2013 obejmuje 11 działań, których realizacja przyspiesza przekształcenia strukturalne w rolnictwie oraz podnosi konkurencyjność polskich producentów rolnych i przetwórców. Efekty rzeczowe realizowanego Programu są imponujące. W ramach trzech działań inwestycyjnych Osi I (*Ułatwianie startu młodym rolnikom, Modernizacja gospodarstw rolnych, Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych*) rolnicy, według sprawozdania rzeczowego na koniec 2014 roku, zakupili ponad 277 tys. maszyn i urządzeń do produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz 214 tys. elementów wyposażenia dodatkowego, ponad 46 tys. ciągników rolniczych. Wybudowali i zmodernizowali ponad 4,0 mln m² budynków gospodarczych. W celu ułatwienia przejmowania lub zakładania gospodarstw rolnych przez osoby młode o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych przyznano pomoc prawie 31 tys. młodych rolników i zrealizowano na ich rzecz płatności na kwotę prawie 2,4 mld zł. Wyplacono już 1068 podmiotom sektora rolno-spożywczego pomoc finansową w wysokości prawie 2,7 mld zł na realizację przedsięwzięć modernizujących zakłady przetwórcze i poprawiających jakość rynków hurtowych. Prawie 6,3 tys. gospodarstw zniszczonych w wyniku klęsk naturalnych otrzymało pomoc na odtworzenie produkcji (w tym inwentarza żywego oraz plantacji wieloletnich). Zatwierdzone do realizacji operacje umożliwią objęcie działaniami scaleniowymi łącznie 91,2 tys. ha gruntów rolnych i leśnych. Ochroną przeciwpowodziową objęto powierzchnię 129 tys. ha użytków gruntowych i uregulowano koryta rzek i ich dorzeczy na długości 430 km. Wybudowano 219 km wałów przeciwpowodziowych. W szkoleniach zawodowych dla rolników i osób zatrudnionych w leśnictwie brało udział prawie 209 tys. uczestników, w tym blisko 144 tys. mężczyzn i ponad 65 tys. kobiet. Zrealizowano łącznie ponad 142 tys. usług doradczych.

Oś II PROW 2007-2013 **Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich** obejmuje 4 działania tj.: Program rolnośrodowiskowy; Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW); Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne, a także Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych. Działanie Program rolnośrodowiskowy (Płatności rolnośrodowiskowe), przyczynia się do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i zachowania różnorodności biologicznej na tych terenach. Głównym założeniem programu jest promowanie produkcji rolnej opartej na metodach zgodnych z wymogami ochrony środowiska.

W ramach płatności ONW wspierane jest natomiast gospodarowanie na obszarach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne.

Uzupełnieniem tych działań są tzw. działania leśne. Wsparcie zalesiania gruntów rolnych i innych niż rolne ma na celu powiększenie obszarów leśnych oraz utrzymanie i wzmocnienie ekologicznej stabilności obszarów leśnych poprzez zmniejszenie fragmentacji kompleksów leśnych. Z kolei pomoc udzielana w ramach działania „Odtwarzanie...” wpływa na odnowienie i pielęgnację drzewostanów zniszczonych przez czynniki biotyczne i abiotyczne oraz wspiera wprowadzanie mechanizmów zapobiegających katastrofom naturalnym, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczeń przeciwpożarowych.

Oś II Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich jest osią o największej liczbie beneficjentów. Łącznie w ramach tej osi zawartych zostało prawie 6,3 mln umów/decyzji na kwotę prawie 21 mld zł i wyplacono ponad 20,6 mld zł.

Płatnościami rolnośrodowiskowymi objęto łączną powierzchnię fizyczną wynoszącą ponad 2,8 mln ha użytków rolnych (wg stanu na koniec 2014 r.). Ponad 907 tys. gospodarstw rolnych położonych na obszarach ONW otrzymało wsparcie w kwocie ponad 9,85 mld zł. Wsparciem w ramach działania zalesieniowego objęto (łącznie ze zobowiązaniami z lat 2004-2006) ponad 75,42 tys. ha (wg stanu na koniec 2014 r.) oraz odtworzono ponad 45,2 tys. ha lasów zniszczonych przez katastrofy i wykonano działania zapobiegawcze, związane z przeciwdziałaniem zagrożeniu pożarowemu w lasach na powierzchni ponad 368,6 tys. ha.

Oś III PROW 2007-2013 **Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej** obejmuje 4 działania. Wszystkie działania tej osi są działaniami wspierającymi zrównoważony rozwój wsi. Wpieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, tworzenia miejsc pracy na wsi, rozwijanie infrastruktury technicznej, ochrona dziedzictwa kulturowego i realizacja potrzeb społecznych mieszkańców wsi pozwala na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich i łagodzenie skutków bezrobocia. Działania tej osi zmieniają polską wieś. Pobudzają działalność gospodarczą i przeciwdziałają wyludnianiu się obszarów wiejskich. Aktywizują mieszkańców wsi i tworzą silniejsze poczucie więzi z miejscem zamieszkania oraz regionem. Inspirują także do zachowania i ochrony miejscowych tradycji oraz dziedzictwa kulturowego.

W ramach realizacji działań Osi III beneficjenci złożyli ponad 90 tys. wniosków, co w pełni wyczerpuje limit środków przeznaczonych na tę oś. Zawartych zostało blisko 43,6 tys. umów na kwotę prawie 15,1 mld zł. Wypłacono już blisko 12 mld zł.

Dzięki zrealizowanym operacjom w ramach Osi III prawie 14,4 tys. rolników lub członków ich rodzin podjęło działalność pozarolniczą, głównie w sferze usług. W wyniku podjęcia działalności gospodarczej powstało ponad 10,5 tys. miejsc pracy. Ponadto mikroprzedsiębiorcy utworzyli prawie 19,8 tys. nowych miejsc pracy. W ramach wsparcia infrastruktury technicznej wybudowano 18,7 tys. km sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, wykonano prawie 43 tys. szt. kanalizacji zagrodowych, wybudowano 485 oczyszczalni ścieków, utworzono system zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych, który umożliwia zagospodarowanie ponad 252 tys. ton śmieci oraz stworzono możliwość wytwarzania prawie 152 MW energii ze źródeł odnawialnych.

W ramach odnowy wsi natomiast wybudowano, zmodernizowano lub wyposażono prawie 4 tys. świetlic, domów kultury, budynków rekreacyjnych i sportowych, ponad 2,4 tys. obiektów sportowych, placów zabaw i miejsc rekreacji, 198 km ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych, 950 obiektów małej architektury, 391 terenów zielonych, parków i innych miejsc wypoczynku, odnowiono 555 zabytkowych budynków architektury sakralnej i cmentarzy, 91 budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, 20 obiektów charakterystycznych dla danego regionu, zaadaptowanych na cele publiczne, 22 pomników historii i miejsc pamięci, zagospodarowano 99 zbiorników i cieków wodnych oraz ukształtowano 1714 centrów wsi.

Oś IV PROW 2007-2013 **Leader** obejmuje 3 działania. Głównym celem Osi 4 Leader jest aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi, zwiększenie możliwości zdobywania środków finansowych i ich wykorzystania, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja. Oś IV Leader wpływa na kształtowanie pozytywnych postaw ludzi mieszkających na wsi. Doświadczenia z wdrażania podejścia Leader pokazują, że jest to oś przeznaczona szczególnie dla mieszkańców wsi, którzy chcą w sposób świadomy i metodyczny wpływać na rozwój swojego miejsca zamieszkania i kształtować rozwój przestrzenny i architektoniczny swojej wsi, zgodnie ze swoimi wyobrażeniami i potrzebami.

W ramach realizacji działań Osi IV Leader beneficjenci złożyli prawie 78,5 tys. wniosków. Zawartych zostało ponad 41,8 tys. umów na kwotę ponad 3,4 mld zł. Wypłacono już ponad 2,8 mld zł.

W ramach małych projektów zorganizowano 4897 imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych.

Dzięki innym operacjom zrealizowanym w ramach małych projektów m.in.:

- wybudowano, odbudowano lub przebudowano:
 - ✓ 3861 obiektów małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej;
- wyremontowano lub odrestaurowano:
 - ✓ 1160 świetlic wiejskich oraz innych obiektów pełniących ich funkcje,
 - ✓ 518 obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków;

- utworzono 522 miejsc pracy.

W ramach operacji zrealizowanych poprzez działanie *Odnowa i rozwój wsi* m.in.:

- wybudowano, zmodernizowano lub wyposażono:
 - ✓ 2931 tys. budynków pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturalne, w tym świetlic i domów kultury,
 - ✓ 2488 obiektów sportowych, placów zabaw, miejsc rekreacji,
 - ✓ 511 km ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych,
 - ✓ 894 obiektów małej architektury,
 - ✓ 224 terenów zielonych, parków i innych miejsc wypoczynku;
- odnowiono:
 - ✓ 243 elewacje zewnętrzne i dachy w budynkach architektury sakralnej wpisane do rejestru zabytków lub objęte wojewódzką ewidencją zabytków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków,
 - ✓ 78 budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne;
- ukształtowano 1270 obszarów sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych.

Ponadto w ramach Osi Leader 1339 rolników, małżonków rolników lub domowników podjęło działalność gospodarczą, a mikroprzedsiębiorcy utworzyli 426 miejsc pracy.

Dane rzeczowe pokazane zostały wg stanu na koniec 2014 roku. Pełne efekty realizacji programu będą widoczne po jego rozliczeniu w 2016 roku.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 został przyjęty przez Komisję Europejską w dniu 12 grudnia 2014 r.

Budżet Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 to ponad 13,5 mld euro (8,6 mld euro z budżetu UE i 4,9 mld euro z krajowego). W ramach Programu realizowanych będzie 15 działań obejmujących 35 poddziałań.

PROW 2014-2020 stanowi jeden z instrumentów realizacji *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybnactwa na lata 2012-2020* a jednocześnie jest jednym z narzędzi realizacji unijnej *Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020*. Jako jeden z programów objętych Umową Partnerstwa, skonstruowaną w oparciu o przepisy UE, PROW 2014-2020 określa strategię i zasady wykorzystania środków unijnych Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) dla rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich.

Celem głównym PROW 2014-2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Program realizował będzie 6 priorytetów Unii w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, określonych w art. 5 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). W ramach poszczególnych priorytetów będą realizowane różne działania.

Priorytet 1. Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich realizowany będzie poprzez następujące działania:

- Transfer wiedzy i działalność innowacyjna,
- Usługi doradcze,
- Współpraca.

Priorytet 2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych realizowany będzie poprzez następujące działania:

- Modernizacja gospodarstw rolnych,
- Restrukturyzacja małych gospodarstw,

- Rozwój usług rolniczych,
- Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa,
- Premie dla młodych rolników.

Priorytet 3. Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie realizowany będzie poprzez następujące działania:

- Przetwórstwo i marketing produktów rolnych,
- Systemy jakości produktów rolnych,
- Grupy producentów,
- Podstawowe usługi... targowiska,
- Przywracanie potencjału rolnego zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych.

Priorytet 4. Odtwarzanie, ochrona i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa realizowany będzie poprzez następujące działania:

- Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne,
- Rolnictwo ekologiczne,
- Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami,
- Scalanie gruntów.

Priorytet 5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym realizowany będzie poprzez następujące działanie:

- Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów.

Priorytet 6. Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich realizowany będzie poprzez następujące działania:

- Premie na rozwój działalności pozarolniczej,
- Podstawowe usługi na obszarach wiejskich i odnowa wsi,
- Leader.

W ramach nowego PROW 2014-2020 dla poprawy efektywności gospodarowania i konkurencyjności gospodarstw rolnych szczególne znaczenie będą miały instrumenty pomocy finansowej zaplanowane w PROW 2014-2020 w Priorytecie 2. Mają one na celu przede wszystkim wsparcie dalszego rozwoju gospodarstw rolnych (*Modernizacja gospodarstw rolnych, Restrukturyzacja małych gospodarstw, Premie dla młodych rolników, Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa rolne*). W ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* kontynuowane będzie wsparcie inwestycyjne dla gospodarstw rolnych, które na skutek interwencji uzyskują trwałą rentowność. Interwencja zostanie skierowana przede wszystkim na gospodarstwa rolne wymagające zmian strukturalnych, prowadzących działalność w zakresie produkcji zwierzęcej, w tym chowu prosiąt, produkcji mleka i mięsa wołowego. Działanie to będzie dysponować największym budżetem ze wszystkich działań i poddziałań PROW 2014-2020. Kontynuowane będzie wsparcie dla młodych rolników na rozpoczęcie działalności rolniczej – wsparcie w postaci premii w wysokości 100 tys. zł.

Nowymi istotnymi instrumentami, przyczyniającymi się do zmian strukturalnych sektora rolnego, będą: *Premia na restrukturyzację małych gospodarstw rolnych oraz płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa rolne*.

Do dalszego rozwoju sektora rolnego i wzrostu jego konkurencyjności przyczynią się także instrumenty pomocy zaplanowane do realizacji w ramach Priorytetu 1: *Transfer wiedzy i działalność informacyjna* oraz *Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw*. Nowym instrumentem wspierającym wdrożenie innowacji w sektorze rolno-spożywczym będzie działanie *Współpraca*. W ramach działania *Transfer wiedzy i działalność informacyjna* planuje się prowadzenie szkoleń zawodowych dla rolników, posiadaczy lasów oraz realizację projektów demonstracyjnych, działań upowszechniających innowacyjne rozwiązania dotyczące produkcji rolnej, leśnej lub przetwórstwa rolno-spożywczego. Działanie *Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem rolnym i usługi z zakresu zastępstw* obejmuje usługi doradcze dla rolników oraz prowadzenie działań w zakresie doskonalenia zawodowego doradców. W ramach

działania *Współpraca* wspierana będzie realizacją wspólnych projektów służących wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań produktowych, procesowych, organizacyjnych, technologicznych, marketingowych do praktyki rolniczej i rolno-spożywczej. Wsparcie w tym działaniu obejmować będzie także tworzenie i funkcjonowanie grup operacyjnych na rzecz innowacyjności (EPI), w których skład wchodzić będą przede wszystkim rolnicy, przedsiębiorcy, jednostki naukowo-badawcze, w celu wspólnego opracowywania i realizacji projektów o wyżej wymienionej tematyce.

Istotną rolę dla poprawy organizacji łańcucha żywnościowego będą miały instrumenty wsparcia zaplanowane do realizacji w ramach Priorytetu 3. W ramach tego priorytetu wspierana będzie realizacja inwestycji związanych z przetwórstwem i marketingiem artykułów rolnych oraz wsparcie tworzenia grup i organizacji producentów. Wspierane będzie również przystąpienie i uczestnictwo w systemach jakości produktów rolnych i środków spożywczych. Ponadto, dla ułatwienia sprzedaży bezpośredniej artykułów rolnych, planuje się kontynuację wsparcia na rzecz budowy i modernizacji targowisk. PROW 2014-2020 przewiduje także wsparcie pozwalające na odtwarzanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych i katastrof naturalnych, jak również wprowadzenie nowego zakresu, którego celem będzie ochrona gospodarstw rolnych przed tego typu zdarzeniami.

W ramach Priorytetu 4 i 5 realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska (w tym wody, gleb, krajobrazu) i zachowania różnorodności biologicznej w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego. Przewidziano także wsparcie dla gospodarstw ekologicznych oraz pomoc na zalesianie gruntów o niskiej przydatności rolniczej. W celu zapewnienia ciągłości rolniczego użytkowania ziemi i tym samym utrzymania żywotności obszarów wiejskich, zachowania walorów krajobrazowych obszarów wiejskich oraz utrzymania zrównoważonego sposobu gospodarowania uwzględniającego aspekty ochrony środowiska, kontynuowane będzie wsparcie dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

W ramach Priorytetu 6 będą kontynuowane działania związane z rozwojem obszarów wiejskich i poprawą jakości życia na tych terenach oraz działania związane z dywersyfikacją działalności gospodarczej, tworzeniem miejsc pracy na wsi, ochroną dziedzictwa kulturowego i rozwoju infrastruktury społecznej na wsi.

W ramach tego priorytetu, w działaniu LEADER, zakłada się realizację w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR) znacznie szerszej gamy działań niż było to w PROW 2007-2013. Poprzez LSR wspierane będą między innymi operacje mające na celu: wzmocnienie kapitału społecznego, rozwoju przedsiębiorczości, dywersyfikację źródeł dochodu, tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego, podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR, rozwój produktów lokalnych, rozwój rynków zbytu, zachowanie dziedzictwa lokalnego, rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej, technicznej, w tym z zakresu gospodarki wodno-ściekowej oraz budowy lub modernizacji dróg lokalnych, tworzenie sieci w zakresie utworzenia krótkich łańcuchów dostaw i rynków lokalnych oraz działań promocyjnych i marketingowych, aktywizowanie bezrobotnych, wykorzystanie technologii informacyjnych w rozwoju pozarolniczych miejsc pracy czy udostępniania zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych obszarów wiejskich. Realizacja oddolnych inicjatyw społeczności lokalnych wdrażanych poprzez Lokalne Strategie Rozwoju będzie przyczyniać się także do wzmocnienia konkurencyjności rolnictwa i gospodarki żywnościowej.

Przyszli beneficjenci Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 i wszyscy inni zainteresowani mogą zapoznać się z programem na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi pod adresem www.minrol.gov.pl, w zakładce PROW 2014-2020, na stronie internetowej Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa pod adresem www.arimr.gov.pl, w zakładce Pomoc Unijna.

Na stronach internetowych udostępniane są także sukcesywnie przepisy prawne oraz procedury wdrażania (wnioski i instrukcje do wypełniania wniosków) poszczególnych działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

OBSZARY WIEJSKIE

Infrastruktura na wsi

Infrastruktura techniczna jest ważnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich, wpływając zarówno na jakość życia mieszkańców, jak również na możliwości inwestowania na tych obszarach. Podstawowe znaczenie w tym zakresie ma zbiorowa sieć kanalizacyjna i oczyszczalnie ścieków, stan infrastruktury energetycznej oraz wyposażenie w Internet. Obszary wiejskie są silnie zróżnicowane przestrzennie pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Najlepiej rozwinięta infrastruktura na obszarach wiejskich znajduje się na terenach sąsiadujących z obszarami miejskimi

Na koniec 2014 r. w Polsce istniało:

- 237 791,21 km sieci wodociągowej (w 2008 roku długość sieci wynosiła 212 844,19 km), z czego w roku 2014 wykonano 3768,11 km (w roku 2008 wykonano 4054,03 km sieci),
- 85 689,26 km, sieci kanalizacyjnej w roku 2014 wykonano 5590,26 km (w roku 2008 wykonano 2575,71 km sieci).

Tabela 21. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej według województw

Lp.	Województwo	Sieć wodociągowa		Sieć kanalizacyjna	
		Wykonanie w 2014 r.	Ogółem stan na 31.12.2014 r.	Wykonanie w 2014 r.	Ogółem stan na 31.12.2014 r.
		km	km	km	km
	POLSKA	3768,11	237 791,21	5590,26	85 689,26
1	Dolnośląskie	237,11	11 908,94	360,80	5800,39
2	Kujawsko-pomorskie	358,98	20 602,95	192,66	4661,00
3	Lubelskie	273,65	18 474,53	221,82	3443,97
4	Lubuskie	62,44	5239,71	203,52	2022,77
5	Łódzkie	133,63	18 396,50	165,22	2788,65
6	Małopolskie	446,24	15 536,10	1177,59	9144,91
7	Mazowieckie	593,33	35 076,40	590,28	6810,81
8	Opolskie	82,83	6410,70	253,06	2976,58
9	Podkarpackie	253,99	12 502,47	365,77	12 698,87
10	Podlaskie	219,77	11 391,07	39,24	1603,59
11	Pomorskie	210,83	11 342,08	262,38	6540,23
12	Śląskie	131,15	10 560,25	475,94	5389,26
13	Świętokrzyskie	144,54	11 612,11	411,06	4101,41
14	Warmińsko-mazurskie	263,39	14 101,27	246,08	4699,20
15	Wielkopolskie	227,66	26 202,91	464,45	7914,75
16	Zachodniopomorskie	128,57	8433,22	160,39	5092,87

Najdłuższą sieć wodociągową posiada województwo mazowieckie – 35 076,40 km sieci, natomiast najkrótszą województwo lubuskie – 5239,71 km sieci. Z kolei województwo podkarpackie posiada najdłuższą sieć kanalizacyjną wynoszącą 12 698,87 km, podczas gdy w województwie podlaskim znajduje się jedynie 1603,59 km sieci.

Biorąc pod uwagę różną wielkość województw w Polsce oraz regionalne uwarunkowania środowiskowe, długość sieci wodociągowych lub kanalizacyjnych nie pozwala stwierdzić jednoznacznie, w jakim stopniu istniejąca infrastruktura zaspokaja potrzeby ludności na terenach wiejskich. Zdecydowanie lepszy obraz istniejącej sytuacji uzyskać można, posługując się wskaźnikami (stopniami) zwodociągowania i skanalizowania terenów wiejskich.

Na koniec 2014 r. wskaźnik zwodociągowania, liczony jako stosunek liczby budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej do liczby budynków mieszkalnych ogółem, wyrażony w % wynosił 81,48%, natomiast wskaźnik skanalizowania, wyrażony jako stosunek liczby budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej do liczby budynków mieszkalnych ogółem wynosił 32,29%.

Z danych zawartych w tab. 26 wynika, że w czterech województwach (kujawsko-pomorskie, łódzkie, opolskie, wielkopolskie) wskaźnik zwodociągowania przekracza 90%, natomiast najniższy wskaźnik zwodociągowania (66%) występuje w województwie podkarpackim. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej. Najwyższy osiągnięty wskaźnik skanalizowania wynosi 52,41% (woj. podkarpackie), na-

Tabela 22. Wskaźniki zwodociągowania i skanalizowania obszarów wiejskich według województw (stan na 31.12.2014)

Lp.	Województwo	Liczba budynków mieszkalnych ogółem	Liczba budynków mieszkalnych podłączonych do sieci:		Wskaźnik zwodociągowania	Wskaźnik skanalizowania
			Wodociągowej	Kanalizacyjnej		
			szt.	szt.		
	POLSKA	4 020 448	3 276 044	1 298 183	81,48	32,29
1	Dolnośląskie	202 852	174 905	75 925	86,22	37,43
2	Kujawsko-pomorskie	190 158	175 010	60 736	92,03	31,94
3	Lubelskie	339 947	269 345	56 449	79,23	16,61
4	Lubuskie	85 331	75 914	26 011	88,96	30,48
5	Łódzkie	293 138	266 230	55 897	90,82	19,07
6	Małopolskie	468 280	297 149	146 037	63,46	31,19
7	Mazowieckie	568 495	460 643	134 379	81,03	23,64
8	Opolskie	125 054	117 818	54 800	94,21	43,82
9	Podkarpackie	330 842	218 370	173 378	66,00	52,41
10	Podlaskie	145 919	113 741	26 092	77,95	17,88
11	Pomorskie	173 565	147 676	86 166	85,08	49,64
12	Śląskie	292 782	244 862	107 552	83,63	36,73
13	Świętokrzyskie	204 511	175 726	57 710	85,92	28,22
14	Warmińsko-mazurskie	121 361	103 990	41 333	85,69	34,06
15	Wielkopolskie	369 046	339 477	148 548	91,99	40,25
16	Zachodniopomorskie	109 167	95 188	47 170	87,19	43,21

tomiast w trzech województwach wskaźnik skanalizowania nie przekracza 20%, m.in. w województwie lubelskim wynosi on zaledwie 16,61%.

Innym wskaźnikiem obrazującym wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę komunalną jest liczba sołectw posiadających sieć wodociągową i kanalizacyjną w stosunku do liczby sołectw ogółem. Średnio w Polsce 92,90% sołectw posiada sieć wodociągową, natomiast około 26,32% posiada sieć kanalizacyjną. Należy jednak zauważyć, że jako sołectwo posiadające sieć wodociągową lub kanalizacyjną wykazane są też sołectwa, które posiadają częściowo sieć wodociągową lub kanalizacyjną. Z danych wynika, że w trzynastu województwach ponad 90% sołectw posiada sieć wodociągową, najwięcej sołectw (99,81%) posiadających sieć wodociągową znajduje się w województwie opolskim, natomiast najmniej w województwie podkarpackim, w którym procent sołectw wyposażonych w sieć wodociągową wynosi 74%. Województwo podkarpackie wyróżnia się jednak największym odsetkiem sołectw posiadających sieć kanalizacyjną (51,29%) wobec 9,70% sołectw wyposażonych w sieć kanalizacyjną w województwie podlaskim.

Tabela 23. Wyposażenie sołectw w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną według województw (stan na 31.12.2014 r.)

Lp.	Województwo	Liczba sołectw	Sołectwa posiadające zbiorczą sieć		Sołectwa posiadające zbiorczą sieć	
			wodociągową	kanalizacyjną	wodociągową	kanalizacyjną
		szt.	szt.	szt.	%	%
	POLSKA	40 810	37 914	10 742	92,90	26,32
1	Dolnośląskie	2357	2148	776	91,13	32,92
2	Kujawsko-pomorskie	2280	2254	708	98,86	31,05
3	Lubelskie	3703	3252	566	87,82	15,28
4	Lubuskie	1024	939	288	91,70	28,13
5	Łódzkie	3541	3476	544	98,16	15,36
6	Małopolskie	1881	1565	732	83,20	38,92
7	Mazowieckie	7407	6754	1086	91,18	14,66
8	Opolskie	1032	1030	414	99,81	40,12
9	Podkarpackie	1550	1147	795	74,00	51,29
10	Podlaskie	3277	3051	318	93,10	9,70
11	Pomorskie	1639	1570	830	95,79	50,64
12	Śląskie	1067	1025	389	96,06	36,46
13	Świętokrzyskie	2128	2013	541	94,60	25,42
14	Warmińsko-mazurskie	2300	2179	751	94,74	32,65
15	Wielkopolskie	3916	3858	1202	98,52	30,69
16	Zachodniopomorskie	1708	1653	802	96,78	46,96

Źródło: MRiRW.

Należy podkreślić, że na niski stopień dostępności do urządzeń komunalnych na obszarach wiejskich składa się wiele czynników. Każdy region Polski należy traktować indywidualnie, dostosowując przedsięwzięcia wodociągowo-kanalizacyjne do regionalnych uwarunkowań. Nie wszędzie bowiem zastosowanie infrastruktury sieciowej jest możliwe, ponadto nie zawsze jest najlepszym rozwiązaniem, zarówno ze względów technicznych, jak i ekonomicznych.

Tabela 24. Nakłady na indywidualne oczyszczalnie ścieków na obszarach wiejskich w 2014 r. oraz efekty rzeczowe (stan na 31.12.2014 r.)

Lp.	Województwo	Nakłady	Liczba indywidualnych oczyszczalni ścieków	
		tys. zł	Oddanych do eksploatacji w 2014 r. szt.	Ogółem szt.
	POLSKA	239 431,9	22 665	149 263
1	Dolnośląskie	7507,4	890	7177
2	Kujawsko-pomorskie	26 316,9	2639	20 106
3	Lubelskie	15 059,3	1832	19 745
4	Lubuskie	9486,4	827	3031
5	Łódzkie	13 165,7	1763	13 419
6	Małopolskie	16 945,2	1643	9568
7	Mazowieckie	42 738,8	3516	22 303
8	Opolskie	4753,3	396	2710
9	Podkarpackie	2197,6	432	1483
10	Podlaskie	32 327,0	2453	12 059
11	Pomorskie	5474,2	626	3618
12	Śląskie	13 436,6	940	5455
13	Świętokrzyskie	21 140,1	1680	6853
14	Warmińsko-mazurskie	4903,7	526	3564
15	Wielkopolskie	17 285,3	1740	15 070
16	Zachodniopomorskie	6694,4	762	3102

Źródło: MRiRW

Omawiając infrastrukturę kanalizacyjną, należy wspomnieć także o zbiorczych oczyszczalniach ścieków. Na koniec 2014 r. na obszarach wiejskich istniało 2854 oczyszczalni ścieków o łącznej przepustowości ponad 1,94 mln m³/dobę. Efekt ten jest wynikiem inwestycji realizowanych w ostatnich latach. Dla porównania w 2008 r. istniało 2649 zbiorczych oczyszczalni ścieków.

Z przytoczonych danych w tabeli 23 widać wyraźną dysproporcję pomiędzy stanem dostępności do wodociągów zbiorowych i do kanalizacji. Stan taki wynika m.in. z faktu, że rozwój sieci wodociągowej stoi znacznie wyżej w hierarchii potrzeb ludności wiejskiej. Ponadto inwestycje z zakresu kanalizacji i oczyszczalni ścieków wymagają większych nakładów finansowych i postrzegane są przez część lokalnej społeczności jako dodatkowe obciążenie finansowe, a nie jako element podnoszący standard życia i ograniczający degradację środowiska naturalnego.

Nie zawsze zastosowanie sieciowych urządzeń jest wskazane i możliwe. W ostatnich latach zauważyć można rosnące zainteresowanie indywidualnymi systemami oczyszczania ścieków. Sytuacja ta obserwowana jest zarówno na obszarach wiejskich, jak i przedmieściach, gdzie nie ma doprowadzonej kanalizacji sieciowej.

Największą liczbę indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków wykonano w województwie mazowieckim oraz w województwie kujawsko-pomorskim, najmniej w województwie opolskim i podkarpackim, jednak województwa te charakteryzują się relatywnie wysokimi wskaźnikami skanalizowania.

Indywidualne oczyszczalnie ścieków są w wielu przypadkach, w szczególności występowania zabudowy rozproszonej, bardzo dobrym rozwiązaniem i powinny być promowane oraz w miarę możliwości dofinansowywane

przez władze lokalne. Należy jednak pamiętać, że dla prawidłowego funkcjonowania indywidualnych systemów oczyszczania ścieków niezbędne jest przestrzeganie przez użytkowników kilku zasad, m.in.:

- stosowanie biopreparatów w celu zintensyfikowania i ukierunkowania procesu oczyszczania;
- okresowe opróżnianie osadnika gnilnego i wtórnego z nagromadzonych części stałych tj. osadów i kożucha;
- czyszczenie filtrów;
- przepłukiwanie instalacji wewnątrz oczyszczalni;
- niewprowadzanie substancji mogących zachwiać procesy biologiczne w osadniku.

Mając powyższe na uwadze, promowanie indywidualnych systemów oczyszczania ścieków powinno przebiegać równoległe z edukacją, zapewniającą prawidłowe funkcjonowanie systemów. Niewątpliwie o możliwościach wykonywania nowych inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej decyduje pula dostępnych środków na ten cel. W latach 2010-2014 na inwestycje z zakresu wodociągów i sanitacji wsi wydano 21 mld zł (tab. 25). Najwyższy poziom środków pochodził z programów unijnych oraz środków własnych samorządów.

Tabela 25. Nakłady inwestycyjne na wodociągi i sanitację wsi w latach 2010-2014 (w tys. zł)

Źródło finansowania	2010	2011	2012	2013	2014
Budżet państwa	61 243	73 830	19 173	29 747	32 538
Samorząd gminy	1 689 440	2 505 517	1 373 803	1 043 790	1 129 447
Mieszkańcy	123 799	140 217	142 028	147 845	165 331
Unia Europejska	1 998 024	2 082 748	1 330 225	1 078 475	1 136 130
Fundusze ochrony środowiska	624 625	778 082	651 141	570 671	545 885
Inne	256 961	293 868	232 514	240 172	506 451
Ogółem	4 754 094	5 874 266	3 748 887	3 110 702	3 515 781

Źródło: MRIRW.

Przedsiębiorczość na terenach wiejskich

Współczesne przekształcenia na obszarach wiejskich charakteryzuje wzrost aktywności społecznej i ekonomicznej mieszkańców. Jednym z istotniejszych trendów jest rosnąca liczba pozarolniczych podmiotów gospodarczych. Wsparcie dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na wsi po wejściu Polski do Unii Europejskiej stworzyło warunki do rozwoju i dywersyfikacji ekonomicznej obszarów wiejskich. Również gospodarstwa rolne zmieniają swój charakter poprzez wprowadzanie nowych form działalności ekonomicznych, głównie z zakresu usług i handlu, a w ich dochodach wzrasta znaczenie działalności pozarolniczej.

Liczba podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich charakteryzuje się tendencją wzrostową. W 2014 r. do krajowego rejestru REGON było wpisanych ponad 4 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego ponad milion (26,8%) zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (tab. 26).

W 2014 roku ponad 97% podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich należało do sektora prywatnego. Pozostałe 3% stanowiły podmioty sektora publicznego. W strukturze sektora prywatnego, według form prawnych na obszarach wiejskich, największy odsetek w 2014 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (82,7%). W następnej kolejności pod względem liczebności uplasowały się spółki (6,3%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,7%). Według kryterium

Tabela 26. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w bazie REGON

Wyszczególnienie	Rok	Ogółem
POLSKA	2004	3 576 830
	2009	3 742 673
	2014	4 119 671
	Dynamika (2004 = 100)	115,17
Obszary Miejskie	2004	2 747 560
	2009	2 807 600
	2014	3 012 134
	Dynamika (2004 = 100)	109,63
Obszary Wiejskie	2004	829 270
	2009	935 073
	2014	1 107 515
	Dynamika (2004 = 100)	133,55

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Lokalnych GUS.

liczby pracujących zdecydowaną większość podmiotów gospodarki narodowej na obszarach wiejskich stanowiły osoby fizyczne zatrudniające do 9 osób.

W strukturze podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich w dalszym ciągu dominuje zróżnicowany charakter działalności. Na koniec 2014 r. ok. 4,9% podmiotów działało w obszarze rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa i rybactwa. W obszarze przemysłu i budownictwa działało ok. 28,4%, a najliczniejszą grupę stanowiły natomiast pozostałe obszary działalności (66,7%). Wśród nich dominowała sprzedaż hurtowa i detaliczna (tj. sprzedaż niewymagająca przetworzenia) wszystkich rodzajów towarów oraz świadczenie usług związanych ze sprzedażą towarów i naprawą pojazdów samochodowych i motocykli.

Z danych Powszechnego Spisu Rolnego (2010) wynika, iż 54,7 tys. gospodarstw rolnych prowadziło działalność gospodarczą inną niż rolnicza, bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym. Stanowiło to 2,9% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. W porównaniu do roku 2007, liczba omawianych gospodarstw zmniejszyła się o ponad połowę, niemniej jednak część z nich zaniechała prowadzenia działalności rolniczej na rzecz rozwoju działalności pozarolniczej.

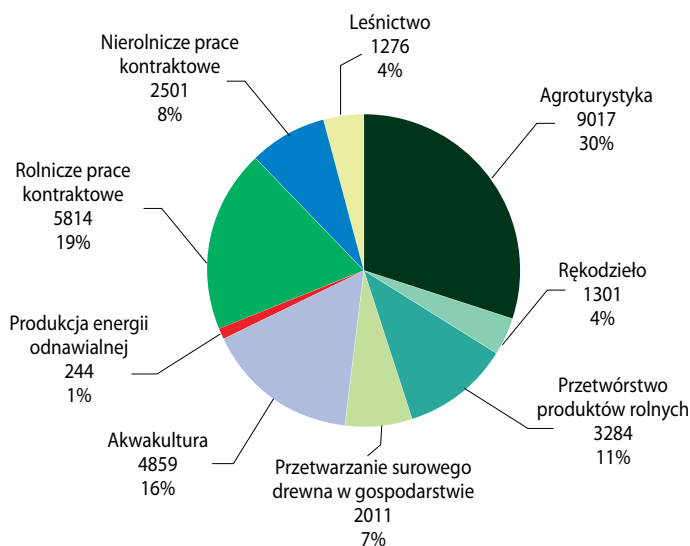
Tabela 27. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w bazie REGON wg rodzaju prowadzonej działalności w 2014 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym:		
		rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	pozostała działalność
POLSKA	4 119 671	75 601	878 383	3 165 687
Obszary Miejskie	3 012 134	20 803	564 484	2 426 847
Obszary Wiejskie	1 107 515	54 798	313 898	738 819
	100	4,9	28,4	66,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Bazy Danych Lokalnych GUS.

Działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym prowadziło 3,2% gospodarstw produkujących głównie na rynek i 2,3% – głównie na potrzeby gospodarstwa domowego (w tym zaledwie 1,7% – wyłącznie na samozaopatrzenie). Gospodarstwa produkujące głównie na samozaopatrzenie częściej niż jednostki wytwarzające głównie na rynek prowadziły działalność z zakresu: agroturystyki, rękodzieła, przetwórstwa produktów rolnych, przetwarzania surowego drewna w gospodarstwie i rolniczych prac kontraktowych. Wśród gospodarstw wytwarzających głównie na sprzedaż popularniejsza była akwakultura, produkcja energii odnawialnej i inne działalności (np. prowadzenie sklepu, w którym sprzedaje się wytworzone w gospodarstwie produkty rolne). Strukturę działalności innej niż rolnicza prezentuje rysunek 25.

Rysunek 25. Struktura działalności innej niż rolnicza prowadzonych w gospodarstwach rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2010 r., seria prezentująca wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010, GUS, Warszawa 2012 r.

W obszarze polityki rozwoju obszarów wiejskich podejmowane są liczne działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, m.in. w zakresie podnoszenia kwalifikacji, ułatwiania dostępu do rynku pracy oraz możliwości wsparcia finansowego.

W nowej perspektywie finansowej planowane jest wsparcie działań z obszaru rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, pozarolniczych miejsc pracy i instytucji otoczenia biznesu, w ramach programów operacyjnych finansowanych nie tylko ze środków Wspólnej Polityki Rolnej, ale również w ramach Polityki Spójności.

Turystyka wiejska i agroturystyka

Spśród różnych rodzajów pozarolniczej działalności podejmowanych przez mieszkańców terenów wiejskich najbardziej popularne są usługi turystyczne. Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, przyczynia się do poprawy jakości życia i dywersyfikacji gospodarczej na terenach wiejskich. Ma ona szczególne znaczenie dla indywidualnych gospodarstw rolnych. Wpływa na całokształtowy wzrost popytu w miejscowościach turystycznych, podtrzymuje folklor, wymusza inwestycje. Stanowi formę działalności przyczyniającej się do rozwoju przedsiębiorczości, kon-

kurencyjności oraz ekonomicznego ożywienia terenów wiejskich. W konsekwencji umożliwiają pobudzenie aktywności środowisk i stymulowanie współpracy, wykorzystując wartości związane ze specyfiką społeczną, kulturową i przyrodniczą wsi.

Działalność agroturystyczną w Polsce prowadzi ponad 8 tysięcy gospodarstw rolnych, w których jest 84,5 tysięcy miejsc noclegowych. Najczęściej odwiedzane regiony to Karpaty i Pojezierze Mazurskie. Prawie 40% funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych w Polsce znajduje się w województwach: małopolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim. Najmniej kwater agroturystycznych znajduje się w województwach łódzkim, opolskim i lubuskim. Niemniej jednak obiekty takie występują na terenie całego kraju, w tym na obszarach niebędących typowymi regionami turystycznymi.

Tabela 28. Kwatery agroturystyczne według województw w 2014 r. wg Ewidencji Obiektów Turystycznych prowadzonych przez urzędy gmin

Województwo	Kwatery agroturystyczne	Miejsca noclegowe
Dolnośląskie	616	7137
Kujawsko-pomorskie	234	2836
Lubelskie	456	3936
Lubuskie	108	1143
Łódzkie	165	1719
Małopolskie	1327	16 072
Mazowieckie	364	3610
Opolskie	119	1211
Podkarpackie	985	8516
Podlaskie	625	5803
Pomorskie	672	7595
Śląskie	404	5172
Świętokrzyskie	313	2855
Warmińsko-mazurskie	801	7696
Wielkopolskie	438	4952
Zachodniopomorskie	389	4329
OGÓŁEM	8016	84 582

Źródło: dane GUS wg stanu w dniu 31 grudnia 2014 r.

W 2014 r. z noclegów w pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych skorzystało 612,5 tys. turystów, wśród których 7% stanowili turyści zagraniczni, głównie z Niemiec i Wielkiej Brytanii. Pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne są w dużej mierze obiektami sezonowymi, dlatego najwięcej turystów nocowało w nich w miesiącach wakacyjnych (lipiec i sierpień). Polskie gospodarstwa agroturystyczne oferują głównie (w 70-80%) zakwaterowanie w pokojach (kwaterach) gościnnych, w znacznie mniejszym stopniu w samodzielnych mieszkaniach i domach oraz na polach namiotowych. Średnio jeden obiekt agroturystyczny liczy 5 pokoi z 10 miejscami noclegowymi (5 pokoi dwuosobowych).

Polska posiada ogólnopolski system oceny jakości wiejskiej bazy noclegowej, gwarantujący zgodność oferowanej usługi z poziomem deklarowanym, prowadzony przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”.

Szczegółowe informacje na temat 250 skategoryzowanych kwater agroturystycznych odnaleźć można na stronie:

<http://www.agroturystyka.pl/>

Sprzedaż produktów turystyki wiejskiej i agroturystyki jest realizowana siłami pojedynczych usługodawców oraz z zaangażowaniem różnych instytucji tj.: lokalnych i regionalnych organizacji turystycznych, lokalnych grup działania (LGD) czy doradztwa rolniczego. Ofertę turystyki wiejskiej odnaleźć można również na stronie:

<http://www.polska.travel/odpoczywajnawsi/>

Poza Internetem dostępne są liczne drukowane materiały informacyjno-promocyjne dostępne w regionalnych i lokalnych punktach informacji turystycznej czy upowszechniane na licznych imprezach targowo-plenerowych. Najważniejszym wydarzeniem promocyjnym są Międzynarodowe Targi Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL, organizowane w Polsce od 2009 r. Jest to wyspecjalizowana impreza, stanowiąca okazję do promocji ofert i atrakcji turystyki wiejskiej.

Szczególną rolę w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich pełni doradztwo rolnicze. Działania ośrodków doradczych polegają przede wszystkim na szkoleniu, bieżącym doradztwie oraz publikacji materiałów promocyjnych i pośrednictwie w informacji. Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie prowadzi Ogólnopolską Sieć Zagród Edukacyjnych, która służy upowszechnieniu idei edukacji w gospodarstwie rolnym oraz promocji działalności gospodarstw edukacyjnych.

Szkoły podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi w swoich ofertach edukacyjnych proponują kształcenie w zawodzie technik turystyki wiejskiej. Kształcenie w tym zawodzie może odbywać się na poziomie technikum bądź w szkole policealnej. Wg danych Systemu Informacji Oświatowych w 11 szkołach rolniczych podlegających Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi w obecnym roku szkolnym kształcą się 394 uczniów i słuchaczy w ww. zawodzie. Najwięcej słuchaczy kształcił się w ZSCKR w Róžańcu (66 osób) oraz w ZSCKR Studzieńcu (61 osób), na poziomie szkoły policealnej.

Kobiety wiejskie

Polską wieś zamieszkuje 7,5 mln kobiet (miasta 12,2 mln kobiet), w tym w wieku produkcyjnym 4,4 mln. Kobiety na wsi stanowią 50,2% ogółu ludności, przy czym występuje nieznaczna nadwyżka liczby mężczyzn nad liczbą kobiet w grupie do 55. roku życia, natomiast powyżej tej granicy mamy do czynienia ze znaczną przewagą liczb kobiet nad mężczyznami. W porównaniu z miastami, obszary wiejskie w Polsce charakteryzuje niższa wartość współczynnika feminizacji – na stu mężczyzn przypada sto jeden kobiet. W miastach parametr ten wynosi 111,2, natomiast w skali całego kraju 107,1. Z badań wynika, że kobiety aktywne zawodowo stanowią 56,5% ogółu kobiet mieszkających na wsi. Wykonując zawód rolniczy, kobieta przeważnie jest partnerem mężczyzny w pracy w gospodarstwie rolnym lub w prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej. Domeną kobiet wciąż pozostaje praca w gospodarstwie domowym oraz wychowywanie dzieci. Z danych statystycznych wynika jednak, że co piąte gospodarstwo rolne w Polsce jest kierowane przez kobietę.

Rola kobiet w rolnictwie wynika ze specyficznych funkcji, które realizuje rodzina rolnicza będąca jednocześnie wspólnotą konsumpcyjną i zespołem produkcyjnym oraz szczególnego powiązania gospodarstw domowych z rolniczym warsztatem pracy. Cechą charakterystyczną kobiet w rolnictwie jest różnorodność pełnionych ról, zarówno rodzinnych, jak i zawodowych, a wśród tych ostatnich niejednokrotnie łączenie pracy w gospodarstwie rolnym z dodatkową pracą zawodową lub prowadzeniem działalności pozarolniczej, a także praca na rzecz własnego środowiska. Dla pozostania kobiet w rolnictwie ważne jest funkcjonowanie odpowiedniego systemu zabezpieczenia społecznego rolników. W Polsce wdrożony został taki system ubezpieczenia społecznego rolników, w którym współmałżonka rolnika definiuje się tak samo jak rolnika, chyba że ten małżonek nie pracuje w gospodarstwie rolnym ani w gospodarstwie domowym bezpośrednio związanym z tym gospodarstwem rolnym. Tego typu podejście systemowe pozwala na uzyskanie odpowiedniego zabezpieczenia w razie niezdolności do pracy wskutek choroby lub starości przez kobiety, które pracują wyłącznie w gospodarstwie domowym związanym z gospodarstwem rolnym.

Od lat dziewięćdziesiątych ub. stulecia wzrasta aktywność kobiet w działalności publicznej. Udział kobiet wśród radnych gmin wiejskich wzrósł z 9,2% w 1990 r. do 25,4% w 2010 r. (w tym samym okresie w gminach miejskich wzrósł z 16,5% do 26,6%). Odnotowuje się tendencję wzrostu aktywności kobiet na poziomie sołectw. Około 30% sołtysów to kobiety. Kobiety wiejskie w Polsce aktywnie uczestniczą w przeobrażaniu własnego otoczenia. Aktywność społeczno-obywatelska kobiet jest bardzo zróżnicowana. Jest to formalne członkostwo w różnych organizacjach, a także aktywność nieformalna. Główną organizacją kobiecą na obszarach wiejskich pozostają Koła Gospodyń Wiejskich, ale coraz większy jest udział kobiet w działających na rzecz społeczności lokalnych stowarzyszeniach, fundacjach i samorządzie rolniczym. Różnorodność pełnionych przez kobiety wiejskie ról daje im szczególne predyspozycje, aby w istotny sposób przyczynić się do postępu i innowacji oraz wzrostu jakości życia na obszarach wiejskich.

Kobiety na obszarach wiejskich wykazują wyższe aspiracje edukacyjne, z dużym zaangażowaniem działają na rzecz lokalnego środowiska, a trudności na lokalnym rynku pracy częściej niż mężczyźni motywują je do szukania zatrudnienia poza rolnictwem lub założenia własnej firmy. Powyższe cechy predysponują kobiety wiejskie do przejęcia roli katalizatora przemian społeczno-kulturowych i przemian ekonomicznych na terenach wiejskich. Przykłady przedsiębiorczości prowadzonej przez kobiety są różnorokie: działalność rękodzielnicza, rzemieślnicza, agroturystyka, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolniczych. Taki charakter pracy jest dla nich szczególnie atrakcyjny, pozwala bowiem łączyć obowiązki zawodowe z pracą w domu i wychowaniem dzieci. Łączenie pracy w rolnictwie z pracą pozarolniczą umożliwia prowadzenie mniej dochodowych gospodarstw i zapobiega wyludnianiu się niektórych regionów, a tym samym ich ekonomicznej i społecznej degradacji.

INSTYTUCJE ROLNICZE

Agencja Rynku Rolnego

Agencja Rynku Rolnego (ARR) od 25 lat wspiera sektor rolno-spożywczy. Została powołana w 1990 r., aby realizować działania na rzecz zapewnienia równowagi pomiędzy popytem na produkty rolne a ich podażą. W tym okresie zmieniał się zakres działalności Agencji. Po akcesji Polski

do Unii Europejskiej został on poszerzony i wraz z ewolucją unijnej polityki rolnej podlega dalszym przemianom. Agencja Rynku Rolnego, jako akredytowana agencja płatnicza, jest jedną z instytucji realizujących wspólną politykę rolną (WPR), a jej aktywność dotyczy przede wszystkim funkcjonowania rynków produktów rolnych.

W 2014 r. rozpoczął się okres realizacji wspólnej polityki rolnej według nowych, zreformowanych zasad przyjętych na lata 2014-2020. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020⁸ Agencja została podmiotem wdrażającym dwa działania: „Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych” oraz „Współpraca”⁹. W zakresie zadań ustawowych zostały powierzone Agencji także zadania związane z realizacją Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (PO PŻ)¹⁰, finansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD)¹¹, będącego instrumentem polityki spójności UE.

Beneficjentami działań ARR są producenci rolni i przedsiębiorcy zajmujący się produkcją, przechowywaniem lub przetwórstwem artykułów rolno-spożywczych oraz organizacje zrzeszające ww. podmioty (grupy i organizacje producentów, stowarzyszenia, spółdzielnie i organizacje branżowe). Pomoc kierowana jest również do konsumentów (w tym do dzieci i młodzieży) za pośrednictwem placówek oświatowych oraz organizacji charytatywnych.

Od akcesji Polski do UE do końca 2014 r.:

- ARR wypłaciła beneficjentom funkcjonującym w sektorze rolno-spożywym 11,8 mld zł,
- w ramach realizacji programu pomocy żywnościowej przekazano najuboższym około 1 mln ton artykułów spożywczych o wartości 2,4 mld zł (w latach 2004-2013, w zakresie realizacji, WPR finansowanej z EFRG) oraz 37 mln zł (w 2014 r., w ramach PO PŻ finansowanego z FEAD)¹²,
- z funduszy promocji produktów rolno-spożywczych wypłacono 290,4 mln zł¹³.

W 2014 r. ARR wypłaciła beneficjentom 470,2 mln zł, z tego w ramach prefinansowania mechanizmów WPR wydatkowano 190,1 mln zł, a na realizację mechanizmów finansowanych i współfinansowanych z budżetu krajowego – 280,1 mln zł. Ponadto z funduszy promocji produktów rolno-spożywczych wypłacono 55,6 mln zł. Poza działaniami skutkującymi płatnościami Agencja administruje szeregiem mechanizmów niefinansowych – kwotowaniem produkcji, mechanizmami handlu zagranicznego, a także mechanizmami monitorowania i kontroli procesu produkcji oraz przetwórstwa (w 2014 r. na rynkach: wina, cukru, mleka i przetworów mlecznych, tytoniu, owoców, warzyw oraz w zakresie odnawialnych źródeł energii).

Od akcesji Polski do UE do końca 2014 r. w Centralnym Rejestrze Przedsiębiorców (CRP) zarejestrowano 633,1 tys. przedsiębiorców. W ostatnich latach w ARR wydawano średniorocznie ok. 300 tys. rozstrzygnięć administracyjnych.

⁸ Zgodnie z ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U. z 2015 r. poz. 349).

⁹ Działanie „Współpraca” dotyczy tworzenia i funkcjonowania grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI) oraz realizacji przez te grupy projektów polegających na opracowaniu rozwiązań w zakresie nowych produktów, praktyk, procesów i technologii oraz metod z zakresu organizacji marketingu w sektorach: rolnym, spożywczym, leśnym.

¹⁰ Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 163).

¹¹ Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 223/2014 z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (Dz. Urz. UE, L 72/1).

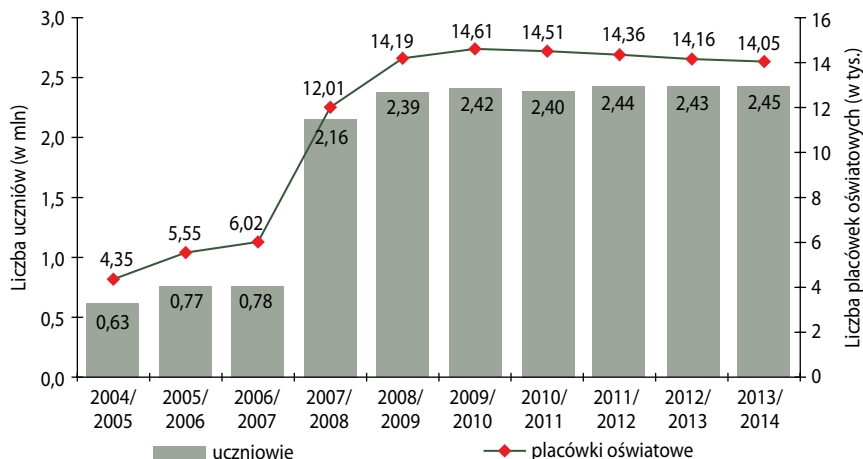
¹² Płatności zrealizowano w 2015 r.

¹³ Od maja 2004 r. do 30 czerwca 2009 r. ARR obsługiwała Fundusz Promocji Mleczarstwa, a od lipca 2009 r. – dziewięć funduszy promocji produktów rolno-spożywczych.

Wspieranie konsumpcji

Agencja Rynku Rolnego od jedenastu lat administruje programem „**Mleko w szkole**”, którego celem jest zwiększenie spożycia mleka i jego przetworów w placówkach oświatowych oraz kształtowanie właściwego modelu konsumpcji wśród dzieci i młodzieży. W ramach mechanizmu do szkół dostarczane są: mleko (białe, smakowe, o różnej zawartości tłuszczu), jogurty (naturalne, smakowe, z owocami), twarogi, twarożki, serki topione, sery (smakowe i niesmakowe).

Rysunek 26. Placówki oświatowe i uczniowie w programie „Mleko w szkole”

Źródło: dane ARR.

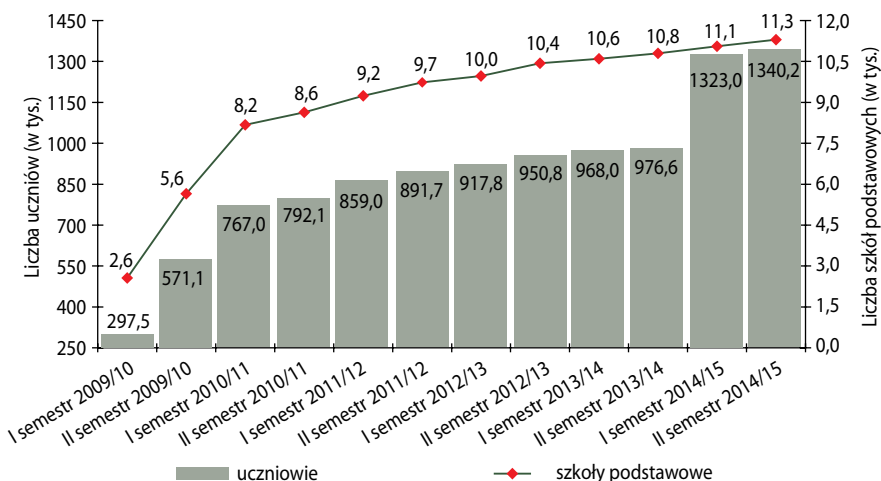
Z programu „Mleko w szkole” w roku szkolnym 2013/2014 skorzystało w kraju 2,45 mln dzieci i uczniów. Stanowili oni 42% ogółu dzieci uczęszczających do placówek oświatowych objętych programem w Polsce. Dzieci i uczniowie korzystający z programu uczęszczali do 14,05 tys. placówek oświatowych. W roku szkolnym 2014/2015 z programu skorzystało 2,54 mln dzieci i uczniów z 14 tys. placówek oświatowych¹⁴.

Od akcesji Polski do UE do końca 2014 r. dzieci i uczniowie spożyli w ramach programu „Mleko w szkole” ok. 445 tys. ton mleka i jego przetworów (co odpowiada ok. 2,2 mld „szklanek mleka”), a ARR wypłaciła na jego realizację 1148,5 mln zł, z tego 798,9 mln zł z budżetu państwa, 321,6 mln zł z budżetu unijnego oraz 28,3 mln zł z Funduszu Promocji Mleka.

ARR w roku szkolnym 2014/2015 kontynuowała administrowanie unijnym programem „**Owoce i warzywa w szkole**” (rys. 27), polegającym na bezpłatnym dostarczaniu owoców, warzyw oraz soków dzieciom w placówkach oświatowych. Podstawowym celem programu jest długoterminowa zmiana nawyków żywieniowych u dzieci przez zwiększenie udziału owoców i warzyw w ich codziennej diecie, a także propagowanie zdrowego odżywiania poprzez prowadzenie działań towarzyszących o charakterze edukacyjnym realizowanych w szkołach podstawowych. W roku szkolnym 2014/2015, oprócz uczniów klas I-III szkół podstawowych, programem objęte zostały również dzieci realizujące obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego (w „zerówkach”). Poszerzony został asortyment udostępnianych owoców i warzyw. Dzieci otrzymywały bezpłatnie: świeże owoce (jabłka, gruszki, truskawki, borówki amerykańskie), świeże warzywa (marchewka, papryka słodka, rzodkiewka, kalarepa, pomidory), a także soki owocowe, warzywne lub owocowo-warzywne. W drugim semestrze roku szkolnego 2014/2015 umowy ze 111 zatwierdzonymi dostawcami podpisało 11,3 tys. szkół podstawowych,

¹⁴ Dane nieostateczne.

Rysunek 27. Uczniowie i szkoły podstawowe korzystający z programu „Owoce i warzywa w szkole”¹⁵

Źródło: dane ARR.

a 8 zatwierdzonych szkół samodzielnie pozyskiwało i udostępniało owoce oraz warzywa. Z programu skorzystało 1,34 mln dzieci, które stanowiły 96,4% grupy docelowej uczniów objętych programem. Każde dziecko otrzymało 21 porcji owocowo-warzywnych.

Od uruchomienia programu (w roku szkolnym 2009/2010) do 31 grudnia 2014 r. Agencja wypłaciła 234,5 mln zł, z tego 175,9 mln zł z budżetu UE i 58,6 mln zł z budżetu krajowego. Udostępniła bezpłatnie dzieciom ze szkół podstawowych blisko 262 mln porcji owoców i warzyw.

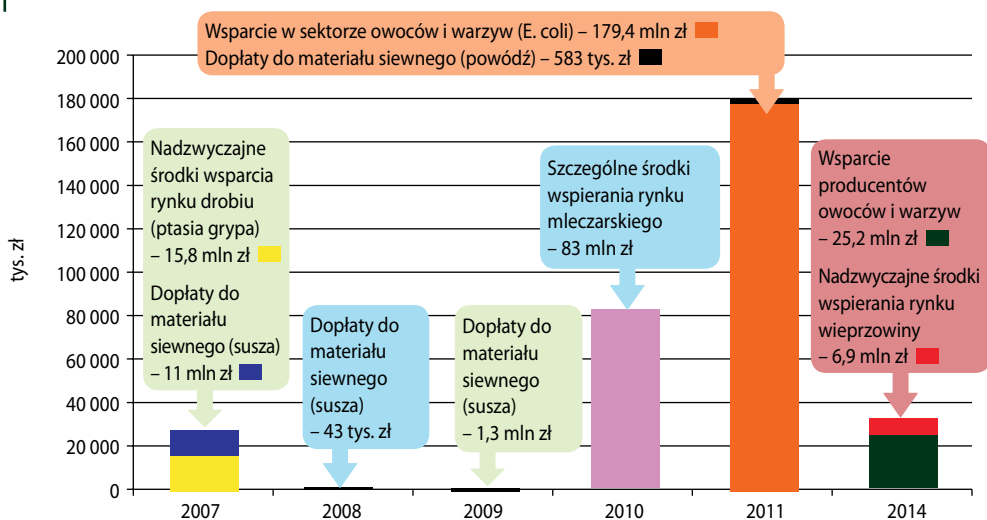
Wsparcie producentów rolnych w sytuacjach nadzwyczajnych

Niestabilność rynków rolnych i powtarzające się sytuacje kryzysowe spowodowane m.in. anomaliami klimatycznymi, chorobami zwierząt, zakażeniami i skażeniami produktów powodują, że w unijnej polityce rolnej zostały uwzględnione elementy zarządzania sytuacjami kryzysowymi, które pozwalają na podejmowanie szybkich działań w zakresie wsparcia producentów. ARR posiada znaczne doświadczenie w administrowaniu tego typu działaniami. W 2007 r. wsparła hodowców drobiu kwotą 15,8 mln zł w związku z wystąpieniem ptasiej grypy, a w latach 2007-2009 i w 2011 r. w ramach dopłat do materiału siewnego wypłaciła rolnikom dotkniętym suszą i powodzią 12,9 mln zł. W 2010 r. Agencja zrekomensowała straty producentów mleka poniesione w wyniku kryzysu na tym rynku, wypłacając im 83 mln zł, a w 2011 r. przekazała 179,4 mln zł producentom warzyw, którzy ponieśli straty w wyniku kryzysu spowodowanego bakterią *Escherichia coli* (rys. 28).

Na skutek zaistniałych w rolnictwie sytuacji nadzwyczajnych rok 2014 charakteryzował się znaczną aktywnością ARR w realizacji mechanizmów uruchomionych przez Komisję Europejską w tym zakresie. W związku ze stwierdzeniem wystąpienia wirusa afrykańskiego pomoru świń u dzików ARR wspierała rynek wieprzowiny. Producentom trzody chlewnej z regionów objętych ograniczeniami wypłacono 6,9 mln zł do 49,1 tys. sztuk świń o łącznej zakwalifikowanej masie tusz wynoszącej 4,6 tys. ton. W sierpniu 2014 r. Federacja Rosyjska wprowadziła zakaz przywozu określonych unijnych produktów rolno-spożywczych. W związku z tym w UE ustanowiono tymczasowe nadzwyczajne wsparcie producen-

¹⁵ Na podstawie umów podpisanych przez placówki oświatowe z zatwierdzonymi dostawcami owoców i warzyw do szkół podstawowych. Od I semestru roku szkolnego 2010/2011 w każdym kolejnym semestrze wliczono również szkoły podstawowe samodzielnie pozyskujące i udostępniające dzieciom owoce oraz warzywa, a także uczniów objętych programem z tych szkół.

Rysunek 28. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych i kryzysowych

Źródło: dane ARR.

tów niektórych owoców i warzyw. Agencja w 2014 r. wypłaciła 25,2 mln zł do 4,7 tys. ton produktów przeznaczonych na bezpłatną dystrybucję i inne cele oraz do powierzchni 2,3 tys. ha, na której zrealizowano operacje zielonych zbiorów/niezbierania plonów. Wobec utrzymującego się zakazu przywozu unijnych artykułów rolno-spożywczych na terytorium Federacji Rosyjskiej, Komisja Europejska we wrześniu i w grudniu 2014 r. uruchomiła dalsze tymczasowe wsparcie producentów owoców i warzyw. Płatności z tego tytułu zostały zrealizowane przez ARR w 2015 r.

Łącznie od akcesji Polski do UE do grudnia 2014 r. ARR wypłaciła 323,2 mln zł na rzecz producentów rolnych poszkodowanych w wyniku wystąpienia sytuacji kryzysowych.

Wspieranie promocji żywności

Systematycznie zwiększa się zaangażowanie ARR w działania dotyczące promocji produktów rolno-spożywczych i upowszechniania informacji o tych produktach. Agencja wspiera działania promujące żywność w kilku obszarach. Na realizację 33 branżowych kampanii promocyjnych i/lub informacyjnych w ramach mechanizmu „**Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych**”, prowadzonych z wykorzystaniem środków pochodzących zarówno z budżetu unijnego, jak i krajowego, Komisja Europejska przyznała Polsce 99,3 mln euro (od maja 2004 r. do września 2015 r.). Najwięcej środków przeznaczono na kampanie dotyczące rynku mięsa czerwonego i drobiowego, a także rynku owoców i warzyw (rys. 29).

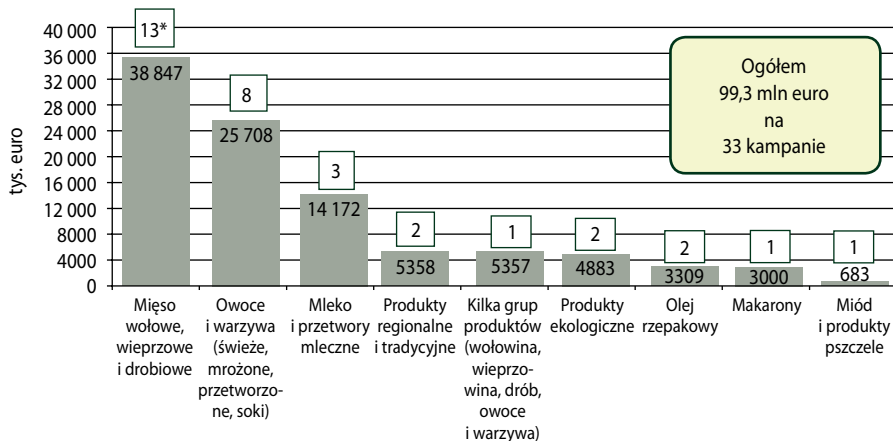
W 2014 r. ARR udzielała wsparcia finansowego lub podpisywała umowy¹⁶ na realizację 13 kampanii informacyjnych i/lub promocyjnych.

Od przystąpienia Polski do UE do końca 2014 r. na wsparcie udzielone organizacjom branżowym realizującym kampanie informacyjne i/lub promocyjne ARR wydatkowała 182,4 mln zł (netto), z tego 110,7 mln zł pochodziło z budżetu UE, a 71,7 mln zł – z budżetu krajowego.

ARR wspierała także **działania informacyjne i promocyjne w ramach PROW 2007-2013**, prowadzone przez grupy producentów wytwarzające produkty wysokiej jakości w ramach unijnego systemu certyfikacji produktów regio-

¹⁶ W 2014 r. ARR podpisała umowy na realizację trzech kampanii: „Gwarancja jakości QAFP”, „Trade Milk” i „Europejskie jabłka dwukolorowe”. W przypadku dwóch pierwszych wypłacała także wsparcie finansowe.

Rysunek 29. Budżety polskich kampanii branżowych

* Liczba kampanii.

Źródło: dane na podstawie decyzji Komisji Europejskiej.

nalnych i tradycyjnych (m.in. CHNP, ChOG, GTS) oraz Rolnictwa ekologicznego, a także krajowych systemów jakości – Integrowana Produkcja Roślin, Jakość Tradycja i Quality Meat Program. Od września 2009 r. do grudnia 2014 r. ARR podpisała 32 umowy na prowadzenie ww. działań na kwotę 17,9 mln zł.

W ramach zadań ustawowych ARR prowadzi **działania promocyjne i informacyjne w zakresie rozwoju sektora żywności regionalnej, tradycyjnej i ekologicznej oraz wytwarzanej w ramach systemów jakości żywności**.

Działania te w 2014 r. polegały m.in. na promocji polskich produktów poza granicami kraju (np. podczas targów międzynarodowych w: Kazachstanie, Algierii, Holandii i Chinach), a także na organizowaniu stoisk, seminariów, warsztatów i pokazów kulinarnych, wykładów, spotkań, szkoleń, konferencji i konkursów promujących polskie kulinarne specjalności. W latach 2012-2014 ARR zrealizowała 1,3 tys. przedsięwzięć w tym zakresie i wypłaciła 7,3 mln zł.

ARR uczestniczyła w procesie kreowania nowych, silnych marek związanych z krajowym sektorem rolno-spożywczym, które byłyby rozpoznawalne na świecie i kojarzone z Polską, w ramach **branżowego programu promocji branży polskich specjalności żywnościowych**¹⁷.

Obsługa funduszy promocji produktów rolno-spożywczych

ARR obsługuje dziewięć funduszy promocji produktów rolno-spożywczych, tj.: mleka, mięsa wieprzowego, mięsa wołowego, mięsa końskiego, mięsa owczego, ziarna zbóż i przetworów zbożowych, owoców i warzyw, mięsa drobiowego oraz ryb. Środkami funduszy zarządzają powołane odrębnie dla każdego funduszu komisje zarządzające, które składają się z przedstawicieli przetwórców, producentów oraz izb rolniczych. ARR zapewnia obsługę administracyjną funduszy. Od 2009 r. do 31 grudnia 2014 r. na rachunki funduszy wpłynęło 236,8 mln zł. Na finansowanie działań wypłacono 215,1 mln zł¹⁸, w tym 55,6 mln zł w 2014 r. Wpłat na rachunki bankowe poszczególnych funduszy w 2014 r. dokonywało ok. 12 tys. podmiotów gospodarczych.

¹⁷ W wyniku umowy podpisanej z Ministerstwem Gospodarki ARR uczestniczyła w realizacji Poddziałania 6.5.1 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka w ramach projektu systemowego „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych”.

¹⁸ Wydatki z funduszy utworzonych zgodnie z zapisami ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych (Dz.U. Nr 97, poz. 799, z późn. zm.).

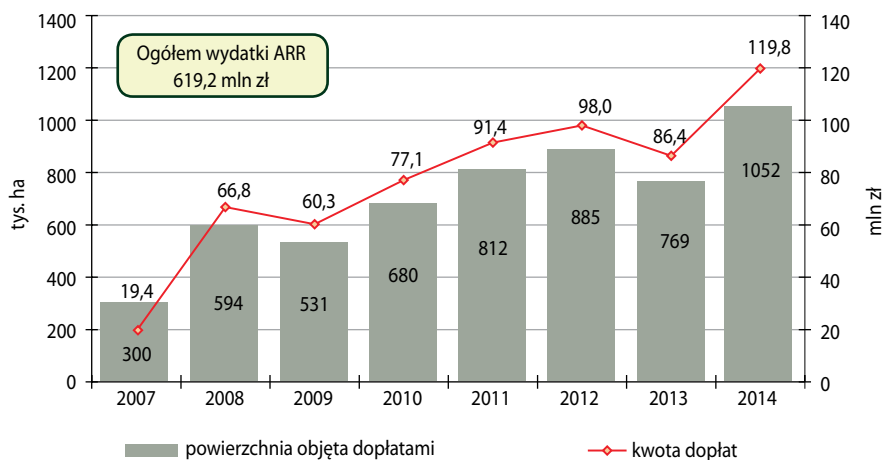
Wspieranie producentów i stabilizacja rynków rolnych

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej ARR zakupiła w ramach interwencji ponad 2,1 mln ton zbóż (w latach 2004-2006 i 2009-2010), 213 tys. ton cukru (w latach 2005-2006), 20,5 tys. ton odtłuszczonego mleka w proszku (w 2009 r.) i 6,5 tys. ton masła (w latach 2005-2006 i w 2009 r.). W 2015 r. (do 15 września) ARR zawarła umowy na interwencyjny zakup 2,24 tys. ton OMP. Łączne wydatki poniesione przez Agencję na zakup, przechowywanie i transport produktów wyniosły 1,9 mld zł.

Grupą mechanizmów WPR o charakterze podobnym do zakupów interwencyjnych są **dopłaty do prywatnego przechowywania** produktów rolno-spożywczych. Trzykrotnie po akcesji Polski do UE uruchamiany był mechanizm dopłat do prywatnego przechowywania wieprzowiny (w 2007 r. – do 5,9 tys. ton, w 2011 r. – do 9 tys. ton i w 2015 r. – do 7,7 tys. ton¹⁹). Do końca grudnia 2014 r. ARR wypłaciła z tego tytułu 24,2 mln zł. Mechanizmem dopłat do prywatnego przechowywania objęto również: 1,1 tys. ton masła (wydatkując na ten cel w 2006 r. i w latach 2012-2014 ogółem 350 tys. zł) oraz 526 ton serów (w latach 2004-2007 wypłacono 170 tys. zł). W związku z realizacją w krajach członkowskich UE zakupów interwencyjnych i dopłat do prywatnego przechowywania ARR wystawiała także certyfikaty przedsiębiorcom, którzy wykorzystywali masło i OMP w mechanizmach WPR w innych krajach unijnych (głównie w Holandii, Niemczech i Wielkiej Brytanii). Po akcesji Polski do UE wystawiono 1,6 tys. certyfikatów na 38,3 tys. ton masła i 96 certyfikatów na 2,7 tys. ton OMP.

Wspieraniu produkcji rolniczej służą także **dopłaty do materiału siewnego**. Rekompensują one producentom rolnym część kosztów zakupu materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany następujących gatunków roślin uprawnych: jęczmienia, owsa (nagiego, szorstkiego i zwyczajnego), pszenicy (twardej i zwyczajnej), pszenżyta, żyta, bobiku, grochu siewnego (odmian roślin rolniczych), łąbinu (białego, wąskolistnego i żółtego), soi, wyki siewnej oraz ziemniaka. Agencja udziela także wsparcia rolnikom, którzy wykorzystują materiał siewny gatunków lub odmian ww. roślin zbożowych i/lub strączkowych do uprawy mieszanek zbożowych lub pastewnych. Dopłaty do materiału siewnego mają charakter pomocy *de minimis* w rolnictwie²⁰. Liczba wniosków o przyznanie płatności składanych przez producentów rolnych wykazywała tendencję rosnącą – w 2014 r. wyniosła 78,3 tys. i była o 26% większa niż w 2013 r. W 2014 r. rolnicy otrzymali wsparcie

Rysunek 30. Realizacja dopłat do materiału siewnego

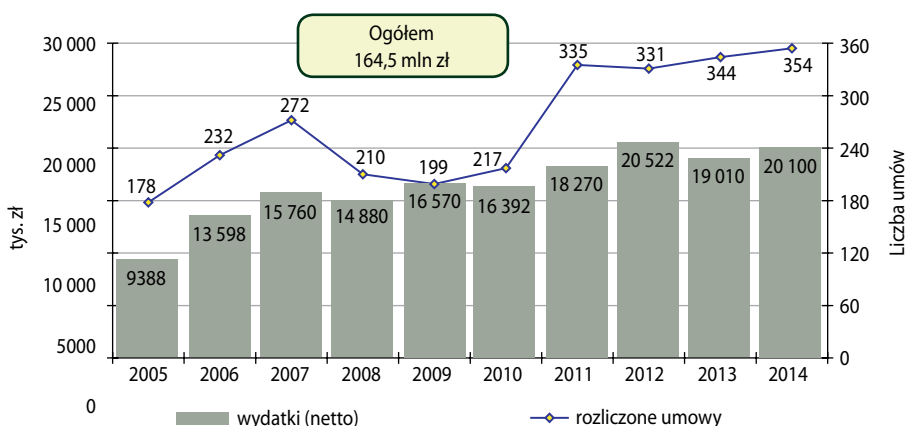

Źródło: dane ARR.

¹⁹ Według stanu na koniec sierpnia 2015 r.

²⁰ Od 1 stycznia 2014 r. całkowita kwota pomocy *de minimis* w rolnictwie dla jednego producenta rolnego nie może przekroczyć 15 tys. euro w okresie trzech lat podatkowych (kwota ta wzrosła dwukrotnie – z 7,5 tys. euro).

Rysunek 31. Realizacja działań ARR na rynku produktów pszczelich*

*Zakończenie wypłat – 15 października każdego roku.
Źródło: dane ARR.

finansowe w wysokości 119,8 mln zł (39% więcej niż w poprzednim roku) do 1051,7 tys. ha gruntów ornych obsianych lub obsadzonych materiałem siewnym kategorii elitarny lub kwalifikowany (rys. 30). Powierzchnia objęta dopłatami zwiększyła się o 37% w porównaniu z 2013 r.

Od uruchomienia w 2007 r. mechanizmu dopłat do materiału siewnego do końca 2014 r. producenci zbóż, roślin strączkowych i ziemniaków złożyli w ARR 445,1 tys. wniosków o przyznanie dopłat, a Agencja wypłaciła na ten cel z budżetu krajowego 619,2 mln zł do 5,6 mln ha.

Agencja wspiera rynek produktów pszczelich poprzez refundację kosztów poniesionych przez podmioty uprawnione (związki, stowarzyszenia, zrzeszenia i spółdzielnie pszczelarskie, grupy producentów, jednostki badawczo-rozwojowe zajmujące się problematyką pszczelarską) na realizację zatwierdzonych przez Komisję Europejską trzyletnich krajowych programów wsparcia pszczelarstwa w Polsce. Działania Agencji realizowane w ramach programów sprzyjają poprawie warunków produkcji i zbytu oraz jakości produktów pszczelich, a tym samym rozwojowi branży pszczelarskiej

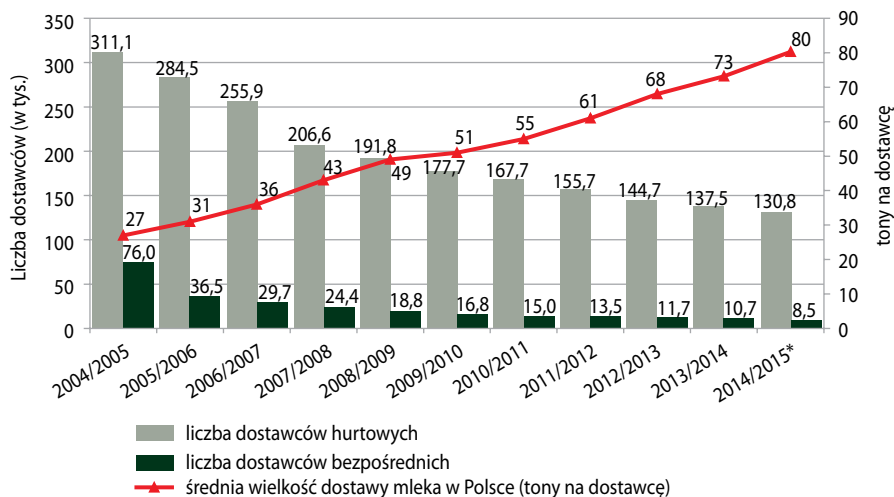
Od akcesji Polski do UE do końca 2014 r. ARR w ramach realizacji mechanizmu „Wsparcie rynku produktów pszczelich” rozliczyła 2,7 tys. umów i wypłaciła 164,5 mln zł (netto), głównie na zakup leków przeciwko warrozie oraz na zakup pszczoł. Wsparcie dotyczyło także pomocy technicznej (zakup sprzętu pszczelarskiego i szkoleń), zakupu lawet do przewozu uli oraz przeprowadzania analiz fizyko-chemicznych właściwości miodu. Wydatkowane środki finansowe pochodziły z budżetu unijnego i krajowego (po 50%).

Instrumentem istotnie i długofalowo oddziaływającym na rynek, stosowanym w ramach WPR, jest **kwotowanie produkcji**. ARR realizowała ten mechanizm w odniesieniu do rynku mleka (do 31 marca 2015 r.). Na rynku cukru limity produkcji obowiązują do 30 września 2017 r.

W ciągu jedenastu lat funkcjonowania w Polsce **kwotowania produkcji mleka** przyznana Polsce kwota krajowa wzrosła o 12% (z 8,96 mld kg w roku kwotowym 2004/2005 do 10,06 mld kg w roku kwotowym 2014/2015). W tym okresie liczba dostawców hurtowych mleka zmniejszyła się o 62%, a dostawców bezpośrednich – o 86%²¹. Przełożyło się to na zwiększenie średniej kwoty indywidualnej przypadającej na hurtowego producenta mleka (z 24 tys. kg na początku roku kwotowego 2004/2005 do 73 tys. kg na początku roku kwotowego 2014/2015).

²¹ Liczba dostawców mleka wg danych na początku danego roku kwotowego (tj. na 1 kwietnia). Natomiast wg stanu na koniec danego roku kwotowego (tj. na 31 marca) liczba dostawców hurtowych mleka zmniejszyła się o 58%, a dostawców bezpośrednich – o 89%.

Rysunek 32. Liczba dostawców mleka (na koniec danego roku kwotowego) oraz średnia wielkość dostaw mleka w Polsce

* Dane nieostateczne.
Źródło: dane ARR.

Średnia wielkość dostaw mleka w Polsce zwiększyła się 3-krotnie (z 27 tys. kg w roku kwotowym 2004/2005 do 80 tys. kg w roku kwotowym 2014/2015). Kwota krajowa przysługująca Polsce w roku kwotowym 2014/2015 była szóstą co do wielkości kwotą produkcji mleka w UE²².

W ramach kwotowania produkcji mleka ARR prowadziła działania dotyczące: rozdziału krajowej rezerwy kwoty krajowej, obsługi transferów i konwersji kwot indywidualnych, zmniejszania lub cofnięcia kwot indywidualnych, kontrolowania ilości mleka lub przetworów mlecznych wprowadzonych na rynek, a także stopnia wykorzystania i rozliczenia kwot krajowych, monitorowania liczby producentów mleka w kraju, monitorowania zawartości tłuszczu w mleku, kontroli ilości mleka wprowadzonego do obrotu w danym roku kwotowym oraz rejestracji podmiotów skupujących mleko.

W celu złagodzenia skutków odejścia od systemu kwotowania produkcji mleka w UE stworzono możliwość negocjowania cen przez **uznane organizacje producentów i ich zrzeszenia**. Prezes Agencji Rynku Rolnego jest od października 2013 r. organem właściwym do uznawania organizacji producentów i ich zrzeszeń w sektorze mleka.

Administrowanie obrotem towarowym z zagranicą

ARR wykonuje zadania w zakresie obrotu towarowego produktami rolno-spożywczymi z zagranicą. Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej do 31 grudnia 2014 r. wystawiła łącznie 51,4 tys. pozwoleń na wywóz/przywóz towarów rolno-spożywczych do/z krajów trzecich, z których 74% dotyczyło wywozu (rys. 33). Najwięcej pozwoleń wystawiono na rynkach: mięsa czerwonego (17,9 tys.), świeżych owoców i warzyw (7,3 tys.), zbóż (7,1 tys.) oraz drobiu i jaj (4,8 tys.). Spośród wystawionych pozwoleń 38,2 tys. dotyczyło wywozu (w tym 29,6 tys. – wywozu z refundacją), a 13,2 tys. pozwoleń odnosiło się do przywozu. Ponadto w zakresie produktów przetworzonych non-aneks I wydano 1,7 tys. zaświadczeń P2²³, zarejestrowano 5,8 tys. wniosków o receptury oraz przedłużono ważność 7 tys. receptur towarów przetworzonych. W okresie obowiązywania stawek refundacji wywozowych eksporterzy produktów rol-

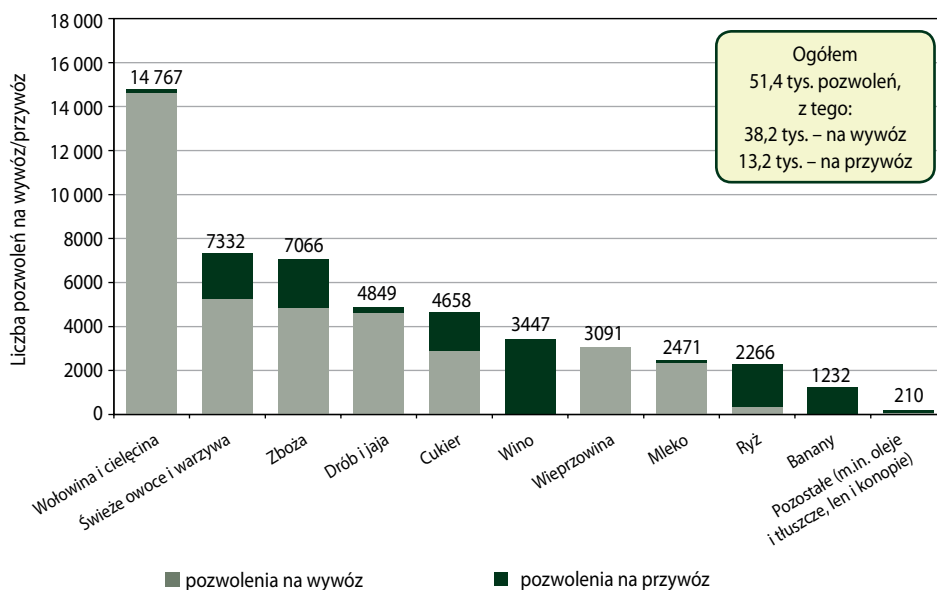
²² Największe kwoty produkcyjne w UE posiadały: Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Holandia i Włochy.

²³ Zaświadczenia P2 wydawano przy wywozie do USA makaronów oznaczonych kodem CN 1902 11 00 i CN 1902 19.

no-spożywczych do krajów trzecich korzystali z tego typu wsparcia finansowego. Od akcesji Polski do UE do końca 2014 r. ARR wypłaciła beneficjentom 2,1 mld zł refundacji wywozowych, najwięcej do eksportu cukru (1,2 mld zł), a następnie mięsa czerwonego (392,7 mln zł) oraz przetworów mlecznych (334,2 mln zł). W ramach obsługi importu towarów rolno-spożywczych z krajów trzecich ARR między innymi administrowała kontyngentami taryfowymi na rynkach: zbóż, ryżu, cukru, świeżych owoców i warzyw, mleka i przetworów mlecznych, wołowiny, wieprzowiny oraz drobiu i jaj. W 2014 r. administrowała 13 rodzajami przywozu preferencyjnego i 145 przywozowymi kontyngentami taryfowymi.

ARR prowadzi również działania wspierające nawiązywanie i umacnianie kontaktów handlowych z zagranicą przez polskich producentów artykułów rolno-spożywczych (w 2014 r. m.in. uruchomiono punkt informacyjny, za pośrednictwem którego udzielano informacji handlowych polskim przedsiębiorcom zainteresowanym eksportem artykułów objętych rosyjskim embargiem). Na stronie internetowej ARR w zakładce „Handel zagraniczny”/„Informacje ogólne” sukcesywnie zamieszczane są informacje dotyczące np. ogólnych zasad handlu wewnątrzunijnego oraz handlu z krajami trzecimi, zasad dopuszczania produktów rolno-spożywczych do obrotu (wymagań fitosanitarnych i weterynaryjnych na poszczególnych rynkach) oraz niezbędnych dokumentów związanych z obrotem towarowym.

Rysunek 33. Struktura pozwoleń wydanych przez ARR w okresie maj 2004 r. – grudzień 2014 r. na wywóz/przywóz towarów z/do Polski

Źródło: dane ARR.

Agencja dystrybuje informacje o możliwościach nawiązywania kontaktów handlowych, wykorzystując skrzynkę eksporter@arr.gov.pl, z której rozsyłane są szczegółowe informacje o warunkach prowadzenia wymiany handlowej z określonymi krajami, jak również zapytania ofertowe od potencjalnych importerów. ARR współpracuje także z Wydziałami Promocji Handlu i Inwestycji Ambasad oraz Konsulatów Generalnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Organizacja i monitorowanie rynków

ARR wykonuje zadania określone w regulacjach unijnych i krajowych, związane z wdrażaniem i realizacją zasad dotyczących organizacji rynków niektórych produktów rolno-spożywczych. Działania ARR z tego zakresu obejmują:

- monitorowanie kwotowej i pozakwotowej produkcji cukru i izoglukozy oraz sprawdzanie wykorzystania produkcji pozakwotowej. W 2014 r. pobrała od producentów cukru i izoglukozy opłaty produkcyjne (od produkcji kwotowej) za rok gospodarczy 2013/2014 w wysokości 72,4 mln zł. Ponadto wypłaciła producentom cukru i izoglukozy odsetki od nadpłaconych opłat produkcyjnych za rok gospodarczy 2004/2005 w wysokości 31,9 mln zł. W ramach monitorowania przetwarzania cukru przemysłowego (pozakwotowego) w latach 2006-2014 ARR skontrolowała prawidłowość przetworzenia 710,5 tys. ton cukru pozakwotowego dostarczonego do przetwórstwa. Agencja rozliczała także dokonanie **rafinacji surowego cukru trzcinowego** przywiezionego przez producentów cukru spoza UE na podstawie pozwoleń wydanych w danym roku gospodarczym. Od uruchomienia mechanizmu w 2009 r. poddano rafinacji 404,4 tys. ton surowego cukru trzcinowego (w przeliczeniu na cukier biały);
- zatwierdzanie pierwszych przetwórców surowca tytoniowego, prowadzenie rejestru pierwszych przetwórców, zatwierdzanie punktów odbioru oraz potwierdzanie spełniania wymagań jakościowych ww. surowca. Na 31 grudnia 2014 r. zatwierdzenie posiadało 14 pierwszych przetwórców oraz 38 punktów odbioru surowca tytoniowego, a w rejestrze było wpisanych 15 pierwszych przetwórców;
- prowadzenie ewidencji podmiotów wyrabiających wino gronowe z winogron pochodzących z upraw winorośli znajdujących się na terenie Polski. W roku gospodarczym 2014/2015 (wg stanu na 31 grudnia 2014 r.) w ww. ewidencji znajdowało się 76 producentów lub przedsiębiorców niebędących producentami (55% więcej niż przed rokiem), wyrabiających wino. Winnice znajdujące się w ewidencji Prezesa ARR zajmowały powierzchnię 134,4 ha (35% większą niż w 2013 r.);
- monitorowanie rynku biokomponentów i biopaliw ciekłych. W 2014 r. Agencja prowadziła 5 rejestrów, tj.: rejestr wytwórców (wg stanu na 31 grudnia było wpisanych 23 przedsiębiorców), rejestr jednostek certyfikujących (7), rejestr podmiotów sprowadzających (4), rejestr administratorów systemów certyfikacji (1), a także rejestr rolników wytwarzających biopaliwa ciekłe na własny użytek (3 rolników). Ze sprawozdań wytwórców wynika, że 7 przedsiębiorców w 2014 r. wytworzyło 692 tys. ton estrów metylowych, a 5 przedsiębiorców wyprodukowało 145,7 tys. ton bioetanolu;
- monitorowanie produkcji biogazu rolniczego. Na 31 grudnia 2014 r. zarejestrowanych było 58 biogazowni rolniczych (16 więcej niż na koniec 2013 r.) należących do 50 podmiotów gospodarczych. Do wytworzenia biogazu rolniczego zużyto 2,1 mln ton surowców (35% więcej niż w 2013 r.), w tym głównie: gnojnicę, kiszonkę kukurydzy, pozostałości z warzyw i owoców, wywar pogorzelniany oraz wysłodki. W procesie fermentacji metanowej z ww. ilości surowców przedsiębiorstwa energetyczne wytworzyły łącznie 173,9 mln m³ biogazu rolniczego (55% więcej niż w 2013 r.), z którego wyprodukowano 354,9 GWh energii elektrycznej i 373,7 GWh ciepła;
- pozyskiwanie i gromadzenie informacji (co dwa lata) dotyczących istniejącej, będącej w budowie lub planowanej do budowy infrastruktury energetycznej służącej do wytwarzania biokomponentów oraz energii elektrycznej z biogazu rolniczego. Na podstawie informacji złożonych w 2013 r. przez 32 wytwórców biokomponentów oraz 27 biogazowni rolniczych ARR przygotowała sprawozdanie, które zostało przekazane Ministrowi Gospodarki. Kolejne sprawozdanie zostanie sporządzone w 2015 r.;
- od 2015 r. monitorowanie produkcji biopłynów oraz prowadzenie ewidencji mikroinstalacji biogazu rolniczego.

ARR wspomaga także funkcjonowanie rynku rolno-żywnościowego poprzez udostępnianie jego uczestnikom wiedzy o bieżącej i prognozowanej sytuacji na rynkach rolnych. Agencja sporządza cykliczne raporty, które dotyczą: podaży, popytu oraz cen na podstawowych rynkach krajowych i zagranicznych, a także handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi. ARR umieszcza powyższe opracowania na stronie internetowej www.arr.gov.pl (w dziale „Analizy i prognozy rynkowe”). Działania Agencji są także popularyzowane w prasie branżowej i specjali-

stycznej, za pośrednictwem audycji radiowych i telewizyjnych oraz wydawnictw (broszur i „Biuletynu Informacyjnego ARR”). Agencja rozpowszechnia także informacje, które mają na celu przygotowanie beneficjentów do jak najlepszego wykorzystania środków unijnych i krajowych, oferowanych w ramach mechanizmów administrowanych przez ARR.

Pomoc żywnościowa

W ramach mechanizmu wspólnej polityki rolnej „**Dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej**” w latach 2004-2013 przekazano najuboższym 297 mln litrów mleka UHT, 6 mln litrów oleju rzepakowego i 623 tys. ton innych artykułów spożywczych (w tym m.in.: makarony, mąkę pszenną, kasze, ryż biały, cukier biały, sery podpuszczkowe dojrzewające, sery topione, płatki kukurydziane, dżemy oraz dania gotowe) o łącznej wartości 2,4 mld zł. W dostarczaniu żywności uczestniczyły cztery główne organizacje charytatywne (Federacja Polskich Banków Żywności, Caritas Polska, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Polski Czerwony Krzyż) oraz ok. 8-10 tys. lokalnych organizacji. ARR od akcesji Polski do UE do końca 2013 r. wydatkowała 1,2 mld zł na zakup artykułów spożywczych oraz na pokrycie kosztów transportu, administracyjnych i przechowywania. Każdego roku pomoc żywnościowa trafiała do ok. 3,5 mln potrzebujących osób.

W 2014 r. ARR, jako instytucja pośrednicząca, rozpoczęła realizację **Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (PO PŻ)**. Budżet programu wynosi 556,9 mln euro, z tego: 473,4 mln euro pochodzi ze środków UE (85%), a 83,5 mln euro – ze środków krajowych (15%). W ramach realizacji PO PŻ finansowane są zakup i dystrybucja żywności wśród osób najbardziej potrzebujących oraz realizowane są działania towarzyszące oferowane odbiorcom pomocy żywnościowej. Program w 2014 r. był realizowany za pośrednictwem organizacji partnerskich o zasięgu ogólnopolskim lub ponadregionalnym (OPO): Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż, Polski Komitet Pomocy Społecznej oraz Federacja Polskich Banków Żywności, wyłonionych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Do wskazanych przez OPO magazynów placówek regionalnych dostarczono 14,6 tys. ton tych artykułów spożywczych (mielonki wieprzowej, makaronu świderki, cukru białego, mleka UHT i oleju rzepakowego) o wartości 37 mln zł. Ogółem 994 tys. najuboższych osób otrzymało blisko 2 mln paczek z pomocą żywnościową. Po zakończeniu dystrybucji artykułów spożywczych, na wniosek OPO, ARR zrealizowała również płatności z tytułu kosztów administracyjnych, transportu i magazynowania w wysokości 1,9 mln zł. Środki zostały przekazane w 2015 r.

* * *

ARR w 2014 r. została laureatem XX edycji konkursu „Polska Nagroda Jakości” w kategorii „Organizacje publiczne rządowe”. Konkurs ten oparty był na Modelu Znakomości Europejskiej Fundacji Zarządzania Jakością.

Więcej informacji o formach pomocy i aktywności Agencji Rynku Rolnego – dotyczących zarówno mechanizmów unijnych, jak i krajowych – znajduje się na stronie internetowej www.arr.gov.pl. Zapraszamy również do oddziałów terenowych ARR, gdzie eksperci udzielają informacji o możliwościach wsparcia oferowanego przez Agencję. Zachęcamy do korzystania z Telefonicznego Punktu Informacyjnego – (022) 661 72 72. Pytania dotyczące mechanizmów administrowanych przez ARR można też kierować na adres e-mailowy tpi@arr.gov.pl.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) od 1994 r. wspiera działania służące rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich. W pierwszym okresie funkcjonowania udzielała wsparcia głównie ze środków krajowych w postaci dopłat do oprocentowania kredytów inwestycyjnych oraz obrotowych. Po wejściu Polski do UE wzrosła zarówno skala udzielanej pomocy, jak i zwiększyła się liczba dostępnych instrumentów wsparcia. Kluczowym zadaniem

ARiMR stała się wypłata środków z tytułu płatności bezpośrednich oraz programów unijnych przeznaczonych na rozwój polskiej wsi.

Obecnie ARiMR jest podmiotem wdrażającym i agencją płatniczą dla instrumentów pomocy finansowanych z funduszy unijnych przewidzianych na lata 2007-2013 i 2014-2020:

- EFRROW, z którego finansowane są wszystkie działania dotyczące rozwoju obszarów wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020);
- EFRG, w ramach którego kontynuowana jest realizacja instrumentów pomocy I filara WPR (płatności bezpośrednie, wspólna organizacja rynku owoców i warzyw, wspólna organizacja rynku rybnego);
- EFR, z którego finansowane są działania w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013” (PO Ryby 2007-2013);
- EFMR, z którego finansowane będą działania w ramach Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze” (PO Ryby 2014-2020).

Ponadto ARiMR jest instytucją:

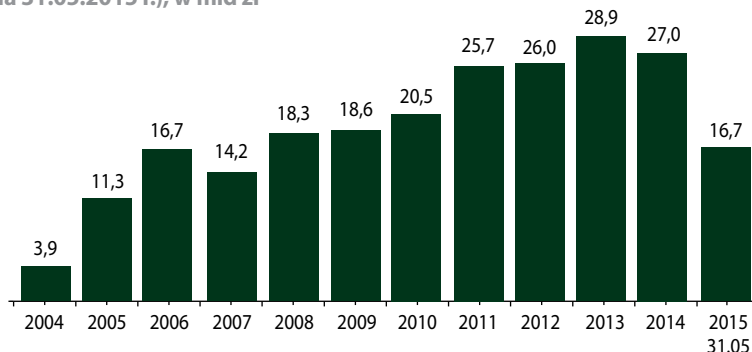
- wdrażającą instrumenty pomocy krajowej (w szczególności dopłaty do kredytów preferencyjnych: inwestycyjnych i kłeskowych);
- prowadzącą rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych (System IRZ);
- prowadzącą i aktualizującą system identyfikacji działek rolnych (LPIS).

Głównymi beneficjentami ARiMR są rolnicy, przedsiębiorcy sektora rolno-spożywczego, mieszkańcy wsi, grupy producentów rolnych i przedstawiciele sektora rybackiego. Ze współfinansowanych przez Agencję projektów korzystają szerokie grupy społeczne, a ich efekty można zauważyć i zmierzyć zarówno w skali gospodarki lokalnej, jak i krajowej.

Od początku działalności do 31 maja 2015 r. Agencja wypłaciła beneficjentom w ramach obsługiwanych programów pomocy dla rolnictwa i obszarów wiejskich 240,3 mld zł, z czego 95% w okresie członkostwa Polski w UE, w tym w ramach:

- aktualnie realizowanych programów:
 - systemy wsparcia bezpośredniego 118,9 mld zł (od 2004 r.);
 - PROW 2007-2013 65,4 mld zł (od 2007 r.);
 - PROW 2014-2020 (zobowiązania) 1,4 mld zł (od 2014 r.);
 - PO Ryby 2007-2013 4,0 mld zł (od 2007 r.);
 - wspólna organizacja rynków owoców i warzyw (WOROiW) 7,2 mld zł (od 2004 r.);
 - pomoc krajowa 20,4 mld zł (od 1994 r.);
 - wspólna polityka rybacka 2,0 mln zł (od 2004 r.);
- zakończonych programów:
 - Program SAPARD 4,5 mld zł (2002-2006);

Rysunek 34. Roczne wypłaty środków przez ARiMR w ramach programów współfinansowanych z UE i pomocy krajowej w latach 2004-2015 (stan na 31.05.2015 r.), w mld zł

Źródło: dane ARiMR.

- PROW 2004-2006 10,9 mld zł (2004-2008);
- SPO „Restrukturyzacja... 2004-2006” 6,6 mld zł (2004-2009);
- SPO „Rybołówstwo... 2004-2006” 1,0 mld zł (2004-2009).

W okresie członkostwa w UE Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wypłaciła beneficjentom ponad 227,8 mld zł (rys. 34).

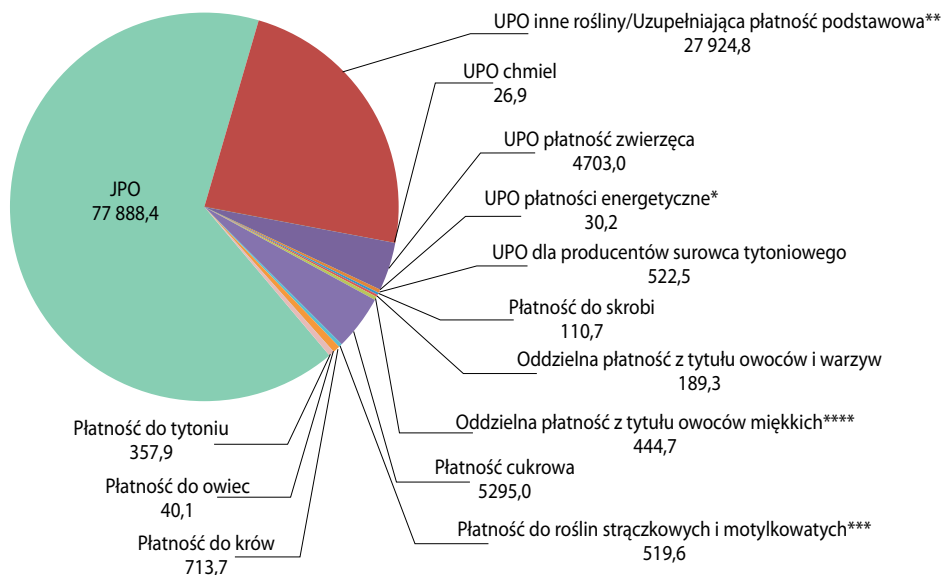
Systemy wsparcia bezpośredniego

Najważniejszym instrumentem Wspólnej Polityki Rolnej, wdrażanym przez ARiMR, są płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, którymi objętych zostało ok. 1,35 mln rolników w 2014 r. Do 31.05.2015 r. w ramach Kampanii 2014 r. ARiMR wypłaciła beneficjentom ok. 14,1 mld zł. Strukturę zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego od początku funkcjonowania w Polsce przedstawia rysunek 35.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

ARiMR jako akredytowana agencja płatnicza realizuje płatności dla wszystkich działań PROW 2007-2013. Do 31.05.2015 r. wypłacono dla blisko 1,2 mln beneficjentów 65,4 mld zł (rys. 36), w tym 13,6 mld zł w ramach zobowiązań z lat poprzednich.

Rysunek 35. Struktura płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampaniach 2004-2014, w mln zł (stan na 31.05.2015 r.²⁴)

*Płatności energetyczne zawierają dopłaty z tytułu prowadzenia plantacji wierzby lub róży bezkolcowej wykorzystywanych na cele energetyczne (w roku 2005 i 2006 finansowane z budżetu krajowego).

** Od Kampanii 2011 Uzupełniająca płatność podstawowa.

*** Od Kampanii 2014 Pomoc związana z wielkością produkcji – środowisko.

**** Wielkość ta obejmuje płatności przejściowe jak i oddzielne.

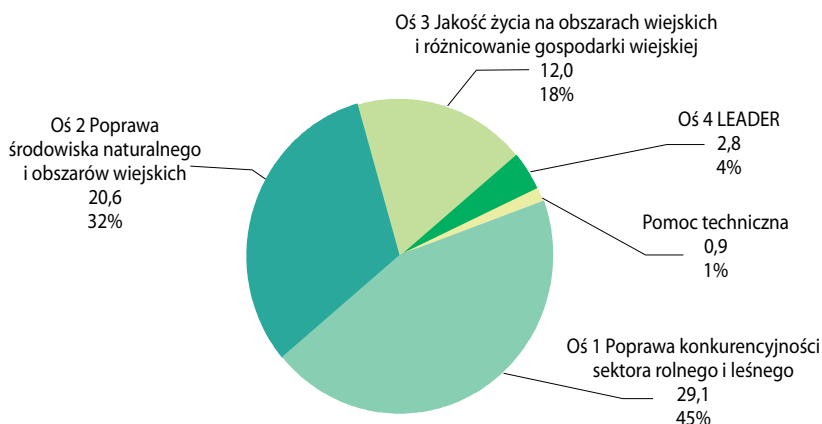
²⁴ Ponadto uzyskano 150,8 mln zł zwrotu środków z UE z tytułu dyscypliny finansowej.

Tabela 29. Obsługa wniosków złożonych w ramach PROW 2007-2013 (stan na 31.05.2015)

Wyszczególnienie	Liczba złożonych wniosków	Liczba zawartych umów/wydaných decyzji	Zrealizowane płatności w mln zł
Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	500	123	96,3
Ułatwianie startu młodym rolnikom	52 683	34 382	2375,40
Renty strukturalne	28 534	19 946	10 043,1
Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów	65 786	47 864	139,5
Modernizacja gospodarstw rolnych	96 259	72 241	8874,3
Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej	3518	1768	2694,7
Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	919	747	1295,8
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	11 054	7958	705,9
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	32 267	26 752	44,2
Działania informacyjne i promocyjne	91	33	11,1
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych – zobowiązania z lat 2004-2006	-	-	2130,2
Grupy producentów rolnych	1434	1389	701,6
Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (Kampanie 2007-2014)	5 922 881	5 453 103	9852,1
Program rolnośrodowiskowy	886 312	812 403	9363,8
Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	21 867	15 927	953,4
Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych	549	433	451,5
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	28 999	15 922	1308,5
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	45 454	15 400	2076,6
Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	6578	5189	6111,2
Odnowa i rozwój wsi	112	7088	2457,5
Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju	76 769	40 388	2357,5
Wdrażanie projektów współpracy	556	460	32,6
Funkcjonowanie lokalnej grupy działania	1170	993	446,8
Pomoc techniczna	3900	3761	878,1
RAZEM	7 297 192	6 584 270	65 401,7

Źródło: ARIMR.

Rysunek 36. Kwota płatności zrealizowanych w ramach PROW 2007-2013 w podziale na osie, w mld zł i w %, (stan na 31.05.2015 r.)

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

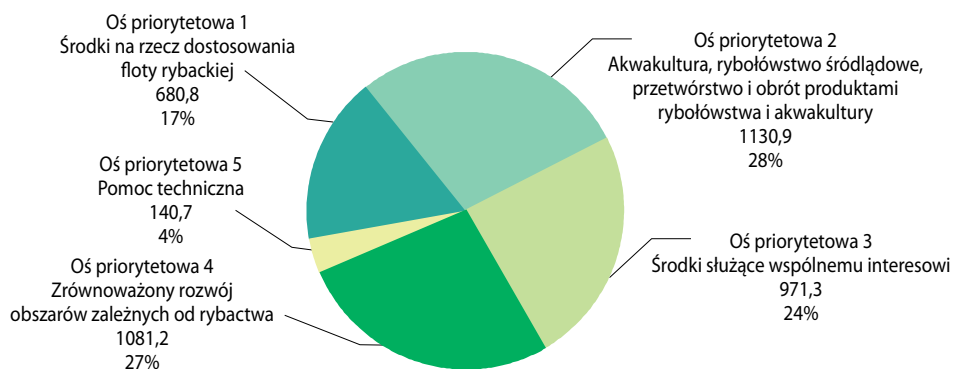
W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 realizowanych będzie 15 działań. Łączne środki publiczne przeznaczone na realizację PROW 2014-2020 wynoszą 13,5 mld euro (środki unijne i krajowe). W dniu 15.03.2015 r. uruchomiono nabory wniosków (Kampania 2015) dla 3 działań PROW 2014-2020, dla których do dnia 31.05.2015 r.:

- przyjęto 4053 wnioski nowe w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego;
- przyjęto 1665 wniosków nowych w ramach działania Rolnictwo ekologiczne;
- przyjęto 560 196 wniosków w ramach działania Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW).

Do dnia 31 maja 2015 r. w ramach budżetu PROW 2014-2020 wypłacono 1,4 mld zł, z tego:

- 1,03 mld zł dla działania ONW z tytułu zobowiązań z lat 2007-2013;
- 375,6 mln zł dla działania Renty strukturalne, w tym:
 - 293,6 mln zł z tytułu zobowiązań z lat 2004-2006,
 - 82,0 mln zł z tytułu zobowiązań z lat 2007-2013.

Rysunek 37. Kwota płatności zrealizowanych w ramach PO Ryby 2007-2013 w podziale na osie, w mln zł i w %, (stan na 31.05.2015 r.)

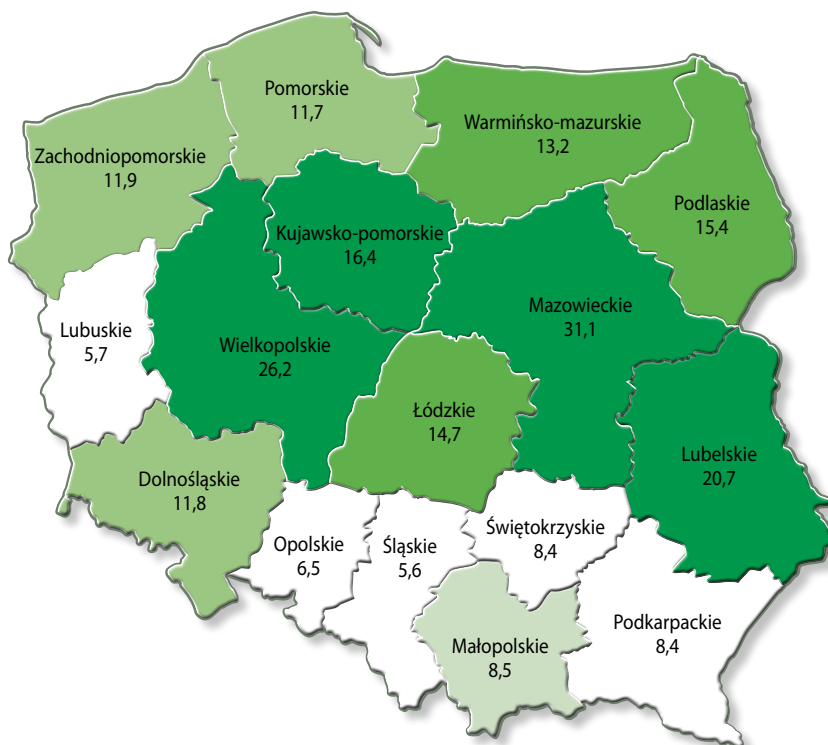
Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013

W ramach PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” wspierane są przedsięwzięcia na rzecz uzyskania trwałej równowagi między zasobami morskimi a zdolnością połowową polskiej floty rybackiej, a także stworzenia nowoczesnego i konkurencyjnego sektora rybackiego w Polsce. Do 31.05.2015 r. ARiMR przekazała dla przedstawicieli sektora rybackiego 4,0 mld zł.

Regionalne zróżnicowanie udzielonej pomocy

W ramach programów współfinansowanych z funduszy unijnych (łącznie z Programem SAPARD) wypłacono beneficjentom 219,9 mld zł. Największe wsparcie z ARiMR otrzymały województwa: mazowieckie (31,1 mld zł), wielkopolskie (26,2 mld zł) i lubelskie (20,7 mld zł), a najmniejsze: śląskie (5,6 mld zł), lubuskie (5,7 mld zł) i opolskie (6,5 mld zł) (mapa 3).

Mapa 3. Pomoc udzielona przez ARiMR w ramach programów współfinansowanych z funduszy unijnych (w mld zł), według województw (stan na 31.05.2015 r.)*

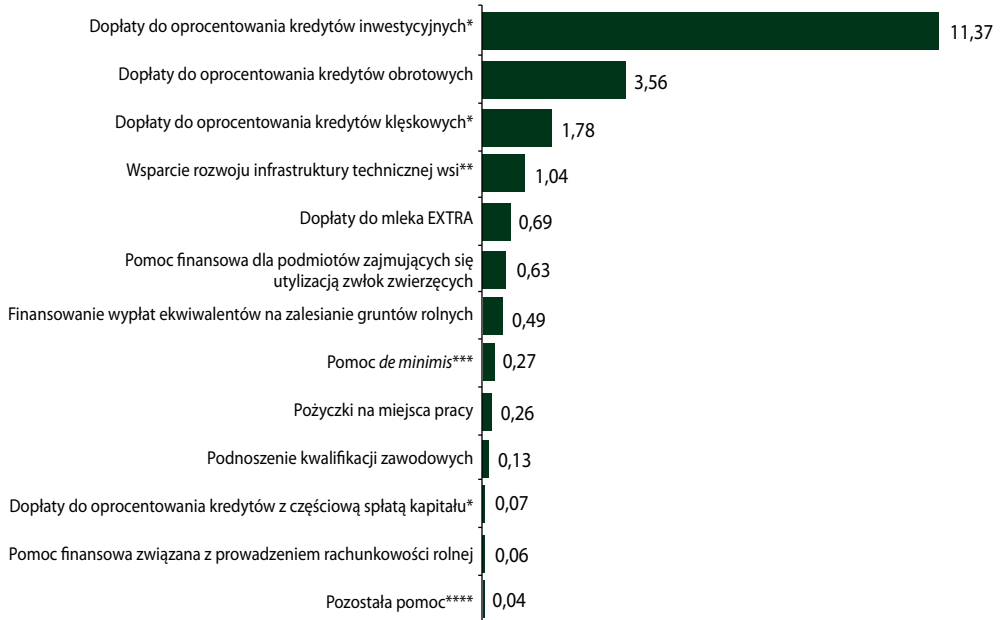
*Bez podziału na województwa – 3,6 mld zł.

Pomoc krajowa

Pomoc krajowa udzielana jest obecnie przez ARiMR w formie dopłat do oprocentowania różnych typów kredytów, gwarancji i poręczeń spłaty preferencyjnych kredytów inwestycyjnych i kłeszkowych, poręczeń spłaty kredytów studenckich, dofinansowania kosztów ponoszonych przez producentów rolnych na utylizację padłych zwierząt,

dofinansowania kosztów poniesionych na przygotowanie wniosku o rejestrację nazw i oznaczeń geograficznych pierwotnych produktów rolnych. Od początku działalności ARiMR wypłaciła w ramach tej formy wsparcia kwotę 20,4 mld zł.

Rysunek 38. Wysokość pomocy udzielonej w ramach instrumentów pomocy krajowej w latach, w mld zł (stan na 31.05.2015 r.)

* Dane wg stanu na dzień 30.04.2015 r.

** Pomoc realizowana była ze środków pochodzących z:

- pożyczki „ASAL-300” udzielonej polskiemu rządowi przez Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju,
- pożyczki Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI – pierwsza transza pożyczki, EBI-BIS – kolejne transze pożyczki),
- Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) z komponentu „C – infrastruktura”, finansowanego z pożyczki Banku Światowego.

*** Pomoc de minimis:

- wsparcie dla producentów rolnych z tytułu szkód:
 - ✓ spowodowanych wystąpieniem w okresie zimowym 2011/2012 ujemnych skutków przezimowania,
 - ✓ powstałych w wyniku wystąpienia kłesk żywiołowych w 2013 r.,
 - pomoc finansowa w rolnictwie rolnikowi, który w 2014 r.:
 - ✓ był producentem owoców porzeczki czarnej i owoców wiśni,
 - ✓ był producentem cebuli, kapusty lub jabłek,
 - producentowi rolnemu, który w 2014 r. poniósł szkody w uprawach rolnych wyrządzone przez dziki (w ramach wniosków złożonych przez rolników w 2014 i 2015 r.).

**** Pozostała pomoc: dla rolników, którzy w 2008 lub 2009 r. otrzymali płatność uzupełniającą do powierzchni upraw chmielu, wsparcie tworzenia grup producentów rolnych, dla producentów suszu paszowego, poręczenia i gwarancje kredytowe oraz rejestracja nazw i oznaczeń geograficznych.

System identyfikacji i rejestracji zwierząt

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa jest również instytucją odpowiedzialną za prowadzenie systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt w Polsce. Ma on na celu zapewnienie bezpieczeństwa żywności zgodnie z unijnymi wymogami, a przez to uzyskanie pełnego dostępu do rynku produktów pochodzenia zwierzęcego innych państw członkowskich UE. ARiMR prowadzi rejestr zwierząt gospodarskich oznakowanych, tj. bydła, owiec, kóz i świń w systemie informatycznym. W bazie danych tego systemu gromadzone są informacje na temat posiadaczy zwierząt (rejestr producentów), zwierząt i ich miejsc przebywania (rejestr siedzib stad) oraz przemieszczeń zwie-

rząt (rejestracja zgłoszeń zdarzeń dotyczących zwierząt). Na podstawie informacji od rolników ARiMR aktualizuje rejestr zwierząt, o zmiany, jakie zaszły w stadach bydła, trzody chlewnej, owiec czy kóz.

Zarządzanie systemem identyfikacji działek rolnych

ARiMR realizuje także inne zadania związane z obecnością Polski w UE. Należy do nich prowadzenie i aktualizacja systemu identyfikacji działek rolnych (LPIS), który pozwala na jednoznaczną identyfikację położenia działki rolnej w przestrzeni, kontrolę zadeklarowanej powierzchni pod względem kwalifikowalności (tzn. powierzchni uprawionej do dopłat w odniesieniu do danego schematu pomocy) oraz kontrolę w zakresie nakładania się deklaracji dla poszczególnych działek rolnych zgłoszonych przez jednego beneficjenta.

Agencja Nieruchomości Rolnych

Agencja Nieruchomości Rolnych jest instytucją reprezentującą Skarb Państwa w stosunku do mienia państwowego w rolnictwie. Do połowy lipca 2003 r. działała pod nazwą Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, którą powołano w październiku 1991 r. Nieruchomości przejęte przez Agencję, głównie po zlikwidowanych państwowych gospodarstwach rolnych oraz z Państwowego Funduszu Ziemi, tworzą Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa (Zasób WRSP).

Agencja działa na zasadach samofinansowania, czyli nie otrzymuje dotacji budżetowych na swoje utrzymanie i funkcjonowanie. Koszty przejmowania do Zasobu WRSP nieruchomości Skarbu Państwa, ich restrukturyzacji, przygotowania do rozdysponowania (np. prac geodezyjnych, zakładania ksiąg wieczystych, ogłoszeń o przetargach), zabezpieczenia obiektów zabytkowych, utrzymywania majątku nieprodukcyjnego itp., a także swego utrzymania Agencja w całości pokrywa z przychodów uzyskiwanych z działalności statutowej. Co więcej, począwszy od 2005 r., Agencja odprowadza do budżetu państwa kwotę wynikającą z różnicy między wpływami uzyskanymi z gospodarowania mieniem Zasobu WRSP w danym roku obrotowym, a środkami wydatkowanymi na realizację zadań ustawowych. Od 2005 r. do końca 2014 r. wpłaty Agencji z tego tytułu do budżetu państwa wyniosły ponad 12,8 mld zł. Ponadto ANR zobowiązana została do przeznaczania części przychodów ze sprzedaży nieruchomości Zasobu WRSP na Fundusz Rekompensacyjny, z którego realizowane są rekompensaty dla Zabuzan z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Od 2006 r. do końca 2014 r. ANR wpłaciła na Fundusz Rekompensacyjny ponad 3,4 mld zł. Łącznie wpłaty do budżetu państwa na Fundusz Rekompensacyjny i obligacje restrukturyzacyjne od 2005 r. do końca 2014 r. wyniosły 16,2 mld zł.

Wykonując zapisy ustawowe i wynikające z innych przepisów, Agencja realizuje zadania w zakresie:

1. tworzenia oraz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rodzinnych;
2. tworzenia warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa;
3. restrukturyzacji oraz prywatyzacji mienia Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolnicze;
4. obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowanymi na cele rolne;
5. administrowania zasobami majątkowymi Skarbu Państwa przeznaczonymi na cele rolne;
6. zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa;
7. inicjowania prac urzędniowo-rolnych na gruntach Skarbu Państwa oraz popierania organizowania na gruntach Skarbu Państwa prywatnych gospodarstw rolnych.

Agencja przejęła do Zasobu WRSP 4,7 mln ha gruntów. Poza gruntami do Zasobu WRSP przejęty został także (głównie z ppgr) inny majątek o wartości księgowej netto 8,6 mld zł oraz zobowiązania byłych ppgr w stosunku do około 30 tys. podmiotów, w łącznej kwocie blisko 2 mld zł. Zobowiązania te zostały w całości uregulowane z wpływów z prywatyzacji. Z danych na koniec 2014 r. wynika, że w Zasobie WRSP pozostawało około 1,5 mln ha gruntów. W rzeczowej strukturze przejętego przez Agencję majątku trwałego wymienić trzeba: 337 tys. mieszkań wraz

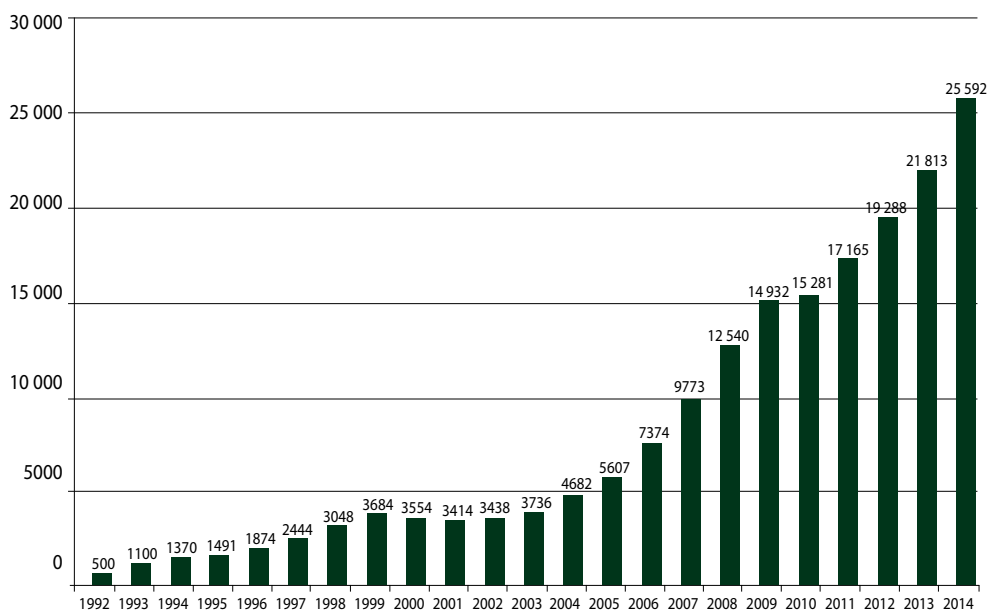
z towarzyszącą infrastrukturą (kotłownie, hydrofarmie, oczyszczalnie ścieków itp.) oraz obiekty przemysłu rolnoprzemysłowego, handlowe i usługowe, w tym m.in.: 849 gorzelni, 6 winiarni i 3 browary, 269 masarni i rzeźni, 898 suszarni zbóż i zielonek, 717 mieszalni pasz, 31 młynów i kaszarni, 75 chłodzi, a także 415 sklepów, 147 hoteli, zajazdów, restauracji i barów, 672 obiekty o charakterze socjalnym, kulturalnym i sportowym.

Podstawowymi kierunkami rozdysonowowania nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu WRSP są sprzedaż i dzierżawa. Realizowane są one m.in. w formie przetargów nieograniczonych lub ograniczonych. Łącznie od początku działalności do końca 2014 roku przeprowadzono ponad 1246 tys. przetargów na sprzedaż i dzierżawę gruntów. W tym okresie Agencja sprzedała 2,6 mln ha, głównie w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, pomorskim, dolnośląskim, wielkopolskim i lubuskim, co wynika z rozkładu terytorialnego nieruchomości Zasobu WRSP.

Sprzedawane grunty nabywane są w trybie przetargowym (przetargi nieograniczone i ograniczone), jak i bezprzetargowym (głównie przez dotychczasowych dzierżawców). W ostatnim czasie Agencja znacznie zwiększyła ofertę gruntów skierowanych do przetargów ograniczonych dla rolników indywidualnych powiększających gospodarstwa rodzinne (do 300 ha użytków rolnych). Powierzchnia sprzedana w przetargach ograniczonych stanowiła 57% wszystkich gruntów sprzedanych w przetargach w 2014 roku.

Należy zauważyć, że po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku nastąpił szybki wzrost cen w transakcjach sprzedaży gruntów rolnych organizowanych przez Agencję. Największy wzrost cen odnotowano w 2007 roku (o 33% w relacji r/r). W 2014 roku wzrost cen wyniósł ponad 17% w stosunku do roku poprzedniego.

Rysunek 39. Średnie ceny państwowych gruntów rolnych w latach 1992-2014 (zł/ha)

Źródło: dane ANR.

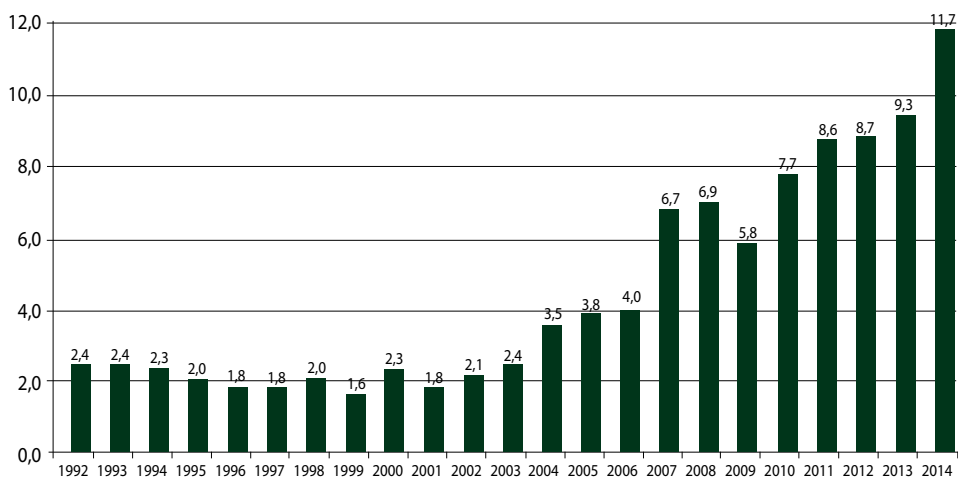
Niezależnie od sprzedaży, Agencja do końca 2014 r. trwale rozdysonowała ponad 635,6 tys. ha, w tym m.in. przekazała: 153,7 tys. ha – Lasom Państwowym, 56,1 tys. ha – jednostkom samorządu terytorialnego, 87,7 tys. ha – kościelnym osobom prawnym różnych wyznań, 59,8 tys. ha – innym uprawnionym podmiotom, 219,1 tys. ha – regionalnym zarządom gospodarki wodnej (głównie grunty pod jeziorami o wodach płynących) oraz 24 tys. ha

– wniosła aportami do spółek. W pozostałych formach (przekształcenie prawa użytkowania wieczystego w prawo własności, scalanie i wymiana gruntów, zniesienie współwłasności itp.) trwale rozdysponowano 35,2 tys. ha.

Podstawową formą nietrwałego rozdysponowania nieruchomości Zasobu WRSP jest dzierżawa. W dzierżawie jest obecnie blisko 1,09 mln ha, czyli 73% powierzchni Zasobu WRSP. Najwięcej wydzierżawionej powierzchni znajduje się na terenie działania oddziałów terenowych ANR w: Szczecinie, Wrocławiu, Olsztynie, Poznaniu i Warszawie. W całym ubiegłym roku wydzierżawiono 55,7 tys. ha.

W większości umów dzierżawy czynsz wyrażony jest w decytonach (dt) pszenicy za hektar. W 2014 r. dla nowo zawieranych umów średni czynsz dzierżawny osiągnął wysokość 11,7 dt/ha. Największy wzrost średnich czynszów w relacji rok do roku odnotowano w 2007 roku (wzrost o 68%). W 2014 roku wzrost średnich czynszów wyniósł ponad 26% w stosunku do roku poprzedniego. Natomiast przeciętny czynsz za grunty rolne (bez czynszu za części składowe) dla wszystkich trwających umów dzierżawy na koniec 2014 roku wyniósł 3,9 dt/ha.

Rysunek 40. Średni czynsz dzierżawny dla nowo zawieranych umów w latach 1992-2014 (dt/ha)

Źródło: dane ANR.

Agencja Nieruchomości Rolnych oprócz gruntów rolnych w swojej ofercie posiada również grunty o charakterze nierolnym. Są to przede wszystkim działki przeznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego lub przewidziane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy: pod zabudowę przemysłową, handlowo-usługową, mieszkaniową oraz sportowo-rekreacyjną. Nieruchomości te charakteryzują się m.in. atrakcyjną lokalizacją oraz uregulowanym stanem prawnym. Część z nich jest obecnie wykorzystywana rolniczo i wymaga prac związanych ze zmianą planów zagospodarowania przestrzennego. W 2014 r. Agencja sprzedała blisko 1,4 tys. ha takich gruntów, za kwotę ponad 250 mln zł.

ANR sprawuje nadzór nad działalnością 43 spółek hodowli roślin i zwierząt o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Spółki te prowadzą hodowlę twórczą i zachowawczą oraz gromadzą najcenniejszy materiał genetyczny roślin i zwierząt, decydujący o postępie biologicznym. W spółkach hodowli roślin zgrupowany jest najcenniejszy materiał genetyczny: zbóż, roślin strączkowych i motylkowych, traw, buraka cukrowego, buraka pastewnego, ziemniaka, rzepaku, warzyw, kwiatów i roślin ozdobnych. Spółki te odgrywają wiodącą rolę w hodowli roślin, mają bowiem 48,7% udziałów wśród odmian roślin rolniczych i 58,6% wśród odmian roślin warzywnych pochodzących z krajowej hodowli, wpisanych do *Rejestru Odmian*. Spółki hodowli zwierząt prowadzą głównie hodowlę bydła, a w mniejszym stopniu trzody chlewnej i owiec. Stadniny Koni i Stada Ogierów poza główną działalnością jaką jest hodowla koni, zajmują się również hodowlą bydła i produkcją mleka. Dzięki temu zachowują

bezpieczeństwo ekonomiczne i mają środki finansowe na prowadzenie hodowli. Spółki ANR dysponują także zasobem genetycznym w postaci rodzimych ras zwierząt dostosowanych do miejscowych warunków glebowych i klimatycznych.

Agencja, jak już wcześniej wspomniano, jest instytucją zadaniową. Jej głównym zadaniem jest prywatyzacja majątku państwowego w rolnictwie, a do czasu zakończenia tego procesu racjonalne gospodarowanie powierzonym mieniem. Mimo że Agencja trwale rozdysonowała już ponad 68% powierzchni gruntów przejętych do Zasobu WRSP, nadal pełni istotną rolę w obszarze polityki rolnej państwa, zwłaszcza w zakresie kształtowania ustroju rolnego.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) jest instytucją ubezpieczenia społecznego realizującą odrębny od powszechnego system ubezpieczenia społecznego dla rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2015 r. poz. 704, z późn. zm.). Kasą kieruje Prezes stanowiący centralny organ administracji rządowej podległy ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Rada Ubezpieczenia Społecznego Rolników powoływana przez ministra

właściwego do spraw rozwoju wsi reprezentuje interesy ubezpieczonych i świadczeniobiorców, opiniuje projekty aktów prawnych, programów działania i planów finansowych Kasy, posiada także uprawnienia kontrolne wobec KRUS. Ubezpieczenie społeczne rolników realizowane jest przez Kasę w strukturze organizacyjnej, w której funkcjonują: Centrala, oddziały regionalne obejmujące zakresem działania poszczególne województwa oraz placówki terenowe obejmujące zakresem działania obszar kilku gmin. Strukturę organizacyjną KRUS tworzą: Centrala, 16 oddziałów regionalnych, 256 placówek terenowych, 6 centrów rehabilitacji rolników, 1 ośrodek szkoleniowo-rehabilitacyjny.

Zadania KRUS dotyczą: obsługi rolników w sprawach z zakresu obejmowania ubezpieczeniem społecznym rolników, opłacania składek na to ubezpieczenie, przyznawania i wypłaty świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia emerytalno-rentowego oraz ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego, prowadzenia działalności na rzecz upowszechniania zasad bezpieczeństwa pracy w gospodarstwach rolnych oraz eliminowania zagrożeń w miejscu pracy i życia rolników, prowadzenia dobrowolnej, nieodpłatnej rehabilitacji leczniczej dla osób zagrożonych niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym.

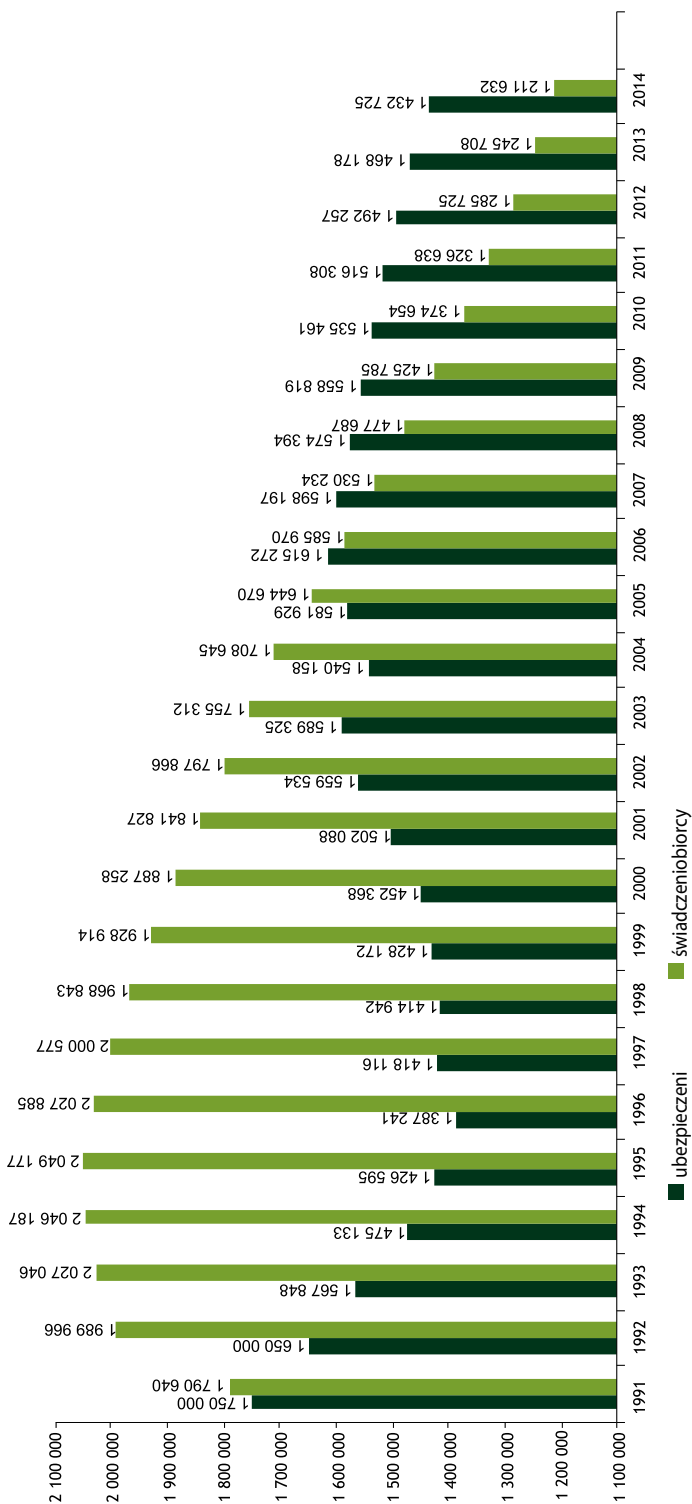
Kasa realizuje ponadto dodatkowe zadania zlecone przez Państwo, m.in. obsługa świadczeniobiorców Kasy w zakresie rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych, realizowanie ubezpieczenia zdrowotnego rolników, domowników, emerytów i rencistów, a także członków rodzin obu grup ludności rolniczej, realizacja dodatkowych świadczeń, np. kombatanckich, dla inwalidów wojennych i innych.

Funkcjonowanie rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego

Na koniec grudnia 2014 r. ubezpieczeniem społecznym rolników objętych było 1 432 725 osób, a świadczenia emerytalno-rentowe z tego ubezpieczenia pobierało 1 211 632 osób (rys. 41). Najwięcej osób otrzymywało świadczenia emerytalno-rentowe w 1995 r. (2 049 177) i od tego roku ich liczba zmniejszyła się o 40,9%.

Do 2005 r. liczba osób ubezpieczonych przewyższała liczbę osób pobierających świadczenia, natomiast od 2006 r. liczba osób ubezpieczonych przewyższa liczbę osób pobierających świadczenia. Różnica między tymi wielkościami powiększa się. W 2006 r. ubezpieczonych było o 1,8% więcej niż pobierających świadczenia, natomiast w 2014 r. różnica ta wynosiła 18,2%.

Rysunek 41. Liczba ubezpieczonych i pobierających świadczenia w KRUS w latach 1991-2014

Źródło: KRUS.

Składki w systemie ubezpieczenia społecznego rolników opłacane są na:

- Fundusz Emerytalno-Rentowy Rolników, przeznaczony na finansowanie m.in. świadczeń z ubezpieczenia emerytalno-rentowego i składek na odrębne ubezpieczenie zdrowotne rolników. Kasa w ramach Funduszu Emerytalno-Rentowego realizuje ponadto zobowiązania Skarbu Państwa wobec osób, które przed 1990 r. nieodpłatnie przekazały gospodarstwa rolne na Skarb Państwa o łącznej powierzchni 2,2 mln ha fizycznych. Oszacowana wartość tych gruntów wynosi ponad 53 mld zł;
- Fundusz Składowy, przeznaczony na finansowanie, bez udziału dotacji budżetowej, świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego, oraz na dokonywanie odpisu na Fundusz Prewencji i Rehabilitacji (w wysokości do 5% planowanych wydatków Funduszu) oraz odpisu na Fundusz Administracyjny (w wysokości do 9% planowanych wydatków Funduszu).

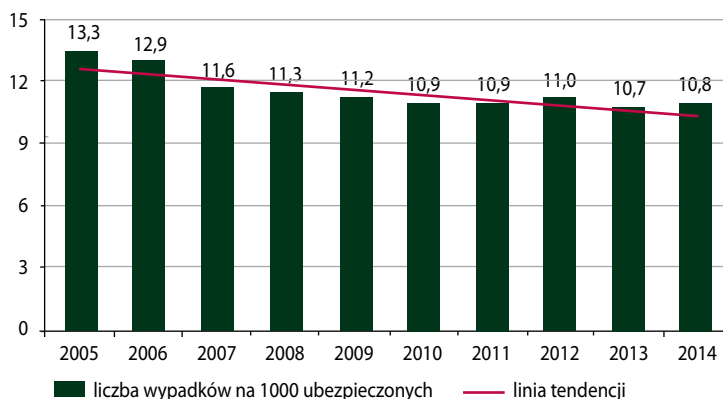
Wysokość składki miesięcznej na ubezpieczenie emerytalno-rentowe wynosi 10% emerytury podstawowej. Po waloryzacji od 1 marca 2015 r. w II oraz w III kwartale 2015 r. składka podstawowa na to ubezpieczenie wynosi 88 zł miesięcznie. Rolnicy, których gospodarstwa rolne obejmują obszar użytków rolnych powyżej 50 ha przeliczeniowych opłacają dodatkową składkę miesięczną na ubezpieczenie emerytalno-rentowe, zróżnicowaną w zależności od wielkości gospodarstwa.

Wysokość miesięcznej składki na ubezpieczenie: wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie od jednej osoby ustala Rada Ubezpieczenia Społecznego Rolników, ogłasza ją natomiast Prezes KRUS w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej Monitor Polski. W II i III kwartale 2015 r. składka ta wynosiła 42 zł miesięcznie.

System zapewnia świadczenia pieniężne z:

- ubezpieczenia emerytalno-rentowego emeryturę rolniczą, w tym częściową emeryturę rolniczą i okresową emeryturę rolniczą, rentę rolniczą z tytułu niezdolności do pracy, rentę rolniczą szkoleniową, rentę rodzinną, emeryturę i rentę z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin, dodatki do emerytur i rent oraz zasiłek pogrzebowy;
- ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, zasiłek chorobowy w razie choroby trwającej nieprzerwanie co najmniej 30 dni i nie dłużej niż przez 180 dni, zasiłek chorobowy w przedłużonym okresie ponad 180 dni nie dłużej niż o kolejne 360 dni, zasiłek macierzyński.

Rysunek 42. Liczba wypadków na 1000 ubezpieczonych w latach 2005-2014 (według decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rachunków Ekonomicznych dla Rolnictwa; Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB (weryfikacja październik 2015).

Tabela 30. Dotacja budżetowa dla KRUS i jej udział w budżecie Państwa

Rok	Dotacja budżetowa do KRUS (mld zł)	Procentowy udział dotacji dla KRUS w budżecie Państwa (%)
1999	13,3	9,6
2000	13,7	9,1
2001	15,4	8,9
2002	15,9	8,7
2003	15,5	8,2
2004	15,7	7,9
2005	15,4	7,4
2006	15,0	6,7
2007	15,8	6,3
2008	15,7	5,6
2009	16,4	5,5
2010	15,7	5,3
2011	15,8	5,2
2012	16,2	5,1
2013	16,5	5,1
2014	16,6	5,1
2015	17,6	5,1

Źródło: KRUS.

Działania prewencyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego skutkują ograniczeniem liczby wypadków przy pracy rolniczej, eliminowaniem ich przyczyn, zapobieganiem chorobom zawodowym oraz innym zawodowym zagrożeniom rolników. Wskaźnik wypadkowości, liczony w odniesieniu do 1000 ubezpieczonych, w 2014 r. wyniósł 10,8 i od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie. Wskaźnik wypadkowości charakteryzuje się tendencją spadkową. W latach 2005-2007 liczba wypadków na 1000 ubezpieczonych wynosiła przeciętnie 12,2 to w latach 2012-2014 – 10,8 (rys. 42).

Rehabilitacja lecznicza realizowana w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest rzeczowym świadczeniem zdrowotnym służącym zachowaniu, poprawie lub przywróceniu zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Rehabilitacja prowadzona jest głównie we własnych sześciu specjalistycznych centrach rehabilitacji rolników KRUS. Poddanie się rehabilitacji jest dobrowolne i nie ogranicza prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego rolników, ani do leczenia uzdrowiskowego finansowanego przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Każdorazowo świadczenie to przyznawane jest na wniosek lekarza leczącego, ustalającego wskazania do odbycia rehabilitacji.

Podstawą gospodarki finansowej systemu ubezpieczenia społecznego rolników są składki opłacane przez rolników oraz dotacja z budżetu państwa. W 2014 r. wydatki budżetowe na zadania realizowane przez KRUS wyniosły około 16,6 mld zł (tab. 30). W 2015 r., zgodnie z ustawą budżetową, dotacja do KRUS na realizację powyższych zadań wynosi 17,6 mld zł, co stanowić będzie 5,1% budżetu państwa. Wydatki na świadczenia emerytalno-rentowe stanowiły największą pozycję w planie wydatków KRUS i w 2014 r. wyniosły 14,7 mld zł. Stopniowo zmniejsza się udział dotacji do KRUS w budżecie Państwa z 9,6% w 1999 r. do 5,1% w 2015 r.

Świadczenia z ubezpieczenia społecznego rolników

Świadczenia z ubezpieczenia emerytalno-rentowego

W 2014 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wypłacała świadczenia emerytalno-rentowe dla ok. 1,2 mln osób. Ogólna kwota wydatków Funduszu Emerytalno-Rentowego na świadczenia emerytalno-rentowe wyniosła ponad 14 mln zł, a przeciętna wysokość emerytury/renty rolniczej wyniosła 1020,44 zł. Emerytura rolnicza przysługuje ubezpieczonemu, który osiągnął wiek emerytalny (analogiczny jak w ZUS) i legitymuje się wymaganym okresem podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, wynoszącym co najmniej 25 lat razem z okresami zaliczanymi, tj. składkowymi i nieskładkowymi, od których zależy prawo do emerytury w systemie powszechnym; z tym, że w przypadku osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. do ustalenia prawa do emerytury rolniczej uwzględniane są wyłącznie okresy ubezpieczenia rolniczego.

Ponadto ubezpieczeni rolnicy mający ukończony wiek 55 lat – kobiety i 60 lat – mężczyźni, mogą uzyskać prawo do emerytury rolniczej, potocznie zwanej wcześniejszą, jeżeli zaprzestali prowadzenia działalności rolniczej i legitymują się okresem co najmniej 30 lat rolniczego ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Emerytury takie są przyznawane rolnikom, którzy spełnią warunki niezbędne do ich uzyskania do dnia 31 grudnia 2017 roku. Najmłodsze kobiety, które będą mogły ubiegać się o przyznanie prawa do takiej emerytury urodziły się 31 grudnia 1962 r., a najmłodsi mężczyźni 31 grudnia 1957 r. Osobom urodzonym po tych datach emerytury rolnicze „wcześniejsze” nie będą przyznawane.

W 2014 r. Kasa wypłacała przeciętnie miesięcznie ok. 952 tys. emerytur rolniczych.

Częściowa emerytura rolnicza przyznawana jest:

- 1) kobietom, które osiągnęły wiek 62 lat i legitymują się okresem co najmniej 35 lat podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu,
- 2) mężczyznom, którzy osiągnęli wiek 65 lat i legitymują się okresem co najmniej 40 lat podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu.

Okresowa emerytura rolnicza przysługuje osobie, której upłynął okres, na jaki została przyznana jej renta strukturalna, współfinansowana ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, a która nie osiągnęła wieku emerytalnego, do dnia osiągnięcia tego wieku.

W 2014 r. przyznano 210 emerytur częściowych i okresowych.

Renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który łącznie spełnia następujące warunki:

- 1) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez wymagany okres (osoby, które osiągnęły wiek powyżej 30 lat powinny legitymować się okresem podlegania ubezpieczeniu wynoszącym co najmniej 5 lat, przy czym okres ten powinien przypadać w okresie ostatnich 10. lat przed złożeniem wniosku o przyznanie renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy; od osób młodszych wymaga się okresu odpowiednio krótszego – od 1 roku do 4 lat),
- 2) jest trwale lub okresowo całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym,
- 3) całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym powstała w okresie podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu.

Jeżeli całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym powstała wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, warunek podlegania ubezpieczeniu przez wymagany okres uważa się za spełniony, jeżeli ubezpieczony posiada jakikolwiek okres ubezpieczenia emerytalno-rentowego, który obejmuje dzień wypadku lub dzień zachorowania na rolniczą chorobę zawodową. Do okresów podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu zalicza się okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz okresy składkowe i nieskładkowe, podobnie jak w ZUS. Za całkowicie niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym uważa się ubezpieczonego, który z powodu naruszenia sprawności organizmu utracił zdolność do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym. Jeżeli ubezpieczony nie rokuje odzyskania zdolności do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym, całkowitą niezdolność do pracy uznaje

się za trwałą i renta rolnicza przyznawana jest na stałe. W przeciwnym razie całkowita niezdolność do pracy uznawana jest za okresową i renta rolnicza przyznawana jest na określony w orzeczeniu okres. Orzeczenia o trwałej i okresowej całkowitej niezdolności do pracy, stanowiące podstawę do wydania decyzji w sprawie renty rolnej, wydają lekarze rzeczoznawcy Kasy – w pierwszej instancji oraz komisje lekarskie Kasy – w drugiej instancji. Ponadto prawo do renty rolnej z tytułu niezdolności do pracy, które ustało z powodu ustąpienia całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od dnia ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym. Osobom pobierającym rentę rolną z tytułu niezdolności do pracy, które osiągnęły wiek emerytalny, przysługują emerytury rolne w wysokości nie niższej od dotychczas pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli osoba ta legitymuje się wymaganym okresem podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu.

Wysokość emerytur i rent rolniczych

Emerytury i renty rolne składają się z części składkowej i uzupełniającej. Po uzyskaniu prawa do świadczenia część składkowa wypłacana jest zawsze, natomiast wypłata części uzupełniającej może ulec zawieszeniu w całości, w 1/2 lub w 1/4, jeżeli świadczeniobiorca nie zaprzestął prowadzenia działalności rolnej (w zależności od sytuacji uniemożliwiającej zaprzestanie prowadzenia działalności rolnej). Wypłata części uzupełniającej może ulec zawieszeniu również, jeżeli emeryt/rencista osiąga przychody z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego (na zasadach analogicznych jak w systemie powszechnym). Wysokość części składkowej emerytur i rent rolniczych uzależniona jest od długości okresu pracy i podlegania ubezpieczeniu społecznemu oraz od wysokości składek opłacanych na ubezpieczenie rolne w latach 1983-1990. Za każdy rok opłacania składek na ubezpieczenie rolne przyjmuje się po 1% emerytury podstawowej, a jeżeli w okresie 1983-1990 rolnik opłacał składki wyższe od 120% emerytury podstawowej, przyjmuje się odpowiednio więcej niż 1% (proporcjonalnie do wysokości opłaconej składki). Ponadto okresy podlegania innemu ubezpieczeniu (np. z tytułu zatrudnienia czy prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej) przelicza się w wymiarze półtorakrotnym; z tym, że od 1 stycznia 2009 r. osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., naliczając wysokość emerytury rolnej (w tym „wcześniejszej” i częściowej), uwzględnia się wyłącznie okresy ubezpieczenia rolnego.

Wysokość części uzupełniającej wynosi od 85% do 95% emerytury podstawowej w zależności od długości okresu ubezpieczenia przyjętego do ustalenia części składkowej. W przypadku emerytury rolnej „wcześniejszej” wysokość części uzupełniającej dodatkowo zmniejsza się o 5% emerytury podstawowej za każdy rok brakujący do ukończenia wieku emerytalnego.

Wysokość częściowej emerytury rolnej wynosi 50% kwoty emerytury, jaka przysługiwała będzie po ukończeniu wieku emerytalnego. Prowadzenie działalności rolnej, a także osiąganie przychodów z innych tytułów nie ma wpływu na wypłatę tego świadczenia. Pobieranie rolnej emerytury częściowej, w przeciwieństwie do analogicznej emerytury z ZUS, nie ma wpływu na przyszłą wysokość emerytury rolnej, przyznawanej po ukończeniu wieku emerytalnego.

Wysokość okresowej emerytury rolnej równa jest emeryturze podstawowej, tj. najniższej emeryturze pracowniczej bez względu na posiadany okres podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. W przypadku prowadzenia działalności rolnej lub osiągania przychodów z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, wypłata części uzupełniającej świadczenia (wynoszącej 95% emerytury podstawowej) zawieszana jest na ogólnych zasadach.

Prawo do **rent rodzinnych oraz dodatków** do emerytur i rent, a także do **zasiłków pogrzebowych** przyznawane jest na zasadach analogicznych jak w systemie powszechnym.

Wysokość renty rodzinnej wynosi 85% emerytury podstawowej i jest zwiększana o 50% części składkowej emerytury/renty, która przysługiwała lub przysługiwałaby zmarłemu.

Wysokość dodatków do emerytur i rent oraz zasiłku pogrzebowego jest identyczna, jak w systemie powszechnym.

Świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego

Jednorazowe odszkodowanie przysługuje:

- ubezpieconemu rolnikowi (domownikowi), który doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej;
- członkom rodziny ubezpieczonego, który zmarł wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej.

Po uznaniu zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej jednorazowe odszkodowanie ustala się dla ubezpieczonego w wysokości proporcjonalnej do określonego procentowego stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu. Orzeczenie dotyczące stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu wydają lekarze rzeczoznawcy Kasy (w I instancji) i komisje lekarskie Kasy (w II instancji).

Zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieconemu (rolnikowi, domownikowi), który wskutek choroby jest niezdolny do pracy nieprzerwanie, co najmniej przez 30 dni, nie dłużej jednak niż przez 180 dni – podstawą do wypłaty zasiłku chorobowego w podstawowym okresie jest zaświadczenie lekarskie o czasowej niezdolności do pracy wydane przez lekarza uprawnionego przez ZUS. Jeżeli po wyczerpaniu 180-dniowego okresu zasiłkowego ubezpieczony jest nadal niezdolny do pracy, a w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji rokuje odzyskanie zdolności do pracy, okres zasiłkowy przedłuża się na okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, nie dłużej niż o dalsze 360 dni. Podstawą do przyznania i wypłaty zasiłku chorobowego z tytułu czasowej niezdolności do pracy trwającej ponad 180 dni jest orzeczenie wydane przez lekarza rzeczoznawcę Kasy (w I instancji) lub komisji lekarskiej Kasy (w II instancji).

Zasiłek chorobowy nie przysługuje za okres:

- przebywania ubezpieczonego, na koszt Kasy, w zakładzie opieki zdrowotnej w celu rehabilitacji;
- po ustaniu ubezpieczenia.

Zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieconemu (rolnikowi, domownikowi) z tytułu:

- urodzenia dziecka;
- przyjęcia dziecka w wieku do 7. roku życia na wychowanie, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – do 10. roku życia, jeżeli w tym czasie został złożony wniosek o przysposobienie;
- przyjęcia dziecka w wieku do 7. roku życia na wychowanie w ramach rodziny zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej zawodowej, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – do 10. roku życia – w wysokości czterokrotnej emerytury podstawowej.

Jeżeli ubezpieczeniu podlegają oboje rodzice, zasiłek macierzyński przysługuje im łącznie, tj. temu z rodziców, który wystąpił z wnioskiem. W przypadku ubezpieczonych w KRUS na wniosek (dobrowolnie) zasiłek macierzyński przysługuje, jeśli okres podlegania temu ubezpieczeniu bezpośrednio przed wystąpieniem zdarzenia uzasadniającego nabycie prawa do tego świadczenia (tj. przed porodem) trwał nieprzerwanie co najmniej rok. Podstawą do rozpatrzenia uprawnień do zasiłku macierzyńskiego jest złożony wniosek wraz z odpisem skróconym aktu urodzenia dziecka lub zaświadczeniem z sądu o złożonym wniosku o przysposobienie dziecka.

Od 2004 r. KRUS uczestniczy w realizacji zadań dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej (EOG i Szwajcarii), wynikających obecnie z przepisów Rozporządzeń 883/2004 i 987/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady (EWG). KRUS od 1992 roku jest członkiem ISSA (Międzynarodowego Stowarzyszenia Instytucji Zabezpieczenia Społecznego), w skład którego wchodzi instytucje ubezpieczenia społecznego z 156 krajów jednego z największych międzynarodowych stowarzyszeń zrzeszających instytucje zabezpieczenia społecznego na świecie. Ponadto od roku 2000 KRUS uczestniczy w Europejskim Forum Ubezpieczeń Wypadkowych a od roku 2004 należy do Europejskiej Sieci ENASP, skupiającej 6 państw UE, w których funkcjonują podobne systemy zabezpieczeń społecznych rolników z udziałem środków budżetu państwa.

Subwencje na zadania ustawowe KRUS nie odbiegają znacząco od poziomu finansowania analogicznych systemów ubezpieczeń społecznych UE, istnieje stała tendencja do ich obniżania.

Zaplecze naukowo-badawcze w Polsce

Struktura i nadzór

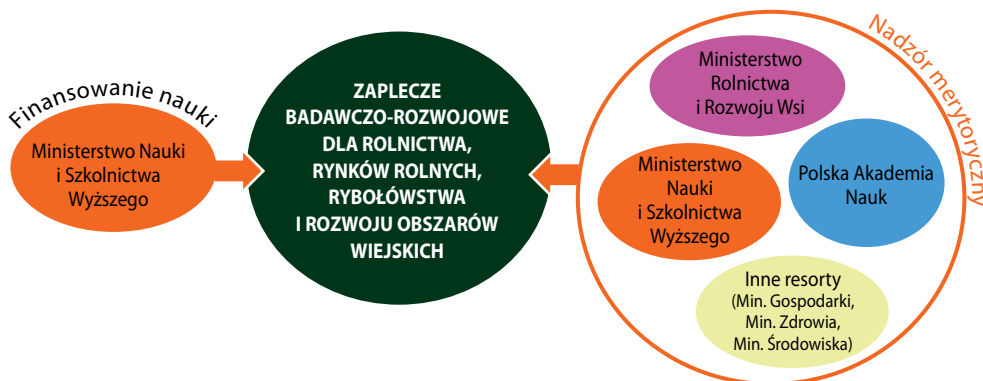
Instytuty badawcze funkcjonują w oparciu o ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. Nr 96, poz. 618). Pod względem prawnym są to państwowe jednostki organizacyjne, wyodrębnione pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, które prowadzą badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce.

W Polsce badaniami naukowymi na rzecz rolnictwa i rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi zajmują się jednostki wymienione poniżej.

- I. Instytuty badawcze (12), nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (7 z nich posiada status Państwowego Instytutu Badawczego):
 - Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego w Warszawie,
 - Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie,
 - Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB w Radzikowie,
 - Instytut Ochrony Roślin – PIB w Poznaniu,
 - Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach,
 - Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie,
 - Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach,
 - Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB w Puławach,
 - Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu,
 - Instytut Zootechniki – PIB w Balicach,
 - Morski Instytut Rybacki – PIB w Gdyni,
 - Państwowy Instytut Weterynaryjny – PIB w Puławach.
- II. Szkoły wyższe (9 uczelni, 47 wydziałów) nadzorowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- III. Instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk (9).
- IV. Instytuty badawcze częściowo związane z tematyką rolniczą i pokrewną podległe innym resortom (Ministerstwu Środowiska, Ministerstwu Gospodarki i Ministerstwu Zdrowia).

Struktura organizacyjna nadzoru merytorycznego nad działalnością statutową jednostek zaplecza naukowo-badawczego w zakresie rolnictwa, rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi oraz źródło finansowania podstawowego przedstawia schemat 1.

Schemat 1. Struktura organizacyjna nadzoru merytorycznego nad działalnością statutową jednostek zaplecza naukowo-badawczego w zakresie rolnictwa, rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi oraz źródło finansowania podstawowego

Misja

Strategicznym celem rozwoju polskiej nauki jest wykorzystanie nauki dla podniesienia poziomu cywilizacyjnego Polski, m.in. poprzez realizację celów określonych w Krajowym Programie Badań i pełniejsze wdrożenie jej wyników w ramach partnerstw innowacyjnych. Szczególnie ważnym zadaniem polskiej nauki jest udział w zmniejszaniu luki cywilizacyjnej pomiędzy Polską a krajami gospodarczo wysoko rozwiniętymi oraz w poprawie jakości życia polskiego społeczeństwa, a także realizacji aspiracji rozwojowych obecnego i przyszłych pokoleń, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Fundamentem dla realizacji tak określonego celu są w równym stopniu: wzrost nakładów na działalność badawczo-rozwojową w Polsce oraz ustalenie nowych, lepiej dostosowanych do dzisiejszych warunków, zasad wykorzystania tych nakładów. Nowym warunkom finansowania odpowiadać muszą nowe zasady organizacji badań oraz wskazanie priorytetowych dziedzin działalności naukowej. Doprowadzi to do podniesienia poziomu efektywności nauki w Polsce, rozumianej jako dostarczanie wyników i produktów badań naukowych o dużej jakości poznawczej i wysokiej użyteczności społeczno-gospodarczo-technologicznej.

Jednocześnie podejmowane działania będą stanowić odpowiedź na wyzwania zarysowane w strategii *Europa 2020* ukierunkowanej na osiągnięcie inteligentnego, zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu. W szczególności istotne jest promowanie zdolności innowacyjnych, dla wsparcia inwestycji, dywersyfikacji gospodarki i reorientacji w kierunku produkcji i usług o wysokiej wartości dodanej poprzez wzmocnienie powiązań między szkolnictwem wyższym, sektorem badań i systemem innowacji.

Instytuty resortu dysponują ogromnym potencjałem naukowym (kadra, obszary badań, aparatura itp.). Ma on unikatowy charakter w skali Europy, a niektóre jednostki są jednymi z najnowocześniejszych na świecie. Realizują one badania na wysokim poziomie naukowym, a ich wyniki skutecznie wspierają procesy decyzyjne w obszarze polityki rolnej realizowanej przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Finansowanie nauki

Środki finansowe na działalność naukowo-badawczą i rozwojową w rolnictwie, są pozyskiwane:

- z dotacji budżetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
- z tytułu uczestnictwa w międzynarodowych programach współpracy naukowo-technicznej;
- za usługi i prace naukowo-wdrożeniowe wykonywane na rzecz podmiotów gospodarczych i rolników realizowane w ramach działalności statutowej;
- z budżetu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na realizację zadań z zakresu służb publicznych w ramach programów wieloletnich, postępu biologicznego i badań z zakresu ekologii;
- z innych źródeł, takich jak: działalność popularyzatorska i doradcza, dzierżawa, oprocentowanie kapitału itp.

Potencjał intelektualny

Zaplecze naukowo-badawcze instytutów podległych Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi stanowi znaczny potencjał intelektualny wspierający sektor rolnictwa (rolnictwo, rybactwo, rynki rolne, przetwórstwo, jakość życia ludności i rozwój obszarów wiejskich). Stan zatrudnienia w instytutach badawczych wg stanu na 31.12.2014 r. przedstawiono w tabeli 31.

Praca naukowców wspiera zarówno politykę rolną państwa, jak i Wspólną Politykę Rolną i Rybacką Unii Europejskiej. Środowisko naukowe aktywnie uczestniczy w przemianach systemowych i w procesach modernizacji rolnictwa krajowego – poprawie jego efektywności, konkurencyjności i jakości produktów żywnościowych. Naukowcy realizują swoją misję poprzez prowadzenie działalności badawczej, innowacyjnej, wdrożeniowej i upowszechnieniowej.

Tabela 31. Zatrudnienie w instytutach naukowo-badawczych w zakresie rolnictwa, rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi

Lp.	Nazwa Instytutu Badawczego	Etaty ogółem w 2014 r.	Pracownicy naukowi w 2014 r.
1.	Instytut Ogrodnictwa	534	158
2.	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB	488	135
3.	Państwowy Instytut Weterynaryjny – PIB	560	114
4.	Instytut Zootechniki – PIB	504	80
5.	Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB	424	68
6.	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy	377	98
7.	Instytut Ochrony Roślin – PIB	305	103
8.	Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego	247	73
9.	Morski Instytut Rybacki – PIB	218	25
10.	Instytut Rybactwa Śródlądowego	173	48
11.	Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich	164	67
12.	Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB	156	79
	Razem	4150	1048

Źródło: MRIRW.

Współpraca międzynarodowa

W celu zapewnienia warunków współpracy z partnerami z krajów Unii Europejskiej w instytutach badawczych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi powstały Centra Doskonałości i Centra Kompetencji:

- w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB – *Crop Improvement Centre for Sustainable Agriculture [CIC-SA]*,
- w Morskim Instytucie Rybackim – PIB – *Centre of Excellence in Marine Fisheries Sciences [POLMARF]*,
- w Instytucie Ogrodnictwa – *Research Centre of Excellence in Sustainable Pomology [PomoCentre]*,
- w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB – *Protection of Land and Water Quality and Sustainable Development of Rural Areas [PROLAND]*,
- w Instytucie Technologiczno-Przyrodniczym – *Renewable Energy Centre of Excellence and Competence in Poland [RECEPOL]* oraz *Transfer of Knowledge in Agricultural Engineering [TRAGEN]*,
- w Instytucie Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich – *Medical plants in nutrition and medicine – a step towards integration engineering with European standards [MEDNAM]*.

Ponadto, przy Instytucie Ogrodnictwa w Skierniewicach ma swoją siedzibę Centrum Zaawansowanych Technologii, którego działania nakierowane są na poprawę warunków transferu wyników badań do praktyki.

Kontynuowane są prace badawcze w ramach utworzonego Wirtualnego Instytutu Zrównoważonego Rolnictwa (WIRZ), który jest ogólnodostępnym, funkcjonującym w czasie rzeczywistym, elektronicznym programem informacyjno-badawczym ze stale aktualizowaną bazą danych.

W ramach realizowanej działalności naukowo-badawczej środowisko naukowe instytutów badawczych aktywnie włącza się w prace nad wypełnieniem zadań wynikających z opracowanej przez Komisję Europejską Strategii Unii Europejskiej *Europa 2020* oraz programu *Horizon 2020*.

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej jest samodzielną placówką naukowo-badawczą z ponad 60-letnim dorobkiem naukowym i doświadczeniem w analizowaniu procesów ekonomiczno-produkcyjnych polskiego rolnictwa i gospodarki żywnościowej. Od utworzenia w 1950 roku funkcjonował pod nazwą Instytut Ekonomiki Rolnej, a po połączeniu w 1983 roku z Instytutem Ekonomiki i Organizacji Przemysłu Spożywczego pod nazwą Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Decyzją Rady Ministrów z października 2004 r. uzyskał status państwowego instytutu badawczego i od dnia 1 stycznia 2005 roku nosi nazwę Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy (IERiGŻ-PIB).

Kadrę naukową Instytutu stanowi 14 osób z tytułem profesora, 7 – doktora habilitowanego, 32 doktorów, 30 asystentów i 6 specjalistów badawczo-technicznych, którzy pracują w 9 zakładach naukowych: ogólnej ekonomiki, ekonomiki gospodarstw rolnych, badań rynkowych, polityki społecznej i regionalnej, ekonomiki przemysłu spożywczego, finansów rolnictwa, ekonomiki ogrodnictwa, rachunkowości rolnej i zastosowań matematyki w ekonomice rolnictwa.

Badania naukowe prowadzone w IERiGŻ-PIB skoncentrowane są na najważniejszych zagadnieniach dotyczących ekonomicznej, produkcyjnej i społecznej sytuacji polskiej wsi, rolnictwa i szeroko rozumianej gospodarki żywnościowej. Badania te realizowane są w ramach działalności statutowej oraz rozpoczętego w 2011 roku czteroletniego programu badawczego pt. „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”. W ramach działalności statutowej w 2014 r. realizowanych było 10 tematów badawczych, tj.:

- Koszty jednostkowe wybranych produktów rolniczych;
- Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju wsi i rolnictwa;
- Polityka finansowa wobec wsi i rolnictwa w zmieniających się uwarunkowaniach krajowych, europejskich i globalnych;
- Efektywność funkcjonowania podmiotów gospodarczych w rolnictwie, wybrane aspekty teoretyczne i praktyczne;
- Przemiany przemysłu spożywczego w świetle procesów globalizacji i integracji europejskiej;
- Badania rynków rolno-żywnościowych;
- Procesy społecznego rozwoju wsi i rolnictwa;
- Analiza sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej rolnictwa i gospodarki żywnościowej;
- Polskie ogrodnictwo na jednolitym rynku europejskim;
- Analityczne i metodologiczne ujęcie procesów gospodarowania w sektorze rolno-spożywczym.

Badania programu wieloletniego obejmują 26 zadań skoncentrowanych wokół 8 głównych tematów, tj.:

- Analiza uwarunkowań i wyzwań rozwoju sektora rolno-żywnościowego w Polsce na tle tendencji światowych;
- Monitoring rynków rolno-spożywczych w warunkach zmieniającej się sytuacji ekonomicznej;
- Analiza efektów wybranych instrumentów wspólnej polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich;
- Konkurencyjność rolnictwa zrównoważonego;
- Budżetowe podstawy poprawy konkurencyjności polskiego rolnictwa;
- Zmiany w strukturze społeczno-ekonomicznej wsi jako czynnik konkurencyjności obszarów wiejskich;
- Konkurencyjność obecna i w perspektywie średnioterminowej polskich gospodarstw rolnych i produktów rolniczych;
- Zastosowanie modelowania ekonomicznego w analizie przesłanek konkurencyjnego rozwoju sektora rolno-żywnościowego.

Wyniki analiz programu są udostępniane bezpłatnie na stronie www.ierigz.waw.pl w formie kolejnych raportów, miesięcznika „Rynek Rolny” oraz corocznej publikacji „Rynek ziemi rolniczej. Stan i perspektywy”.

Trzecim nurtem działalności Instytutu jest pełnienie od maja 2004 roku funkcji Agencji Łącznikowej FADN (Farm Accountancy Data Network). Polega ona na zbieraniu w ramach systemu europejskiego danych rachunkowych z gospodarstw rolnych. System FADN jest narzędziem wspomagającym programowanie i re-

alizację Wspólnej Polityki Rolnej w 28 krajach członkowskich UE. Zadaniem Agencji Łącznikowej jest dostarczenie danych rachunkowych z reprezentatywnej próby 12,1 tys. gospodarstw rolnych do sieci FADN oraz krajowych ośrodków decyzyjnych, doradczych i naukowo-badawczych. Zgromadzone dane wykorzystywane są m.in. do oceny sytuacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw oraz wielopłaszczyznowych analiz skutków polityki rolnej. Dane przekazywane są także rolnikom uczestniczącym w systemie w postaci raportów indywidualnych i porównawczych. Wyniki standardowe analiz umieszczone są na stronie www.fadn.pl i udostępnione bezpłatnie.

IERiGŻ-PIB jest także koordynatorem utworzonej w 2002 r. Międzynarodowej Sieci Naukowej „Rozwój Obszarów Wiejskich w Europie Środkowo-Wschodniej” (ERDN). W jej skład wchodzi wiodące instytuty i ośrodki akademickie z dziedziny ekonomii, ekologii, geografii, gleboznawstwa, hydrologii, socjologii, nauk technicznych i cybernetyki z Polski, Niemiec, Austrii, Rumunii, Węgier, Słowacji, Litwy, Finlandii i Szwecji. Przedmiotem działalności Sieci jest:

- nawiązywanie współpracy z europejskimi instytutami badawczo-rozwojowymi zajmującymi się rozwojem obszarów wiejskich z punktu widzenia różnych dyscyplin naukowych;
- programowanie wspólnych, multidyscyplinarnych badań;
- przygotowanie i koordynowanie wspólnych projektów badawczych;
- wymiana i popularyzacja wyników badań.

Szczegółowe informacje o Sieci ERDN dostępne są na stronie www.erdn.waw.pl.

W 2014 r. wiodącym tematem badawczym były zagadnienia związane z przekształceniami obszarów wiejskich w krajach europejskich oraz programowanie wsparcia w latach 2014-2020. Zagadnieniom tym poświęcona była konferencja pt. *Rural development in Eastern EU and neighborhood countries – present and future*.

W dorobku naukowym Instytutu ważne miejsce zajmują zbiory oryginalnych i unikatowych danych empirycznych gromadzonych od wielu lat na podstawie badań terenowych. W Zakładzie Rachunkowości Rolnej w ramach Systemu Rachunkowości Rolnej, a od 2003 roku w ramach Polskiego FADN gromadzone są informacje o wynikach ekonomiczno-produkcyjnych gospodarstw indywidualnych. Zakład Polityki Społecznej i Regionalnej przeprowadza co 4-5 lat w 76 wsiach całej Polski ankietę dotyczącą sytuacji produkcyjno-ekonomicznej i społecznej gospodarstw rolnych. W IERiGŻ-PIB gromadzone są także dane GUS dotyczące sytuacji ekonomiczno-finansowej przemysłu spożywczego, produkcji i cen żywności oraz dane CIHZ o sytuacji w handlu zagranicznym artykułami rolno-żywnościowymi. Wyniki badań IERiGŻ-PIB wykorzystywane są w kształtowaniu polityki państwa wobec wsi i rolnictwa. Na zlecenie najważniejszych organów administracji państwowej (Sejm, Senat, URM, Kancelaria Prezydenta, MRiRW, MF, NIK), agend rządowych (ARR, ARiMR), sądów i urzędów statystycznych, a także przedsiębiorstw, firm oraz związków producentów i przetwórców opracowywane są ekspertyzy dotyczące sytuacji w gospodarce żywnościowej i na obszarach wiejskich. Prace badawcze i eksperckie publikowane są w wydawnictwach własnych Instytutu w seriach „Komunikaty Raporty Ekspertyzy”, „Studia i Monografie”, „Analizy Rynkowe” i poza seriami oraz w wydawnictwach innych ośrodków naukowych i ogólnopolskich czasopismach, jak np.: „Ekonomista”, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, „Wieś i Rolnictwo”. Aktualna oferta wydawnictw Instytutu znajduje się na stronie www.ierigz.waw.pl. Odbiorcami prac naukowych IERiGŻ-PIB jest około 380 instytucji w całym kraju.

Instytut współpracuje z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami badawczymi. W kraju współpracuje z 9 instytutami naukowymi i 17 uczelniami wyższymi. Międzynarodowa współpraca IERiGŻ-PIB koncentruje się na integracji badań prowadzonych w Instytucie z europejską i światową przestrzenią badawczą. W 2014 r. współpraca międzynarodowa objęła instytuty naukowe i uczelnie z 20 krajów europejskich i USA. Integracja ta odnosi się do ustawicznego doskonalenia kadr naukowych oraz uczestnictwa w zespołach badawczych podejmujących problematykę rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich z perspektywy ponadnarodowej. Na przykład w ramach VII Programu Ramowego UE, IERiGŻ-PIB uczestniczy w projekcie „Farm Level Indicators for New Topics in Policy Evaluation (FLINT)”, opracowano zestaw wskaźników, które mogą służyć do oceny zrównoważenia gospodarstw rolnych.

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa jest urzędową służbą właściwą w sprawach nadzoru nad ochroną roślin oraz wytwarzaniem, oceną i obrotem materiałem siewnym. W skład Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa wchodzi Główny Inspektorat oraz 16 wojewódzkich inspektoratów, w strukturze których znajduje się 256 oddziałów terenowych i delegatur oraz 12 oddziałów granicznych. Zatrudnienie w Inspekcji, na koniec 2014 r. wynosiło 2206 osób, a budżet PIORiN na 2014 r. według ustawy budżetowej, wyniósł ok. 131 mln złotych.

Szczegółowe zadania Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa

Nadzór nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin

Do zakresu działania Inspekcji w ramach nadzoru nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin realizowanych na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz.U. z 2014 r., poz. 621, ze zm.) oraz ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (Dz.U. z 2015 r., poz. 547) należą w szczególności następujące urzędowe działania:

- 1) kontrola podmiotów prowadzących produkcję środków ochrony roślin w zakresie spełnienia wymagań określonych w przepisach ustawy o środkach ochrony roślin oraz w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1107/2009 z dnia 21 października 2009 r. dotyczącym wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin i uchylającym dyrektywy Rady 79/117/EWG i 91/414/EWG, (Dz.Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 1, z późn. zm.);
- 2) upoważnianie podmiotów do prowadzenia badań skuteczności działania środków ochrony roślin oraz kontrola w zakresie spełnienia wymagań dobrej praktyki doświadczalnej w rozumieniu art. 3 pkt 20 Rozporządzenia nr 1107/2009;
- 3) wykonywanie obowiązków organu prowadzącego rejestr działalności regulowanej w zakresie wprowadzania do obrotu lub konfekcjonowania środków ochrony roślin, w tym kontrola podmiotów prowadzących działalność w tym zakresie;
- 4) kontrola składowania i przemieszczania środków ochrony roślin;
- 5) kontrola opakowań środków ochrony roślin znajdujących się w obrocie w zakresie spełnienia wymagań określonych w przepisach ustawy o środkach ochrony roślin oraz w Rozporządzeniu nr 1107/2009;
- 6) kontrola składu lub właściwości fizycznych lub właściwości chemicznych środków ochrony roślin wprowadzonych do obrotu;
- 7) kontrola wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin;
- 8) kontrola reklamy środków ochrony roślin w zakresie określonym w Rozporządzeniu nr 1107/2009;
- 9) kontrola stosowania środków ochrony roślin;
- 10) wykonywanie obowiązków organu prowadzącego rejestr działalności w zakresie potwierdzania sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin, w tym kontrola podmiotów prowadzących działalność w tym zakresie;
- 11) upoważnianie podmiotów do prowadzenia działalności w zakresie certyfikacji w integrowanej produkcji roślin, kontrola zgodności działalności tych podmiotów z przepisami dotyczącymi integrowanej produkcji roślin oraz wykonywanie działalności w zakresie certyfikacji w integrowanej produkcji roślin;
- 12) wykonywanie obowiązków organu prowadzącego rejestr działalności w zakresie prowadzenia szkoleń w zakresie środków ochrony roślin, w tym kontrola podmiotów prowadzących działalność w tym zakresie;
- 13) monitorowanie zużycia środków ochrony roślin.

Prowadzone przez Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Roślin i Nasiennictwa rejestry przedsiębiorców upoważnionych do konfekcjonowania lub wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin uregulowały rynek tych produktów, a przede wszystkim umożliwiły jego kontrolowanie. Na koniec 2014 roku w rejestrach Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa zaewidencjonowano 6131 przedsiębiorców prowadzących konfekcjonowanie

wanie lub obrót środkami ochrony roślin. Liczba wpisów do rejestru działalności regulowanej wykazuje tendencję wzrostową, co wiąże się z rosnącą liczbą punktów obrotu.

Inspekcja prowadzi również urzędowe badania kontrolne jakości środków ochrony roślin dopuszczonych do obrotu. Realizacja tego zadania ma na celu sprawdzenie spełnienia przez producentów środków ochrony roślin wymogów jakościowych zatwierdzonych w procesie rejestracji. Przedmiotem urzędowej kontroli są środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W 2014 r. Inspekcja pobrała do analiz 310 próbek środków ochrony roślin. W wyniku przeprowadzonych kontroli Inspekcja wycofała z obrotu w 2014 r. 61 293,71 kg/l środków ochrony roślin niedopuszczonych do obrotu, niespełniających wymagań określonych w zezwoleniu/pozwoleniu, o zmienionym składzie lub właściwościach fizycznych lub chemicznych, przeterminowanych, podrobionych, w opakowaniach niespełniających wymagań zezwolenia/pozwolenia lub niewłaściwie zaetykietowanych.

W ramach nadzoru sprawowanego nad prawidłowością stosowania środków ochrony roślin w 2014 r. inspektorzy PIORiN przeprowadzili 23,5 tys. kontroli. Przedmiotem kontroli było sprawdzenie wykonania, przez stosujących środki ochrony roślin, obowiązków wynikających z przepisów. Przede wszystkim sprawdzano ukończenie szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin oraz posiadanie aktualnego zaświadczenia o ukończeniu ww. szkolenia, poprawność prowadzenia dokumentacji wykonywanych zabiegów, sprawność techniczną sprzętu do wykonywania zabiegów i posiadanie dokumentów potwierdzających tę sprawność oraz wykonywanie zabiegów ochrony roślin zgodnie z zaleceniami zawartymi w etykiecie stosowania środka. W wyniku kontroli przeprowadzonych w 2014 r. stwierdzono 1489 nieprawidłowości, które skutkowały wystawieniem 800 mandatów karnych oraz złożeniem 25 wniosków do sądu. Nieprawidłowości te dotyczyły przede wszystkim: użycia środka ochrony roślin niezgodnie z zakresem stosowania, braku lub niepoprawnego prowadzenia dokumentacji zabiegów wykonywanych przy użyciu środków ochrony roślin, braku badania sprawności technicznej sprzętu do wykonywania zabiegów, braku ukończenia szkolenia oraz zastosowania środka ochrony roślin w sposób stwarzający zagrożenie dla zdrowia ludzi, zwierząt lub dla środowiska.

W ramach urzędowej kontroli pobierane są próbki płodów rolnych w celu przebadania ich pod kątem obecności pozostałości środków ochrony roślin. W 2014 r. przebadano 2491 próbek płodów rolnych, w tym m.in. 985 próbek owoców i 1000 próbek warzyw. Przekroczenia najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości (NDP) stwierdzono w 32 próbkach (1,3%), w tym 28 przypadków objęto procedurą powiadomienia w Systemie Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Pasmach – RASFF. W przeprowadzonych badaniach stwierdzano również obecność substancji niedozwolonych do stosowania w poszczególnych uprawach.

Ustawowy obowiązek badania sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin wprowadzono w 1999 r. Badania te wykonują jednostki wpisane do rejestrów prowadzonych przez właściwych wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa. Na terenie kraju jest 386 jednostek upoważnionych do prowadzenia badań sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin. Na koniec 2014 roku aktualne zaświadczenie potwierdzające sprawność techniczną posiadało 181 607 egzemplarzy sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin. Ponadto w 2014 roku, na terenie kraju, stwierdzono 1428 sztuk sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin po raz pierwszy wprowadzonych do eksploatacji.

Również działalność polegająca na prowadzeniu szkoleń w zakresie środków ochrony roślin wymaga wpisu do rejestrów. Do dnia 31 grudnia 2014 r. do rejestrów prowadzonych przez wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa zostało wpisanych 357 jednostek prowadzących szkolenia. W 2014 roku przeprowadzono 5605 szkoleń w zakresie środków ochrony roślin, w tym 1544 szkoleń podstawowych i 4061 uzupełniających. Szkolenia ukończyło 140 287 osób.

Do zadań Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa należy wydawanie upoważnień do prowadzenia badań skuteczności działania środka ochrony roślin. Spośród 42 podmiotów posiadających upoważnienie GIORiN, w 2014 roku doświadczenia prowadziły 34 podmioty. Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, w celu zapewnienia skutecznego nadzoru nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin, monitoruje zużycie

środków ochrony roślin. Zbierane informacje dotyczą rodzaju i ilości stosowanych środków ochrony roślin w poszczególnych uprawach (szczegółowe dane w zakresie prowadzonego monitoringu są przedstawione corocznie w informacji o sytuacji na rynku środków ochrony roślin).

Inspekcja od 2004 roku sprawuje nadzór oraz prowadzi certyfikację integrowanej produkcji roślin (IP). W 2014 roku wojewódzcy inspektorzy ochrony roślin i nasiennictwa wydali producentom rolnym 3067 certyfikatów, z czego 103 na uprawy prowadzone zgodnie z programami ochrony roślin opracowanymi pod kątem wymagań i norm Federacji Rosyjskiej. Certyfikacją IP przeprowadzoną przez Inspekcję w 2014 roku objęto 18 731,33 ha upraw, na których wyprodukowano 559 385,2 ton płodów rolnych. Największy udział w produkcji stanowiły jabłka. W ramach nadzoru nad IP inspektorzy PIORiN przeprowadzili 3013 kontroli pod kątem zgodności prowadzenia upraw z wymogami IP oraz pobrali 309 próbek płodów rolnych, w celu zbadania pozostałości środków ochrony roślin. Nieprawidłowości wykryto w 6 próbach. Zostało również pobrane 141 próbek płodów rolnych, w celu przebadania ich na obecność pozostałości metali ciężkich, azotanów i innych pierwiastków oraz substancji szkodliwych, w których nie stwierdzono nieprawidłowości.

Zdrowie roślin – nadzór fitosanitarny

Do najważniejszych zadań z zakresu nadzoru fitosanitarnego należy prowadzenie urzędowych działań dotyczących zwalczania i zapobiegania rozprzestrzenianiu się organizmów szkodliwych oraz nadzorowanie przemieszczania towarów roślinnych. Wszystkie podejmowane w tym zakresie działania mają zapewnić bezpieczny, pod względem fitosanitarnym, import na terytorium Unii Europejskiej oraz obrót handlowy materiałem roślinnym w obrębie państw członkowskich, a także umożliwić eksport towarów do państw trzecich, tj. poza Unię Europejską.

W celu realizacji powyższych założeń prowadzone są ukierunkowane, urzędowe kontrole zdrowotności roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów w miejscach produkcji, obrotu, a także w trakcie przemieszczania materiału roślinnego wewnątrz kraju. Sprawowana jest także kontrola fitosanitarna roślin, produktów roślinnych i przedmiotów wprowadzanych do krajów członkowskich UE poprzez granice Polski, będącą zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Działania kontrolne obejmują ocenę wizualną oraz, w określonych przypadkach, badania laboratoryjne. Jednocześnie podmioty zajmujące się produkcją, dystrybucją lub importem materiałów roślinnych niosących ze sobą ryzyko wprowadzenia i rozprzestrzenienia się organizmów szczególnie szkodliwych (tzw. organizmów kwarantannowych) objęte są obowiązkiem uzyskania wpisu do urzędowego rejestru prowadzonego przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

Pozytywne wyniki urzędowych kontroli stanowią podstawę do wydania przez Inspekcję specjalnych dokumentów – tzw. paszportów roślin, dołączanych do przemieszczanych w obrębie Unii Europejskiej materiałów roślinnych, lub też innych dokumentów stosowanych m.in. do certyfikacji materiału roślinnego eksportowanego poza granice Unii Europejskiej, takich jak świadectwa fitosanitarne lub też zaświadczenia.

W przypadku stwierdzenia wystąpienia lub podejrzenia wystąpienia organizmów kwarantannowych Inspekcja podejmuje szereg działań zwalczających i zapobiegających rozprzestrzenianiu się tych organizmów, m.in. ustala źródło i zasięg porażenia, ustala i nadzoruje wykonanie działań, które powinien podjąć posiadacz porażonego materiału roślinnego (np. stosowanie odpowiednich zabiegów uprawowych, zniszczenie materiału roślinnego, zakaz obrotu roślinami lub przemieszczania ich poza określone miejsce).

Szczegółowe zadania realizowane w ramach nadzoru nad zdrowiem roślin przedstawiają się następująco:

- 1) kontrola fitosanitarna roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów, podłoży i gleby oraz środków transportu w miejscach wwozu i na terytorium Polski, w tym pobieranie prób roślin, produktów roślinnych do badań laboratoryjnych;
- 2) wydawanie decyzji w sprawie postępowania z roślinami, produktami roślinnymi lub przedmiotami podlegającymi granicznej kontroli fitosanitarnej;
- 3) ocena stanu zagrożenia roślin przez organizmy szkodliwe oraz prowadzenie ewidencji tych organizmów;
- 4) wydawanie decyzji w sprawie zwalczania organizmów szkodliwych;

- 5) ustalanie i doskonalenie metod oraz terminów zwalczania organizmów szkodliwych, a także zapobieganie ich rozprzestrzenianiu się;
- 6) prowadzenie rejestru przedsiębiorców;
- 7) wydawanie świadectw fitosanitarnych, paszportów roślin i zaświadczeń;
- 8) kontrola zabiegów oczyszczania, odkażania i przerobu roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów;
- 9) zawiadamianie organizacji ochrony roślin państwa, z którego pochodzą rośliny, produkty roślinne lub przedmioty o ich zatrzymaniu;
- 10) nadzór nad pracami naukowo-badawczymi z wykorzystaniem organizmów kwarantannowych, roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów porażonych przez organizmy kwarantannowe lub niespełniających wymagań zdrowotnościowych, zakazanych do wprowadzania na terytorium Polski.

W ramach kontroli fitosanitarnych na rzecz eksportu towarów pochodzenia roślinnego do państw trzecich, w roku 2014 w jednostkach organizacyjnych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa wydano ok. 81 tys. świadectw fitosanitarnych, które były kierowane do 111 państw, niemniej większość dokumentów (tj. 88%) dołączona była do przesyłek eksportowanych do: Białorusi (28 606 świadectw), Federacji Rosyjskiej (28 592 świadectw) i Ukrainy (11 695 świadectw). W ramach granicznej kontroli fitosanitarnej (kontrola roślin, produktów roślinnych i przedmiotów wprowadzanych do krajów członkowskich UE poprzez granice Polski) skontrolowano natomiast ok. 13,2 tys. przesyłek.

Liczba podmiotów zarejestrowanych ze względów fitosanitarnych w rejestrze przedsiębiorców, prowadzonym przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w roku 2014 wyniosła ok. 62 tys.

W ramach realizacji zadań związanych z nadzorem nad obrotem materiałem roślinnym wewnątrz Unii Europejskiej, w roku 2014 wydano blisko 2,5 mln paszportów roślin – dokumentów dołączanych do roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów zaświadczaających, że materiały te zostały wyprodukowane przez podmiot zarejestrowany w rejestrze przedsiębiorców i że spełniają wszystkie wymagania fitosanitarne lub podczas wprowadzania na terytorium Unii Europejskiej zostały poddane granicznej kontroli fitosanitarnej pod kątem wymagań dotyczących zdrowia roślin. Dzięki danym zawartym na paszporcie roślin możliwa jest szybka identyfikacja miejsca pochodzenia materiału roślinnego znajdującego się na rynku. Tym samym paszport roślin umożliwia identyfikację ewentualnych źródeł porażenia roślin, produktów roślinnych i przedmiotów przez organizmy kwarantannowe, niemniej jest to zależne od skali produkcji materiałów objętych obowiązkiem paszportowania oraz sposobu jego realizacji przez producentów (np. pojedyncze rośliny czy opakowania zbiorcze).

W 2014 roku Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa wydała ogółem 123 zaświadczenia potwierdzające brak występowania bakterii *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* w bulwach ziemniaków. Tonaż ziemniaków przemieszczanych do krajów Unii Europejskiej wyniósł ok. 2,6 tys. ton. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w tym zakresie, przesyłki ziemniaków przemieszczane na terenie z Polski do innych państw członkowskich Unii Europejskiej muszą być zaopatrzone w zaświadczenie wydane przez wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa, potwierdzające niewystępowanie w partii bulw ziemniaka bakterii *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* (sprawcy bakteriozy pierścieniowej ziemniaka).

W wyniku działań kontrolnych, podejmowanych przez Inspekcję na obszarze kraju m.in. w zakresie oceny stanu zdrowotności materiałów roślinnych, w roku 2014 przeprowadzono blisko 111 tys. kontroli na obecność organizmów szkodliwych. W trakcie tych kontroli wykryto obecność 15 organizmów kwarantannowych (mogących wywołać znaczące straty gospodarcze i w związku z tym podlegających obowiązkowemu zwalczaniu na podstawie przepisów prawa), łącznie w 959 miejscach produkcji. We wszystkich przypadkach wykrycia organizmu kwarantannowego, zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej i standardami międzynarodowymi, podejmowano szereg działań zwalczających takie organizmy, dzięki czemu możliwe było zapobieżenie ich dalszemu rozprzestrzenianiu się. Szczególną uwagę należy zwrócić na rezultaty działań ograniczających występowanie bakterii *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, sprawcy groźnej choroby kwarantannowej w uprawie ziemniaków. W związku z wykryciami organizmów kwarantannowych, w 2014 roku wydano 1516 decyzji administracyjnych w sprawie zwalczania tych organizmów. Ze względu na obowiązki określone w de-

czynjach administracyjnych dotyczących zwalczania organizmów kwarantannowych, w 2014 roku pracownicy Inspekcji przeprowadzili u podmiotów 1238 kontroli w zakresie wykonania obowiązków określonych w tych decyzjach.

W ramach działań wspierających podmioty, w związku z wykonywaniem działań zwalczających organizmy kwarantanne, przyznawane są z budżetu państwa przez Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa dotacje przedmiotowe. W 2014 roku udzielono dotacji na kwotę blisko 440 tys. złotych.

W 2014 roku do Głównego Inspektora wpłynęło 7 wniosków dotyczących uzyskania pozwolenia na prowadzenie prac z wykorzystaniem organizmów kwarantannowych oraz materiałów roślinnych porażonych lub niespełniających ustalonych wymagań zdrowotnościowych lub też takich materiałów roślinnych, których nie wolno wprowadzać i przemieszczać na obszarze Unii Europejskiej. Ponadto, w 2014 roku Główny Inspektor Ochrony Roślin i Nasiennictwa wydał 101 dokumentów przewozowych wymaganych przy przemieszczaniu/imporcie organizmów kwarantannowych lub materiałów roślinnych niespełniających określonych zdrowotnościowych wymagań fitosanitarnych.

Nasiennictwo

Do zakresu działania PIORiN zgodnie z ustawą o nasiennictwie, ustawą o ochronie roślin, ustawą o rolnictwie ekologicznym oraz ustawą o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrotcie tymi wyrobami i organizacji rynku wina, należą następujące urzędowe działania:

- 1) ocena polowa, laboratoryjna i cech zewnętrznych materiału siewnego oraz pobieranie prób urzędowych materiału siewnego;
- 2) kontrola przestrzegania zasad i obowiązujących wymagań w zakresie wytwarzania, oceny, przechowywania, obrotu i stosowania materiału siewnego, w tym modyfikowanego genetycznie;
- 3) wydawanie akredytacji w zakresie pobierania prób i oceny materiału siewnego oraz kontrola warunków ich przestrzegania;
- 4) wydawanie urzędowych etykiet i plomb oraz nadzór nad jednostkami upoważnionymi do wypełniania etykiet;
- 5) wydawanie zezwoleń na stosowanie urządzeń do automatycznego pobierania prób materiału siewnego oraz nadzór nad prawidłowością działania tego urządzenia;
- 6) kontrola materiału siewnego wwożonego z państw trzecich;
- 7) prowadzenie ewidencji przedsiębiorców i rolników dokonujących obrotu materiałem siewnym oraz dostawców zajmujących się materiałem szkółkarskim i materiałem rozmnożeniowym i nasadzeniowym roślin warzywnych i ozdobnych;
- 8) nadzór nad systemem pobierania prób i dokonywaniem oceny materiału siewnego przez podmioty akredytowane;
- 9) wydawanie urzędowych etykiet i urzędowych plomb;
- 10) uczestnictwo w testach porównawczych UE;
- 11) prowadzenie bazy o materiałach ekologicznych i prowadzenie spraw związanych z wydawaniem zezwoleń na użycie materiału konwencjonalnego;
- 12) kontrola upraw winorośli, z których owoce przeznaczone są do wyrobu wina.

W ramach zadania związanego z oceną polową w 2014 roku oceniono urzędowo i przez podmioty akredytowane 15 714 plantacji nasiennych roślin rolniczych o łącznej powierzchni 118 752,4 ha, z czego zakwalifikowano 15 231 plantacji o powierzchni 115 570,8 ha. W stosunku do roku poprzedniego powierzchnia zakwalifikowana plantacji nasiennych roślin rolniczych wzrosła o 0,2%. Wzrost spowodowany był przede wszystkim przyrostem o 85% powierzchni nasiennych roślin oleistych i włóknistych (gorczyca biała i soja). Dominującą powierzchnię wśród plantacji nasiennych roślin rolniczych, w grupie roślin zbożowych zajmowała pszenica ozima (28 195,6 ha), pszenżyto ozime (12 655,7 ha) i jęczmień jary (12 052,7 ha). Nastąpił natomiast spadek zakwalifikowanych powierzchni

upraw nasiennych w grupie roślin zbożowych o 11,1%. Powierzchnia plantacji nasiennych ziemiaka w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 10,2% i wyniosła 5281,8 ha, z czego zakwalifikowano 5242,1 ha. W produkcji nasiennej w 2014 roku były 202 odmiany ziemiaka. W grupie roślin warzywnych, w zdecydowanej większości ocenę materiału siewnego w celu uznania go w kategorii standard, wykonali zachowujący odmianę. W roku 2014 Inspekcja urzędowo oceniła 42 plantacje o łącznej powierzchni 53,7 ha. W 2014 roku Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa wykonała ocenę 781,8 ha upraw materiału szkółkarskiego roślin sadowniczych. Był to rok niewielkiego wzrostu powierzchni kwalifikowanych upraw materiału szkółkarskiego o 8,1%. Największą powierzchnię wśród ocenianych rodzajów materiału szkółkarskiego zajmują szkółki drzewek owocowych – 329,3 ha, co stanowi 42,1% całej kwalifikowanej powierzchni upraw szkółkarskich. Corocznie drzewka jabłoni domowej stanowią największą pozycję w produkcji szkółkarskiego materiału roślin sadowniczych i stanowiły podobnie jak w roku poprzednim 82,4% wszystkich kwalifikowanych drzewek owocowych. Zwiększoną produkcję materiału szkółkarskiego roślin sadowniczych zaobserwowano również u dostawców wytwarzających ten materiał w kategorii CAC. W roku 2014 wyprodukowano blisko 24,5 mln szt. krzewów jagodowych, stanowi to 24,5% wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim.

W zakresie oceny laboratoryjnej w roku 2014 laboratoria i pracownie oceny nasion wojewódzkich inspektoratów ochrony roślin i nasiennictwa (laboratoria urzędowe) wykonały ocenę laboratoryjną łącznie 33 566 prób materiału siewnego. Ogółem oceniono 9328 partii materiału siewnego o masie 214 960 ton. Udział laboratoriów akredytowanych w ocenie materiału siewnego roślin rolniczych był zbliżony do notowanego w roku poprzednim. Akredytację do oceny laboratoryjnej posiadało 31 laboratoriów należących do przedsiębiorców nasiennych, w których oceniono 7718 partii roślin rolniczych o masie 172 792,7 tony.

W ramach nadzoru nad przedsiębiorcami posiadającymi upoważnienie do wypełniania etykiet urzędowych PIORiN przeprowadziła 109 kontroli u 64 przedsiębiorców posiadających upoważnienie do wydruku urzędowych etykiet.

Na koniec 2014 roku wpisanych do ewidencji było 5521 przedsiębiorców prowadzących obrót materiałem siewnym, 340 rolników oraz 6663 dostawców.

PIORiN przeprowadziła 10 218 kontroli u 8055 prowadzących obrót materiałem siewnym.

W ramach nowego zadania, kontrola zakazu stosowania materiału siewnego kukurydzy odmian MON810, przeprowadzono kontrole 9135 gospodarstw uprawiających kukurydzę, co stanowi 5% liczby gospodarstw o powierzchni 138 952 ha (20% całkowitej powierzchni upraw kukurydzy). W ramach kontroli pobrano i wysłano do Centralnego Laboratorium 675 prób materiału roślinnego z kontrolowanych plantacji. Przeprowadzone kontrole stosowania materiału siewnego kukurydzy nie potwierdziły, aby w Polsce uprawiana była kukurydza genetycznie zmodyfikowana MON810.

PIORiN jako jeden z organów w systemie nadzoru, kontroli i certyfikacji w zakresie produkcji roślinnej w rolnictwie ekologicznym prowadzi wykaz materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego wyprodukowanego metodami ekologicznymi oraz wykaz dostawców ekologicznego materiału siewnego. Główny Inspektor Ochrony Roślin i Nasiennictwa wydał 56 decyzji dotyczących rejestracji w „Wykazie materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego wyprodukowanego metodami ekologicznymi” oraz 3 decyzje organu drugiej instancji w sprawie udzielenia pozwolenia na zastosowanie w rolnictwie ekologicznym materiału siewnego, który nie był wyprodukowany metodami ekologicznymi.

W 2014 r. w „Wykazie materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego wyprodukowanymi metodami ekologicznymi” dostępny był materiał siewny oraz nasiona dla 100 gatunków roślin uprawnych.

Rok 2014, w porównaniu z poprzednim rokiem, przyniósł spadek zainteresowania uzyskaniem pozwolenia na zastosowanie w rolnictwie ekologicznym materiału siewnego, który nie był wyprodukowany przy użyciu metod ekologicznych. Wojewódzcy inspektorzy wydali ogółem 3247 decyzji w tej sprawie, udzielając 7122 pozwoleń, w tym 3597 dotyczyło upraw rolniczych, 982 materiału szkółkarskiego roślin sadowniczych, 2032 roślin warzywnych, a 511 pozostałych gatunków (zioła przyprawy, rośliny lecznicze i ozdobne). W 654 przypadkach pozwolenie nie zostało udzielone.

W roku 2014 kontrolę upraw winorośli przeprowadzono w 78 gospodarstwach o łącznej powierzchni upraw wynoszącej 146,8 ha.

Działalność laboratoryjna Inspekcji

Diagnostyka laboratoryjna jest nieodłącznym elementem nadzoru nad zdrowiem roślin. Wyniki analiz laboratoryjnych stanowią m.in. podstawę do podejmowania decyzji administracyjnych w zakresie zwalczania organizmów szkodliwych podlegających obowiązkowi zwalczania i dyskwalifikacji materiału siewnego.

W strukturze sieci diagnostycznej PIORiN funkcjonują:

- Centralne Laboratorium Głównego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa, obejmujące:
 - Pracownię Diagnostyki Fitosanitarnej,
 - Pracownię Badania GMO,
 - Pracownię Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin,
- Wojewódzkie Laboratoria (fitosanitarne i oceny nasion).

W laboratoriach fitosanitarnych PIORiN wykonywane są badania próbek roślin, produktów roślinnych, przedmiotów i podłoży uprawowych na obecność organizmów szkodliwych, pochodzących z partii materiału importowanego, przeznaczonego do obrotu wewnętrznego i na eksport, w tym ocena sadzeniaków ziemniaka oraz badanie materiału szkółkarskiego drzew owocowych. W laboratoriach Inspekcji poddaje się analizom rocznie ok. 160 tys. próbek roślin, wykonując ok. 200 tys. analiz laboratoryjnych na obecność organizmów szkodliwych. Wśród wykonanych analiz dominują badania gleby na obecność cyst mątwików z rodzaju *Globodera* (ok. 40 tys. próbek), obecność zarodni przetrwalnikowych *Synchytrium endobioticum* (ok. 40 tys. próbek) oraz analizy bulw ziemniaka pod kątem obecności bakterii: *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* (ok. 17 tys. próbek) i *Ralstonia solanacearum* (ok. 17 tys. próbek). Ponadto, liczne są badania sadowniczego materiału rozmnożeniowego pod kątem Plum pox virus, PPV (ok. 20 tys. próbek) oraz *Apple proliferation phytoplasma*, ApMLO (ok. 2,5 tys. próbek).

Badania są realizowane w oparciu o międzynarodowo uznane procedury, zgodne z wytycznymi Unii Europejskiej, zaleceniami Europejsko-Śródziemnomorskiej Organizacji Ochrony Roślin (EPPO) oraz Międzynarodowego Związku Badania Nasion (ISTA). Laboratoria dysponują wykwalifikowaną kadrą specjalistów, a w miarę postępu technik diagnostycznych wprowadzane są nowe metody badawcze, ze szczególnym uwzględnieniem technik biologii molekularnej. Pozwala to na ciągłe doskonalenie procedur badawczych, a tym samym zapewnienie wysokiego standardu świadczonych usług.

W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu diagnostyki działalność laboratoriów wojewódzkich jest koordynowana i nadzorowana przez Centralne Laboratorium GIORiN, pełniące funkcję jednostki referencyjnej. Centralne Laboratorium w ramach sprawowanego nadzoru odpowiada za:

- 1) opracowywanie i wdrażanie jednolitych protokołów diagnostycznych przeznaczonych do stosowania w laboratoriach sieci diagnostycznej PIORiN oraz nadzór nad ich prawidłowym stosowaniem;
- 2) opracowywanie innych wytycznych, instrukcji i zaleceń dla podległych jednostek;
- 3) weryfikację wyników badań uzyskanych w laboratoriach szczebla wojewódzkiego, w tym w przypadku odwołań i zwrotów eksportowanego materiału roślinnego;
- 4) udzielanie konsultacji i bieżącego instruktażu pracownikom laboratoriów sieci diagnostycznej Inspekcji;
- 5) organizację i prowadzenie szkoleń dla pracowników Inspekcji;
- 6) przeprowadzanie okresowych kontroli działalności laboratoriów wojewódzkich;
- 7) organizację i prowadzenie porównań międzylaboratoryjnych w celu oceny biegłości laboratoriów oraz w zakresie walidacji metod badawczych.

Oprócz wewnętrznego monitorowania kompetencji laboratoria uczestniczą również w międzynarodowych badaniach biegłości, takich jak FAPAS – Food Analysis Performance Assessment Scheme.

Większość laboratoriów fitosanitarnych działa w oparciu o wdrożony system zarządzania laboratorium i uzyskało akredytację na zgodność z normą międzynarodową PN-EN ISO/IEC 17025:2005 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorujących”. Obecnie certyfikat akredytacji, wydany przez Polskie Centrum Akredytacji (PCA), posiada 13 laboratoriów PIORiN, w tym na poziomie wojewódzkim laboratoria w: Poznaniu, Koszalinie, Rzeszowie, Katowicach, Warszawie, Olsztynie, Elblągu, Bydgoszczy, Białymstoku, Lublinie, Radzynie Podlaskim i Krakowie, oraz Centralne Laboratorium GIORiN w Toruniu. Zakres

akredytacji laboratoriów obejmuje metody szeroko stosowane w związku ze statutową działalnością PIORiN i jest stopniowo rozszerzany.

Do zadań Pracowni Badania GMO Centralnego Laboratorium należy wykonywanie analiz materiału roślinnego w zakresie wykrywania i identyfikacji organizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMO) oraz oznaczania procentowej zawartości zdarzenia transformacyjnego w próbce. Analizy prowadzone są w oparciu o metody znormalizowane bądź rekomendowane przez Unijne Laboratorium Referencyjne ds. genetycznie zmodyfikowanej żywności i pasz (Joint Research Centre, Ispra, Włochy) i ISTA. W zakresie jakościowego oraz ilościowego oznaczania modyfikacji genetycznych zastosowanie mają techniki molekularne – Polymerase Chain Reaction (PCR) oraz Real-Time PCR. W PBGMO prowadzone są analizy konwencjonalnego materiału siewnego znajdującego się w obrocie krajowym, pochodzącego z obszaru Polski, innych krajów Unii Europejskiej oraz państw trzecich. Kontroli monitoringowej podlega materiał siewny kukurydzy i rzepaku jako gatunków często poddawanych modyfikacjom genetycznym, a zarazem ważnych gospodar-

czo w Polsce i dopuszczonych do produkcji nasiennej. Ponadto, prowadzone są badania urzędowe w związku z zakazem stosowania materiału siewnego kukurydzy MON810.

Pracownia Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin zajmuje się wykrywaniem pozostałości środków ochrony roślin w materiale roślinnym. Przedmiotem badań są plody rolne rodzimej produkcji, głównie owoce i warzywa. Badania mają na celu sprawdzenie prawidłowości stosowania środków ochrony roślin. W PBPSOR prowadzone są oznaczenia pozostałości substancji czynnych środków ochrony roślin na poziomie śladowym takimi technikami, jak: chromatografia gazowa, chromatografia cieczowa i spektrofotometria. W badaniach stosowane są wielopozostałościowe metody oznaczania pozostałości środków ochrony roślin oparte na nowoczesnych technikach przygotowania próbki do analizy.

Krajowy plan działania na rzecz ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin

Stosownie do postanowień art. 4 dyrektywy PE i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów (Dz.Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 71) państwa członkowskie Unii Europejskiej mają obowiązek ustanowienia krajowych planów działania służących ustalaniu celów, środków i harmonogramów zmierzających do zmniejszenia zagrożenia związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Postanowienia dyrektywy 2009/128/WE są transponowane do prawa krajowego przepisami ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (Dz.U. poz. 455). Artykuł 47 tej ustawy nałożył na ministra właściwego do spraw rolnictwa obowiązek opracowania *krajowego planu działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin*. W związku z tym w dniu 6 maja 2013 r. *krajowy plan* został przyjęty przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz ogłoszony w Dzienniku Urzędowym RP Monitor Polski (M.P. poz. 536).

Głównym celem krajowego planu działania na rzecz ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin jest upowszechnianie zasad integrowanej ochrony roślin, a także zapobieganie zagrożeniom związanym ze stosowaniem tych środków.

W związku z realizacją przedstawionych wyżej celów promowano integrowaną ochronę roślin oraz realizowano działania na rzecz upowszechniania wiedzy w zakresie bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin. Działania te koncentrowały się na rozwoju doradztwa w ochronie roślin oraz zapewnieniu producentom rolnym dostępu do narzędzi niezbędnych do wdrożenia zasad integrowanej ochrony roślin. W tym celu Ministerstwo na swojej stronie internetowej utworzyło platformę poświęconą integrowanej ochronie roślin, na której udostępnione są metodyki integrowanej ochrony roślin. Do końca 2014 r. zamieszczono tam 54 metodyki dla gatunków roślin rolniczych, warzywniczych, sadowniczych i specjalnych, grzybów jadalnych, a także lasów. Ponadto zorganizowano 4 szkolenia dla doradców, które ukończyły 363 osoby. Rozpoczęto także cykl bezpłatnych szkoleń pt. *Integrowana produkcja roślin oraz Stosowanie środków ochrony roślin z uwzględnieniem zasad integrowanej ochrony roślin*, który przewidziany został na lata 2014-2015 w ramach działania PROW 2007-2013 *Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie*. Dzięki temu przeszkolonych zostanie 5000 osób z zakresu integrowanej produkcji roślin oraz 50 000 osób z zakresu integrowanej ochrony roślin.

Należy podkreślić, że istotnym elementem monitorowania występowania organizmów szkodliwych i sygnalizacji ich występowania jest wykorzystanie zaawansowanych systemów wspomagania decyzji w ochronie roślin. Systemy takie umożliwiają ograniczenie liczby zabiegów przy jednoczesnym zabezpieczeniu skutecznej ochrony roślin uprawnych, co przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa konsumentów produktów rolnych oraz środowiska, a także ograniczenia kosztów produkcji. W 2014 r. prowadzone były prace nad adaptacją i udostępnieniem programów wspomagania decyzji w ochronie ziemniaka, jęczmienia ozimego, pszenicy ozimej, oraz buraka cukrowego. Działania te stanowią element realizowanego na rzecz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi programu wieloletniego Instytutu Ochrony Roślin – Państwowego Instytutu Badawczego na lata 2011-2015.

Doradztwo na rzecz realizacji polityki rolnej

System doradztwa rolniczego w Polsce

System doradztwa rolniczego w Polsce tworzą jednostki doradztwa rolniczego, izby rolnicze oraz prywatne podmioty doradcze.

Zgodnie z ustawą z 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. z 2013 r. poz. 474), w Polsce istnieje 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR), podlegających właściwym miejscowo zarządom województw oraz Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (CDR), podległe i nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Do najważniejszych zadań ODR-ów należy prowadzenie wśród rolników i mieszkańców obszarów wiejskich działalności edukacyjnej, informacyjnej i upowszechnieniowej, w tym dotyczącej Wspólnej Polityki Rolnej. Ponadto instytucje te sporządzają analizy rynku artykułów rolno-spożywczych i środków produkcji oraz gromadzą i upowszechniają informacje rynkowe w tym zakresie, mogą prowadzić doświadczalnictwo odmianowe w ramach porejestrowego doświadczalnictwa odmianowego, podejmują działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz promocji stylu życia przyjaznego dla środowiska. CDR zajmuje się przede wszystkim doskonaleniem zawodowym doradców rolniczych, certyfikowaniem doradców i prowadzeniem list certyfikowanych doradców, mających uprawnienia do doradzania w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. W ODR-ach zatrudnione są łącznie 4163 osoby, natomiast w CDR – 198 (dane na 31 XII 2014 r.). Każdy z ODR-ów wydaje własne czasopismo dla rolników (miesięcznik), a Centrum Doradztwa Rolniczego – kwartalnik dla doradców rolniczych pt. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”, który zakwalifikowany jest w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego do grupy czasopism naukowych z wysoką punktacją.

Ustawa nadała osobowość prawną jednostkom doradztwa rolniczego. W związku z tym mogą prowadzić samodzielną gospodarkę finansową i za pewne usługi pobierać opłaty – np. za wypełnianie wniosków lub innych do-

kumentów niezbędnych do ubiegania się o przyznanie pomocy finansowanej lub współfinansowanej ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej lub innych instytucji krajowych i zagranicznych.

Doradztwo rolnicze w izbach rolniczych jest realizowane na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 6 ustawy z 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (Dz.U., z 2014 r. poz. 1079). Izby rolnicze udzielają porad bezpłatnie.

Prywatne podmioty doradcze funkcjonują na podstawie ustawy z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2013 r. poz. 672).

Od 2007 r. Unia Europejska nałożyła na każdy kraj członkowski obowiązek zapewnienia doradztwa rolnikom. Obecne wytyczne, dotyczące funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego zawarte są w przepisach Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylającego rozporządzenie Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008 (Dz. Urz. UE L 347, str. 549), natomiast w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 określono minimalne zadania i sposób wspierania systemu doradztwa w ramach działania *Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i zastępstw*, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Regulacje dotyczące doradzania rolnikom w ramach PROW 2014-2020 w Polsce zostały określone w ustawie z 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U. z 2015 r., poz. 349). Przepisy, zaprojektowane w rozdziale 7 ustawy, mają na celu zapewnienie wysokiej jakości usług doradczych, finansowanych ze środków publicznych, pochodzących z UE. Zgodnie z art. 51, doradzcą rolnikom w zakresie objętym PROW 2014-2020 będą mogły osoby wpisane na listy doradców prowadzone przez CDR.

W CDR prowadzone są następujące listy doradców:

- rolniczych,
- rolnośrodowiskowych,
- ekspertów przyrodniczych,
- doradców leśnych.

Wpisane na listę doradców mogą być osoby, które:

- nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
- posiadają odpowiednie wykształcenie (wyższe rolnicze w przypadku doradców rolniczych i rolnośrodowiskowych, wyższe przyrodnicze w przypadku ekspertów przyrodniczych, średnie lub wyższe leśne w przypadku doradców leśnych) oraz w przypadku doradców rolniczych, rolno-środowiskowych i leśnych – roczne doświadczenie w świadczeniu usług doradczych;
- ukończyły odpowiednie szkolenie i zdały egzamin.

Jednocześnie, na podstawie przepisów przejściowych osoby znajdujące się na listach doradców prowadzonych przez CDR na potrzeby PROW 2007-2013, uznaje się za wpisane na listy doradców na potrzeby PROW 2014-2020.

Sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich

W celu zapewnienia efektywnego upowszechniania wiedzy i doświadczeń we wdrażaniu innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich w roku bieżącym tworzona jest sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR), w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW). Koordynatorem SIR, zgodnie z przepisami ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 jest Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, natomiast w poszczególnych województwach zadania sieci realizują wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego. Do zadań sieci należy identyfikacja partnerów do współpracy w zakresie wdrażania projektów innowacyjnych, współpraca z krajowymi jednostkami naukowo-badawczymi, instytucjami

i organizacjami działającymi na rzecz innowacji oraz Europejską Siecią na rzecz Innowacji, prowadzenie działań aktywizujących wśród rolników, przedsiębiorców, jednostek naukowo-badawczych i doradców, z uwzględnieniem przekazywania informacji o rozwiązaniach innowacyjnych, czy doradztwo i pomoc w tworzeniu i organizacji grup operacyjnych na rzecz innowacji.

Szkoły rolnicze

Publiczne szkoły rolnicze prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego (głównie szczebla powiatowego), a także przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktualnie prowadzi 45 zespołów szkół rolniczych, w których kształcą się ponad 12 tys. uczniów i słuchaczy, a zatrudnionych jest ok. 1455 nauczycieli. Bazę dydaktyczną do kształcenia praktycznego stanowią szkolne warsztaty i pracownie dydaktyczne oraz szkolne gospodarstwa rolne, a także gospodarstwa rolników indywidualnych, zakłady przetwórcze, placówki gastronomiczno-hotelarskie. Szkoły resortowe kształcą w 25 zawodach, obejmujących obszary, takie jak: produkcja rolnicza, ogrodnictwo, technika rolnicza, przetwórstwo spożywcze, usługi gastronomiczne, agrobiznes, turystyka wiejska. Najwięcej uczniów i słuchaczy kształcą się w zawodach: technik mechanizacji rolnictwa – 2002, technik żywienia i usług gastronomicznych – 1876, technik rolnik – 1420, technik architektury krajobrazu – 954. Ponadto w istniejących strukturach ww. zespołów szkół funkcjonuje 35 centrów kształcenia ustawicznego, które organizują przede wszystkim kwalifikacyjne kursy zawodowe, stanowiąc znaczące uzupełnienie systemu kształcenia i nabywania kwalifikacji przez osoby dorosłe.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadząc szkoły rolnicze ma możliwość bezpośredniego oddziaływania na jakość i efektywność kształcenia rolniczego, a tym samym kreowania polityki kadrowej dla sektora rolno-spożywczego. Szkoły rolnicze mają wyposażyć absolwentów w wiedzę i umiejętności zawodowe umożliwiające im podjęcie pracy w sektorze rolno-usługowym oraz właściwe konkurowanie w warunkach gospodarki wolnorynkowej, a także przygotować do ciągłego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Dlatego też Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi podejmuje działania, aby podległe szkoły stały się nowoczesnymi ośrodkami edukacji – centrami kształcenia rolniczego, z dobrym wyposażeniem dydaktycznym i odpowiednio przygotowaną kadra

pedagogiczną, kształcącymi w różnych zawodach w zależności od potrzeb sektora rolno-spożywczego, szeroko oddziaływującymi na środowisko poprzez organizację różnych form edukacji adresowanych do młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców wsi. W celu pełnej realizacji przyjętych założeń MRiRW podejmuje działania w zakresie: modyfikacji kierunków i treści kształcenia w dostosowaniu do zmieniających się warunków produkcji i życia na wsi, upowszechniania kształcenia modułowego, przygotowania i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych (główną rolę spełnia tu podległa MRiRW placówka doskonalenia nauczycieli – Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie), a także zapewnienia szkołom rolniczym odpowiedniej bazy do kształcenia praktycznego. Ponadto w roku 2014 Zespoły Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi realizowały 50 projektów w ramach następujących programów UE:

- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL),
- Leonardo da Vinci (LdV),
- Comenius (COM),
- Erasmus PLUS (ERASMUS+),
- POWER (POWER).

Szkoły, promując innowacyjne podejście do edukacji i doskonalenia zawodowego w ramach Programów Leonardo da Vinci i Comenius, realizowały 10 projektów o łącznej wartości 634 057 euro. Dzięki temu nawiązano współpracę z partnerami z 11 państw członkowskich UE (Niemcy, Turcja, Austria, Węgry, Francja, Dania, Cypr, Włochy, Litwa, Hiszpania, Wielka Brytania). W ramach realizowanych projektów uczniowie mieli możliwość uczestniczenia w licznych stażach, praktykach, kursach i szkoleniach, dzięki którym mogli ugruntować wiedzę w określonych dziedzinach tak, aby zwiększyć swoje szanse na sukces na wymagającym rynku pracy na terenie UE.

W 2014 r. szkoły realizowały także 34 projekty w ramach PO KL na łączną kwotę 78 862 819,70 zł, które przyczyniły się do podniesienia jakości kształcenia oraz unowocześnienia bazy dydaktycznej. Efektem realizacji tych projektów jest m.in. poszerzenie oferty edukacyjnej, stworzenie profesjonalnych pracowni dydaktycznych i sal praktycznej nauki zawodu, wyposażenie w maszyny i urządzenia, wybudowanie sal sportowych i warsztatów szkolnych, zorganizowanie licznych kursów i szkoleń zawodowych i językowych oraz zajęć z przedmiotów ogólnych, a także nawiązanie współpracy z przedsiębiorcami umożliwiającej odbycie praktyk i staży zawodowych.

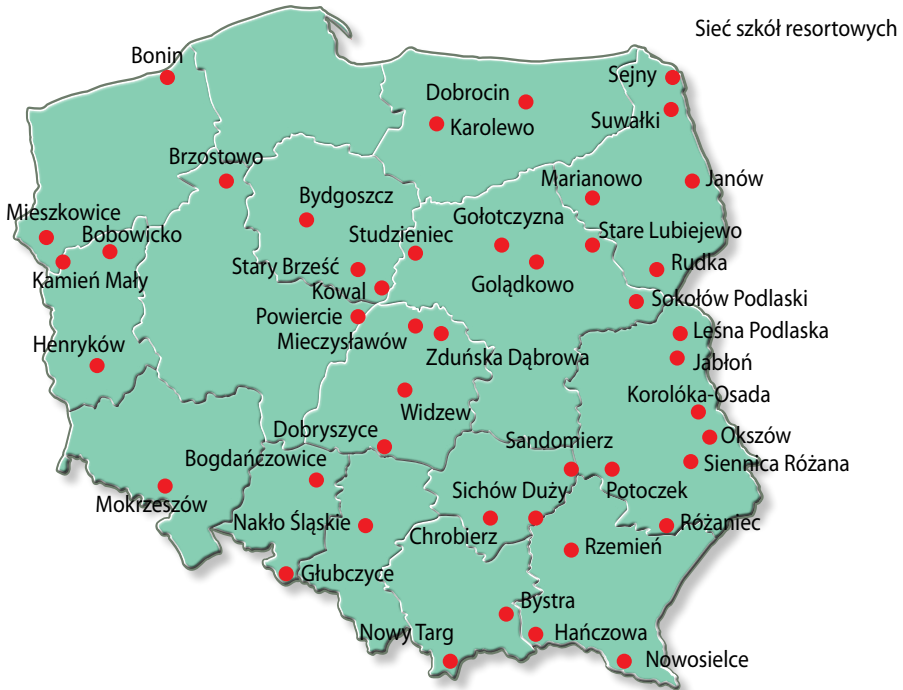
W związku z rozpoczęciem nowej perspektywy finansowej szkoły rolnicze Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w roku 2014 rozpoczęły również realizację 3 projektów w ramach programu ERASMUS + i Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój „PO WER” na łączną kwotę 49 527 euro.

Erasmus+ to program UE na rzecz kształcenia, szkolenia młodzieży oraz sportu w Europie na lata 2014-2020. Program Erasmus+ został opracowany tak, aby wspierać starania krajów uczestniczących w programie na rzecz efektywnego wykorzystywania potencjału umiejętności ludzkich i kapitału społecznego Europy, potwierdzając jednocześnie zasadę uczenia się przez całe życie przez powiązanie wsparcia na rzecz uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego w dziedzinach kształcenia, szkolenia i sportu. Program zwiększa również możliwości z zakresu współpracy i mobilności dotyczące krajów partnerskich, przede wszystkim w dziedzinie szkolnictwa wyższego i młodzieży.

Zgodnie z jednym z nowych elementów wprowadzonych w traktacie lizbońskim Erasmus+ wspiera również działania mające na celu rozwijanie europejskiego wymiaru sportu poprzez promowanie współpracy między organami odpowiedzialnymi za sport.

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój „PO WER” stanowi odpowiedź na wyzwania i jednocześnie instrument realizacji Strategii Europa 2020. Uwzględniła stojące przed Europą długofalowe wyzwania związane z globalizacją, rozwojem ekonomicznym, jakością polityk publicznych, zjawiskami demograficznymi, czy inwestycjami w kapitał ludzki.

Mapa 4. Szkoły rolnicze prowadzone i nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Źródło: MRiRW.

ADRESY JEDNOSTEK ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI (MRiRW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel. + 48 22 623 10 00
fax + 48 22 623 27 50
<http://www.minrol.gov.pl>
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR)

01-207 Warszawa, ul. Karolkowa 30
tel./fax + 48 22 661 72 72/ + 48 22 628 93 53
<http://www.arr.gov.pl>
e-mail: tpi@arr.gov.pl

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA (ARiMR)

02-822 Warszawa, ul. Poleczki 33
tel. 800 380 084
fax + 48 22 318 53 30
<http://www.arimr.gov.pl>
e-mail: info@arimr.gov.pl

AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH (ANR)

00-215 Warszawa, ul. Dolańskiego 2
tel./fax + 48 22 635 80 09/ + 48 22 635 00 60
<http://www.anr.gov.pl>
e-mail: anr@anr.gov.pl

FUNDACJA PROGRAMÓW POMOCY DLA ROLNICTWA (FAPA)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 16 03/ + 48 22 623 19 09
<http://www.fapa.com.pl>
e-mail: fapa@fapa.com.pl

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO (KRUS)

00-608 Warszawa, Al. Niepodległości 190
tel./fax + 48 22 592 65 90/ + 48 22 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>
e-mail: centrala@krus.gov.pl

GŁÓWNY INSPEKTORAT JAKOŚCI HANDLOWEJ ARTYKUŁÓW ROLNO- -SPOŻYWCZYCH (GIJHARS)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 29 00/ + 48 22 623 29 98
<http://www.ijhar-s.gov.pl>
e-mail: sekretariat@ijhar-s.gov.pl

INSPEKCJA WETERYNARYJNA – GŁÓWNY INSPEKTORAT WETERYNARII (GIW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 20 88/ + 48 22 623 14 08
<http://www.wetgiw.gov.pl>
e-mail: wet@wetgiw.gov.pl

PAŃSTWOWA INSPEKCJA OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA (PIORIN)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 23 02/ + 48 22 623 23 04
<http://www.piorin.gov.pl>
e-mail: gi@piorin.gov.pl

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE

05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99
tel./fax + 48 22 729 66 34 (38)/ + 48 22 729 72 91
<http://www.cdr.gov.pl>
e-mail: brwinow_sekretariat@cdr.gov.pl

KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel. + 48 22 623 21 65, fax + 48 22 623 11 55
<http://www.krir.pl>
e-mail: sekretariat@krir.pl

KRAJOWY ZWIĄZEK ROLNIKÓW, KÓŁEK I ORGANIZACJI ROLNICZYCH

00-363 Warszawa, ul. Nowy Świat 44/ nr lok. 4
tel. + 48 22 827 75 55, fax + 48 22 827 30 01
<http://www.kolkarolnicze.eu>
e-mail: biuro@kolkarolnicze.pl

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
tel.: +48 22 623 10 00, fax: +48 22 623 27 50
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl
www.minrol.gov.pl

ISSN 1427-0749